

Anarkismi

Daniel Guerin

1969

Sisältö

Johdanto	4
I ANARKISMIN KANTAVAT AATTEET	8
Hieman sanastoa	9
Sisäinen kapina	11
Valtionkahu	12
Päin porvarillista demokratiaa	14
”Autoritaarisen” sosialismin arvostelua	17
Voimanlähteenä yksilö	21
Voimanlähteenä joukot	26
II UUTTA YHTEISKUNTAÄ ETSIMÄSSÄ	29
Anarkismi ei ole utopiaa	30
Järjestys on välttämätön	31
Työläisten itsehallinto	32
Vaihtoarvon perusteet	36
Kilpailu	39
Yhtenäisyys ja suunnittelu	41
Kaikki yhteiskunnan haltuun?	42
Ammattiyhdistysliike	43
Kommuunit	44

Kiistanalainen sana: valtio	46
Entä kulkulaitokset ja yleiset työt	47
Federalismi	49
Internationalismi	51
Siirtomaiden vapautuminen	52
III	
ANARKISMI KÄYTÄNNÖN KOKEESSA	54
1. 1880-1914	55
Anarkismi eristyy työväenliikkeistä	55
Sosiaalidemokraatit syyttelevät anarkisteja	56
Anarkistien toiminta ammattiyhdistyksissä	57
2. ANARKISMI VENÄJÄN VALLANKUMOUKSESSA	61
Anarkistinen vallankumous	61
”Autoritaarinen” vallankumous	63
Anarkistien rooli	68
”Mahnovtsina”	70
Kronstadt	72
Anarkismi elävänä tai kuolleena	74
3. ANARKISMI ITALIAN TUOTANTOKOMITEOISSA	77
4. ANARKISMI ESPANJAN VALLANKUMOUKSESSA	80
Neuvostoliitto: harhanäky	80
Anarkistinen perinne Espanjassa	82
Opilliset eväät	84
”Epäpoliittinen vallankumous”	87
Anarkistit hallituksessa	88
Työläisten itsehallinnon tulokset	89
Itsehallinto joka tuhottiin	94
Jälkisanat	98
Loppulause	106
Kirjallisuutta	110

Johdanto

Kiinnostus anarkismia kohtaan on virinnyt uudelleen viime aikoina. Aiheesta on kirjoitettu kirjoja, tehty tutkimuksia ja toimitettu antologioita. Mutta ei ole niinkään varmaa, että kirjatulva on todella saavuttanut tarkoituksensa. Anarkismin selkeä hahmottaminen on vaikeaa. Merkittävimmätkin anarkistit ovat ani harvoin tiivistäneet ajatuksensa järjestelmällisiksi esityksiksi. Kun he joskus ovat sellaista yrittäneet, tuloksena on ollut laihanlaisia propagandalehtisiä tai kansanomaistamisyrittäyksiä, joissa ei juuri ole menty pintaa syvemmälle. Sitä paitsi anarkismia on monta lajia, ja kunkin suuren anarkistin ajattelussa on huomattavaa sisäistä vaihtelua.

Auktoriteetin kieltäminen ja yksilöllisen arvostelukyvyyn korostaminen saa anarkistit usein yleilemään ”epädogmaattisuudellaan”. ”Älkäämme saarnatko uutta uskontoa”, Proudhon kirjoitti Marxille, ”älkäämme edes järjen ja logiikan uskontoa”. Anarkistien aatteet ovat monimuotoisempia, horjuvampia ja vaikeammin omaksuttavia kuin ”autoritaaristen sosialistien”, joiden kilpailevat uskonlahkot ainakin yrittävät tarjota aatteet uskovoisilleen opinkappaleiden muodossa.

Vähän ennen giljotiiniin joutumistaan terroristi Emile Henry selitti Conciergerien vankilanjohtajalle lähettämässään kirjeessä: ”Älkää vain luulko että anarkia on dogmi, kaiken keskustelun ja arvostelun ulkopuolella oleva opinkappale, jota sen kannattajat noudattavat kuin muhamettilaiset Koraania. Meidän vaatimamme ehdoton vapaus kehittää ajatteluumme lakkaamatta, kohottaa sen kohti uusia korkeuksia ja tempaa sen ulos kaikenlaisen sääntelyn ja luokittelun ahtaasta piiristä. Me emme ole ’uskovaisia.’” Kuolemaantuomittu hylkäsi aikansa ranskalaisten marxistien ”sokeuden”, hänen mielestään nämä ”uskovat johonkin vain siksi että Guesde on sanonut että siihen on uskottava, ja heillä on katkismuksensa, joiden pykälästä keskusteleminen olisi pyhäinhäväistystä.”

Vaikka anarkistinen ajattelu on rikasta ja monimuotoista, ja vaikka siinä esiintyy oppiriitoja (jotka useinkin käydään täysin väärän ongelmanasettelun pohjalta), kyseessä on sittenkin melko yhtenäinen käsittekokonaisuus. Tosin ensi silmäyksellä näyttää olevan suuria eroavuuksia yhtäältä Stirnerin (1806-56) edustaman yksilöanarkismin ja toisaalta yhteisöanarkismin välillä. Mutta tarkemmin katsottuna täydellisen vapauden kannattajien ja järjestäytyneen yhteiskunnan puoltajien välillä ei vallitse niin suurta kuilua kuin he itse kuvittelevat ja niin kuin ensi silmäyksellä saattaisi luulla. Yhteisöanarkisti on samalla individualisti. Yksilöanarkisti puolestaan saattaisi puolestaan olla yhteisöanarkisti, mutta hän ei vain uskalla sitä tunnustaa.

Yhteisöanarkismi-oppien suhteellisen suuri yhtenäisyys johtuu siitä, että sen on luonut melkein samanaikaisesti kaksi miestä, joista jälkimmäinen oli edellisen oppilas ja työn jatkaja: ranskalainen Pierre-Joseph Proudhon (1809-65) ja venäläinen pakolainen Mihail Bakunin (1814-76). Bakuninin määritelmän mukaan anarkismi on ”kehitettyä ja äärimmäisyyteen vietyä proudhonalaisuutta”. Tämä anarkismin suunta julistautui kollektivistiseksi.

Mutta Bakuninin seuraajat hylkäsivät tällaisen määritteen ja julistautuivat kommunisteiksi (”anarkistiseksi kommunisteiksi”). Yksi heistä, Pjotr Kropotkin (1842-1921), venäläinen pakolainen hänkin, vei opin kovin utopistiseen ja optimistiseen suuntaan, jonka näennäinen ”tieteisyys” ei kyennyt peittämään sen heikkouksia. Italialainen Errico Malatesta (1853-1932) puolestaan suuntasi liikkeen uhkarohkeaan ja joskus lapselliseenkin aktivismiin, mutta myös rikastutti sitä hellittämättömällä ja usein varsin terävällä periaatteellisella keskustelulla. Myöhemmin Volin (1882-1945) kirjoitti Venäjän vallankumouksen kokemusten perusteella yhden anarkismin tärkeimmistä teoksista.

Viime vuosisadan loppupuolen anarkistisessa terrorismissa on monia dramaattisia ja tarunhohteisia, verentuoksuisia piirteitä, jotka ovat erityisesti suuren yleisön makuun. Mutta vaikka se on omana aikanaan ollut kunnioitusta herättävä henkilökohtaisen voiman ja rohkeuden ilmen-

tymä ja vaikka sen ansiosta on ollut, että se on kiinnittänyt yleisen huomion yhteiskunnalliseen epäoikeudenmukaisuuteen, sitä pidetään nykyisin anarkismin ohimenevänä ja hedelmättömänä vinosuuntauksena. Anarkismin muotona se näyttää olevan jo vanhentunut. Jos vain alituisesti viittaa esimerkiksi Ravacholin tekemiin attentaatteihin, tulee sivuuttaneeksi tai ainakin aliarvioineeksi itse käsitteen perussisällön, yhteiskunnallisen uudelleenjärjestelyn, joka ei suinkaan ole repivää niin kuin sen vastustajat väittävät, vaan tarkemmin tutkittuna hyvinkin rakentavaa. Juuri tähän anarkismiin tekijä rohkenee kiinnittää lukijan huomion. Milläkö oikeudella ja millä perusteella? Yksinkertaisesti siksi, että kyseiset asiat eivät suinkaan ole mennyttä ja haudattua vaan elävää nykyisyyttä; siksi että asetetut ongelmat ovat nyt ajankohtaisempia kuin koskaan. Vaikka räjähdyspanokset ja suuriääniset haasteet yhteiskunnalle kuuluisivatkin jo menneisyyteen eivätkä ketään hätkähdyttäisi, anarkismi tulevaisuutta ennakoivana ilmiönä panee ajattelemaan. Voi huomata että se vastaa paljolti aikamme tarpeita ja voi myötävaikuttaa tulevaisuutemme rakentamiseen.

Päinvastoin kuin monet edeltäjänsä tämä kirjanen ei pyri olemaan anarkismin historia sen enempää kuin sen bibliografiakaan. Oppineet jotka ovat anarkismille teoksiaan omistaneet ovat varmaan myös huolehtineet siitä, ettei yhtään nimeä ole jäänyt puuttumaan heidän esityksistään. He ovat katsoneet voivansa luetella lukuisia anarkismin edeltäjiä vain pintapuolisten samankaltaisuuksien perusteella. He ovat osoittaneet lähes yhtä paljon huomiota pikkutekijöille kuin neuroille. He ovat kuvailleet ylitsepursuavan runsain detaljein elämänkaaria sen sijaan että olisivat luodanneet ajatuksia. Heidän oppineista kyhäelmistään lukijalle jää epämääräinen ja hajanainen mielikuva, ja hän jää lopulta edelleen ihmettelemään, mitä anarkismi todella on.

Menetelmä jota tekijä on tässä pyrkinyt noudattamaan on erilainen. Anarkismin suurten nimien elämäkerrat on oletettu tutuiksi. Sitä paitsi ne valaisevat aihettamme paljon vähemmän kuin jotkut kirjoittajat otaksuvat. Monet näistä mestareista eivät suinkaan ole koko elämänsä olleet yksiselitteisesti anarkisteja, ja heidän kirjoitustensa joukossa on monia sivuja joilla ei ole juuri mitään tekemistä anarkismin kanssa.

Esimerkiksi Proudhonin ajattelutapa muuttui hänen elämänsä jälkipuolella aikaisempaa konservatiivisemmaksi. Hänen mahtava suurteoksensa 'Justice dans la Revolution et dans l'Eglise' (1858) käsittelee etupäässä uskonnon ongelmaa, ja sen lopputulos on varsin vähän anarkistinen, sillä huolimatta raivoisasta kirkonvastaisuudestaan Proudhon lopulta hyväksyy kaikki katolisuu-den muodot, tosin siten tulkittuna, että kansan opetuksen ja siveellisen kasvatuksen kannalta olisi eduksi säilyttää kristillinen symboliikka, ja teoksen loppusanoissa hän näyttää melkein ryhtyvän rukoukseen. Proudhonista puhuttaessa ei niin ikään mainita kuin ohimennen hänen kirjoittamansa "tervehdys sodalle", hänen kiistakirjoituksensa naista vastaan sekä hänen ajoittaiset rotukiihkon puuskansa.

Bakuninin kohdalla kehityskulku on päinvastainen. Juuri ensi vuodet hänen myrskyisällä valankumouksellisen kiihottajan urallaan ovat vailla yhteyttä anarkismiin. Hän alkoi omaksua anarkistia ajatuksia vasta 1864, sen jälkeen kun Puolan kansannousu, johon hän itsekin osallistui, oli epäonnistunut. Ne hänen kirjoituksistaan jotka ovat peräisin sitä aikaisemmilta vuosilta ansaitsevat tuskin paikkaa anarkismin antologiassa.

Kropotkinin kohdalla taas hänen tuotantonsa puhtaasti tieteellinen osa, jonka ansiosta häntä kunnioitetaan nykyään Neuvostoliitossa "kansallisen maantieteen loistavana lipunkantajana", ei kuulu anarkismiin eivätkä myöskään, toisesta syystä, hänen sotaiset kannanottonsa maailmansodan aikana.

Tässä on siis pyritty kronologisen ja historioivan luetteloinnin sijasta käyttämään toista, epätavallisempaa menetelmää: lukijalle ei esitellä niinkään henkilöitä vuoron perään kuin anarkismin kantavia teemoja. Tieten tahtoen on jätetty käsittelemättä sellaiset piirteet jotka eivät nimenomaan kuulu anarkismiin, kuten kapitalismin kritiikki, ateismi, antimilitarismi, vapaa rakkaus jne. Sen sijaan että olisi tehty kuiva ja todistusvoimaton yhteenveto muiden esittämistä ajatuksista tässä on niin usein kuin mahdollista annettu lainausten puhua puolestaan. Näin lukija voi lähestyä teemoja samanlaisina, saman innon ja hehkun ilmapöörissä kuin ne ovat kirvonneet suuren anarkistien kynästä.

Seuraavaksi oppia lähestytään toisesta näkökulmasta: se esitetään niiden suurten historiallisten hetkien valossa, jolloin se joutui todellisuuden koeteltavaksi: Venäjän vallankumouksessa 1917, Italiassa 1918 jälkeen, Espanjan sisällissodassa 1936. Viimeisessä luvussa esitellään työläisten itsehallinto, työväenvalta, anarkismin epäilemättä omalaatuisin luomus, nykytodellisuudesta otetuin esimerkein, joita ovat Algeria, Jugoslavia – ja kenties tulevaisuudessa myös Neuvostoliitto.

Tällä tavoin tämän kirjasen välityksellä esittäytyy kaksi sosialismin mallia, jotka joskus ovat keskenään ristiriidassa ja joskus kulkevat rinnakkain: ”autoritaarinen” ja anarkistinen sosialismi. Seuraavan erittelyn pohjalta voi lukija itse harkita, kummalle kuuluu tulevaisuus.

I
ANARKISMIN KANTAVAT AATTEET

Hieman sanastoa

Sana anarkia on ikivanha. Se johtuu kahdesta klassisen kreikan sanasta: av (an) ja aoxn (arkhe) ja tarkoittaa lähinnä esivallan tai hallituksen puuttumista. Mutta vuosituhansien ajan vallinnut harhaluulo, jonka mukaan ihminen ei tule toimeen ilman noita instituutioita, on antanut sanalle anarkia halventavan merkityksen ja tehnyt siitä epäjärjestyksen, kaaoksen ja järjestelmän puutteen synonyymin.

Kuten monet kuolemattomat sanonnat (mm. ”Omaisuus on varkautta”), myös sana ’anarkia’ on yhdistetty Pierre-Joseph Proudhoniin. Herättääkseen mahdollisimman suurta närkästystä ja hämminkiä hän kävi jo 1840 jonkun asioista tietämättömän kanssa seuraavan kärkevän kaksinpuhelun:

- Te siis olette tasavaltalainen.
- Kyllä vain, republikaani niin sanoakseni, mutta tuo sana ei ilmaise mitään tarkkaa. Res publica tarkoittaa yhteisiä asioita... Kuninkaatkin ovat republikaaneja.
- Vai niin! te olette nähtävästi demokraatti?
- En ole.
- Miten niin! Ette kai te sentään ole kuningasmielinen?
- En ole.
- Mutta perustuslain kannalla?
- En taatusti!
- Olette siis aristokraatti?
- En suinkaan.
- Kannatatteko sekahallintoa?
- Vielä vähemmän.
- Mikä te sitten olette?
- Minä olen anarkisti.

Kuten myöhemmin tulemme näkemään, Proudhon tarkoitti sanalla anarkia, (jonka hän joskus myöntyi kirjoittamaan muotoon an-arkia väistääkseen edes vähän vastustajiensa hyökkäyksiä) kaikkea muuta kuin epäjärjestyksiä, sillä hän oli päinvastoin kuin saattaisi näyttää pikemminkin rakentaja kuin repijä. Hänen mielestään juuri hallitus oli syypää epäjärjestykseen, ja vain yhteisö jolla ei ole hallitusta voi palauttaa luonnollisen järjestyksen ja luoda yhteiskunnallisen sopusoinnun. Tämän ihannetilän ilmaisemiseksi hän tyytyi, koska kieli hänen mukaansa ei tarjonnut muutakaan sanaa, käyttämään käsitettä ’anarkia’ tarkasti alkuperäiseen merkitykseensä palautettuna.

Mutta nurinkurista kyllä hän myös itsepintaisesti käytti – samoin kuin hänen oppilaansa Bakunin – sanaa ’anarkia’ myös halventavassa mielessä, kuvaamaan epäjärjestyksiä, ikään kuin kuviot eivät jo muutenkin olisi olleet tarpeeksi sekavat.

Mutta sekään ei vielä riittänyt. Sekä Proudhon että Bakunin leikittelivät vielä pahuuttaan sanan kahdesta vastakkaisesta merkityksestä aiheutuneella sekaannuksella: anarkia oli heille sa-

manaikaisesti sekä pahin ajateltavissa oleva yhteiskunnallinen epäjärjestys että perusteellista vallankumouksellista muutostapahtumaa seuraava uusi vakaa ja järjestellinen olotila, joka perustui vapauteen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen.

Mutta anarkismin kahden perustajan välittömät seuraajat epäröivät käyttää termiä, joka oli harmillisen laaja-alainen, joka asiaan perehtymättömälle ilmaisia vain kielteisiä asioita ja joka tarjosi mahdollisuuden vähintään kiusallisille väärinkäsityksille. Lyhyen uransa loppupuolella taasaantunut Proudhon nimitti kernaasti itseään 'federalistiksi', ja hänen pikkuporvarilliset seuraajansa käyttivät 'anarkismin' sijasta mieluummin nimitystä 'mutuellismi', kun taas sosialistinen haara omaksui termin 'kollektivismi', joka sittemmin korvattiin sanalla 'kommunismi'. Myöhemmin Sebastian Faure omaksui uudelleen käsitteen, jonka Joseph Dejacque oli jo 1958 muodostanut, ja otti sen perustamansa lehden nimeksi: Le Liberaire, 'vapauden kannattaja'. Tätä nykyä ranskan kielen termit anarchiste ja liberaire ovat tulleet toistensa synonyymeiksi.

Mutta useimmilla näistä termeistä on vakava puute: oppisuunnista joita niiden pitäisi määrittää jäävät oleellisimmat piirteet ilmaiseematta. Anarkismin tarkoittaa viime kädessä sosialismia. Ja anarkisti on ennen kaikkea sosialisti, joka tähtää sellaisen järjestelmän hävittämiseen, jossa ihminen riistää ihmistä. Anarkismi on siis sosialistisen ajattelun haara, jossa päällimmäisinä ovat vapaudenkaipuu ja halu kiirehtiä valtion lakkauttamista. Kuten Adolphe Fischer, yksi Chigacon marttyyreista, sanoo, "jokainen anarkisti on sosialisti, mutta jokainen sosialisti ei välttämättä ole anarkisti".

Jotkut anarkistit ovat sitä mieltä, että juuri he ovat aidoimpia ja johdonmukaisimpia sosialisteja. Mutta nimike, jonka he ovat itselleen antaneet tai jota he ovat sallineet itsestään käytettävän (ja jonka he kaiken lisäksi jakavat terroristien kanssa) on saanut aikaan varsin usein ja väärin perustein sen, että heitä on pidetty jonkinlaisena loisjoukkona sosialismin perheessä. Tämä on synnyttänyt pitkän sarjan väärinkäsityksiä ja sanasotia, jotka sitä paitsi on usein käyty ilman varsinaista aihetta. Jotkut nykyajan anarkisteista ovat pyrkineet hälventämään väärinkäsityksiä omaksumalla selväpiirteisemmän terminologian: he ovat julistautuneet "anarkistisen sosialismin" tai "anarkistisen kommunismin" kannattajiksi.

Sisäinen kapina

Anarkismin olennaista sisältöä voisi kutsua sisäiseksi kapinaksi. Augustin Hamon teki viime vuosisadan lopulla mielipidetutkimuksen anarkistipiireissä ja tuli siihen tulokseen, että anarkisti on ennen kaikkea kapinallinen henkilö, joka hylkää kokonaisuudessaan yhteiskunnan ja sen pysyväpäättäjät. Max Stirnerin mukaan anarkisti on riistäytynyt vapaaksi kaikesta mikä on pyhää, hän epäpyhittänyt kaikki arvot. Nämä ”älylliset seikkailijat, sen sijaan että pitäisivät koskemattomina totuuksina kaikkea minkä avulla tuhannet ihmiset saavat levon ja lohdun, harppaavat kaikkien perinteisyyden muurin ylitse ja heittäytyvät häikäilemättömän kritiikkinsä oikkujen vietäviksi.”

Proudhon antaa tuomionsa ”viralliselle väelle”, filosofeille, papeille, tuomareille, akateemikoille, lehtimiehille, parlamentaarikoille ja muille vastaaville, joille ”kansaa on vain hirviö jota vastaan on taisteltava, joka on vaiennettava ja kahlehdittava, jota kohdellaan kuin sarvikuonoa tai elefanttia, joka kesytetään nälänhädällä, jonka suunta isketään valloituksilla ja sodilla”. Elisee Reclus selittää miksi yhteiskunta on sen hyväosaisille säilyttämisen arvoinen: ”Koska kerran on rikkaita ja köyhiä, mahtavia ja alistettuja, isäntiä ja orjia, keisareita jotka määräävät taisteluun ja gladiatoreita jotka menevät kuolemaan, omanvoitonpyyntiset ihmiset asettuvat tietenkin rikkaiden puolelle ja ryhtyvät keisareiden hoviherroiksi.”

Koska anarkisti on pysyvästi kapinamielellä, hän tuntee myötätuntoa poikkeavia, lainsuojattomia, rangaistusvankeja ja muita tuomittuja ja halveksittuja kohtaan. Bakuninin mielestä Marx ja Engels tekevät suurta vääryyttä puhuessaan syvästi halveksuen ’ryyryköyhälistöstä’, sillä ”juuri siinä ja yksin siinä, eikä suinkaan työväenluokan porvarillistuneissa kerrostumissa, on tulevan yhteiskunnallisen vallankumouksen henki ja voima”.

Balzacin henkilöhahmo Vautrin, yhteiskunnanvastaisuuden ruumiillistuma, puoliksi kapinallinen ja puoliksi rikollinen, laukoo usein ajatuksia jotka anarkistitkin saattaisivat tunnustaa omikseen.

Valtionkauhu

Anarkistin mielestä usko valtioon on kaikkein turmiollisin niistä harhoista, jotka aikojen alusta ovat sokaisseet ihmisiä. Stirner jyrisee niitä vastaan jotka ”ovat ikuisesti valtioajatuksen riivaamia”.

Yhtä kiivaasti pauhaa Pierre-Joseph Proudhon ”mielessämme elävää harhakuvaa” vastaan, ”jonka oikea paikka on museossa ja kirjastossa, ja joka vapaan järjen ensimmäinen tehtävä on sinne toimittaa.” Hän paljastaa harhakuvan luonteen: ”Tuo ajatustottumus on niin kauan pysynyt voittamattomana, koska hallitukset ovat aina esiintyneet ihmiselle oikeudenmukaisuuden luonnollisena välikappaleena ja heikkojen suojelijana.” Hän ivaa pinttyneitä ”autoritaareja”, jotka ”kumartavat valtaa kuin kirkkovaltuuston jäsenet pyhää sakramenttia” ja sättii poikkeuksetta kaikkia puolueita, jotka ”kääntävät lakkaamatta katseensa auktoriteettia kohti ikään kuin se olisi niiden ainoa kiintopiste” ja toivoo hartaasti sen päivän koittavan jolloin ”poliittisessa katkismuksessa auktoriteetin hylkääminen korvaa auktoriteettiuskon.”

Kropotkin tekee pilkkaa porvareista, koska nämä ”pitävät kansaa villilaumana jonka jäsenet käyvät heti toistensa kimppuun jos hallitus lakkaa toimimasta”. Malatesta paljastaa jo ennen psykoanalyttikkoja ”autoritaarien” alitajunnassa asuvan vapauden pelon.

Mitä vikaa anarkisti sitten näkee valtiossa?

Kuunnelkaamme mitä Stirner sanoo: ”Me olemme perivihollisia, valtio ja minä.” ”Jokainen valtio on yhtä kuin hirmuvalta, olkoon tämä hirmuvalta sitten yhden tai useamman harjoittamaa.” Toisin sanoen jokainen valtio on, kuten nykyään sanotaan, totalitaarinen: ”Valtiolla on aina vain yksi päämäärä, rajoittaa, sitoa ja alistaa yksilöitä, asettaa yhteiset asiat hänen edelleen. Valtio pyrkii poliisillaan, sensuurillaan ja muulla valvonnallaan panemaan esteitä kaikelle vapaalle toiminnalle, ja se pitää tätä tukahdutusta suorastaan velvollisuutenaan, koska se on sille itsesäilytysvaiston määräämä välttämättömyys.” ”Valtio antaa ajatuksilleni arvoa ja sallii niiden levittämisen vain siinä tapauksessa että ne ovat samanlaisia kuin sen omat, muussa tapauksessa se sulkee suuni.”

Proudhon yhtyy täysin Stirneriin: ”Se että ihminen hallitsee toista ihmistä on orjuutta.” ”Kuka tahansa joka alistaa minut valtaansa on vallananastaja ja tyranni. Julistan hänet vihollisekseni.” Ja hän käy sanalliseen hyökkäykseen, jonka ei tarvitse hävetä Molieren tai Beaumarchaisin rinnalla: ”Hallitsevat pitävät silmällä, tarkkailevat, urkkivat, johtavat, alistavat, säätelevät, rajoittavat, tyrkyttävät, saarnaavat, valvovat, arvioivat, arvostelevat, sensuroivat, määräilevät, ja kaiken lisäksi vailla minkäänlaista oikeutta, tietoa ja kykyä. Halittujen jokainen toimi ja liike pannaan muistiin, kirjataan, luetteloidaan, verotetaan, leimataan, arvioidaan, luvallistetaan, kielletään, esitetään, tarkistetaan, oikaistaan, korjataan. Yleisen edun varjolla ja yhteisen hyödyn nimissä heitä verotetaan, äkseerataan, riistetään, monopolisoidaan, kiristetään, painostetaan, petkutetaan, ryöstetään. Pienikin vastarinta tai vastalause aiheuttaa lisäksi sortoa, rangaistuksia, solvauksia, halventamista, vainoa, pilkkaa, aseidenriisuntaa, kahlitsemista, vangitsemista, teloittamista, mes-tausta, tuomitsemista, karkotusta, uhraamista, myymistä, pettämistä, ja kaupanpäälliseksi pilkan-tekoa, sättimistä ja häväistystä. Tällainen on hallitus, tällainen sen käsitys oikeudenmukaisu-

desta ja moraalista! Ihmissyys! Onko mahdollista että olet kuuden vuosituhannen ajan alistunut tuohon katalaan vääryyteen?

Bakuninin mielestä valtio on ”kammottava harhakuva ihmisten yhteiselosta, valtava hautuuma jossa maan parhaat pyrkimykset ja elävät voimat autuaasti ja jalomielisesti, tuon harhakuvan sokaisemina, antautuvat poltettaviksi ja haudattaviksi.”

Malatestan mukaan ”valtio on kaikkea muuta kuin energian lähde. Toiminnallaan se tuhlaa, lamauttaa ja tuhoaa suunnattomia voimavaroja”.

Sitä mukaa kuin valtion ja virkakoneiston valta laajenee, tuho vaikutukset käyvät yhä kohtalokkaammiksi. Profeetallisessa näyssään Proudhon kuvaa kahden kymmenennen vuosisadan pahinta vitsausta: ”Virkavaltaisuus (...) johtaa valtionkommunismiin, jolloin kaikki paikallinen ja yksilöllinen elämä tukahtuu virkakoneiston alle ja vapaa ajattelu tuhoutuu. Jokainen etsii suojaa vallanpitäjien siipien suojista ja pyrkii elämään yhteisestä hyvästä.” Silloin on korkea aika kohottaa varoitushuuto: ”Hallinnon yhä keskittyessä (...) joudutaan siihen pisteeseen, että yhteiskunta ja hallitusvalta eivät enää voi tulla toimeen keskenään.” ”Valtiossa ei ole kerta kaikkiaan yhtään aluetta, hierarkian korkeuksista alimpiin portaisiin saakka, jossa ei pitäisi oikaista väärinkäytöksiä, erottaa loiseläjiä, tuhota sortajia. Ja te puhutte meille valtion säilyttämisestä, sen tehtäväpiirin laajentamisesta ja vallan vahvistamisesta. Te ette tosiaankaan ole mikään vallankumouksellinen.”

Bakunin on yhtä kaukonäköinen esittäessään epätoivoisen näkemyksensä yhä totalitaarisemmaksi käyvästä valtiolaitoksesta. Hänen silmissään ”valtaviiden määrärahojen, vakituisten armeijoiden ja suunnattoman virkakoneiston tukemat” maailman vastavallankumoukselliset voimat, joilla on hallussaan nykyaikaisen keskitetyn hallinnon tarjoamat kauhistuttavat keinot ovat ”uhkaava ja musertava tosiasia”.

Päin porvarillista demokratiaa

Anarkisti antaa porvarillisen demokratian petteävyydelle vielä katkeramman tuomion kuin konsanaan ”autoritaarinen sosialisti”.

”Kansakunnaksi” ristitty porvarillisdemokraattinen valtio on Stirneristä yhtä kauhistuttava kuin entisaikainen yksinvaltainen hallinto. ”Monarkki” (...) oli perin mitätön hallitsija seuraajaansa, ’suvereeniin kansakuntaan’ verrattuna. Liberalismi on merkinnyt meille vain jatkoa yksilön halveksuntaan.” ”Monia etuoikeuksia on tietenkin aikojen kuluessa poistettu, mutta vain valtion eduksi eikä suinkaan yksilön aseman vahvistamiseksi.”

Proudhonin mielestä ”demokratia on perustuslaillista mielivaltaa”. Kansan julistaminen suvereeniksi on ”isämme juoni”. Tosiasiassa kansa on kuningas ilman valtakuntaa, kuninkaan matkija, jolle kuninkaallisesta suuruudesta ja anteliaisuudesta on jäänyt pelkkä nimi: se hallitsee mutta sillä ei ole valtaa. Kun se määrääjain toistuvissa vaaleissa siirtää suvereenisuutensa valtuusmiehille, se uudistaa aina kolmen tai viiden vuoden välein vapaaehtoisesti valtansa puuttumisen. Vaikka hallitsija on syösty valtaistuimelta, kuninkuuden koko järjestelmä on säilytetty. Tahallisesti tietämättömyydessä pidetyn kansan käsissä vaalilipuke on taitavaa petkutusta, josta hyöttyy vain kiinteää omaisuutta, kauppaa ja teollisuutta hallitseva uusi aatelisto.

Mutta jo kansan suvereenisuuden teoria sisältää oman mahdottomuutensa. Jos kansa kokonaisuudessaan olisi suvereeni, ei olisi enää hallitsijoita ja hallittuja. Suvereniteetin käyttäjä olisi hävinnyt olemattomiin. Valtiolla ei olisi vähäisintäkään olemassaolon oikeutta, se samastuisi yhteiskuntaan ja katoaisi teollisen tuotantoelämän organisaatioon.

Bakuninin mielestä ”edustuksellinen järjestelmä ei suinkaan turvaa kansan etuja, vaan päinvastoin luo ja turvaa kansanvastaisen hallitsevan aristokratian olemassaolon”. Yleinen äänioikeus on silmäkääntötemppe, syötti, varaventiili, naamio jonka taakse ”pankin, poliisin ja armeijan avulla toimiva itse asiassa despottinen valtiovalta kätkeytyy”, ”oivallinen keino kansan sortamiseksi ja tuhoamiseksi kansan tahdon varjolla ja jopa sen nimissä”.

Anarkisti ei juuri usko vapautumiseen vaalilipun avulla. Proudhon kannattaa ainakin teoriasa äänioikeuden käyttämättä jättämistä. Hänen mielestään ”yhteiskunnallinen vallankumous on vaarassa mikäli se toteutetaan poliittisen vallankumouksen keinoin”. Äänestäminen olisi nurinkurinen teko, heikkouden osoitus, yhteistyötä mädän järjestelmän kanssa: ”Jotta voisimme sotiä kaikkien vanhojen puolueiden yhteisrintamaa vastaan, meidän ei tule hakeutua laillista tietä parlamentaarille kentälle, vaan meidän on toimittava sen ulkopuolella.” Yleinen äänioikeus on vastavallankumousta. Voidakseen järjestäytyä luokaksi proletariaatin on irtauduttava porvarillisesta demokratiasta.

Mutta tästä periaatteellisesta kannastaan aktivisti Proudhon poikkeaa useita kertoja. Hän antaa valita itsensä kansanedustajaksi 1848 ja takertuu näin hetkeksi parlamentarismiin houkutusiiin. Kahdesti sen jälkeen, vuoden 1848 syyskuun osavaaleissa sekä presidentinvaaleissa saman vuoden joulukuun kymmenentenä, hän tukee Raspailin, silloin vankina olleen ääriyhteiskunnallisen ehdokkuutta. Hän antaa ”pienemmän pahan” taktiikan sokaista itsensä ja tukee Pariisin proletariaatin teilaajaa kenraali Cavaignacia diktaattoriehdokas Ludvig Napoleonin vastaan. Pal-

jon myöhemmin, vuosien 1863 ja 1864 vaaleissa, hän kylläkin kehottaa äänestämään tyhjää, mutta pikemminkin mielenosoitukseksi keisarillista diktatuuria vastaan kuin vastustukseen yleistä äänioikeutta, jonka hän nyt kastaa ”demokraattisista periaatteista ensiarvoiseksi”.

Bakunin kannattajineen vastustivat Ensimmäisessä internationaalissa nimitystä ”abstentionistit” (ne jotka pidättyvät äänestämästä) jonka marxilaiset olivat heille antaneet. Vaaliboikotti ei ollut heille uskonkappale vaan yksinkertaisesti taktinen kysymys. Vaikka he korostavatkin että luokkataistelua on ensisijaisesti käytävä taloudellisella alalla, he eivät hyväksy väitteitä, joiden mukaan he eivät ottaisi huomioon ”politiikkaa”. He eivät hylkää ”politiikkaa”, ainoastaan porvarillisen politiikan. He eivät tuomitse poliittista vallankumousta, ellei sen tarkoituksena ole kulkea yhteiskunnallisen vallankumouksen edellä. He karttavat vain sellaisia poliittisia liikkeitä, jotka eivät pyri välittömästi työväen täyteen vapautumiseen. Sen sijaan he pelkäävät vuonna 1848 solmitun kaltaisia tai kuten nykyisin sanottaisiin, kansanrintamatyyppisiä vaaliliittoja porvarillisten radikaalien kanssa ja tuomitsevat ne. He pelkäävät myös että kansanedustajiksi valitut ja porvarillisiin oloihin siirtyvät työläiset lakkaavat olemasta työväkeä ja muuttuvat valtiomiehiksi, porvareiksi – jopa porvarillisemmiksi kuin porvarit itse.

Anarkistit eivät suinkaan asennoidu yleiseen äänioikeuteen suinkaan yhtenäisesti ja johdonmukaisesti. Toiset hyväksyvät äänestämisen hätäratkaisuna. Toisaalta joukossa on myös taipumattomia, joiden mielestä vaalilippu on julistettava pannaan kaikissa olosuhteissa; pitävät kiinni opin puhtaudesta. Kun vasemmisto Ranskan valtiollisissa vaaleissa 1924 esiintyi tilapäisesti yhtenäisenä, Malatesta ei suostunut minkäänlaisiin myönnytyksiin. Tosin sopii olettaa, että vaalitulokset tietyissä oloissa olla ”huono” tai ”hyvä”, ja tähän tulokseen voivat vaikuttaa anarkistien äänet, varsinkin, kun kilpailevien poliittisten ryhmittymien voimasuhteet ovat kuta kuinkin tasoisissa. ”Mutta mitä se hyödyttää! Vaikka vaalien suoranaisena seurauksena olisikin pieniä edistysaskelia, anarkistien ei silti pitäisi rynnätä urnille.” Ja hän toteaa lopuksi: ”Anarkistit ovat aina pysyneet puhtaimpina ja aidoimpina vallankumouksellisina, tulevaisuuden puolueena, koska he ovat osanneet vastustaa vaalien houkutusia.”

Anarkistisen opin epäyhtenäisyys tässä asiassa ilmenee erityisen hyvin Espanjassa. Vuonna 1930 anarkistit yhtyivät vaaliliittoon porvarillista demokratiaa kannattavien puolueiden kanssa kaataakseen diktaattori Primo de Riveran. Huolimatta virallisesta ”pidättäytymisopistaan” he seuraavana vuonna äänestivät runsaslukuisina kunnallisvaaleissa, jotka jouduttivat kuningasvallan romahtamista. He kehottivat ponnekkaasti olemaan äänestämättä 19. marraskuuta pidetyissä vaaleissa, ja seurauksena oli, että työläisiä raastasti sortava oikeisto pääsi kahdeksi vuodeksi valtaan. He olivat etukäteen ilmoittaneet, että mikäli heidän kehotuksensa jättää äänestämättä johtaisi taantumuksen voittoon he vastaisivat yhteiskunnallisella vallankumouksella. Sitä he yrittivätkin heti vaalien jälkeen, mutta yritys epäonnistui ja johti vain suuriin tappioihin (kuolleita, haavoittuneita ja vangittuja). Kun vasemmistopuolueet alkuvuodesta 1936 yhtyivät kansanrintamaan, anarkistisen ammattiyhdistysliikkeen oli erittäin vaikea määrittää kantansa. Lopulta se, tosin varsin varovaisesti, suositti äänestämättä jättämistä ja yritti tehdä sen niin vaimeasti, ettei se varsinaisesti tavoittaisi kansanjoukkoja, jotka olivat päättäneet joka tapauksessa äänestää. Kun äänestäjät sitten menivät urnille, he toivat suuren voiton kansanrintamalle (263 vasemmistokansanedustajaa 181 porvarillista vastaan).

On muistettava että vaikka anarkistit ovat raivokkaasti hyökänneet porvarillista demokratiaa vastaan, he myöntävät sen luonteeltaan suhteellisen edistykselliseksi. Vieläpä Stirner, joka muuten oli itsepintaisin kaikista, saattoi joskus päästää suustaan sanan ’edistys’: ”Kieltämättä tapahtuu edistystä, kun kansa siirtyy kuningasvallasta demokratiaan”. Ja Bakunin tähdentää: ”Älkää

toki luulko että me (...) demokraattista hallitusta arvostelemalla haluaisimme tukea kuningasvaltaa (...). Epätäydellisinkin demokratia on monin verroin parempi kuin valistunein monarkia (...). Demokraattinen järjestelmä kasvattaa vähitellen joukkoja yleisten asiain hoitoon.” Näin osoitetaan vääräksi Leninin esittämä väite, jonka mukaan ”tietyt anarkistit” opettavat ”että proletariaatille on samantekevää millä tavoin sitä sorretaan.” Ja saman tien voidaan kumota Henri Arvonin anarkismia koskevassa kirjasessa ilmaisema epäily, että anarkistinen demokratianvastaisuus voitaisiin sekoittaa vastavallankumoukselliseen demokratianvastaisuuteen.

”Autoritaarisen” sosialismin arvostelua

”Autoritaarinen sosialismi” on joutunut anarkistien yksimielisen ja ankaran arvostelun alaiseksi. Aikakautena jolloin he enimmälti esittivät purevan syytöstulvansa se ei ollut täysin perusteltu, sillä kohteena olivat tuolloin joko kehittymättömät ja ”karkeat” kommunistit, joihin marxilainen humanismi ei vielä ollut vaikuttanut, tai sitten, kuten Marxin ja Engelsin tapauksessa, henkilöt jotka eivät olleet niin yksisilmäisesti ”auktoriteetin” ja valtiojohtoisuuden kannalla kuin anarkistit halusivat väittää. Mutta nykyään ”autoritaariset” pyrkimykset, jotka 1800-luvun sosialistisessa ajattelussa esiintyivät ja alkio muodossaan, ovat tulleet entistä vallitsevammiksi. Näiden ilmiöiden edessä anarkistinen kritiikki ei enää vaikutakaan niin yksipuoliselta ja epäoikeutetulta. Se näyttää usein jopa olevan profeetallista luonteeltaan.

Stirner hyväksyy monia kommunismin perusajatuksia. Mutta seuraavin varauksin: joskin kommunistinen uskontunnustus on nykyisen yhteiskunnan vähäosaisille ensimmäinen askel kohti täydellistä vapautumista, he eivät voi täysin vapautua vieraantuneisuudestaan, elleivät he jätä myös kommunismia taakseen.

Stirnerin näkemyksen mukaan näet työläinen joutuu kommunistisessa järjestelmässä alistumaan työläisyhteisön ylivaltaan. Tämän yhteisön häneltä edellyttämä työ on sekin hänelle pakollinen raskaus. Eikö kommunisti Weitling ole kirjoittanut: ”Kykyjä voidaan kehittää mikäli ne eivät häiritse yhteiskunnallista sopusointua”? Tähän Stirner vastaa: ”Olin minä sitten tyrannin uskollinen alamainen tai Weitlingin ’yhteisön’ jäsen, kummassakin tapauksessa minulta puuttuvat oikeudet.”

Stirnerin mukaan kommunistit eivät juuri ota huomioon ihmistä työläisen roolinsa ulkopuolella. He sivuuttavat oleellisen: ihmisen oikeuden nauttia itsestään tuotannon palvelukseen käytetyn ajan ulkopuolella. Mutta kommunistisen yhteiskunnan suurin vaara on Stirnerin näkemyksen mukaan, että tuotantovälineiden siirtyessä yhteiseen omistukseen valtio saa paljon mahtavamman vallan kuin nykyisessä yhteiskunnassa: ”Poistamalla kokonaan yksityisen omistuksen kommunismi tekee minut yhä riippuvaisemmaksi muista, yleisestä ja yhteisestä, ja vaikka se hyökkää valtiolaitosta vastaan, se aikoo perustaa oman valtionsa, (...) joka tulee lamauttamaan minun vapaan toimintani; esivallan joka tulee hallitsemaan minua. Kommunismi nousee täydellä syyllä sitä sortoa vastaan, jota koen yksityisomistajien taholta, mutta se antaa vielä järeämmän vallan yhteisölle.

Proudhon on vähintään yhtä ankara sättiessään ”kommunistista, hallitusvaltaista, yksinvaltiasta, dogmaattista järjestelmää” joka ”lähtee siitä periaatteesta että yksilö on pääasiallisesti alistettu yhteisölle.” Kommunisteilla on juuri sama käsitys valtiovallasta kuin heidän entisillä isännillään, eikä se ole edes yhtä vapaamielinen. ”Niin kuin armeija joka on kaapannut vihollisen tykit, on kommunismikin tyytynyt kääntämään omistavan luokan aseet sitä vastaan. Orja matkii aina isäntäänsä.” Ja Proudhon kuvaa seuraavin sanoin poliittista järjestelmää jota kommunistit hänen mielestään tavoittelevat:

”Keskitetty demokratia, joka näennäisesti nojaa massojen diktatuuriin mutta jossa kansalla on todellisuudessa valtaa vain sen verran kuin on välttämätöntä yleisen orjuuden ylläpitämiseksi. Tämän järjestelmän tunnusmerkit ovat samat kuin entisessä yksinvaltaisessa järjestelmässä:

- vallan jakamattomuus
- voimakas vallankeskitys
- kaiken yksilöllisen, ammatillisen ja paikallisen ajattelun leimaaminen ryhmäkuntalaiseksi ja sen järjestelmällinen tuhoaminen
- inkvisitiota muistuttava poliisilaitos

”Autoritaariset” sosialistit pyrkivät ”ylhäältä käsin toteutettavaan vallankumoukseen”. He kannattavat valtiolaitoksen jatkamista vallankumouksen jälkeenkin. He puoltavat ja jopa vahvistavat entisestään valtiota, valtaa, auktoriteettia ja hallitusta. Itse asiassa he vain antavat niille toiset nimet (...) ikään kuin sanojen vaihtaminen toisiin muuttaisi asiaintilaa!” Ja Proudhon sorvaa taas sananparren: ”Hallitus on aina luonteeltaan vastavallankumouksellinen (...) Vaikka nostaisitte valtaan pyhän Vincentius Paulilaisen, niin kohta teillä on taas uusi Guizot ja Talleyrand.”

Bakunin kehittää edelleen ”autoritaarisen” sosialismin kritiikkiä: ”Vihaan kommunismia, koska se kieltää vapauden, enkä minä voi kuvitella mitään inhimillistä ilman vapautta. Olen kaikkea muuta kuin kommunisti, koska kommunismi siirtää kaiken yhteiskunnallisen mahdin valtiolle; koska se väistämättä johtaa omaisuuden keskittymiseen valtiolle, joka imee sen itselleen; minä taas tahdon hävittää valtion ja sen harjoittaman auktoriteetin ja holhouksen, valtion joka ihmisen siveellisen ja sivistyksellisen kasvattamisen varjolla on näihin päiviin saakka orjuuttanut, sortanut, riistänyt ja turmellut häntä. Minä haluan yhteiskunnan järjestyvän ja yhteiskunnallisen tai yhteisomistuksen toteutuvan alhaalta ylöspäin, vapaan yhteenliittymisen tietä, enkä ylhäältä alaspäin jonkun auktoriteetin toimesta. Juuri tässä mielessä minä olen kollektivistiksi enkä kommunistiksi.”

Vähän sen jälkeen kun Bakunin piti tämän puheensa (1868) hän liittyi Ensimmäiseen internationaaliin, jossa hän kannattajineen otti yhteen paitsi Marxin ja Engelsin myös monien muiden kanssa, joihin syytökset pätivät enemmän kuin kahteen tieteellisen sosialismin perustajaan. Yhtäällä olivat saksalaiset sosiaalidemokraatit, jotka palvoivat valtioajatusta kuin epäjumalaa ja aikoivat muodostaa vaaliliittojen avulla parlamentaarista tietä epämääräisen ”kansanvaltion” (Volksstaat); toisaalta olivat blanquistit, jotka suosittivat vähemmistön johtamaa vallankumouksellista diktatuuria, joka heidän mukaansa jäisi väliaikaiseksi. Bakunin taisteli hellittämättä näitä kahta erilaista mutta yhtä ”autoritaarista” suuntausta vastaan, joiden välillä taas Marx ja Engels aluksi taktisista syistä horjuivat mutta joista hekin lopulta anarkistien arvostelusta kiusaantuneina sanoutuivat irti.

Mutta lopullisena syynä siihen että Bakunin kääntyi Marxia vastaan oli lahkolainen ja itsevaltainen tapa jolla tämä pyrki saamaan Internationaalien komentoonsa, varsinkin vuoden 1870 jälkeen. On selvää että kumpikin riitakumppani syyllistyi vääryyksiin tässä taistelussa, jossa panoksena oli kansainvälisen työväenliikkeen johto. Bakuninin käytös ei sekään ollut moitteetonta, eivätkä hänen syytöksensä Marxia kohtaa läheskään aina pysyneet kohtuuden ja vilpittömyyden rajoissa. Kuitenkin lukijan on tänä päivänä syytä muistaa, että hän jo 1870-luvulla esitti vakavia varoituksia tietyistä työväenliikkeen järjestäytymiseen ja työväenluokan valtaan liittyvistä käsitteistä, jotka paljon myöhemmin aiheuttivat Venäjän vallankumouksen vinoutumisen. Hän

uskoi näkevänsä marxilaisuudessa sen alkion, josta myöhemmin syntyi leninismi ja sen pahanlaatuinen kasvain, stalinismi.

Bakunin syyttää Marxia ja Engelsiä tarkoituksiperistä, jollaisia he eivät koskaan ole ilmaisseet, vaikka heillä sellaisia olisi ollutkin. Hän huudahtaa: ”Sanotaanhan, ettei kaikista työläisistä voi tulla tiedemiehiä. Eikö siis riitä, että tämän järjestön piirissä on ihmisryhmä, joka hallitsee niin täysin kuin nykyään on mahdollista sosialistisen tieteen., filosofian ja politiikan, jotta enemmistö heitä uskollisesti seuraamalla voisi olla varma siitä, että proletariaatin lopulliseen vapautumiseen johtavalta tieltä ei poiketa? Tällaista järkeilyä meille on tarjottu, mutta ei avoimesti – siihen ei ole riittänyt vilpittömyyttä eikä rohkeutta – vaan vaivihkaa, niin että mahdollisimman paljon on jätetty viittailujen varaan.” Ja Bakunin kärjistää edelleen: ”He ovat hyväksyneet periaatteekseen, että ajatukset ovat tärkeämpiä kuin elämä ja teoria tärkeämpi kuin yhteiskunnallinen käytäntö. Tästä seuraa, että yhteiskunnan kumouksen ja jälleenrakennuksen lähtökohtana olisi nimenomaan sosiologia. Mutta tästä he ovat myös päätelleet että koska ajattelu, teoria ja tiede ovat ainakin tällä hetkellä harvojen hallussa, saman vähemmistön on myös johdettava yhteiskunnan elämää.” Tuossa niin sanotussa Kansanvaltiossa pieni oikeiden tai luuloteltujen tiedemiesten aristokraattiryhmä hallitsisi kansanjoukkoja yksinvaltiaan mahdollilla.”

Bakunin ihailee syvästi Marxin älyllistä lahjakkuutta, hän on kääntänyt venäjäksi Pääoman ja hän kannattaa varauksettomasti materialistista historiankäsitystä. Hän jos kukaan arvostaa Marxin teoreettista panosta työväenluokan vapauttamisessa, mutta hän ei hyväksy että älyllinen etevämyys soisi oikeuden asettua työväenliikkeen johtoon: ”Kun väitetään että jokin ihmisryhmä, olivatpa sen jäsenet kuinka älykkäitä tai hyvää tarkoittavia tahansa, voi olla vallankumouksellisen liikkeen ja kaikkien maiden proletariaatin taloudellisen järjestäytymisen yhteinen tahto, henki ja mieli, syyllistytään rikkomukseen tervettä järkeä ja historian opetuksia vastaan, ja on hämmästyttävää että niinkin älykäs mies kuin hra Marx on voinut sellaiseen hairahtua. Yleismaailmallisen diktatuurin perustaminen (...), diktatuurin joka tarvitsisi jonkinlaisen maailmanvallankumouksen yli-insinöörin säätelemään ja ohjaamaan kaikkien maiden kapinallisia liikkeitä kuin konetta (...), tällaisen diktatuurin perustaminen riittäisi yksin tappamaan vallankumouksen, lamaannuttamaan ja johtamaan harhaan kansanliikkeet. (...) Ja mitä olisi ajateltava kansainvälisestä kongressista, joka mukamas vallankumouksen etujen nimissä asettaa sivistyneen maailman proletariaatille diktatorista valtaa käyttävän hallituksen.”

Kolmannelta internationaalista saadut kokemukset osoittivat sittemmin, että vaikka Bakunin kieltämättä teki hieman väkivaltaa Marxin ajatuksille liittäessään niihin näin ”autoritaareja” piiriteitä, vaara, josta hän varoitti, on myöhemmin tullut todeksi.

Käsitellessään kommunistisen järjestelmän valtiojohtoisuuteen liittyviä vaaroja tämä venäläinen pakolainen osoittaa samaa kaukonäköisyyttä. ”Ortodoksisosialistit” suunnittelevat hänen mukaansa ”uusia valjaita kansalle”. Tosin hekin myöntävät anarkistien tavoin että valtio on aina ias, mutta he väittävät että ainoastaan diktatuuri – tietenkin heidän johtamansa – voisi antaa kansalle vapauden. Tähän me vastaamme että jokainen diktatuuri pyrkii aina pysymään vallassa mahdollisimman pitkään. Sen sijaan että antaisivat proletariaatin tuhota valtion, he tahtovat tämän ”luovuttavan sen hyväntekijöilleen, vartijoilleen, opettajilleen – kommunistisen puolueen johtomiehille.” Mutta vaikka he tajuvat että tällainen hallitus on oleva ”itse asiassa diktatuuri, noudattipa se minkälaisia demokratian muotoja hyvänsä”, he ”lohduttautuvat ajatteleamalla että diktatuuri jää väliaikaiseksi ja lyhytikäiseksi”. Mutta näin ei suinkaan ole! Bakunin väittää. Väliaikaiseksi väitetty diktatuuri johtaa väistämättä siihen että ”jälleen pystytetään valtio etuoikeuksineen, eriarvoisuuksineen ja kaikkine sarron muotoineen” ja että muodostuu sellainen hallitseva

aristokratia, ”joka aloittaa uudelleen kansan riistämisen ja alistamisen yhteisen onnen varjolla tai valtion suojelemiseksi”. Eikä se että tuon valtion ”hirmuvalta kätkeytyy kansan tahdon liehakoivaan kunniaverhoon, suinkaan vähennä sen ehdottomuutta.”

Aina uskomattoman kaukonäköinen Bakunin uskoo Venäjällä tapahtuvaan vallankumoukseen: ”Jos läntisten maiden työläiset viivyttelevät liian kauan, Venäjän talonpojat näyttävät heille esimerkkiä.” Venäjän vallankumouksesta tulee olemukseltaan ”anarkkinen”. Mutta huomata! Vallankumoukselliset saattavat hyvin säilyttää Pietari Suuren ”massojen kaikki mielenilmaukset tukahduttavan valtion, sillä vaikka maamme nimikettä voidaan muuttaa, (...) se säilyy perustaltaan entisenä.” Tuo valtio täytyy joko tuhota tai sopeuttaa ”vuosisatamme alhaisimpaan ja vaarallisempaan valheeseen: punaiseen byrokraatiaan”. Ja Bakunin esittää iskulauseen: ”Etsikää radikaalein vallankumouksellinen ja asettakaa hänet Kaikkien Venäjän Maiden valtaistuimelle tai antakaa hänelle diktaattorin valta (...) ja vuoden kuluttua hän on tsaariakin pahempi!” (1 La Science et la tache revolutionnaire urgente, Kolokol, Geneve 1870.)

Vallankumouksen tapahduttua Venäjällä Volin, sen osanottaja, silminnäkijä ja historioitsija, huomautti että käytännön kokemukset vahvistivat mestarin opetukset. Sosialistinen valta ja yhteiskunnallinen vallankumous ovat todellakin selvästi ”ristiriidassa keskenään”. Niiden sovittaminen toisiinsa on mahdotonta: ”Vallankumous jonka herätteenä on valtiososialismi ja joka uskoo tälle vaikkapa vain ’väliaikaisesti’ kohtalonsa on mennyttä. Se lähtee kulkemaan väärää tietä, yhä kaltevammaksi käyvää pintaa (...). Otettuaan vallankumouksen johtoonsa, hillittyään ja valjastettuaan sen, vallanpitäjien on pakko luoda itselleen byrokraattinen, pakkovaltaa käyttävä koneisto, niin kuin jokaisen auktoriteetin joka tahtoo säilyttää asemansa, antaa käskyjä ja määräyksiä, toisin sanoen ’hallita’ (...). Niin se muodostaa oman johtohenkilöistä, virkamiehistä, sotilaista, poliiseista ja vallassa olevan puolueen jäsenistä koostuvan aatelistonsa (...). Kaikki valtiaat pyrkivät pitämään enemmän tai vähemmän tiukasti käsissään yhteiskuntaelämän ohjaksia. Tämä taivuttaa kansanjoukot passiivisuuteen, sillä jo vallanpitäjine olemassaolo tukahduttaa kaiken aloitteellisuuden (...). Kommunistien valta todella tainnuttaa. Se on niin täynnä ’auktori-teettiaan’ (...) että se pelkää kaikkea sen ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa. Jokainen itsenäinen aloite näyttää vallanpitäjistä heti epäilyttävältä ja uhkaavalta (...), sillä he haluavat olla yksin ohjaimissa. Kaikki ulkopuoliset aloitteet merkitsevät tunkeutumista heidän alueelleen, heidän etuoikeuksiinsa puuttumista. Sellaista ei siedetä.

Miksi sitten tämä ”väliaikainen järjestely” ja ”siirtymävaihe”? Anarkismi kiistää ehdottomasti väitteet sen välttämättömyydestä. Diego Abad de Santillan esitti Espanjan vallankumouksen aattona 1936 ”autoritaariselle” sosialismille seuraavan pulmakysymyksen: ”Vallankumous joko antaa yhteiskunnan rikkaudet niiden tuottajille tai se ei anna. Jos se antaa, jos tuottajat järjestäytyvät tuottaakseen ja jakaakseen tuotannon yhteisössä, valtiota ei enää tarvita. Jos se ei anna, vallankumous on pelkkää hämäystä ja valtio jatkaa olemassaoloaan.” Jotkut saattavat pitää tätä pulmatilannetta yksinkertaistettuna, mutta sitä se ei ole, jos asiaa katsotaan tarkoituksperien tasolla. Anarkistit eivät ole niin lapsellisia että he uskoisivat valtiolaitoksen jäännösten katoavan yhdessä yössä, mutta he tahtovat hävittää ne mahdollisimman pian, kun taas ”autoritaarit” haluaisivat että ”väliaikainen” valtio, jota he mielivaltaisesti kutsuvat ”työväenvaltioksi”, jäisi pysyväksi.

Voimanlähteenä yksilö

”Autoritaarisen” sosialismin hierarkioiden ja pakkokeinojen sijasta anarkisti luottaa kahteen voimanlähteeseen: yksilöön ja joukkojen oma-aloitteisuuteen. Anarkisti voi olla tilanteen mukaan joko pääasiassa yksilö- tai yhteisöanarkisti. Mutta kuten Augustin Hamon mainitussa mielipidetutkimuksessaan huomautti, ei voida ajatella anarkistia joka ei olisi individualisti.

Stirner kohotti yksilön arvoon samaan aikaan jolloin hegeliläinen yksilönvastaisuus hallitsi filosofista ajattelua, ja porvarillisen itsekkyyden turmiolliset vaikutukset olivat yhteiskuntakriittikin alueella saaneet uudistusmieliset korostamaan individualismin vastakohtaa; eikö sana sosialismi ole syntynyt sanan individualismi vastakohtaksi?

Stirner ylistää ”ainutkertaisen” yksilön itseisarvoa, yksilön jollaista ei ole toista, joita luonto tuottaa vain yksin kappalein (Tuoreimmat biologiset tutkimukset vahvistavat tätä käsityskantaa). Tätä filosofia pidettiin kauan anarkistienkin keskuudessa omituisena, ja häntä seurasi vain pieni paatuneiden individualistien laho. Hänen aatteidensa suuruus ja rohkeus ovat kuitenkin meidän aikanamme käyneet ilmeisiksi. Nykymaailma näyttää todella ottaneen tehtäväkseen yksilön vapauttamisen kaikesta musertavasta vieraantuneisuudesta, jollaista sekä teollinen orjuus että yhdenmukaistava totalitaarisuus aiheuttivat. Simone Weil valitti kuuluisassa artikkelissaan vuodelta 1933, että hän ei löydä marxilaisesta kirjallisuudesta ratkaisua yksilön puolustamiseen klassisen kapitalismin sortoa seuraavia uusia sarron muotoja vastaan. Mutta Stirner paneutui jo ennen 1800-luvun puoliväliä tähän todella vakavaan puutteeseen.

Stirnerin tyyli on eloisaa ja iskevää: hän ilmaisee ajatuksensa mietelauseiden ryöppynä. ”Älkää etsikö vapautta luopumalla itsestänne, sillä tuollainen vapaus juuri kieltää teidät itseltänne, vaan etsikää itseänne (...). Olkoon jokainen teistä kaikkivaltias.” Ei ole muuta vapautta kuin yksilön itsensä hankkima. Saatu tai myönnetty vapaus kuin yksilön itsensä hankkima. Saatu tai myönnetty vapaus ei ole vapautta vaan ”varastettua tavaraa”. ”Vain minä itse olen sellainen tuomari joka voi päättää olenko oikeassa vai en.” ”Ainoat asiat, joita minun ei ole lupa tehdä, ovat ne joita en tee vapaasta tahdostani.” ”Sinulla on oikeus olla se mikä pystyt olemaan.” ”Kaiken minkä teet, teet ainutkertaisena yksilönä.” ”Ja sitä pirua ei valtio, ei yhteiskunta eikä ihmiskuntakaan voi taltuttaa.”

Vapautuakseen yksilön on ensi töikseen seulottava kaikki painolasti, jolla hänen siittäjänsä ja opettajansa ovat hänet sälyttäneet. Hänen on aloitettava suurtyö ”voidakseen luopua pyhäinkuvistaan”. On aloitettava niin sanotusta porvarillisesta moraalista: ”Se on vielä yhtä rajoittunut kuin sen otollisin maaperäkin, itse porvaristo. Se on liian lähellä uskonnon ”taivasta”, josta se arvostelukyvyyttömästi lainaa lakinsa ja siirtää ne muilta mutkitta omaan kenttäänsä sen sijaan että laatisi omat itsenäiset oppinsa.”

Aivan erityisesti Stirner vihaa sukupuolimoraalia. Maalikkoapostolit ovat tyytyneet ”vehkeilemään intohimoa vastaan”. He kieltäytyvät kuulemasta lihan kutsua. He käyvät kaikin voimin sen kimppuun. He iskevät ”moraalittomuutta päin naamaa.” Ihmisten mieliin teroitettut kristillismoraaliset ennakkoluulot rehottavat varsinkin kansanjoukkojen keskuudessa: ”Kansa vaatii raivok-

kaasti poliisitoimia kaikkea vastaan mitä se pitää moraalittomana tai muuten sopimattomana, ja tämä kansan moraalinen kiihko suojelee poliisilaitosta paremmin kuin hallitus konsanaan.”

Stirner ehättää meidän aikamme psykoanalyysin edelle havaitessaan ja tuomitessaan sisäistämisen. Lapsuudestamme lähtien meille on syötetty moraalisia ennakkoluuloja. Moraalista on tullut ”sisäinen voima, josta minä ei voi irtautua”. ”Sen kaikkivalta on vielä kymmenen kertaa pahempi, kun se pääsee nakertamaan omaatuntoa.” ”Nuoret ajetaan laumoina kouluihin oppimaan vanhoja lauluja, ja kun he osaavat vanhemman polven sanahelinän, heidät julistetaan täysi-ikäisiksi.” Stirner yltyy pyhäinhäväistykseen: ”Jumala, omatunto, velvollisuudet ja lait ovat roskaa jolla meidän aivomme ja sydämemme on täyteen topattu.” ”Nuorison todellisia viettelijöitä ja turmelijoita ovat papit ja vanhemmat, jotka tahraavat nuoret sydämet ja tyhmistävät nuoret päät.” Ja sitten väitetään, että tämän ”saatanallisen” työn tuloksena jumalallinen ääni kulkeutuisi omaantuntoon.

Yksilön arvoa kohottaessa Stirner löytää myös freudilaisen alitajunnan. Minää ei voi tavoittaa. ”Ajatuksen, tajunnan ja mielenvaltakunta murenee” sen edessä. Sitä ei voi ilmaista, käsittää eikä tavoittaa. Ja hänen loistavissa mietelauseissaan ikään kuin kuultaa eksistentiaalisen filosofian ensi kajastus: ”Lähden olettamuksesta, joka olen Minä (...). Minun tarkoitukseni on huvittaa ja ravita Itseäni (...). Olen olemassa vain silloin kun saan ravintoa Itsestäni (...). Että ravitsen Itseäni Itselläni merkitsee että olen olemassa.”

Tosin Stirnerin kynää kuljettava kiihko eksyttää hänet joskus paradokseihin. Häneltä lipsahtaa välillä mietelmiä joista puuttuu kaikki sosiaalisuus. Hän voi päätyä pitämään yhteiselämää mahdottomana: ”Me emme tavoittele yhteiseloja vaan erillistä elämää.” ”Kuolema on kansa!” ”Hyvää päivää Minä!” ”Kansan onni on minun onnettomuuteni.” ”Jos jokin sopii minulle, se on oikein. On mahdollista (...) ettei se ole oikein toisille. Se on heidän asiansa, ei minun. Puolustautukoot.”

Nämä satunnaiset syrjähyppyt eivät ehkä kuitenkaan kuvaa mitä Stirner pohjaltaan ajatteli. Kaikkine erakonpuheineenkin Stirner tavoittelee yhteiselämää. Kuten useimmat eristyneet ja sisäänpäin kääntyneet yksilöt, hänkin kaipaa sitä kipeästi. Kun joku kysyi kuinka hän eristyvänä kykenee elämään yhteisössä, hän vastasi, että vain ainutkertaisuutensa tajunnut ihminen voi luoda siteet kaltaisiinsa. Yksilö tarvitsee ystäviä, apua, ja jos hän esimerkiksi kirjoittaa kirjoja, hän tarvitsee lukijoita. Hän liittoutuu lähimmäistensä kanssa lisätäkseen voimaansa, saadakseen yhteisvoimin aikaan enemmän kuin kenelläkään yksin on mahdollista. ”Jos sinulla on takanasi muutama miljoona suojelijaa, muodostat heidän kanssaan merkittävän voiman, ja saavutatte helposti voiton.” Mutta yhdellä ehdolla: keskinäisten liittojen tulee olla vapaaehtoisia, pakottomia ja milloin tahansa purettavissa. Stirner erottaa toisistaan etukäteen asetetun, pakolla ylläpidetyn yhteiskunnan ja vapaaehtoisuuteen perustuvan yhteenliittymisen: ”Yhteiskunta käyttää sinua hyödykseen, mutta vapaasta yhteenliittymästä hyödyt sinä.” Tosin tällainenkin yhteisö edellyttää uhrauksia ja vapaudenrajoituksia. Mutta tällaista uhrausta ei tehdä yleisen edun nimissä: ”Sen teen henkilökohtaisia etuja ajaakseni.”

Teoksessaan *Der Einzelne und sein Eigentum* Stirner ennakoii aivan erityisesti nykyajan ongelmia käsitellessään puoluetta koskevia kysymyksiä, mm. hän viittaa nimenomaan kommunistien näkemyksiin. Hän arvostelee ankarasti Puolueen vaatimaa yhdenmukaisuutta: ”Puoluetta on seurattava aina ja kaikkialla, sen tärkeimmät periaatteet on ehdottomasti hyväksyttävä ja niitä tuettava.” ”Jäsenet (...) taipuvat Puolueen pienimpiinkin toivomuksiin.” ”Heidän on pidettävä Puolueen ohjelmaa varmana ja epäilyksien ulkopuolella (...). Ruumiin ja sielun on kuuluttava Puolueelle (...). Puolueesta toiseen siirtyvää kohdellaan heti luopiona.” Jähmeä puolue lakkaa Stirnerin käsityksen mukaan olemasta yhteenliittymä, se on pelkkä kuollut ruumis. Niinpä hän

torjuu tuollaisen puolueen, mutta toivoo silti voivansa osallistua poliittisen yhteenliittymän muodostamiseen: ”Minä löydän aina riittävästi ihmisiä jotka liittoutuvat kanssani, vaikka heidän ei tarvitsekaan vanna valaa minun lipulleni.” Hän itse katsoi voivansa liittyä puolueeseen vain jos siitä ei seuraa ”mitään velvollisuuksia”. Ainoaksi ehdoksi mahdolliselle liittymiselle hän asettaa sen ettei ”hän joudu puolueen valtaan”. Puolue on hänelle vain tilanne: hän voi tuntea tilanteen omakseen, hän voi osallistua. Hän ”liittyy vapaasti ja on vapaa eroamaan”.

Tästä Stirnerin järkeilystä puuttui vain yksi täsmennys, vaikka sekin voidaan juontaa kaikkien hänen kirjoituksiensa perussävystä: hänen käsityksensä yksilön ainutlaatuisuudesta ei ole yksinomaan egoistinen, hänen minuttaan hyödyttävä vaan se hyödyttää myös yhteisöä. Ihmisten yhteisö voi olla hedelmällinen vain mikäli se ei muserra yksilöä, mikäli se päinvastoin kehittää hänen aloitteellisuuttaan ja luovaa voimaansa. Eikö Puolueenkin voima ole yhtä kuin sen jäsenten yhteenlaskettu voima? Puute johtuu siitä että Stirnerin synteesi yksilön ja yhteisön suhteista on jäänyt epätäydelliseksi ja ontuvaksi. Epäsosiaalinen ja sosiaalinen risteilevät kapinallisen ajatuksissa eivätkä aina pysty sulautumaan kokonaisuudeksi. Tästä yhteisöanarkistit syystä moittivat häntä.

Moitteet olivat sitäkin kitkerämpiä, kun Stirner oli erehtynyt luokittelemaan Proudhonin ”autoritaariseksi sosialistiksi”, joka ”velvollisuudesta yhteiskuntaa kohtaan” tuomitsee individualistiset pyrkimykset. Mutta vaikka Proudhon on esittänyt purevia syytöksiä Stirnerin harjoittamaa yksilönpalveluntaa vastaan, (1 Tosin mainitsematta Stirnerin nimeä, joten on todennäköistä ettei hän vielä ollut tutustunut tämän teoksiin) hänen koko tuotantoonsa leimaa pyrkimys löytää tasapainotila yksilön ja yhteiskunnan etujen välillä, yksilövoiman ja yhteisövoiman välillä. ”Kun yksilöllisyys on ihmiskunnan peruselementti, yhteenliittyminen on sen täydentävä tekijä.” Toiset ovat sitä mieltä, että ihminen saa arvonsa vain yhteiskunnan kautta (...) ja antavat siksi yhteisön tukahduttaa yksilön. Juuri tällainen on (...) kommunistinen järjestelmä, se merkitsee ihmisen uhraamista yhteiskunnan alttarille (...) Se on tyranniaa, mystistä ja nimetöntä tyranniaa; se ei suinkaan ole ihmisten yhteenliittymä (...) Kun ihmisolennoilta on riistetty heidän tärkeimmät oikeutensa, on yhteiskuntakin menettänyt elinhermonsa.”

Mutta toisaalta Proudhon soimaa myös utooppista yksilöanarkismia, joka kasaa päällekkäin erilaisia yksilöllisyyksiä tai minkäänlaista orgaanista järjestystä tai yhteisöhenkeä ja joka ei kykene ratkaisemaan eturistiriitoja. Toisin sanoen: ei kommunismia, mutta ei myöskään rajatonta vapautta. ”Meillä on tosiaankin liikaa yhteneviä etuja, liian paljon yhteisiä asioita.”

Bakunin puolestaan on samalla kertaa yhteisö- ja yksilöanarkisti. Hän toistaa lakkaamatta, että vain vapaasta yksilöstä lähtien voi rakentaa vapaan yhteiskunnan. Aina kuin hän julistaa mitkä oikeudet yhteisölle on taattava, esimerkiksi itsemääräämis- ja irtautumisoikeus, hän huolehtii myös siitä, että juuri yksilö on ensimmäisenä hyötymässä näistä oikeuksista. Yksilöllä on yhteisöllisiä velvoitteita vain sikäli kuin hän on niihin vapaaehtoisesti sitoutunut. Jokaisella on vapaus liittoutua, olla liittoutumatta tai, jos häntä huvittaa, vaikka mennä ”asumaan autiomaahan tai metsään villipetojen keskelle”. ”Vapaus merkitsee että jokaisella ihmisolennolla on ehdoton oikeus arvostella tekojaan ja laiminlyöntejään pelkästään omantuntonsa perusteella ja näin olla niistä ainoastaan itselleen vastuussa.” Yhteiskunta, johon yksilö on vapaaehtoisesti päättänyt liittyä, on velvollisuuksien luettelossa vasta toisella sijalla. Ja sillä taas on yksilöä kohtaan enemmän velvollisuuksia kuin oikeuksia: yhteiskunta ei saa alistaa yksilöä minkäänlaiseen ”valvontaan eikä esivaltaan”, sen tulee päinvastoin ”turvata yksilölle hänen vapautensa”.

Bakunin vie hyvinkin pitkälle vaatimuksensa ”ehdottomasta ja täydellisestä vapaudesta”. Ihmisellä on oikeus käyttää omaa persoonaansa mielensä mukaan, hän saa olla ahkera tai laiska,

elää joka ”kunniallisesti” omalla työllään tai hyväntekeväisyyden ja luoton turvin. Mutta yhdellä ehdolla: hyväntekeväisyyttä saa ottaa vastaan vain aikuisilta ihmisiltä, jotka harjoittavat sitä vapaaehtoisesti. On jopa oikeus liittyä yhteisöihin jotka ovat – tai näyttävät olevan – ”epämoraalisia”. Bakunin menee niin pitkälle että sallii liittyttävän yhteisöihin joiden tarkoituksena on turmella tai hävittää julkinen tai yksilöllinen vapaus: ”Vapautta ei voi eikä saa puolustaa muulla kuin vapaudella; vapauden rajoittamien muka sen suojelemiseksi on vaarallinen erehdys.”

Eettisten ongelmien osalta Bakunin on vakuuttunut siitä että ”moraalittomuus” on vain seurausta väärästä yhteiskuntajärjestyksestä. Niinpä tuo järjestys on hävitettävä juuriaan myöten. Moraali voi toteutua vain vapauden pohjalta. Kaikki vapaudenrajoitukset joihin on ryhdytty muka moraalin suojelemiseksi ovat lopulta kääntyneet moraalialla vastaan. Tukahdutustoimet eivät ole rajoittaneet moraalittomuuden leviämistä, ne ovat päinvastoin auttaneet sitä leviämään yhä laajemmalle ja syvemmälle. On siis täysin turhaa taistella sitä vastaan lainsäädännöllisin toimin, jotka pelkästään polkevat yksilönvapautta. Loiseläjille, laiskureille ja pahantekijöille Bakunin hyväksyy vain yhden rangaistuksen: poliittisten oikeuksien peruuttaminen, toisin sanoen yhteiskunnan yksilölle antamien takuiden lakkauttamisen. Myös jokaisella yksilöllä on oikeus luopua vapaudestaan, mutta silloin hän joutuu samalla jättämään poliittiset oikeutensa tämän vapaaehtoisen orjuuden ajaksi.

Rikoksentekejiöitä tulee käsitellä sairaina, ja heidän rangaistuksensa tulee olla luonteeltaan hoitoa eikä yhteiskunnan kosta. Lisäksi rangaistukseen tuomitulla yksilöllä tulee olla oikeus kieltäytyä rangaistuksesta ilmoittamalla ettei hän enää halua kuulua kyseiseen yhteiskuntaan. Yhteiskunnalla puolestaan on oikeus karkottaa yksilö piiristään ja julistaa hänet osattomaksi sen takuista ja turvasta.

Silti Bakunin ei ole nihilisti. Ehdottoman yksilönvapauden julistaminen ei ensinkään merkitse että hän kieltäisi kaikki yhteiskunnalliset velvollisuudet. Yksilö voi tulla vapaaksi vain muiden vapauden avulla. ”Ihminen voi ilmaista yksilöllisyytensä vain muiden yksilöiden keskellä ja yhteiskunnan kollektiivisen työn ja voiman ansiosta.” Yhteenliittyminen on tosin vapaaehtoista, mutta Bakuninille on täysin selvää, että siihen sisältyvien suunnattomien etujen takia ”kaikki kallistuvat yhteenliittymisen puolelle”. ”Ihminen on samalla kertaa kaikkein yksilöllisin ja kaikkein sosiaalisin eläin”.

Bakunin ei myöskään helli itsekkyyttä sanan tavanomaisessa merkityksessä, porvarillista individualismia ”joka panee yksilön etsimään ja rakentamaan vain omaa hyvinvointiaan (...) muista ihmisistä välittämättä ja heidän kustannuksellaan”. ”Sillä tällainen täysin eristynyt ja yksinäinen ihmisolento on mielikuvituksen tuotetta, niin kuin Jumalakin.” ”Täydellinen eristäytyminen merkitsee älyllistä, moraalista ja myös taloudellista kuolemaa.”

Avarakatseinen ja kokonaisvaltaisesti ajatteleva Bakunin ehdottaa yhdyssidettä yksilöiden ja joukkoliikkeen välille: ”Koko yhteiskuntaelämä on oikeastaan lakkaamatonta vuorovaikutusta yksilöiden ja joukkojen välillä, niiden keskinäistä riippuvuutta. Jokainen yksilö, älykkäin ja voimakkainkin, (...) on elämänsä joka hetkenä sekä joukkotoiminnan alullepanija että sen tulos.” Anarkistille vallankumouksellinen liike on juuri tämän vastavuoroisen toiminnan seurausta; niinpä hän pitää taistelun onnistumisen kannalta yhtä tärkeänä yksilön toimintaa kuin joukkotoimintaa.

Vaikka espanjalaiset anarkistit, jotka lähinnä olivat Bakuninin henkisiä perillisiä, kannattivat voimallisesti sosialisointia, he myös lupasivat vielä 1936, heinäkuun vallankumouksen aattona, juhlallisesti kunnioittaa yksilönvapauden koskemattomuutta. Diego Abad de Santillan kirjoittaa: ”Ikuinen pyrkimys ainutkertaisuuteen on saava muotonsa lukemattomilla tavoilla: yksilöä ei ai-

ota tukahduttaa minkäänlaisilla yhdenmukaistamistoimilla (...). Yksilöllisyydellä, henkilökohtaisella maulla ja ominaispiirteillä tulee olemaan riittävä ilmaisunmahdollisuutensa.”

Voimanlähteenä joukot

Vuoden 1848 vallankumous sai Proudhonin oivaltamaan, että kansanjoukot ovat vallankumousten liikkeellepaneva voima: ”Vallankumoukset”, hän huomauttaa loppuvuodesta 1849, ”eivät tunnusta alullepanijoita; ne syttyvät, kohtalon merkki lyö ja ne päättyvät, kun niiden salaperäinen voima on ehtynyt.” Kaikki vallankumoukset syntyvät kansan spontaanista tahdosta, ja jos hallitukset ovat niihin yhtyneet se on tapahtunut vastahakoisesti tai pakosta. Useimmin hallitukset ovat pyrkineet jarruttamaan, tukahduttamaan ja murskaamaan ne.” ”Kun kansa antautuu vaistonsa vietäväksi se aina tajuaa tilanteen selkeämmin kuin ollessaan johtajien politiikan välikappaleina.” ”Yhteiskunnallinen vallankumous ei synny täysinoppineen teoreetikon määräyksestä tai jonkun armoitetun sanelusta. Todella elinvoimainen vallankumous on itse elämän synnyttämä, ja vaikka sillä on viestinviejänsä ja toteuttajansa se ei varsinaisesti ole kenenkään yksityisen aikaansaannos.” Vallankumousta on johdettava alhaalta eikä ylhäältä käsin. Kun vallankumouksellinen tilanne on kerran syttynyt, sitä seuraavan yhteiskunnallisen uudelleenrakennuksen on oltava kansanjoukkojen itsensä työtä. Proudhon saarnaa ”joukkojen itsenäistä persoonallisuutta”.

Bakunin puolestaan ei väsy toistamaan että yhteiskunnallista vallankumousta ei voi säätää tapahtuvaksi eikä johtaa ylhäältä käsin, vaan että se voi onnistua vain jatkuvalla spontaanilla joukkotoiminnalla. Vallankumoukset tulevat ”kuin varas yöllä”. Ne syntyvät ”asioiden painosta”. ”Ne kypsyvät kauan syvällä kansanjoukkojen vaistonvaraisessa tietoisuudessa – sitten ne puhkeavat näennäisesti hyvinkin vähäpätöisestä herätteestä.” ”Niiden lähestymisen voi aavistaa (...), mutta niiden puhkeamista ei voi koskaan kiirehtiä.” ”Anarkistinen sosiaalivallankumous (...) syntyy itsestään kansan keskuudessa, tuhoaa kaiken mikä pyrkii estämään kansan rohkeaa esiinmarssia ja luo sitten kansan hengen syvimpänä ilmauksena uudet vapaan yhteiskuntaelämän muodot.” Vuoden 1871 Kommuunin kokemukset osoittivat Bakuninille vakuuttavasti, kuinka oikea tämä näkemys oli. Kommunardit olivat vakuuttuneita että yhteiskunnallisessa vallankumouksessa ”yksilöiden toiminta ei ole paljontaan arvoista, kun sen sijaan kaikki nojaa joukkojen spontaaniin toimintaan”.

Edeltäjänsä tavoin myös Kropotkin ylistää ”tätä kansan ihailtavaa spontaania järjestäytymiskykyä, joka on hyvin korkeatasoinen mutta jota sen kovin harvoin sallitaan toteuttaa”. Ja hän lisää pahanillisesti: ”Vain se joka on koko ikänsä istunut nenä paperissa voi tätä epäillä.”

Mutta anarkisti on näistä huolettoman optimistisista vakuutteluista huolimatta – samoin kuin veljensä ja vihollisensa marxilainen – vakavan ristiriidan edessä. Vaikka joukkojen vaistonvaraisuus on oleellista ja ensiarvoista, se ei riitä kaikkeen. Jotta tämä vaistonvaraisuus ylittäisi tietoisuuteen, tarvitaan vähemmistöinä joukko vallankumouksellisia jotka kykenevät ajattelemaan vallankumouksen. Miten sitten voidaan välttää ettei tämä eliitti ryhdy käyttämään väärin älyllistä ylemmyyttään ja aseta itseään joukkojen sijalle, tyrehtyä niiden aloitekykyä ja alista niitä uuteen pakkovaltaan?

Vaikka Proudhon oli aikaisemmin haltioituneena ylistänyt vaistonvaraisuutta, hän joutui myöhemmin havaitsemaan kuinka passiivisia joukot saattoivat olla. Hän huomasi surukseen kuinka

hallitusta kohtaan tunnettu väärä kunnioitus ja alemmuus jarrutti kansanliikkeen etenemistä. Niinpä kansan kollektiivinen toiminta on ensin sysättävä liikkeelle. Jos alemmat yhteiskuntaluokat eivät saa herätettä ulkoapäin, niiden orjuus voi jatkua määrättömän kauan. Proudhon myöntää että ”kaikki ajatukset jotka eri aikoina ovat saaneet joukot liikkeelle ovat ensin kehittyneet joidenkin ajattelijoiden aivoissa (...) Kansanjoukkojen osuus ei ole koskaan ollut ensi sijalla (...) Hengen töissä yksilö on aina päätekijänä”. Ihanteellinen tilanne olisi se, että tiedostavat vähemmistöt luovuttaisivat vallankumouksellisen tietonsa kansan omaisuudeksi. Mutta Proudhon ei oikein osaa uskoa että tämä onnistuisi: hänen mielestään se merkitsisi auktoriteetin perusluonteen aliarvioimista. Enintään saatettaisiin ”tasapainottaa” nämä kaksi voimaa.

Ennen kuin Bakunin vuoden 1864 tienoilla kääntyi anarkistiksi, hän oli toiminut kaikenlaisissa salaliitoissa ja -seuroissa, ja hän kannatti blanquismille (1 blanquismi, ns. utooppisen kommunismin haara, joka on saanut nimensä ranskalaisen kumouksmiehen Lous Auguste Blanquin (1805-1881) mukaan. Blanqui korosti vallan ottamista pienen salaliittolaisryhmän käsiin ja väheksyi kansanjoukkojen osuutta vallankumouksessa. Blanqui vietti 36 vuotta elämästään vankilassa. – Suom.huom.) tyypillistä näkemystä, jonka mukaan vähemmistön toiminnan tuli herättää suuret joukot, ja sen jälkeen kun nämä on saatu ravistetuksi apaattisuudestaan, vähemmistön tulee liittää itseensä joukkojen edistyksellisimmät ainekset. Kun I proletaarien laaja maailmanjärjestö, Kansainvälinen työväenyhdistys eli Internationaali, vihdoin saatiin perustetuksi, ongelmanasettelu muuttui oleellisesti. Silti Bakunin oli vielä anarkistinakin vakuuttunut tietoisien etujoukon välttämättömyydestä: ”Jotta vallankumous pääsisi voitolle taantumuksesta, sen varsinainen henkenä ja voimanlähteenä tulee tosin olla kansan anarkia, mutta sen ohella tulee myös vallankumouksellisen ajattelun ja toiminnan ykseyden saada ilmaisunsa.” Tarvitaan samoin ajattelevien ja samaan päämäärään pyrkivien joukko, jonka tulee ”vaikuttaa massoihin”. ”Muutama kymmenen asioihin perehtynyttä ja hyvin järjestäytyneitä ihmistä saa helposti mukaansa satoja muita.” ”Meidän on keskityttävä luomaan kansanliikkeen johtoon tehokkaasti järjestäytyneiden ja tietoisien ihmisten muodostamia ’esikuntia’.”

Nämä Bakunin ylistämät menettelytavat muistuttavat paljossa sitä minkä nykyinen poliittinen kielenkäyttö tuntee nimellä ”solutus”. Toisin sanoen jonkin paikkakunnan älykkäimpiin ja vaikutusvaltaisimpiin henkilöihin koetetaan vaikuttaa huomaamatta ”jotta järjestö toimisi mahdollisimman paljon meidän periaatteidemme mukaisesti. Siinä on vaikutuksemme koko salaisuus”. Anarkistien on toimittava ikään kuin ”näkyvämmä luotseina” keskellä kansan nostattamaa myrskyä. Heidän on ohjattava sitä, ei ”näkyvän vallan tunnuksin” vaan ”soveltamalla diktatuuria, johon ei kuulu arvonimiä, eikä arvon merkkejä ja joka on sitäkin tehokkaampaa koska sillä ei ole vallan ulkoisia tunnuksia.”

Mutta Bakunin on hyvin selvillä, kuinka paljon hänen käyttämänsä sanasto (”johtajat”, diktatuuri” jne.) muistuttaa anarkistien vastustajien käyttämää, ja hän kiirehtiikin vastaamaan niille jotka ”kuvittelevat näin järjestäytyneen toiminnan merkitsevän taas sitä että tuhotaan joukkojen vapaus ja luodaan uusi autoritaarinen mahti”: Ei ikinä! Tietoisien etujoukon ei tule olla kansan hyväntekijä eikä liioin diktatorinen johtaja; sen tulee ainoastaan toimia kansan omaehtoisen vapautuksen ”kättilönä”. Tämä vähemmistö voi vain levittää massojen keskuudessa ajatuksia jotka muutenkin elävät niiden vaistoissa, siinä kaikki. Kaikki muu tulee kansan itse tehdä, ja vain kansa voi sen tehdä. ”Vallankumouksellisten auktoriteettien” (Bakunin pitää itsepintaisesti kiinni tästä käsitteestä, vaikka esittääkin sitä käyttäessään toivomuksen että ”sellaisia olisi mahdollisimman vähän) ei tule väkisin tarjota vallankumousta joukoille, vaan jouduttaa sitä niiden itsensä keskuu-

nessa; ei pidä alistaa joukkoja minkä tahansa organisaation alaisiksi vaan on tuettava joukkojen oman alhaalta ylöspäin toimivan organisaation syntymistä.

Bakunin aavistaa jo sen, minkä Rosa Luxemburg paljon myöhemmin on selkeästi ilmaissut, nimittäin että spontaanin anarkistisen toiminnan ja välttämättömän tiedostavan etujoukon kesken vallitsee ristiriita eikä se ratkea lopullisesti ennen kuin tiede on työväenluokan ulottuvilla, jolloin täysin tietoinen joukko ei enää tarvitse ”johtajia” vaan ainoastaan ”toimeenpanevia elimiä tietoiselle toiminnalleen”. Korostettuaan ensin että proletariaatilta puuttuu vielä organisaatiota ja järjestelmällistä tietoa Bakunin tulee siihen lopputulokseen että Internationaali ei voi todella vapauttaa työläisiä, ”ennen kuin se kykenee välittämään jokaiselle jäsenelleen täysin tietoisien käsityksen sosialistisesta tieteestä, filosofiasta ja politiikasta”.

Mutta tällainen yhteenveto, niin tyydyttävä kuin se onkin teoreettisesti, viittaa kauas tulevaisuuteen. Ja niin kauan kuin historiallinen kehitys ei ole sallinut sen toteutua, sekä anarkistit että marxilaiset ovat vaikean ristiriidan edessä. Juuri tämä ristiriita aiheutti hajaannuksen Venäjän vallankumouksessa, jossa vastakkain olivat neuvostojen spontaani valta ja bolsevikkipuolueen ”hallitseva rooli”. Se kävi ilmi myös Espanjan vallankumouksessa, jossa anarkistit olivat kahden vaiheilla: yhtäällä joukkoliike ja toisaalla tiedostava anarkistinen eliitti.

Rajoitumme tarkastelemaan tätä ristiriitaa kahden esimerkin valossa:

Venäjän vallankumouksen kokemuksen perusteella anarkistit päätyivät tuomitsemaan puolueen ”hallitsevan roolin”. Tämän päätöksen muotoili anarkisti Volin seuraavaksi: ”Anarkismin kantava periaate on yksinkertainen: mikään puolue tai poliittinen ryhmittymä joka asettuu joukkojen yläpuolelle tai niiden ulkopuolelle ei voi onnistua herättämään kansaa ja parantamaan sen elinehtoja, vaikka siihen vilpittömästi pyrkisikin. Työväenluokan voi todella vapauttaa vain työväki itse, ei puolueeksi järjestäytyneenä vaan omilla luokkajärjestöissään (tuotantoalojen ammattiliitoissa, tehdaskomiteoissa, osuuskunnissa), käytännön toiminnan ja itsehallinnon avulla, joukkojen keskuudessa (ei niiden yläpuolella) toimivien vallankumouksellisten avulla (ei johdolla). Anarkismin aatetta ja työläisjoukot mukaansa tempaavaa vallankumousta eivät voi toteuttaa pelkästään anarkistit itse, vaan laajat kansanjoukot (...) Anarkistien ja kaikkein tosi vallankumouksellisten tehtävänä on vain antaa joukoille valistusta ja apua. Anarkistit voivat yhtä vähän kuin bolsevikitkaan tehdä vallankumousta ’johtamalla’ joukkoja.”

Espanjalaiset anarkistit puolestaan pitivät välttämättömänä organisoida aatteellisesti tietoisien vähemmistön, Espanjan anarkistiliiton (Federacion Anarquista Iberica), joka toimi laaja-alaisen keskusammattijärjestön Kansallisen työväenliiton (Confederacion Nacional del Trabajo) yhteydessä. Sen tarkoituksena oli taistella reformistisia suuntauksia ja ”puhtaan” syndikalismin edustajia samoin kuin proletariaatin diktatuurin kannattajia vastaan. Bakuninin ohjeiden mukaan FAI pyrki olemaan pikemmin valistava kuin johtava järjestö. Samoin sen tarkoituksena oli – joskin suurella osalla CNT:n kenttäväestä oli pitkälle kehittynyt anarkistinen tietoisuus – estää toimintaa luisumasta autoritaarisissa vallankumouspuolueissa havaittavaan liialliseen vallankäyttöön. Kuitenkin se hoiti ohjaustehtävänsä keskinkertaisesti: sen yritykset ammattiliittojen valtaamiseksi olivat kömpelöitä, sen strategia horjuvaa, ja sen riveissä oli enemmän ”aktivisteja” ja demagojeja kuin todella määrätietoisia vallankumouksellisia, sekä teorian että käytännön alalla.

Joukkojen ja tiedostavan vähemmistön suhteet muodostuvat jatkuvasti ongelman jota kukaan ei vielä ole pystynyt kunnolla ratkaisemaan, eivät edes anarkistit, eikä viimeistä sanaa sen kohdalla ole varmaankaan vielä sanottu.

II

UUTTA YHTEISKUNTAA ETSIMÄSSÄ

Anarkismi ei ole utopiaa

Koska anarkismi pyrkii olemaan rakentava aate, se tietenkin torjuu suoraa päätä syytökset utopistisuudesta. Se yrittää tieteellisesti todistaa, ettei tulevaisuuden yhteiskunta suinkaan ole sen keksintöä, vaan menneiden sukupolvien näkymättömän työn tulosta. Proudhon väittää, että niiden kuuden tuhannen vuoden aikana, jolloin ihmiskunta on ollut taipumattoman auktoriteettijärjestelmän puristuksessa, ”salainen hyve” on kuitenkin kyennyt pitämään sen elossa: ”Hallintokoneiston ja poliittisten instituutioiden varjossa yhteiskunta on verkkaan ja kaikessa hiljaisuudessa kehittänyt oman luontaisen järjestyksensä, joka ilmentää sen elinvoimaa ja itsenäisyyttä.”

Niin vahingollinen kuin hallitusjärjestelmä onkin, se kantaa itsessään oman tuhonsa siemen-tä. ”Se on yhteiselämän ilmentymä, se on näkyvä merkki oikeuksistamme, yhteiskunnallisen spontaaniuden osoitus. Se valmistaa ihmiskuntaa siirtymään korkeampaan olotilaan. Se mitä ihmiskunta etsii uskonnosta ja jota se kutsuu Jumalaksi, on ihmiskunta itse. Hallituksestakin kansalainen etsii itseään, vapautta.” Ranskan vallankumous on kiihdyttänyt vääjäämätöntä kul-kua kohti anarkiaa: ”Samalla hetkellä jolloin isämme (...) saivat periaatteessa täydet ihmis- ja kansalaisoikeudet, kumoutui myös auktoriteetin oikeutus, ja kaikenlainen, jopa edustuksellinen hallitusjärjestelmä tuli mahdottomaksi.”

Teollinen vallankumous on pitänyt huolen lopusta. Siitä lähtien talouselämä on alistanut poliittisen elämän. Hallitus ei enää voi toimia vapaana tuottajien suorasta kilpailusta: itse asiassa siitä on tullut pelkkä taloudellisten etujen suhde. Tämä kehityskulku on johtanut proletariaatin muodostumiseen. ”Napoleonin siviililaililla on yhtä vähän merkitystä nyky-yhteiskunnalle kuin Platonin tasavallalla: kunhan kuluu muutama vuosi, niin talouselämän vaatimukset asettavat kaikkialla yksityisomaisuuden ehdottoman oikeuden tilalle teollisuusyhteisön joustavan ja suhteellisen oikeuden, ja koko korttitalo on rakennettava alusta alkaen uudelleen.”

Bakunin puolestaan antaa tunnustuksensa ”Ranskan vallankumoukselle, jonka lapsia me kaikki olemme, suurille ja kiistämättömille palveluksille joita se on tehnyt ihmiskunnalle”. Auktoriteettiperiaate on hävinnyt kansan tietoisuudesta, ylhäältä käsin toteutettu järjestys on käynyt mahdottomaksi. Tehtävänä on ”järjestää yhteiskunta niin ettei se enää tarvitse hallitusta”. Tämä voisi Bakuninin mukaan tapahtua kansanperinteen nojalla. ”Vaikka valtio on harjoittanut sortavaa holhousta”, joukot ovat vuosisatojen kuluessa ”kehittäneet keskuudessaan vaistonvaraisesti, jos nyt ei kaikkia, niin ainakin oleelliset ainekset siihen moraaliseen ja aineelliseen järjestykseen joka on tarpeen todellisen inhimillisen ykseyden syntymiseksi.”

Järjestys on välttämätön

Anarkismi ei suinkaan halua olla yhtä kuin epäjärjestys. Proudhon on ensimmäisenä julistanut, ettei anarkismi merkitse epäjärjestystä vaan järjestystä – luonnonvaraista järjestystä vastakohtana keino- ja teknologialle, ylhäältä käsin toteutetulle järjestykselle. Anarkismi merkitsee todellista ykseyttä vastakohtana pakkovalian synnyttämälle valheelliselle ykseydelle. Tavoitteena on yhteiskunta joka ”ajattelee, puhuu, toimii kuin ihminen, juuri sen tähden ettei se enää tarvitse ihmistä edustamaan itseään, ettei se enää tunnusta yksityistä auktoriteettia ja että se on niin kuin jokainen elävä ja järjestäytyneen olento, niin kuin Pascalin äärettömyys jossa keskipiste on kaikkialla mutta rajoittavaa kehää ei missään”. Anarkia merkitsee ”järjestäytyneitä, elävää yhteiskuntaa, suurinta mahdollista vapautta ja järjestystä johon ihmiskunta voi päästä”. Joskin eräät anarkistit ovat ajatelleet toisin, italialainen Errico Malatesta on palauttanut heidät järjestykseen seuraavin sanoin: ”Autoritaarisen kasvatuksen vaikutuksesta luullaan että auktoriteetti on kaiken yhteiskunnallisen järjestyksen perusta, ja näin on auktoriteettia vastustettaessa päädytty taistelemaan järjestystä vastaan (...). Järjestystä vastustavien anarkistien pahin erehdys on, että he uskovat järjestyksen olevan mahdoton ilman auktoriteettia (...). Jos me todella uskoisimme, ettei järjestystä ole ilman auktoriteetteja, olisimme itse autoritaareja koska pitäisimme edelleen parempana auktoriteettia, joka kahlehtii elämämme ja kangistaa sen, kuin epäjärjestystä, jossa auktoriteetilla ei ole sijaa.”

Meidän vuosisadallamme elänyt venäläinen anarkisti Volin täsmentää vielä: ”Erheellinen – tai useimmiten tietoisesti epätarkka – tulkinta anarkismista väittää sen merkitsevän kaikenlaisen järjestyksen puuttumista. Mikään ei voisi olla suurempi virhe. Kyse ei ole ”järjestäytymisestä” tai ”järjestäytymättömyydestä” vaan kahdesta erilaisesta järjestäytymisperiaatteesta (...). Anarkistien mielestä yhteiskunnan on tietenkin oltava järjestäytyneen, mutta uuden järjestyksen on synnyttävä vapaasti ihmisten välisen kanssakäymisen tuloksena ja ennen kaikkea ”kentältä” lähtien. Järjestystä ei tule rakentaa etukäteen luodusta keskuksista käsin joka kerää kokonaisuuden itsensä ympärille ja asettuu sen yläpuolelle, vaan täsmälleen päinvastoin, kaikista pisteistä lähtien, jotka synnyttävät itselleen tarvitsemansa koordinaatiokohdat, luonnolliset keskuksat joiden tarkoitus on palvella kaikkien peruspisteiden tarvetta (...). Sen sijaan toinen ”järjestelmä”, joka on suoraan jäljennetty vanhan sorto- ja riistoyhteiskunnan mallista (...), vie äärimmäiseen huippuunsa kaikki vanhan yhteiskunnan virheet ja vääryydet (...). Sitä ei voi ylläpitää muutoin kuin yhä uusien valheiden avulla.”

Itse asiassa anarkistit eivät ole vain todellisen järjestyksen kannalla, vaan – kuten Henri Lefebvre myöntää äskettäin ilmestyneessä, Pariisin Kommuunia käsittelevässä teoksessaan – ”eturivin organisaattoreita”. Kuitenkin filosofi on näkevinään siinä ”hämmästyttävän ristiriidan, joka on ollut havaittavissa työväenliikkeen historiassa meidän päiviimme saakka, etenkin Espanjassa”. Mutta ”hämmästyttä” se voi herättää vaan niissä joiden mielestä anarkistit ovat perusolemukseltaan epäjärjestyksen kannattajia.

Työläisten itsehallinto

Marxin ja Engelsin 'Kommunistisen puolueen manifesti', joka toimitettiin alkuvuodesta 1848, aivan Helmikuun vallankumouksen aattona, ei juuri näe muuta mahdollisuutta – ainakaan ennen pitkän siirtymävaiheen päättymistä – kuin että kaikki tuotantovälineet keskitetään valtion käsiin; samoin siinä esiintyy Louis Blancilta lainattu autoritaarinen ajatus teollisuus- ja maatyöläisten keräämisestä yhteen ”teolliseksi armeijoiksi”. Proudhon sen sijaan kävi ensimmäisenä ehdottamaan sellaista talouselämän hallintoa joka ei olisi valtiokeskeinen.

Helmikuun vallankumouksen yhteydessä syntyi Pariisissa ja Lyonissa työläisten spontaaneja tuotantoyhtymiä. Alkava työläishallinto merkitsi vuonna 1848 Proudhonille paljon enemmän kuin pelkkää poliittista vallankumousta: se oli ”vallankumouksellista teollisuutta”. Sitä ei ollut teoreetikko keksinyt, sitä eivät olleet oppimestarit saarnanneet. Alkususäyksen antoi kansa, ei valtio. Proudhon yllytti työläisiä jatkamaan tällaista järjestäytymistä joka puolella tasavaltaa ja ottamaan haltuunsa ensin pienomaisuuden, vähittäiskaupan ja pienteollisuuden, sitten suuromaisuuden ja suuryritykset, sen jälkeen suurimmat laitokset (kaivokset, kanavat, rautatiet jne.) ja tulemaan näin itse ”kaiken valtiaaksi”.

Nykyään tahdotaan muistaa Proudhonin kohdalla vain hänen kieltämättä lapsellinen ja taloudellisen tajun puutteesta kielivä päähänpintymänsä: pienten käsityöläis- ja kauppayritysten yksityisomaisuuden säilyttäminen. Mutta hänen tästä aiheesta esittämänsä ajatukset ovat moniselitteisiä. Proudhon oli itse ristiriitaisuuden ruumiillistuma. Hän kyllä ruoski yksityistä omistusoikeutta, vääryyden ja riiston lähdeä, mutta hyväksyi sen sikäli kuin otaksui sen olevan henkilökohtaisen riippumattomuuden takeena. Lisäksi sekoitetaan usein Proudhon siihen (Bakuninin mukaan) ”itseään proudhonilaisiksi nimittävien pikku klikkiin”, joka Proudhonin viimeisinä vuosina muodostui hänen ympärilleen. Tämän taantumuksellisen ryhmittymän ajatukset olivat kuolleina syntyneitä. Se yritti turhaan I Internationaalissa puolustaa tuotantovälineiden yksityisomistusta yhteisomistusta vastaan. Nämä ajatukset eivät ottaneet kunnolla tulta jo senkään takia, että suurin osa kannattajista luopui ennen pitkään ns. proudhonilaisista aatteistaan kollektivismiin hyväksi Bakuninin todistelusta vakuuttuneina.

Viimeiset näistä ”mutuellisteista”, niin kuin he itseään nimittivät, hylkäsivät vain osaksi yhteisomistuksen: He vastustivat sitä vain maatalouden alalla, vetosivat ranskalaisen talonpojan perinteiseen individualismiin. Mutta he hyväksyivät yhteisomistuksen kulkulaitosten osalta, ja teollisen itsehallinnon yhteydessä he nimenomaan vaativat sitä, vaikka halusivatkin kutsua sitä toisella nimellä. Tämä pelko johtui pääasiassa heitä vastaan tuohon aikaan suuntautuneesta yhteisrintamasta, johon kuuluivat Bakuninia kannattavat kollektivistit ja eräät ”autoritaarit” marxilaiset, jotka eivät juuri salanneet pyrkivänsä talouselämän tiukkaan valtiojohtoisuuteen.

Itse asiassa Proudhon kuitenkin noudattaa oman aikansa virtauksia. Hän ymmärtää ettei voida palata menneeseen, hän tarpeeksi realistinen tajutakseen, kuten hän tunnustaa (muistiinpanoissaan 'Carnets'), että ”pienteollisuus on yhtä järjetön ajatus kuin pienviljelyskin”. Ja nykyaikaisen paljon työvoimaa vaativan ja pitkälle mekanisoidun suurteollisuuden kohdalla Proudhon kannattaa tietoisesti yhteisomistusta. ”Meidän on pyrittävä tulevaisuudessa luomaan suurteollisuus

ja suurviljelys yhteenliittymien muodossa.” ”Meillä ei ole muuta vaihtoehtoa”, hän toteaa yksikantaan. Ja Proudhon esittää närkästyksensä siitä, että häntä on väitetty teknisen kehityksen vastustajaksi.

Mutta Proudhonin kollektivismi vastustaa ehdottomasti etatismia, valtiotalismia. Yhteisö (siten kuin ”autoritaarit” sen käsittävät) merkitsee orjuutta ja sortoa. Proudhon etsii siis jonkinlaista yksityiseen ja yhteisomistukseen perustuvan mallin välimuotoa. Sellainen on vapaa yhteenliittymä. Tuotanto- ja vaihtovälineiden ei tule olla kapitalistisen yhtiöiden sen enempää kuin valtionkaan hallussa. Koska ne ovat niitä käyttäville työläisille ”samaa kuin mehiläispesä on mehiläisille”, niiden hallintakin on uskottava työläisten yhteenliittymille. Vain tällä tavalla kollektiiviset voimat voisivat vapautua vieraantuneisuudesta harvalukuisten riistäjien armoilla. ”Me yhteenliittyneet tai piakkoin yhteenliittyvät tuottajat”, Proudhon kirjoittaa julistavaan tyyliin, ”emme tarvitse valtiota (...). Valtion harjoittama riisto merkitsee monarkian ja palkkaorjuuden jatkumista (...). Yhtä vähän kuin haluamme heidän hallitsevan toisiaan, yhtä vähän me haluamme heidän hallitsevan toisiaan. Sosialismin pitäisi olla hallitusvallan vastakohta (...). Me haluamme näiden yhteenliittymien olevan (...) alkua laajalle yhtymien liitolle, jonka siteenä on demokraattinen ja sosiaalinen tasavalta.”

Eritellessään tarkemmin työläisten itsehallintoa Proudhon luettelee seuraavat periaatteet:

Jokaisella yhteenliittymän jäsenellä on jakamaton oikeus päätöksentekoon yhtiön varainkäytöstä.

Jokaisen työläisen on vuorollaan osallistuttava yhteisön kannalta välttämättömiin, vastenmielisiin ja raskaisiin töihin.

Jokaisen on käytävä läpi erilaisia työaloja, opittava tuntemaan yrityksessään esiintyvät eri tehtävät ja toiminnot ja näin saatava itselleen täydellinen yleiskoulutus. Proudhon pitää tinkimättä kiinni periaatteesta, että ”työläisen on käytävä läpi kaikki ne toiminnot jotka hänen edustamassaan teollisuudenhaarassa esiintyvät”.

Toimihenkilöt valitaan äänestyksellä, ja ohjesäännöt alistetaan yhteisön jäsenten hyväksyttäväksi.

Työntekijälle maksettava korvaus määräytyy työn luonteen, asianomaisen kyvykkyyden ja vastuun laajuuden perusteella. Jokainen yhteisön jäsen saa voittoosuutensa työpanoksen perusteella.

Jokaisella on oikeus vapaaehtoisesti luopua yhteenliittymästä ja antaa muiden tehdä hänen työaikaansa ja oikeuksiaan koskevia järjestelyjä.

Yhteenliittyneet työläiset valitsevat itse ohjaajansa, insinööriinsä, arkkitehtinsa, kirjanpitäjänsä. Proudhon tähdentää, että proletariaatilla ei vielä ole keskuudessaan teknisen koulutuksen saaneita henkilöitä. Tästä syystä on välttämätöntä saada työläisten itsehallintoon mukaan ”tärkeitä teollisuuden ja liikealan tuntijoita”, jotka opastaisivat työläisiä taloushallinnon kurinalaisuuteen ja jotka saisivat työstään kiinteän korvauksen; ”vallankumouksen auringon alla on tilaa kaikille”.

Tämä anarkistinen käsitys työläisten itsehallinnosta on täsmälleen päinvastainen kuin paternalistinen, valtiotalistinen yritysdemokratian malli sellaisena kuin Louis Blanc on sen hahmotanut 15. päivästä syyskuuta 1849 antamassaan asetusalunoksesta. 'L'Organisation du Travailteoksen kirjoittaja tahtoo työläisten yhteenliittymisen tapahtuvan valtion alaisuudessa ja valtion antaman alkupääoman turvin. Tämän mallin mukaisesti voitot jaettaisiin seuraavalla autoritaarisella tavalla:

25% pääoman kuoletusrahastoon 25% sosiaaliturvarahastoon 25% vararahastoon 25% työntekijöille jaettavaksi	(1 Vrt. maaliskuun 1963 asetuksia joilla Algeria virallisti alkujaan talonpoikaiston vaistonvaraisena aikaansaannoksena syntyneen työläisten itsehallinnon. Voittojen jakoperusteet – joskaan eivät prosenttimäärät – eri rahastojen kesken ovat melkein samat, ja viimeinen neljännes, ”työläisille jaettavaksi”, on itse asiassa samaa kuin Algeriassa kiistaa herättänyt ”jakojäännös” (reliquat).)
--	--

Proudhonille tämänkaltainen työläisten itsehallinnon malli on aivan mahdoton. Hänen mukaansa yhteenliittyneiden työläisten ei suinkaan tule ”alistua valtion määräysvaltaan” vaan ”olla itse oma valtionsa”. ”Yhteenliittymä (...) voi tehdä kaiken, uudistaa kaiken ilman hallitusvaltan apua, jopa ottaa haltuunsa tuon vallan ja alistaa sen itselleen.” Proudhon haluaa ”päästävän hallitukseen työläisten yhteenliittymien kautta eikä yhteenliittymiin hallituksen kautta”. Ja hän varoittaa harhakuvitelmasta, että valtio, jollaisesta ”autoritaariset” sosialistit uneksivat, voisi sallia työläisten vapaata yhteenliittymistä. Miten se tosiaankaan voisi suvaita ”keskitetyn vallan rinnalle muodostettavaksi vihollispesäkkeitä”? Proudhon lausuu tämän enteellisen varoituksen: ”Mikään yksilön tai yhteisön itsenäisen toiminnan, spontaaniuden ja aloitekyvyn tulos ei pääse toteutumaan niin kauan kuin vallalla on se murskaava mahti, jonka vallankeskitys on valtiolle antanut.”

On syytä huomauttaa tässä, että juuri anarkistinen eikä valtiososialistinen käsitys työläisten itsehallinnosta pääsi voitolle Ensimmäisen Internationaalin kokouksessa. Lausannen kongressissa 1867 esittelijä, belgialainen Cesar de Paepe ehdotti että kansallistettavat yritykset annettaisiin valtion omistukseen, jolloin Charles Longuet – tuolloin anarkisti – julisti: ”Hyvä on, jos vain määrittelemme valtion ’kansalaisten muodostamaksi yhteisöksi’ (...), ja niin etteivät näit yrityksiä hallitse valtion virkailijat vaan työläisten yhteenliittymät...” Väittely heräsi uudelleen seuraavana vuonna (1868) Brysselin kongressissa, ja sama esittelijä piti tällä kertaa huolen vaaditun täsmennyksen liittämistä määritteeseen: ”Yhteisomaisuus kuuluisi koko yhteiskunnalle, mutta se annettaisiin työläisten yhteenliittymien hoitoon. Valtio ei olisi enää muuta kuin eri työläisryhmien muodostama liitto.” Näin muotoiltuna esitys hyväksyttiin.

Mutta tosiasiat tekivät sittemmin tyhjäksi optimismin, jota Proudhon vielä 1848 osoitti työläisten itsehallintoa kohtaan. Muutamia vuosia myöhemmin 1857 hän arvosteli ankarasti silloisia työläisten yhteenliittymiä. Ne olivat syntyneet lapsellisessa ja haihattelevassa hengessä ja ne olivat saaneet maksaa oppirahat kokemattomuudestaan. Ne olivat langenneet klikkipolitiikkaan. Ne olivat pikemminkin toimineet työnantajaliittojen tapaan, voimakkaan ylemmyysajattelun vallassa. Kaikki kapitalistisen yhteiskunnan vääryydet ”vain nousivat huippuunsa näissä niin kutsutuissa ’killoissa’”. Ne olivat hajonneet riitaan, epäsopuun, keskinäiseen kilpailuun, kavalluksiin ja petoksiin. Liikeasioiden makuun päästyään vastuulliset vetäytyivät yhteisöistä ja ”ryhtyivät itse työnantajiksi ja porvareiksi”. Vuonna 1848 perustetuista sadoista yhteenliittymistä oli yhdeksän vuotta myöhemmin jäljellä hädin tuskin kaksikymmentä.

Proudhon asetti tämän ahdasmielisen ja omahyväisen käytöksen vastapainoksi ”universaalin” ja ”synteettisen” yhteenliittymän käsitteen. Tulevaisuuden tehtäväksi jäi paljon enemmän kuin vain ”koota pari sataa työläistä yhdistykseen”, piti ”järjestää kokonaan uudelleen maan 36 miljoonan asukkaan talous”. Tulevien työväen yhteenliittymien piti työskennellä kaikkien yhteiseksi hyväksi, sen sijaan että ne ”toimisivat vain harvojen hyödyksi”. Työläisten itsehallinto vaatii ”tiettyä koulutustasoa” siihen osallistuvilta. ”Ihminen ei synny yhteisön jäseneksi vaan hän kehittyy sellaiseksi.” Yhteenliittymien vaikein tehtävä oli ”sivistää jäseniään”. Tähän asti niiltä oli puuttunut työväenjoukoista lähtöisin olevia henkilöitä, jotka olisivat ”riistäjien kouluissa oppineet tulemaan toimeen ilman heitä”. Kyseessä ei ollut ”pääoman kasaaminen vaan pikemmin ’ihmisrahastojen’ kartuttaminen”.

Itsehallinnon juridisen puolen Proudhon oli aluksi suunnitellut sellaiseksi, että yritysten omistusoikeus luovutettaisiin työläisten yhteenliittymille. Myöhemmin hän kuitenkin hylkäsi tämän ratkaisun ja siirtyi teoriaan jossa omaisuuden ja hallussapidon käsitteet erotettiin toisistaan. Sen mukaan omaisuus liittyi yksinvaltaan, aristokratiaan, feodalismiin, hirmuvaltaan, kun taas hallussapito oli demokraattista, tasavaltaista, tasa-arvoista: se merkitsi huostaan uskotun omaisuuden rajoittamatonta ja luovuttamatonta nautintaoikeutta. Tuottajat saisivat saman tapaan kuin muinaiset germaanit tuotantovälineet täyteen hallintaansa. He eivät kuitenkaan omistaisi niitä. Yksityisomistusta seurasi yksilön ja yhteisön keskeinen jaettu omistusoikeus (yhteisö ei tietenkään olisi valtio, vaan maatalous- tai teollisuustuottajien laaja liittouma).

Proudhon puhuu intoutuneesti tarkistetun ja uudistetun työläisten itsehallinnon puolesta: ”Ei vain turhanpäiväinen kaunopuheisuus vaan itse taloudellis-yhteiskunnallinen välttämättömyys takaa sen, ettei se päivä ole kaukana jolloin voimme lähteä etenemään kohti näitä uusia olosuhteita (...) Yhteiskuntaluokkien on sulauduttava yhdeksi ainoaksi tuottajien yhteenliittymäksi.” Mutta tuleeko itsehallinto onnistumaan? ”Vastauksesta tulee aikanaan riippumaan työväen koko tulevaisuus. Jos vastaus on myönteinen, ihmiskunnan eteen avautuu aivan uusi maailma; jos se on kielteinen, työläinen voi pitää peliään menetettynä (...). Hänellä ei silloin ole minkäänlaista toivoa tässä kurjassa maailmassa.”

Vaihtoarvon perusteet

Millä perusteella sitten voidaan määrittää eri tuotantoliittymien välisen vaihdon arvoperusteet? Proudhon oli aluksi sitä mieltä, että kaikkien kauppatavaroiden vaihtoarvo voidaan laskea niiden tuottamiseen tarvittavan työmäärän perusteella. Eri tuotantoliittymät luovuttavat tuotteensa omakustannushintaan. Työläiset jotka saavat palkkansa ”työkuponkeina”, ostavat niillä yhteisön myymälöistä tarvitsemiaan hyödykkeitä, joiden hinta määräytyy niiden tuottamiseen tarvittavan työmäärän mukaisesti. Tärkeimmät vaihdot suoritetaan pankkiclearingin avulla. Tähän tarkoitukseen perustettava Kansanpankki hyväksyy työkuponit maksuvälineiksi. Tämä pankki toimii samalla luottolaitoksena. Se lainaa työläisten yhteenliittymille tuotannon sujuvuuden kannalta välttämättömät summat; nämä lainat ovat korottomia.

Tämä ’mutuellismiksi’ kutsuttu periaate oli varsin utooppinen, ainakin sitä olisi hyvin hankala toteuttaa kapitalistisessa yhteiskunnassa. Proudhonin alkuvuodesta 1849 perustama Kansanpankki onnistui saamaan puolessa vuodessa noin 20 000 jäsentä, mutta sen olemassaolo jäi lyhytaikaiseksi. Oli täyttä houretta kuvitella että mutuellismi voisi hiljalleen muuttaa yhteiskuntaa, eli niin kuin Proudhon tuolloin huudahti: ”Se todella merkitsee luvatus maailman tuloa, uuden yhteiskunnan syntyä, joka vanhaan yhteiskuntaan oksastettuna vähitellen muuttaa sen luonnetta!”

Työtuntien perusteella määritettävää korvausta vastaan voidaan taas esittää vastaväitteitä useillakin eri perusteilla. Kropotkinin koulukunnan ”anarkistiset kommunistit”, Malatesta, Elisee Reclus, Carlo Cafiero ja muut, eivät säästä sanojaan arvostellessaan sitä. Heidän mielestään periaate on ensinnäkin epäoikeudenmukainen. ”Pekan kolme työtuntia”, kuuluu Cafieron vastaväite, ”saattavat hyvinkin vastata viittä Paavon tekemää.” Työn arvon määrittämisessä on otettava huomioon muitakin tekijöitä kuin pelkkä kesto: tehokkuus, työntekijän älyllinen ja ammatillinen koulutus ja niin edelleen. Myös työntekijäin eriaisteiset elatusvelvollisuudet tuli ottaa huomioon. (1 Vrt. samanaiheiseen keskusteluun Karl Marxin ’Gothan ohjelman arvostelussa’ (kirjoitettu 1875, julkaistu vasta 1891).) Sitä paitsi työntekijä on tällaisessa kollektivistisessä järjestelmässä edelleen palkkatyöläinen, orjan asemassa yhteisönsä nähden, joka ostaa hänen työvoimansa ja valvoo sen käyttöä. Työpanoksen korvaaminen työtunneilla ei voi olla mikään ihannetila, korkeintaan siirtymävaiheen välttämätön paha. On tehtävä loppu tilikirjojen moraalista, ”vastaava ja vastattavaa” -filosofiasta. Tämä korvausperuste lähtee yksilöllisestä työsuorituksesta, joka on selvässä ristiriidassa tuotantovälineiden yhteisöomistuksen kanssa. Se ei voi aiheuttaa syvää ja vallankumouksellista muutosta ihmisessä. Se ei sovi yhteen ”anarkian” kanssa. Uusi omistustapa edellyttää uutta korvaustapaa. Yhteiskunnalle tehtyjä palveluksia ei voi mitata rahayksiköllä. Tarpeet on asetettava palvelusten edelle. Kaikkien tuotteiden, jotka ovat syntyneet kaikkien työstä, täytyy kuulua kaikille, ja niistä on jokaisen saatava ottaa oma osansa. Jokaiselle tarpeittensa mukaan tulisi olla ”anarkistisen kommunismin” tunnuslause.

Mutta Kropotkin ja Malatesta kumppaneineen eivät näytä tienneen, että Proudhon itse oli ennakoinut näitä vastaväitteitä ja tarkistanut alkuperäistä käsityskantaansa. Hänen jälkeensä jääneestä teoksestaan ’Omaisuuksien teoria’ käy selvästi ilmi, että hän oli kannattanut periaatteen palkan

määrittämisestä työmäärän perusteella ainoastaan kirjassaan 'Ensimmäinen muistio omaisuudesta': "Olin unohtanut sanoa kaksi asiaa: ensinnäkin, että työn arvostuksen mittana tulee olla sekä sen kesto että sen tehokkuus; toiseksi, ettei yleisiin palkanmaksuperusteisiin tule sisällyttää koulutusmenojen kuoletuksia, eikä oppiaikana tehdyn palkattoman työn arvoa, eikä liioin tapaturmavakuutusmaksuja, jotka tietenkin vaihtelevat työn vaarallisuusasteen mukaan". Proudhon vakuuttaa oikaisseensa nämä "unohdukset" seuraavissa kirjoituksissaan, joissa hän asettaa erityisen keskinäisen vakuutusosuuskunnan tehtäväksi epätasaisesti jakautuvien kulujen ja riskien korvaamisen. Sitä paitsi Proudhon ei pidä työläisten yhteenliittymän jäsenten saamia korvauksia lainkaan "palkkana" vaan pikemminkin yhteenliittyneiden ja yhteisvastuullisten työntekijöiden keskenään vapaasti sopimana tuotonjakona. Sillä jos näin ei olisi, niin (kuten uusin Proudhonin tulkitsija Pierre Hautbman toteaa vielä ilmestymättömässä väitöskirjassaan) "työläisten itsehallinnossa ei olisi mitään järkeä."

"Anarkistiset kommunistit" katsovat aiheelliseksi moittia Proudhonin mutuellismia ja Bakuninin hieman johdonmukaisempaa kollektivismia siitä etteivät ne ole ennalta määrittäneet missä muodossa työpanoksen korvaaminen tapahtuisi sosialistisen järjestelmän vallitessa. Arvostelijat eivät tunnu huomaavan, että nämä kaksi anarkismin perustajaa pyrkivät kaikessa välttämään yhteiskunnan ennenaikaista kahlitsemista jäykkiin ja täsmällisiin puitteisiin. He tahtoivat jättää perustettaville yhteenliittymille mahdollisimman suuren liikkumavapauden. Mutta tämän varovaisuuden ja äkkiratkaisujen karttamisen tekee oikeutetuksi juuri "anarkististen kommunistien" menettely, heidän kärsimätön kiireensä asioiden edelle. He väittävät että tulevassa ihanneyhteiskunnassa "työ tuottaisi paljon yli kaikkien ihmisten tarpeen", toisin sanoen vasta sitten kun ihmiskunnan eteen avautuu yltäkylläisyyden aikakausi voidaan "porvarilliset" palkintaperiaatteetkin korvata puhtaasti "kommunistisilla" periaatteilla. Vuonna 1884 Malatesta, joka oli parhaillaan uppoutuneena Anarkistisen Internationaalin ohjelman viimeistelytyöhön, toteaa niin ikään että kommunismia ei voi välittömästi toteuttaa kuin tietyillä hyvin rajoitetuilla alueilla ja että "muissa tapauksissa" olisi tyydyttävä "väliaikaisena ratkaisuna" kollektivismiin. "Jotta kommunismi voitaisiin toteuttaa, täytyy yhteiskunnan jäsenillä olla korkea moraalinen, syvä ja pitkälle kehittynyt yhteenkuuluvuuden tunne, jollaista pelkkä nopea vallankumousprosessi ei kenties riitä synnyttämään, varsinkaan kun alkuvaiheessa ei ole tällaiselle kehitykselle otollisia aineellisia edellytyksiä.

Juuri ennen vuoden 1936 Espanjan vallankumousta, jossa anarkismi joutui tosiolojen koeteltavaksi, Diego Abad de Santillan osoitti kutakuinkin samoin perustein, ettei anarkistista kommunismia voi toteuttaa välittömästi. Santillanin mielestä kapitalismi ei ole valmistanut ihmisiä siihen; sen sijaan että olisi kehitetty ihmisen yhteiskunnallisia vaistoja, kaikki tällaiset tunteet on pyritty kieltämään ja tukahduttamaan.

Santillan palauttaa mieliin Venäjän vallankumouksesta ja muualtakin saadut kokemukset ja vannottaa anarkisteja olemaan vastaisuudessa realistisempia. Hän moittii heitä epäuskoisesta ja ylimielisestä suhtautumisesta viimeisimpiin tositapahtumiin ja niistä saatuihin opetuksiin. On varsin kyseenalaista, hän väittää, voiko vallankumous itsessään johtaa meitä kommunisti-anarkistiseen ihannetilaan. Paremminkin kommunismi vastaisi kollektivistien tunnuslause "jokaiselle oman työnsä tuotto" sellaisen vallankumouksellisen ajanjakson ensi vaiheen vaatimuksia, jossa talouselämä on sekasorrossa, maassa vallitsee nälänhätä ja ravintohuollon järjestäminen on tärkein tehtävä. Talouselämän muodot joita näissä oloissa voitaisiin yrittää merkitsivät korkeintaan asteittaista kehitystä kohti kommunismia. Kaikenlainen autoritaarinen ohjailu, ihmisten sulkeminen häkkiin, tiukan yhteiskuntaelämän puristukseen vain jarruttaisi kehitys-

tä. Mutuellismi, kollektivismi ja kommunismi ovat vain erilaisia keinoja, joilla pyritään samaan päämäärään. Santillan yhtyy Proudhonin ja Bakuninin suosittamaan järkevään kokemusperäisyyteen ja julistaa että tulevalla Espanjan vallankumouksella on oikeus vapaaseen kokeiluun: ”Joka paikkakunnalla ja kussakin elinympäristössä päätetään erikseen missä määrin kommunismia, kollektivismia tai mutuellismia milloinkin voidaan toteuttaa.”

Espanjassa vuonna 1938 tehdyt kollektiivikokeilut toivatkin itse asiassa näkyviin, kuten myöhemmin tulemme huomaamaan, ne vaikeudet jotka syntyvät yrittäessä soveltaa ennenaikaisesti täydellistä kommunismia.

Kilpailu

Erityisen visaisia ongelmia on aiheutunut siitä että on haluttu vielä kollektivistisessä tai itsehallinnollisessa taloudessa pitää yllä yhtä porvarillisen talouden normia: kilpailua. Proudhon katsoo että se on ”yhteiskunnallisen spontaaniuden ilmaus”, yhteenliittymien ”vapauden taie”. Sitä paitsi se on vielä pitkäksi aikaa korvaamaton toiminnan kiihoke, jota ilman teollisuuden hellittämättömää painetta seuraisi ”suunnaton suvantokausi”. Proudhon täsmentää: ”Työläisten yritys sitoutuu toimittamaan yhteiskunnalle sen tilaamat tuotteet ja palvelukset mahdollisimman vähän yli omakustannushinnan (...). Tästä syystä työläisten yhtiö ei suostu minkäänlaisiin monopolistisiin liittoutumiin, vaan alistuu noudattamaan kilpailun lakeja, pitää tilinsä ja arkistonsa yhteiskunnan käytettävissä, jolla puolestaan on valvontaoikeutensa lisäksi oikeus tarvittaessa lakkauttaa yhtiö. ”Työläisten yhteenliittymä ja kilpailuperiaate tukevat toinen toistaan (...). Sosialismin surkein erehdys on, että se tarkastelee kilpailua yhteiskunnan mullistuksen tasolla. Tehtävänä ei voi olla kilpailun tuhoaminen (...) vaan sen tasapainottaminen etten sanoisi sääntely.”

Proudhonin pitäytyminen kilpailuperiaatteeseen sai Louis Blancilta vastaansa purevaa ivaa: ”Emme todellakaan ymmärrä niitä jotka kuvittelevat voivansa jollain salaperäisellä tavalla yhdistää toisiinsa kaksi tuiki vastakkaista periaatetta. Yhteenliittymien ymppääminen kilpailun muodostamaan runkoon on surkea idea: sama kuin jos eunukit korvattaisiin kaksineuvoisilla.” Louis Blanc pyrki siihen että valtio määräisi ”yhdenmukaisen hinnan” ja kieltäisi kilpailun saman teollisuushaaran eri tuotantolaitosten välillä. Proudhon antaa takaisin samalla mitalla väittämällä että ”hinta määräytyy vain kilpailun perusteella, siitä että kuluttajalla on mahdollisuus jättää käyttämättä palvelukset joita tarjotaan ylihintaan”. ”Sen kun yritätte poistaa kilpailun mutta saatte nähdä, että elinvoimansa menettänyt yhteiskunta pysähtyy kuin kello josta veto on lopussa.”

Toisaalta Proudhon ei mitenkään peittele kilpailun haittavaikutuksia, joita hän on mm. ylenpalttisesti käsitellyt poliittisen taloustieteen esityksessään. Hän tietää sen aiheuttavan eriarvoisuutta. Hän myöntää että ”voitolle pääsemiseksi kilpailussa ei kaihdeta ankariakaan taisteluja. Silloin kun kilpailu on ”anarkkista” (sanan kielteisessä merkityksessä), kun se tapahtuu vain yksityisen edun nimissä, seuraa väistämättä sisällissota, ja lopulta harvainvalta. ”Kilpailu tappaa kilpailun.”

Mutta Proudhonin mielestä kilpailun puuttuminen on yhtä turmiollista. Hän mainitsee esimerkkinä Ranskan valtion tupakkayhtiön. Tämä monopoliyhtiö on muodostunut avain liian kalliiksi juuri siksi että siltä puuttuu kilpailijoita, eikä se tuota riittävästi. Jos kaikki teollisuuden alat alistettaisiin samanlaiseen valtiojohtoisuuteen, maa ei enää voisi pitää budjettiaan tasapainossa.

Mutta Proudhonin hahmottama kilpailu ei ole samaa kuin kapitalismin omaa itseään palveleva kilpailu, vaan sitä hallitsee korkeampi periaate, joka tekee siitä luonteeltaan ”yhteiskunnallisen”. Se on kilpailua joka perustuu vilpittömään vaihtokauppaan, yhteenkuuluvuuden henkeen ja jossa – samalla kun se turvaa yksilön vapauden – luovutetaan yhteisölle rikkaudet jotka nykyinen kapitalistinen riistojärjestelmä pitää poissa sen ulottuvilta.

Aivan ilmeisesti tämä käsitys on osaksi täyttä utopiaa. Kilpailu ja markkinatalous synnyttävät väistämättä eriarvoisuutta ja riistoa, vaikka lähtökohtana olisikin täydellinen tasa-arvoisuus. Nii-

tä ei voida yhdistää työläisten itsehallintoon kuin väliaikaisesti, monista pahoista pienempinä, ja silloinkin on pidettävä huoli siitä että:

1) itsehallinnon yhteydessä todella kehittyä, kuten Proudhon sanoo, ”vilpittömän vaihtokaupan henki”,

2) että yhteiskunta on jo siirtymässä puutteen kaudesta yltäkylläisyyden kauteen, johon päästyä taas kilpailu menettää olemassaolon oikeutensa.

Mutta siirtymävaiheessa on toivottavaa että kilpailu rajoitetaan, kuten tällä hetkellä Jugoslaviassa, kulutustarvikkeiden alalle jossa se ainakin palvelee kuluttajan etuja.

”Anarkistiset kommunistit” sanoutuvat jyrkästi irti proudhonilaisesta kollektiivitaloudesta, joka perustuu keskinäiseen taisteluun. Heidän mukaansa siinä vain asetetaan kilpailijat samoihin lähtöasemiin, mutta taistelun tuloksena syntyy voittajia ja voitettuja, ja tavaranvaihto käydään lopulta kysynnän ja tarjonnan lain mukaan, ”mikä merkitsee paluuta täysitehoiseen kilpailuun täysin porvarillisissa puitteissa”. Tämä muistuttaa paljolti sitä kielenkäyttöä jolla kommunistisessa maailmassa nykyään kuulee vähäteltävän Jugoslavian taloudellista kokeilua. Nämä arvostelijat katsovat voivansa kohdistaa koko työläisten itsehallinnon käytäntöä vastaan kilpailupohjaista markkinataloutta kohtaan tuntemansa vihamielisyyden; aivan kuin nuo kaksi käsitettä olisivat ikiajoiksi erottamattomia.

Yhtenäisyys ja suunnittelu

Joka tapauksessa Proudhon havaitsee, että työläisten yhteenliittymien hallinto voi perustua vain yhtenäisyyteen. Hän painottaa ”keskityksen ja yhtenäisyyden tarvetta”, ja hän esittää kysymyksen: ”vai eivätkö suurteollisuutta hoitavat työläisyhtiöt ole merkki yhtenäisyydestä?” ”Keskitetyn politiikan tilalle me asetamme keskitetyn talouden.” Hän kyllä tajuaa autoritaarisen suunnittelun vaaran (siksi hän vaistomaisesti pitää parempana solidaarisuuteen perustuvaa kilpailua). Sittemmin anarkistit ovat ajaneet anarkistista ja kansanvaltaista suunnittelua, joka tapahtuisi alhaalta ylöspäin ja jonka johdossa olisi itsehallinnollisten yritysten muodostama liitto.

Bakunin aavistaa, millaisia maailmanlaajuisen suunnittelun näköaloja itsehallinto voi avata: ”Työläisten osuustoiminnalliset yhteenliittymät ovat uusi ilmiö historiassa. Olemme nyt todistamassa niiden syntymää ja voimme vain aavistaa mutta emme tarkkaan tietää millaisiksi niiden arvatenkin suunnaton kehitys tulee muodostumaan ja millaiset poliittiset ja yhteiskunnalliset olot ne tulevat luomaan. Mahdollista ja hyvinkin luultavaa on että kun ne joskus ylittävät kunnalliset, maakunnalliset, ja jopa nykyiset valtiolliset rajat ne tulevat uudistamaan koko ihmisyyden rakenteen, joka ei enää perustu kansakuntiin vaan teollisuusryhmiin. ”Näin niistä muodostuu” valtava ”talousliittouma”, jonka huipulla on korkein neuvosto. ”Laajojen ja yksityiskohtaisten tietojen sekä niihin perustuvan ”maailmantilaston” avulla ne ehkä voisivat yhdistää kysynnän tarjontaan ja näin hallita, ohjata ja jakaa eri maiden kesken koko maailman teollisuustuotannon, niin ettei tarvitsisi enää nimeksikään kärsiä kaupallisista ja teollisista lamakausista, pakollisesta jälkeenjääneisyydestä tai katastrofeista.

Kaikki yhteiskunnan haltuun?

Proudhonin mallissa työläisten yhteenliittymien hallinnoksi jäi yksi asia epäselväksi. Siinä ei tullut täsmennetyksi, jäisivätkö itsehallinnolliset yritykset kilpailemaan kapitalististen yritysten kanssa eli niinkuin nykyään sanotaan, jatkaisiko sosialistinen sektori olemassaoloaan yksityisen sektorin rinnalla, vai otettaisiinko päinvastoin kaikki tuotanto yhteiskunnan haltuun itsehallinnollisiksi yrityksiksi.

Bakunin on johdonmukainen kollektivist. Hän näkee selvästi kahden sektorin rinnakkaiselon vaarat. Työläiset eivät yhteenliittyneinä kykene kokoamaan pääomia jotka voisivat taistella porvareiden suurpääomaa vastaan. Toisaalta itse yhteenliittymissäkin piilee se vaara, että ne kapitalistisen ympäristön tartuttamana synnyttävät ”uuden yläluokan, joka ryhtyy riistämään proletariin työtä”. Itsehallintojärjestelmä suo kaikki mahdollisuudet työläisjoukkojen taloudelliseksi vapauttamiseksi, mutta mahdollisuuksia voidaan täysin kehittää vasta silloin kun ”pääomat, teollisuuslaitokset, raaka-aineet ja työvälineet (...) siirtyvät maatalous- ja teollisuustyöläisten tuotantoyhdistysten yhteisomaisuudeksi, silloin kun ne on muodostettu omatoimisesti ja ne voivat vapaasti liittoutua keskenään.” ”Yhteiskunta voidaan perinpohjin ja kertakaikkisesti muuttaa vain jos kajotaan koko yhteiskuntarakenteeseen”; tämä tarkoittaa yhteiskunnallista vallankumousta, joka muuttaa yksityisomistuksen yhteisomistukseksi. Tällaisessa yhteiskuntajärjestyksessä työläiset olisivat itse omia pääomanhaltijoitaan, omia työnantajiaan. Yksityisomistukseen jätettäisiin ainoastaan ”sellaiset tavarat joita todella käytetään vain henkilökohtaiseen tarpeeseen”.

Vaikka Bakunin myöntää että tuotanto-osuuskunnilla on merkityksensä totutettaessa työläisiä järjestäytymiseen ja omien asioidensa hoitoon ja että ne voivat olla alkuna työläisten yhteisliikkeelle, hän katsoo kuitenkin että ne eivät voi olla kovinkaan tehokkaita pelkkinä saarekkeina keskellä kapitalistista yhteiskuntaa ja hän innostaakin työläisiä huolehtimaan ”enemmän lakoisista kuin osuuskunnista”.

Ammattiyhdistysliike

Bakunin siis pitää suuressa arvossa ammatillista liikettä, ”massojen omaa järjestöä”, ”ainoata todella tehokasta taistelukeinoa” jota työläiset voivat käyttää porvaristoa vastaan. Jotta työväenluokka voisi tulla täysin tietoiseksi päämääristään, jotta sen keskuudessa voisi syntyä sosialistista ajattelua joka vastaa sen vaistoja ja tarpeita ja jotta köyhälistön voimat pääsisivät järjestäytymään porvarillisen radikalismien ulkopuolella, on Bakuninin mielestä kiinnitettävä paljon enemmän toivoa ammatilliseen liikkeeseen kuin ideologeihin. Hänen mukaansa tulevaisuus kuuluu kansallisella ja kansainvälisellä tasolla liittoutuneille ammattikunnille.

Internationaalin (Kansainvälisen työväenyhdistyksen) ensimmäisissä kokouksissa ei työväen ammatillista järjestäytymistä nimenomaan mainittu. Mutta 1869 pidetystä Baselin kongressista lähtien se on lähinnä anarkistien vaikutuksesta ollut suorastaan etusijalla. Kun palkkatyöläisiä ei enää ole, ammattiliitot voivat toimia tulevan hallinnon alkuasteena: hallituksen tilalle asetetaan ammattikuntia edustava neuvosto.

Myöhemmin (1876) Bakuninin oppilas James Guillaume yhdistää teoksessaan 'Idees sur l'organisation sociale' (Ajatuksia yhteiskuntajärjestelmästä) ammatillisen järjestäytymisen työläisten itsehallinnon ideaan. Hän pitää ihanneratkaisuna työaloittain järjestäytyneiden liittojen perustamista. Näiden liittojen tehtävänä ei olisi enää ”puolustaa työläisten palkkaetuja kapitalistien ahneutta vastaan, vaan taata kaikille tasapuolinen mahdollisuus käyttää työvälineitä, jotka ovat kunkin ryhmän omistuksissa ja jotka voidaan keskinäisillä sopimuksilla muuttaa koko ammattiliiton yhteiseksi omaisuudeksi.” Bakuninin kaavailujen mukaan näillä liitoilla olisi lähinnä suunnittelutehtävä.

Kommuunit

Uransa alkupuolella Proudhonia askarrutti ainoastaan talousjärjestelmä. Hänen epäluulonsa kaikkea ”politiikkaan” vivahtavaa kohtaan saa hänet laiminlyömään aluehallinnon ongelmat. Hän tyytyy vakuuttamaan, että työläisten on astuttava valtion paikalle, tultava itse omaksi valtiokseen, mutta hän ei täsmennä millä tavoin sen tulisi tapahtua.

Viimeisinä vuosinaan Proudhonia kuitenkin vaivasivat yhä enemmän myös ”poliittiset” ongelmat, joita hän anarkistien tapaan käsitteli ”alhaalta ylöspäin”. Paikallisella tasolla ihmiset muodostavat keskenään ”luonnollisia ryhmiä” joiden elintakeena on niiden yhtenäisyys, riippumattomuus, itsehallinto ja kullekin ominainen elämäntyyli. ”Tällaisilla ryhmillä voi olla yhteisiä etuja, vaikka ne toimisivatkin kaukana toisistaan, ja ennen pitkää huomataan että ne löytävät toisensa, liittoutuvat keskenään ja näin muodostavat katto-organisaation. ”Mutta tässä valtion peikko jälleen pelästyttää anarkistisen ajattelijan: milloinkaan ei saa tapahtua että paikalliset ryhmät, ”liittoutuessaan etujensa takaamiseksi ja vaurautensa kehittämiseksi (...), luopuvatkin vallastaan jonkinlaisena uhritoimituksena tuon uuden Moolokin edessä.”

Proudhon määrittää varsin yksityiskohtaisesti itsehallinnon kommuunin käsitteen. Kommuuni on olemukseltaan ”kuin vapaa ja itsenäinen olento”. Tässä ominaisuudessa sillä on ”oikeus päättää omista asioistaan, hallita itseään, asettaa keskuudessaan maksettavaksi veroja, määrätä täysin omaisuutensa ja tulojensa käytöstä, perustaa lapsilleen kouluja, nimittää niiden opettajat, jne. ”Tällainen on kommuuni, tällaista on kaikki yhteiselämä, poliittinen elämä (...). Se torjuu kaikki kahleet, se ei tunne muuta rajoitusta kuin oman itsensä: kaikki ulkopuolinen pakko on sille vastenmielistä ja kuolettavaa.”

Niin kuin työläisten itsehallintoa ei Proudhonin mielestä kerta kaikkiaan voi sovittaa yhteen autoritaarisen valtion kanssa, ei kommuunikaan hänen nähdäkseen voi toteutua ylhäältä alas toimivan keskitetyn hallinnon yhteydessä. ”Välimuotoa ei ole: kommuuni on joko itsenäinen tai alistettu, kaikki tai ei mitään. Siitä hetkestä alkaen jolloin kommuuni ei enää noudata omaa oikeuttaan vaan tunnustaa ylemmän lain; jolloin isompi ryhmä johon se kuuluu julistetaan myös sitä korkea-arvoisemmaksi, se on väistämätöntä että nämä kaksi ajautuvat ristiriitaan ja että niiden välille syntyy konflikti, vaikka kaikki muuten järjestettäisiin parhain päin. Ja kun konflikti on syntynyt, on loogista että juuri keskushallinto selviytyy voittajaksi, vieläpä ilman pienintäkään keskustelua tai perustelua, pidetäänhän esimiehen ja alaisen välistä väittelyä järjettömänä, tuomittavana ja skandaalimaisena.”

Bakunin liittää Proudhonia johdonmukaisemmin kommuunin tulevan yhteiskunnan koko järjestelmään. Työläisten tuotantoyhdistyksen tulee vapaasti liittoutua keskenään kommuunien sisällä; kommuunien puolestaan tulee vapaasti muodostaa omat liittonsa. ”Kommuunit palauttavat oikeuden oma-aloitteiseen elämäänsä ja toimintaan, jonka Valtion kaikkivoipa tukahduttava toiminta on ihmisiltä riistänyt monien vuosisatojen ajan. Tämä tapahtuu ottamalla valta pois Valtiolta.”

Minkälaiset sitten olisivat kommuunien ja ammattijärjestöjen suhteet? Juran liittoon (1 Ranskan kielisessä Sveitsissä toiminut Internationaalin haara, joka kannatti Bakuninin ajatuksia.) kuu-

luva Courtelaryn piiri ei epäröinyt vastata tähän 1880: ”paikallista elämää ilmentävät ammattikunnittain järjestäytyneet liitot, ja juuri tällaisen paikallisen liiton ympärille tulevat myös kommuunit syntymään.” Mutta epäily on vallannut tämänkin tekstin laatijat, ja he esittävät seuraavan kysymyksen: ”Mutta ovatko kommuunin alullepanijoina asujaimiston yleiskokoukset vai ammattikuntien valtuuskunnat?” Siinä tapauksessa että kummatkin järjestelmät voivat elää rinnakkain, kumpi olisi ensisijalla, kommuuni vai ammattiliitto? Eritoten Venäjällä ja Espanjassa tämä ongelma aiheutti sittemmin jakautumisen ”kommuunianarkisteihin” ja ”ammattiliitto-anarkisteihin”.

Bakuninille kommuuni merkitsee oivaa menetelmää työvälineiden takavarikoimiseksi ja siirtämiseksi itsehallintojärjestelmän käyttöön. Takavarikoidun omaisuuden korvaukseksi kommuuni voi yhteiskunnallisen uudelleenjärjestelyn alkuvaiheessa tarjota välttämättömän turvan ja toimeentulon henkilöille joiden omaisuuteen takavarikointi on kohdistunut. Bakunin hahmottaa melko tarkkaan suunnitelmaansa kommuunin sisäisestä organisaatiosta. Sitä hallitsisi valituista jäsenistä koostuva neuvosto, joka olisi valitsijoilleen jatkuvassa vastuussa ratkaisuisistaan ja voisi valita keskuudestaan toimeenpanevia komiteoita kullekin vallankumoushallinnon erityisalalle. Tällaisesta vastuun jakautumisesta useiden henkilöiden osalle on se etu että mahdollisimman suuri määrä kentästä osallistuu hallintoon. Se olisi huomattavasti parempi kuin edustuksellinen järjestelmä, jossa pieni valittujen edustajien joukko haalii itselleen kaikki tehtävät kun taas väestön enemmän tai vähemmän passiivinen valtaosa joutuu harvoin kokoontuvien yleiskokousten varaan. Bakunin käsitti vaistomaisesti että valittujen neuvostojen tuli olla sekä lakiasäättäviä että toimeenpanevia elimiä, ”demokratiaa ilman parlamenttia”, kuten Lenin sittemmin jonain anarkismin myönteisenä hetkenään totesi. Courtelaryn piiri selvittää omasta puolestaan käsitettä: ”Jotkut taas eksyttäisi virkavaltaisen keskushallinnon vanhoihin uomiin, kommuunin yhteisiä etuja ei mielestämme pitäisi ajaa yhden ainoan paikallishallintoelimen avulla, vaan jokaista alaa varten pitäisi perustaa oma toimikuntansa (...). Näin paikallishallinnolta voidaan poistaa sen hallitusvaltainen luonne.”

Bakuninin seuraajilla ei ollut läheskään näin selkeätä kuvaa historiallisen kehityksen väistämättömistä välivaiheista. 1880-luvulla he jo haastavat riitaa kollektivistien kanssa. Kropotkin arvostelee sitä että vuoden 1871 Pariisin kommuuni on otettu esikuvaksi ja nuhtelee kansaa siitä että ”se jälleen kerran, tällä kertaa kommuunin yhteydessä, sovelsi edustuksellista järjestelmää ja luovutti aloitteen enimmäkseen umpimähkään valitulle edustajistolle” ja hän murheissaan siitä että ”jotkut uudistajista haluavat mihin hintaan hyvänsä säilyttää edustuksellisen vallan”. Kropotkinin mielestä valtuusmiesjärjestelmä oli aikansa elänyt. Se oli syntynyt tukemaan porvariston valtaa, ja porvariston mukana sen oli myös hävitävä. ”Lähestyvä uusi taloudellisen kehityksen vaihe edellyttää uutta poliittisen organisaation mallia, joka perustuisi kokonaan muuhun kuin edustusperiaatteeseen.” Yhteiskunnan on löydettävä sellainen poliittisten suhteiden järjestelmä, ”jossa kansa sananmukaisesti hallitsee itse itseään”.

Tällainen loppuun asti viety suora demokratia poistaisi sekä talouselämästä että aluehallinnosta viimeisetkin auktoriteetin jäänteet, ja se onkin ihannetila johon kaikki sosialistit, sekä ”autoritaarit” että anarkistit, pyrkivät. Mutta se edellyttää aivan ilmeisesti sellaista yhteiskunnallisen kehityksen tasoa, jossa kaikilla työtätekevillä on sekä tietoa että tietoisuutta ja jossa on siirrytty puutteen aikakaudesta yltäkyläisyyden aikakauteen. Courtelaryn piiri totesi jo 1880, paljon ennen Leniniä: ”Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus, joka sellaisenaan on melko demokraattinen käytäntö, menettää yhä merkitystään tieteellisesti järjestäytyneessä yhteiskunnassa.” Mutta vasta silloin.

Kiistanalainen sana: valtio

Kuten lukija tietää, anarkistit kieltäytyvät käyttämästä edes tilapäisesti sanaa 'valtio'. Mutta tältä osin kuulu "autoritaarien" ja anarkistien välillä ei ole aina ollut ylittämätön. Ensimmäisessä Internationaalissa Bakuninin kollektivistit käyttivät, 'sosiaalisen yhteisön' merkityksessä jopa ilmauksia 'uudesti syntynyt valtio', 'uusi ja vallankumouksellinen valtio' ja 'sosialistinen valtio'. Mutta varsin pian anarkistit havaitsivat, että saattoi olla vaarallista käyttää samaa sanaa kuin "autoritaarit", vaikka osapuolet antoivatkin sanalle aivan eri merkityksen. Anarkistit tulivat siihen tulokseen, että uuden käsitteen ilmaisemiseksi tarvitaan uusi sana ja että vanhan sanan käyttö aiheuttaisi vaarallisia väärinkäsityksiä.

Marxilaiset puolestaan taipuivat sanastollisiin myönnytyksiin, sillä heille oli I Internationaalissa tärkeätä saada anarkistit ennalleen taistelemaan yhteisomistusta vastaan, jota taantumukselliset myöhäisproudhonilaiset yhä kannattivat. Marxilaiset siis hyväksyivät miten kuten anarkistien 'valtio'-sanalle ehdottaman vastineen 'yhteenliittyneet' eli 'solidarisoituneet kommuunit'. Moittiessaan ystäväänsä ja maanmiestään August Bebeliä Saksan sosiaalidemokraattien ns. Gotthan ohjelman johdosta, Engels katsoo asiakseen samassa hengessä ehdottaa, että Bebel "korvaisi kaikkialla sanan 'valtio' vanhalla saksankielen sanalla Gemeinwesen, joka vastaa ranskan sanaa commune".

Baselin kongressissa 1869 kollektivistianarkistit ja marxilaiset olivat päässeet sopimukseen siitä, että yhteiskunnallistettu omaisuus tulisi luovuttaa "solidarisoituneiden kommuunien" käyttöön. Bakunin antaa loppusilauksen terminologialle: "Kannatan yleensä yhteiskunnan rikkauksien ja erityisesti maaperän saattamista yhteiseen omistukseen 'yhteiskunnallisen kuoletuksen' avulla. Tämä tarkoittaa että kaikki omaisuus takavarikoitaisiin lakiteitse sen nykyisiltä omistajilta että valtio lakkautettaisiin poliittisena ja juridisena yksikkönä, koska se yksin turvaa tämän hetkiset omistussuhteet. Ja myöhempien järjestelyjen kohdalla olen päätenyt kommuunien solidarisoitumiseen (...), semminkin kun tämä solidarisoituminen samalla merkitsee yhteiskunnan rakentumista alhaalta ylöspäin."

Entä kulkulaitokset ja yleiset työt

Vaivoin aikaansaatu kompromissi ei toki hälventänyt erimielisyyksiä, etenkin kun ”autoritaarit” vielä samassa Baselin kongressissa estoitta suosittivat valtiojohtoista taloutta. Sittemmin kysymys tuli yhä visaisemmaksi, kun käsiteltiin suurten julkisten palvelulaitosten, kuten rautateiden, postin jne., hoitoa. Internationaalissa oli tällöin jo syntynyt avoin hajaannus Bakuninin ja Marxin kannattajien välillä. Se tapahtui Haagin kongressissa 1872. Oikeastaan kysymys kulkulaitosten hoidosta tuli kiistakapulaksi vasta hajaannusta seuranneessa tynkä-internationaalissa (jota aiheetta on nimitetty ”antiautoritaariseksi”). Kysymys herätti uusia erimielisyyksiä anarkistien ja niiden valtiososialistien välille, jotka vastoin Marxin esimerkkiä olivat jääneet Internationaaliin.

Koska näillä palvelulaitoksilla on laaja-alainen kansallinen merkitys, työläisten yhteenliittymät tai kommuunit eivät ilmeisestikään voi niitä yksin hoitaa. Proudhon oli jo yrittänyt ratkaista ongelman asettamalla työläishallinnon vastapainoksi ”julkisen aloitteen”, jota hän ei kuitenkaan selkeästi määritä. Kuka siis hoitaisi kulkulaitosten hallinnon? Kommuunien liitto, vastasivat anarkistit; valtio, halusivat ”autoritaarit” esittää.

Brysselissä 1874 pidetyssä Internationaalien kongressissa belgialainen sosialisti Cesar de Paepe yritti saada aikaan kompromissin kahden esillä olleen kannan välille. Kommuunit ottaisivat hoitoonsa paikalliset palvelulaitokset; kommuuneja valvoisi paikallishallinto, jonka puolestaan nimittäisivät ammattiyhdistykset. Laajempien laitosten osalta hallinnon hoitaisi kommuunien liiton nimittämä ja ammattiyhdistysten alueellisen liiton valvoma maakuntahallinto. Valtakunnalliset laitokset kuuluisivat ”työläisvaltiolle”, toisin sanoen valtiolle, joka perustuisi ”työläisten vapaiden yhteenliittymien keskinäiselle ryhmittymiselle”. Mutta anarkistit suhtautuivat epäluuloisesti tähän moniselitteiseen määrittämiseen. De Paepe piti näitä epäluuloja pelkkinä väärinkäsityksinä. Kyseessä taisikin olla vain kiista sanoista. Jos niin oli, de Paepe oli kyllä valmis hylkäämään pelätyn sanan, kuitenkin niin että itse asia jäisi ennalleen ja sen kenttä vielä laajenisikin ”minkä tahansa vähemmän epämiellyttävän otsikon alla”.

Mutta useimmat anarkistit olivat näkevinään että Brysselin raportti enteili todellisen ”valtion” uudelleenluomista: heidän nähdäkseen oli johdonmukaista, että ”työläisvaltiosta” tulisi automaattisesti ”autoritaarinen valtio”. Jos taas kyse oli pelkästään sanoista, he eivät ymmärtäneet, miksi heidän pitäisi kutsua uutta hallituksetonta yhteiskuntaa samalla nimellä kuin lakkautettua valtiolaitosta. Myöhemmin, Bernissä 1876 pidetyssä kongressissa, Malatesta myönsi että julkisia palvelulaitoksia varten tarvitaan yksi keskitetty hallinto; siltä hän kieltäytyi hyväksymästä ajatusta että hallintoa hoitaisi ”valtio” ylhäältä alas. Hänen mielestään vastustajat sekoittivat keskenään valtion ja yhteiskunnan, joka on ”elävä ja orgaaninen olento.” Gentin yleissosialistisessa kongressissa seuraavana vuonna (1887) Cesar de Paepe puolestaan myönsi, ettei paljonpuhuttu ”työläis”- tai ”kansanvaltio” tietyn aikakauden aikana ”todellakaan voisi olla muuta kuin palkkatyöhön perustuva valtio”. Mutta tämä olisi välttämätöntä ”vain siirtymävaiheessa ja olojen pakosta”; sen jälkeen kiusankappale luovuttaisi auliisti tuotantovälineet työläisten yhteenliittymä-

mille. Anarkistit eivät kylläkään heltyneet tämän yhtä kaukaisen kuin mutkallisenkin näköalan edessä: minkä Valtio kerran ottaisi, sitä se ei enää antaisi takaisin.

Federalismi

Sanalla sanoen tulevalla anarkistisella yhteiskunnalla tulisi olemaan kaksinkertainen rakenne: yhtäältä talousrakenne, työläisten yhteenliittymien keskinäinen liitto; toisaalta hallintorakenne, kommuunien liitto. Nyt piti vain keksiä koko rakennelman kruunuksi yhteisnimitys, joka voisi levitä kaikkeen maailmaan: federalismi.

Sitä mukaa kuin Proudhonin ajattelu kypsyi ja kehittyi, federalismin idea sai siinä yhä näkyvämmän sijan. Yksi hänen viimeisistä teoksistaan on nimeltään 'Du Principe federatif' (Liittohallinnon periaatteesta); tiedetään myös että hän viimeisinä vuosinaan nimitti itseään kernaammin federalistiksi kuin anarkistiksi. Emme enää elä antiikin kaupunkivaltioiden aikaa, jotka nekin muuten joskus liittoutuivat keskenään. Nykyajan ongelmana on suurten kansakuntien hallinto. "Jos valtiot eivät olisi kaupunkia tai kommuunia laaja-alaisempia minun puolestani kaikki saisivat ratkaista omat asiansa mielensä mukaan, ja kaikki olisi sillä selvää. Mutta ei sovi unohtaa, että kyseessä ovat suunnattomat alueet, joissa kaupunkeja, kauppaloita ja kyliä on yhteensä miljoonittain." Yhteiskuntaa ei millään muotoa saisi murentaa pienoismaailmoiksi. Yhtenäisyyttä tarvitaan välttämättä.

Mutta "autoritaarit" kuvittelevat voivansa hallita paikallisia ryhmittymiä kuin valloitettua maata, "mikä taas minun vakaan käsityksen mukaan on täysin mahdotonta nimenomaan yhtenäisyyden nimessä", Proudhon esittää vastalauseenaan. "Kaikki nämä paikallisryhmät (...) ovat eläviä kokonaisuuksia, joita ei saa hävittää (...), jotka eivät voi luopua itsemääräämisoikeudestaan ja joiden asukkaat eivät voi menettää kansalaisoikeuttaan (...). Tällainen menettely johtaisi vain siihen että syntyisi sovittamaton ristiriita yleisen itsemääräämisoikeuden ja jokaisen erillisen itsemääräämisoikeuden välille, esivalta nousisi esivaltaa vastaan; toisin sanoen, vaikka oltaisiin kehittävinään ykseyttä, todellisuudessa oltaisiin valmistamassa hajaannusta."

Tällaisessa "keskusjohtoisessa sulautumisessa" paikallisryhmien kohtaloksi jää "auttamattomasti" liueta laajempaan kokonaisuuteen, jota täydellä syyllä voi sanoa keinotekoiseksi". Vallankeskitys, joka tapahtuu siten että luonnollisia ryhmittymiä, jotka ovat "jo luonteeltaan autonomisia" pidetään väkisin jakamattoman hallitusvallan yhteydessä. "Nykyaikaisen yhteiskunnan harjoittamaksi tuollainen menettely on puhdasta tyranniaa." Se on imperialismia, kommunismia, absolutismia, jyrisee Proudhon ja lisää hänelle ominaisen paradoksin: "Ne kaikki tarkoittavat yhtä ja samaa asiaa."

Sitä vastoin todellinen ykseys, todellinen keskitys, tulee rikkomattomaksi, jos eripaikallisyksiköt solmivat vapaaehtoisuuteen ja vastavuoroisuuteen perustuvan liiton. "Vapaiden ihmisten yhteiskunnassa keskityksen voi saada aikaan vain sopimus. Yhteiskunnan ykseys perustuu yksilöiden vapaaehtoiseen yhteenlyöttäytymiseen."

Federaatiojärjestelmä on keskitetyn hallitusjärjestelmän täysi vastakohta. Siinä joutuvat kaksi joka käänteessä yhteen törmäävää periaatetta, auktoriteetti ja vapaus, antamaan myöten toisilleen. "Federaatio ratkaisee kaikki ongelmat, joita syntyy kun vapautta ja auktoriteettia pyritään sovittamaan yhteen. Ranskan vallankumous on luonut perusteet uudelle järjestykselle, jonka salaisuuksiin tuon vallankumouksen perillinen, työväenluokka, on vihkiytynyt. Ja tällainen on uusi

järjestys: kaikkien kansojen on yhdistyttävä ”liittoutumien liittoumaan”. Ilmaus ei ole sattumanvaraisesti valittu: yksi ainoa maailman käsittävä liittouma olisi liian laaja, joten kansakuntien täytyy muodostaa keskenään suppeampia liittoja, jotka sitten yhdessä muodostavat laajimman kokonaisuuden. Ja Proudhon, joka niin mielellään esiintyy profeettana, julistaa: ”1900-luku tulee olemaan alkuna liittoutumien aikakaudelle.”

Bakunin tyytyy kehittämään ja syventämään Proudhonin federalistisia näkemyksiä. Myös hän ylistää federatiivisen ykseyden paremmuutta ”autoritaariseen” ykseyteen verrattuna: ”Sitten kun ei enää ole kirottua valtiomahtia rajoittamassa ihmisten, yhteenliittymien, kommuunien, läänien ja maakuntien oikeutta elää toistensa kanssa ne voivat pitää paljon kiinteämmin yhteyttä keskenään, ja tämä yhteys on paljon elävämpi, aidompi ja vahvempi kuin se johon ne nyt on pakotettu valtion musertavan painostuksen alaisina (...). Autoritaarit sekoittavat aina muodollisen, dogmaattisen ja hallitusvaltaan perustuvan ykseyden ja elävän ja todellisen ykseyden, jollainen voidaan saavuttaa vain siten että kaikki yksilöt ja yhteisöt saavat kehittyä mahdollisimman vapaasti ja että pieniyhteisöt liittyvät isompiin yksikköihin.”

Bakunin painottaa että kommuunit yhtäältä ja kansallinen liittotason rakenne toisaalta vaativat välivaiheeseen kolmannen tason: läänin tai maakunnan, itsehallinnollisten kommuunien vapaan liittoutuman. Ei pidä erehtyä luulemaan että federalismi johtaisi eristyneisyyteen ja itsekkyytteen. Solidaarisuus kuuluu erottamattomasti vapauteen. ”Vaikka kommuunit pysyvätkin ehdottoman itsenäisinä, ne tuntevat syvää yhteenkuuluvuutta keskenään ja liittoutuvat läheisesti toistensa kanssa menettämättä silti tuumaakaan vapaudestaan. Yhteiset aineelliset, henkiset ja sivistykselliset edut ovat nykymaailmassa luoneet saman maan eri osien välille, samoin kuin eri maiden välille, niin vahvan ja todellisen yhteyden että se tulee säilymään valtion lakkaamisen jälkeenkin.

Mutta federalismi on kaksiteräinen miekka. Ranskan vallankumouksen yhteydessä girondistien esittämä federalismi oli luonteeltaan vastavallankumouksellista. Charles Maurrasin rojalistinen koulukunta on niin ikään esittänyt federalismia muistuttavia ajatuksia. Joissakin maissa, esimerkiksi Yhdysvalloissa, liittovaltiomuotoa ovat käyttäneet hyväkseen ihmiset, jotka kieltävät värillisiltä kansalaisoikeudet. Bakuninin mielestä vain sosialismi voi antaa federalismille vallankumouksellisen sisällön. Siksi hänen espanjalaiset kannattajansa suhtautuivat lähinnä laimeasti Pi y Margallin itseään ”proudhonilaiseksi” nimittämään porvarilliseen federalistipuolueeseen, jopa sen vasemmistosiipeen, vuoden 1937 lyhyen ja epäonnistuneen tasavallan aikana. (1 Barcelonassa tammikuussa 1937 pidetyssä joukkokokouksessa anarkistinen ministeri Federica Montseny ylisti Pi y Margallin federalismia maasta taivaaseen, jolloin Gaston Leval sai aiheen moittia häntä kovin vähäisestä uskollisuudesta Bakuninin katsomuksia kohtaan.)

Internationalismi

Federalismin periaate johtaa luonnostaan internationalismiin, toisin sanoen kansakuntien järjestymiseen ”ihmisten suureen ja kansainväliseen veljesliittoon”. Jälleen kerran Bakunin paljastaa niiden porvarillisten käsitysten utooppisuuden, joiden mukaan federalismi voisi lähteä jostain muusta kuin kansainvälisestä vallankumouksellisesta sosialismista. Paljon ajastaan edellä hän kannattaa Euroopan yhdistymistä, hänen hartain toiveensa on että muodostuisi Euroopan Yhdysvallat, ”ainoa keino jolla Euroopan kansojen perheessä voidaan saada loppumaan sen jäsenten väliset sisällissodat”. Mutta hän varoittaa kaikkinaisista yrityksistä luoda Euroopan liittoa ”vain yhdistämällä siihen valtiot sellaisina kuin ne nyt ovat (...). Yksikään keskusjohtoinen, virkavaltainen sotilasmahti, nimittipä se itseään vaikka tasavallaksi, ei voi vakavissaan ja vilpittömästi yhtyä kansainväliseen liittoumaan. Jo sen rakenne, joka edustaa maan sisäisissä suhteissa avointa ja peitettyä vapaudenriistoa, merkitsee pysyvää sodanvaaraa ja uhkaa naapurimaiden olemassaololle.” Kaikenlainen liittoutuminen taantumuksellisen valtion kanssa merkitsee ”vallankumouksen pettämistä”. Ensimmäistä tavoitetta, Euroopan Yhdysvaltoja, sen enempää kuin koko maailman laajuista liittoakaan ei voitaisi perustaa, ennen kuin vanha väkivaltaan ja auktoriteettiin perustuva järjestys on murskattu kaikkialla. Jos taas yhteiskunnallinen vallankumous onnistuu yhdessä maassa, mikä tahansa maa joka nousee samojen periaatteiden puolesta kapinaan, on sen jälkeen tervetullut vallankumoukselliseen federaatioon, valtioiden senhetkisistä rajoista välittämättä.

Todellinen internationalismi perustuu itsemääräämisoikeuteen ja siitä automaattisesti seuraavaan oikeuteen irrottautua liitosta. Bakunin kehittää Proudhonin ajatusta: ”Jokaisella yksilöllä, yhteenliittymällä, kommuunilla, läänillä, maakunnalla ja kansakunnalla on ehdoton ja rajoittamaton oikeus päättää omista asioistaan, liittoutua tai olla liittoutumatta mielensä mukaan, rikkoo liittosopimuksensa vähääkään välittämättä niin sanotuista historiallisista oikeuksista ja siitä sattuuko se miellyttämään naapuria.” ”Oikeus vapaaseen liittoutumiseen ja yhtä vapaaseen irrottautumiseen on ensimmäinen ja tärkein poliittinen oikeus. Ilman sitä on federalismikin pelkkää naamioitua vallankeskitystä.”

Mutta tämä periaate ei anarkistien kohdalla suinkaan merkitse pyrkimystä ryhmäkuntalaisuuteen tai eristäytymiseen. He ovat päinvastoin ”vakuuttuneita siitä, että kun irrottautumis-oikeus on kerran tunnustettu, irrottautumisiin ei itse asiassa ole enää aihetta, koska kansalliset kokonaisuudet eivät enää perustu väkivaltaan ja historian vääristelyyn vaan vapaaseen liittoutumiseen”. Vasta silloin liitoista voi tulla ”todella kestäviä, hedelmällisiä ja voimakkaita”.

Myöhemmin Lenin ja häntä myötäillen III Internationaalin ensimmäiset kongressit lainaavat Bakuninilta tämän periaatteen, jonka bolševikit sittemmin omaksuvat sekä kansallisuuspolitiikkansa että kolonialisminvastaisen perustaksi – vaikka myöhemmin toimivatkin sen vastaisesti harjoittamalla autoritaarista vallankeskitystä ja peiteltyä imperialismia.

Siirtomaiden vapautuminen

On mielenkiintoista huomata että federalismin periaate johti perustajansa loogisen päättelyketjun tietä ennakoimaan myös siirtomaiden vapautumisen ongelmaa. Erottaessaan ”valloittamalla saavutetun” yhteyden ”järkiperäisestä ja omaehtoisesta” yhteydestä Proudhon havaitsi, että ”aina kun jokin elin ylittää omat rajansa ja pyrkii valloittamaan tai liittämään itseensä muita elimiä, tästä seuraa että se menettää voimassa minkä voittaa pinta-alassa ja alkaa kulkea hajomistaan kohti.” Mitä enemmän valtio laajentaa asukasmääräänsä ja pinta-alaansa, sitä varmemmin se kulkee kohti tyranniaa ja loppujen lopuksi omaa tuhoaan.

”Jos se perustaa liepeilleen siirtomaita, näistä siirtomaista tulee ennemmin tai myöhemmin uusia alueyksiköjä, joilla ei ole emämaansa kanssa enää muuta kuin jonkinlainen liittosuhde, jos sitäkään (...). Sitten kun uusi yksikkö on kypsytynyt tulemaan toimeen omillaan, se julistaa itsensä riippumattomaksi: millä oikeudella emämaa pitää sitä vasallinaan, raaka-ainelähteenään, omaisuutenaan?”

”Omana aikanamme olemme nähneet kuinka Amerikan Yhdysvallat ovat vapautuneet Englannista; kuinka Kanada on niin ikään irtautunut käytännössä, joskaan ei virallisesti; kuinka Australia on hyvää vauhtia eroamassa, vieläpä emämaan täydellä suostumuksella. Niin myös Algeriasta tulee aikanaan ’Afrikan Ranska’, ellei sitten käy niin kuin synkimmät ennusteet näyttävät, eli että pidätämme sen väkivoimin jakamattomassa yhteydessämme.”

Bakunin kiinnittää katseensa alikehittyneisiin maihin. Hän ei usko että imperialistinen Eurooppa ”voisi pitää jatkuvasti orjuudessa 800 miljoonaa aasialaista (...). Idän kansat, kahdeksansataa miljoonaa orjuudessa ja horroksessa elävää ihmistä, jotka muodostavat kaksi kolmannesta ihmiskunnasta, tulevat vääjäämättä ennen pitkää havahtumaan horroksestaan ja lähtemään liikkeelle. Mutta mihin suuntaan, ja mitä tekemään?”

Bakunin julistaa ”suureen ääneen myötätuntonsa kaikenlaisille kansannousuille kaikenlaista sortoa vastaan”. Hän tarjoaa sorretuille kansoille vetoavana esimerkkinä espanjalaisten kansannousun Napoleonin vastaan, jota kesti viisi vuotta; siitä huolimatta että kansallisen sissiarmeijan ja keisarillisten joukkojen väliset voimasuhteet olivat erittäin epätasaiset, miehitysjoukot saatiin lopulta karkotetuksi Espanjasta.

Jokaisella kansalla ”on oikeus olla oma itsensä, eikä kenelläkään ole valtuuksia syöttää sille omia tapojaan, vaateparttaan, kieltään tai lakejaan”. Mutta tältäkin osin todellinen federalismi ei Bakuninin mielestä voi toteutua ilman sosialismia. Hän toivoo, että kansallinen vapautuminen toteutuisi ”kansanjoukkojen taloudellisten ja poliittisten etujen mukaisesti, eikä kunnianhimona ajamana, voimakkaan valtion perustamiseksi”. ”Jokainen kansallinen vapaustaistelu, joka käydään kansasta piittaamatta ja joka siksi voi päättyä voittoon vain etuoikeutetun luokan tukemana, kääntyy väistämättä kansaa vastaan ja on siksi taantumuksellinen, turmiollinen, vastavallankumouksellinen liike”.

On todella surkeata, jos itsenäistyneet siirtomaat vapaututtuaan ulkopuolisesta ikeestä joutuvat oman maan hallitsevien luokkien poliittiseen ja uskonnolliseen ikeeseen. Jotta ne voitaisiin siitä vapauttaa, ”kansanjoukot on saatava menettämään uskonsa kaikenlaiseen esivaltaan,

niin taivaalliseen kuin maalliseenkin”. Historiallisesti katsoen kansallisuuskysymys on toisarvoinen yhteiskunnan perusongelman rinnalla. Ainoa pelastus on yhteiskunnallisessa vallankumouksessa. Täysin irrallinen kansallinen vallankumous ei voi onnistua. Yhteiskunnallisesta vallankumouksesta tulee väistämättä maailmanvallankumous.

Siirtomaiden vapautumisen jälkeisenä vaiheena Bakunin näkee vallankumouksellisten kansojen yhä laajenevan liiton: ”Tulevaisuudessa muodostuu ensi sijassa eurooppalais-amerikkalainen kansainvälinen yhteisö. Myöhemmin, paljon myöhemmin, tämä suuri eurooppalais-amerikkalainen kansakunta yhtyy elimellisesti aasialais-afrikkalaiseen kansaryhmään.”

Tästä erittelystä me 1900-luvun ihmiset löydämme oman aikamme piirteet alkeishahmossa.

III

ANARKISMI KÄYTÄNNÖN KOKEESSA

1. 1880-1914

Anarkismi eristäytyy työväenliikkeistä

Nyt voimme ryhtyä tarkastelemaan käytännön anarkismia ja samalla siirtyä 1900-lukuun. Anarkismi ei kylläkään ollut aivan syrjässä 1800-luvunkaan vallankumouksista, mutta sillä ei ollut niissä selvää ja itsenäistä osuutta. Proudhon vastusti vuoden 1848 vallankumousta ennen kuin se oli puhjennutkaan, siitä syystä että se oli nimenomaan poliittinen vallankumous ja siten porvarien ansa (mitä se paljolti olikin). Erityisesti hän arvosteli sen väärin ajoitettua aloittamista ja sen vanhanaikaisia keinoja, barrikadeja ja katutaisteluja; Proudhon näet oli uneksunut vievänsä muulla tavoin voittoon päähänpintymänsä, ”mutuellismin”. Pariisiin kommuuni taas, vaikka se spontaanisti rikkoikin välinsä ”perinteisen keskusjohtoisen valtionvallan” kanssa, oli yhtä kaikki, kuten Henri Lefebvre huomauttaa, kompromissin, jonkinlaisen ”yhteisrintaman” tulos, sillä siinä olivat edustettuna sekä Proudhonin ja Bakuninin kannattajat että jakobiinit ja blanquistit. Se merkitsi tosin valtiolaitoksen ”rohkeata kieltämistä”, mutta kansainvälisesti suuntautuneet anarkistit olivat siinä Bakuninin mukaan ”häviävän pienenä vähemmistönä”.

Nimenomaan Bakuninin ponnistelujen tuloksena anarkismi oli kuitenkin saanut vankan jalansijan luonteeltaan proletarisessa, poliittisesti sitoutumattomassa ja kansainvälisessä järjestössä: Kansainvälisessä työväenyhdistyksessä eli I Internationaalissa. Mutta vuoden 1880 paikkeilla Bakunin alkoi ivata ”alkuaikojen arkaa Internationaalia” ja eitti perustavansa sen tilalle ”pelottavan Internationaalin”, joka olisi Malatestan sanojen mukaan samalla kertaa ”kommunistinen, anarkistinen, uskonnonvastainen, vallankumouksellinen ja ei-parlamentaarinen”. Tällä sekasikiöllä ei tietenkään ollut minkäänlaisia elinmahdollisuuksia, ja niin anarkismi eristäytyi työväenliikkeestä, väljähtyi sisällöltään ja hairautui ryhmäkuntalaisuuteen ja vähemmistöaktivismiin.

Mistä sitten johtui tämä taantuminen? Nopea teollinen kehitys ja poliittisten oikeuksien nopea laajeneminen, olivat yhtenä syynä, sillä ne tekivät työväen aiempaa vastaanottavammaksi parlamentaariselle reformismille. Tästä johtui myös että kansainvälisessä työväenliikkeessä pääsi vallalle sosiaalidemokratia, vaaleja ja politikointia kannattava reformistinen liike, joka ei suinkaan tähdännyt yhteiskunnalliseen vallankumoukseen vaan pyrki valtaamaan porvarillisen valtion laillisin keinoin ja tyydyttämään työväen välittömät vaatimukset.

Jäätyään heikoksi vähemmistöksi anarkistit kieltäytyivät jatkamasta toimintaansa suurissa kansanliikkeissä. Opillisen puhtauden varjolla – opin jossa utopia, tulevaisuuden ennakointi, ajan edelle kiirehtiminen ja menneen kulta-ajan kaihoisa muistelo pääsivät nyt täysin valloilleen – Kropotkin, Malatesta ja kumppanit käänsivät selkänsä Bakuninin avaamalle tielle. He syyttivät anarkistista kirjallisuutta ja Bakunia itseään ”marxismiin läpituokemiseksi”. He sulkeutuivat omaan piiriinsä, perustivat suoraa toimintaa harjoittavia maanalaisia pikku ryhmiä, joihin poliisin onnistui soluttaa omat vasikkansa.

Mutta vasta vuoden 1876 jälkeen, jolloin Bakunin vetäytyi liikkeestä ja pian sen jälkeen kuoli, anarkismin piirissä puhkesi seikkailupolitiikan houretauti. Bernin kongressissa lähti liikkeelle iskulause ”tekojen propaganda”. Iskulauseen sisällöstä antoivat ensimmäisen käytännön osoi-

tuksen Caffero ja Malatesta. Huhtikuun viidentenä 1877 kolmisenkymmentä aseistettua aktiivista ilmestyi heidän johdollaan Italian vuoristoiseen Beneventon maakuntaan. He polttivat pienen kylän kunnanarkiston ja jakoivat veronkantajan kassakirstusta rahat köyhille, yrittivät sillä lapsellisella tavalla soveltaa näissä maalaisoloissa jonkinlaista ”anarkistista kommunismia” pienoiskoossa. Yritys päättyi surkeasti, kun he kylmästä kankeina takaa-ajon jälkeen antautuivat vastarintaa tekemättä.

Kolme vuotta myöhemmin, 25. joulukuuta 1880, Kropotkin julisti lehdessään ’Revolte’: ”Pidämme yllä pysyvää kapinatilaa puheina, kirjoituksina, tikareina, kivääreina, pommeina (...) mikä tahansa keino kelpaa meille kunhan se ei ole laillinen.” ”Tekojen propagandasta” ei ole kuin lyhyt askel ihmisiä vastaan suunnattuihin attentaatteihin. Ja se askel otettiin pian.

Joskin terrorismiin turvauduttiin mm. sen vuoksi, että työläisjoukot olivat laajalti luopuneet anarkismista, on myös todettava, että ”tekojen propaganda” vaikutti jossain määrin passiivisten työläisten heräämiseen. Kuten Robert Louzon toteaa ’Revolution Proletarienne’ -lehdessä (marraskuu 1937) julkaistussa artikkelissaan, se oli ”kuin merkkisoihto, joka nosti Ranskan proletariaatin alennustilasta johon Kommuunin aikaiset massateurastukset olivat sen syösseet (...). Tämä johti sittemmin ammatillisen joukkoliikkeen ja sen keskusjärjestön CGT:n perustamiseen 1900-1910”. Tätä varsin optimistista väittämää oikaisee, tai pikemminkin täydentää, myöhemmin vallankumoukselliseen ammattiyhdistysliikkeeseen siirtynyt nuori anarkisti Fernard Pelloutier. Hänen mukaansa dynamiitin käyttö esti niitäkin työläisiä jotka eivät olleet langenneet parlamentaarisen sosialismin virheisiin tunnustautumasta anarkisteiksi. He eivät halunneet että heidän kannanottonsa olisi tulkittu niin että he tahtoivat asettautua erillisen kapinan puolelle työväen joukkotoimintaa vastaan.

Tämä linja, attentaattien ja kropotkinilaisten haaveiden yhdistelmä, antoi sosiaalidemokraattien käteen oivat aseet, joita he eivät tietenkään jättäneet käyttämättä anarkisteja vastaan.

Sosiaalidemokraatit syyttelevät anarkisteja

Monen vuoden ajan sosialistinen työväenliike oli jakautuneena kahteen toisilleen vihamieliseen leiriin: kun anarkismi vajosi terrorismiin ja tuhatvuotisen valtakunnan odotteluun, liikkeen poliittinen haara, joka kutsui itseään enemmän tai vähemmän epäoikeutetusti marxilaiseksi, luisui ”parlamenttikretinismiin”. Kuten myöhemmin anarkisti (sittemmin syndikalisti) Pierre Monatte muistuttaa, ”vallankumouksellinen henki Ranskassa (...) kuihtui kuihtumistaan. Guesden vallankumouksellisuus oli enää pelkkiä sanoja tai, mikä vielä pahempaa, se keskittyi vain vaaleihin ja parlamenttiin. Mutta Jauresin ”vallankumouksellisuus” oli sitäkin toivottomampaa: se tähtäsi yksinomaan ja vieläpä aivan avoimesti hallitukseen ministerinpaikkoihin”. Anarkistien ja sosialistien pesäero sinetöityi Ranskassa, kun Le Havren kongressissa 1880 perustettu työväenpuolue meni mukaan vaalitaisteluun.

Vuonna 1889 eri maiden sosiaalidemokraatit päättivät Pariisissa pitämässään kokouksessa pitkän väliajan jälkeen herättää eloon kansainvälisten sosialististen kongressien perinteen, ja niin sai alkunsa II Internationaali. Jotkut anarkistit katsoivat asiakseen osallistua tähän kokoukseen, ja heidän mukanaolonsa aiheutti rajuja yhteenottoja. Lukumääräisen ylivoimansa ansiosta sosiaalidemokraatit tukahduttivat kaikki heitä vastustavat äänet. Brysselin kongressissa 1891 anarkistit vihellettiin ulos kokouksesta. Mutta myös merkittävä osa työväenpuolueiden valtuuskunnista, joukossa Englannin, Hollannin ja Italian kylläkin reformistiset edustajat, poistuivat ko-

kouksesta vastalauseena anarkistien karkottamiselle. Seuraavassa kongressissa, joka pidettiin Zurichissä 1893, sosiaalidemokraatit esittivät etteivät he tulevaisuudessa hyväksyisi kokousten osanottajiksi ammatillisten liikkeiden ohessa muita kuin sellaisia sosialistisia puolueita ja ryhmittymiä, jotka tunnustaisivat ”poliittisen toiminnan” välttämättömyyden, toisin sanoen taistelun porvarillisesta vallasta vaalien avulla.

Lontoon kongressissa 1896 jotkut anarkistit pystyivät kiertämään kyseisen rajoituksen esiintymällä ammatillisen liikkeen valtuutettuina. Se ei kylläkään ollut pelkkä sotajuoni: kuten tulemme huomaamaan, anarkistit olivat saaneet jonkinlaisen otteen todellisuudesta ja hakeutuneet ammatilliseen liikkeeseen. Mutta kun yksi heistä, Paul Delesalle, yritti nousta puhujakorokkeelle, hänet syöstiin väkivaltaisesti portailta alas niin että hän loukkaantui. Jaures syytti anarkisteja, että nämä olivat tehneet ammattiliitoista vallankumouksellisia ja anarkistisia järjestöjä ja että he kylvivät niissä vain hajaannusta ja kongressiinkin he olivat tulleet vain tekemään hajotustyötä ”suureksi voitoksi porvarilliselle taantumukselle”.

Saksalaiset sosiaalidemokraattiset johtajat, piintyneet parlamentaristit Wilhelm Liebknecht ja August Bebel, osoittautuivat nyt, samoin kuin Ensimmäisessä Internationaalissa, anarkistien verisimmiksi vihollisiksi. Hyvänä tukenaan Karl Marxin tytär, rouva Aveling, joka nimitti anarkisteja ”mielipuoliksi”, he johtivat kokousta täysin oman mielensä mukaan ja hyväksyttivät päätöslauselmaehdotuksen jossa tulevista kongresseista suljettaisiin ulkopuolelle kaikki ”parlamentarismien vastustajat”, minkä nimikkeen alalla he sitten esiintyivätkin.

Teoksessaan ’Valtio ja vallankumous’ Lenin myöhemmin ojentaa heille yhdistetyn ruusu- ja risukimpun puolustamalla anarkisteja sosiaalidemokraatteja vastaan. Hän syyttää näitä siitä, että he olivat ”jättäneet anarkistien yksinoikeudeksi parlamentarismien arvostelun” ja automaattisesti ”luokitelleet anarkistiseksi kaiken tällaisen kritiikin”. Ei siis mikään ihme että parlamentaaristen maiden työläiset, jotka olivat perin juurin kyllästyneet näihin sosialisteihin, alkoivat tuntea kasvavaa myötätuntoa anarkismia kohtaan. Sosiaalidemokraatit olivat luokitelleet anarkismiksi kaikki pyrkimykset porvarillisen valtion heikentämiseksi. Anarkistit sen sijaan olivat ”aivan oikein osoittaneet useimpien sosialististen puolueiden valtiokäsityksen opportunistisuuden”.

Leninin mukaan niin ikään Marx on yhtä mieltä Proudhonin kanssa siitä, ”että nykyinen valtiokoneisto on murskattava”. ”Tätä marxismien ja toisaalta Proudhonin ja Bakuninin edustaman anarkismin välissä yhdensuuntaisuutta opportunistit eivät tahdo nähdä.” Sosiaalidemokraattien ja anarkistien väittelyä on käyty ”epämarxilaisittain”. Edellisten anarkismiin kohdistama arvostelu rajoittuu tähän täysin porvarilliseen tyhjänpäiväisyyteen: ”Me olemme valtion kannalla, anarkistit eivät!” Niinpä anarkisteilla oli hyvä mahdollisuus näpäyttää vuorostaan sosiaalidemokraatteja siitä, että nämä olivat laiminlyöneet velvollisuutensa, työläisten vallankumouksellisen kasvattamisen. Lenin ruoskii ankarasti venäläisen sosiaalidemokraatin Plehanovin anarkisminvastaista kirjasta, jota hän luonnehtii ”viisastelevaksi” ja ”erittäin epäoikeudenmukaiseksi anarkisteja kohtaan” ja jonka hän sanoo olevan ”täynnä tökeröä todistelua, tarkoituksena kun on vihjailla ettei anarkisteilla ja roistoilla ole mitään eroa”.

Anarkistien toiminta ammattiyhdistyksissä

Anarkistit olivat 1890-luvulla joutuneet umpikujaan. He olivat joutuneet työväenliikkeen ulkopuolelle, joka oli nyt sosiaalidemokraattien yksinomaisessa määräysvallassa, ja he ajautuivat yhä enemmän omiin pieniin ympyröihinsä, sulkeutuivat norsunluutorneihinsa, vatvoivat siellä

ideologiaansa, joka alkoi käydä yhä epätodellisemmaksi; tai sitten he heittäytyivät terroristoihin ja henkilöattentaatteihin, ja antautuivat siten tukahdutuskoneiston kostolle alttiiksi.

Kropotkinin ansiosta on mainittava, että hän ensimmäisten joukossa teki synnintunnustuksensa ja myönsi ”tekojen propagandan” hedelmättömyyden. Vuonna 1890 kirjoittamassaan artikkelisarjassa hän vakuutti, että ”meidän täytyy olla kansan keskellä, sillä se ei enää tarvitse yksittäisiä tekoja vaan tekoihin pystyviä miehiä riveihinsä”. Hän varoittaa ”harhaluuloista joiden mukaan riistäjien yhteisrintaman voi musertaa parilla kilolla dynamiittia”. Hän kehottaa palaamaan ammatilliseen joukkoliikkeeseen, jonka alkeismuoto oli jo oikeastaan nähtävissä Ensimmäisessä Internationaalissa: ”... jättimäisiin liittoihin, jotka voivat kerätä yhteen miljoonia proletaareja...”

Jotta työväenjoukot olisivat voineet vapautua sosialistien kahlitsevista uskotteluista, anarkistit näkivät välttämättömäksi tehtäväkseen tunkeutua ammattiliittoihin. Fernand Pelloutier esittelee uuden taktiikan anarkistisessa viikkolehdessä ’Les Temps Nouveaux’ jossa hän vuonna 1895 julkaisee artikkelin nimeltä ’Anarkismi ja ammatillinen työväenliike’. Anarkismi tuli varsin hyvin toimeen ilman dynamiittia. Sen sijaan sen tuli kääntää katseensa joukkoihin, sekä saadakseen levitettyiksi anarkistisia aatteita mahdollisimman suurille joukoille että vetääkseen ammattiliikkeen pois tiukasta korporativismista, johon se siihen asti oli pitäytynyt. Ammattiliiton tuli olla ”anarkismin käytön koulu”, taloudellisen taistelun laboratorio, joka toimisi irrallaan vaalitaisteluparlamentarismista ja jota hallittaisiin anarkistisesti. Eikö tällainen ammattiliike ollut sellainen vallankumouksellinen ja samalla anarkistinen järjestö, joka yksin voisi tasapainottaa ja lopulta tehdä tyhjäksi sosiaalidemokraattisten ”poliitikkojen” tuhoisan vaikutuksen? Pelloutier yhdistää ammatillisen työväenliikkeen suoraa päätä ”anarkis-kommunistiseen” yhteiskuntanäkemykseen, jonka piti edelleen olla anarkistien perimmäinen päämäärä. Eikö meillä vallankumouksen päivän koittaessa ole valmiina ”likimain anarkistinen järjestelmä, joka voi korvata nykyisen yhteiskuntajärjestelmän; jossa kaikki poliittinen valta on jo lakkautettu, jossa jokainen osapuoli kykenee käyttämään tuotantovälineitä ja voi siis järjestää kaikki asiansa itsenäisesti ja jäsentensä keskinäisen vapaaehtoisen suostumuksen pohjalta?”, Fernand Pelloutier kysyy.

Pierre Monatte julisti myöhemmin, kansainvälisessä anarkistikongressissa 1907: ”Ammattiyhdistysliike (...) avaa uusia toiveikkaita näkymiä anarkismille, joka on liian kauan ollut itseensä käpertyneenä.” Yhtäältä ”ammattiyhdistysliike” (...) on muistuttanut anarkismia sen alkulähteestä, työväenluokasta, toisaalta anarkistit ovat melkoisesti vaikuttaneet siihen, että työväenliike on lähtenyt vallankumoukselliselle tielle, ja tehneet tunnetuksi suoran toiminnan ajatusta”. Samassa kongressissa hyväksyttiin melko vilkkaan keskustelun jälkeen tilannekatsauksen luonteinen päätöslauselma, joka alkaa seuraavalla periaatejulistuksella: ”Kansainvälinen anarkistikongressi katsoo, että ammattiliitot ovat luokkataistelun väline elinehtoja parannettaessa ja samalla tuottajien yhteenliittymä, joka voi edistää kapitalistisen yhteiskunnan muuttamista anarkis-kommunistiseksi.”

Mutta ammattiyhdistyssiiven anarkistit saivat nähdä paljon vaivaa yrittäessään vetää koko anarkistisen liikkeen mukaan tälle heidän valitsemalleen uudelle tielle. ”Puhdasoppiset” anarkistit tunsivat ammattiyhdistysliikettä kohtaan hillitöntä epäluuloa. Heidän mielestään ammatillinen liike seisoj jalat liian tukevasti maankamaralla. He syyttivät liikettä siitä että se tyytyi kapitalistiseen yhteiskuntaan, että se itse oli olennainen osa kapitalismia ja että se oli rajoittunut vain välittömien vaatimusten tyydyttämiseen. Samalla he väittivät että syndikalistit kuvittelivat voivansa yksin ratkaista yhteiskunnan ongelmat. Vuoden 1907 kongressissa Malatesta esitti happamassa vastauksessaan Monattelle, että työväenliike oli anarkisteille pelkkä keino eikä

suinkaan päämäärä: ”Ammattiyhdistysliike ei ole eikä voi koskaan olla muuta kuin laillisuuslinjan ja konservatiivisuuden kannalla, eikä se pysty ajamaan muuta päämäärää kuin työolojen parantamista – jos sitäkään!”. Saavutettujen välittömien etujen sokaisemana ammattiyhdistysliike vain kääntyy työläiset pois lopullisen taistelun tieltä: ”Työläisiä ei niinkään pidä houkuttella keskeyttämään töitään kuin jatkamaan niitä omaan laskuun, omaksi hyödykseen.” Lopuksi Malatesta varoittaa ammattiyhdistysliikkeen virkakoneiston vanhoillisuudesta: ”Toimitsijat ovat työväenliikkeelle vaara, jota voi verrata vain parlamentarismiin. Anarkistista, joka suostuu ammattiyhdistysliikkeen vakituiseksi ja palkalliseksi virkailijaksi, ei ole enää anarkistiksi.”

Tähän Monatte puolestaan vastasi, että ammattiyhdistysliikkeessä, niin kuin kaikissa ihmisen aikaansaannoksissa on tietenkin omat puutteensa: ”Ja sen sijaan että puutteet pyrittäisiin salaamaan, olisi luullakseni kovin hyödyllistä pitää ne jatkuvasti mielessä, jotta niitä vastaan voitaisiin myös toimia.” Hän myönsi että ammattiyhdistysliikkeen toimitsijavalta ansaitsi jyrkkääkin arvostelua. Mutta sen sijaan ei voitaisi hyväksyä syytöksiä, joiden mukaan anarkismi ja vallankumous tahdottaisiin uhrata ammatillisen taistelun alttarille: ”Kuten kaikille täällä oleville, myös meille anarkia on lopullinen päämäärä. Mutta koska ajat ovat muuttuneet, me olemme joutuneet tarkistamaan käsitystämme työväenliikkeestä ja vallankumouksesta (...). Anarkistien ei tulisi niinkään arvostella ammattiyhdistysliikkeen menneitä, nykyisiä ja ilmeisesti tuleviakin virheitä, vaan osallistua aktiivisemmin sen toimintaan, jolloin myös ne vaarat joita ammattiyhdistystoimintaan saattaa liittyä olisivat ainiaaksi pois pyyhityt.”

Lahkolaisanarkistien viha oli kyllä ainakin osittain perusteltua. Mutta se ammatillisen liikkeen laji, jota he erityisesti moittivat, kuului jo menneisyyteen: aluksi puhtaasti ammattikuntapohjaiset, sittemmin ”poliitikkojen” johdolla sosiaalidemokratisoituneet liitot, joita syntyi Ranskaan varsinkin Kommuunin tukahduttamista seuranneina vuosina. Mutta anarkistien vaikutuksesta uudelleen henkiin herännyt luokkataistelupohjainen ammattiliike oli ”oikeaoppisille” toisesta syystä kiusallinen: se väitti edustavansa aivan omaa ideologiaansa, ja olevansa itseriittoinen. Tämän suunnan purevin puolustaja Emile Pouget esittikin mielipiteensä: ”Ammattiyhdistysliikkeen paremmuus muihin joukkotoiminnan muotoihin nähden piilee siinä, että se voi samanlaisesti ja avoimesti käydä taistelua sekä osittaisuudistuksista että yhteiskuntarakenteen muutoksen puolesta, mikä on vielä merkittävämpää. Ja juuri siksi että ammattiyhdistysliike täyttää tämän kaksinaisen tehtävän, ei uhraa nykyhetkeä tulevaisuudelle sen enempää kuin tulevaisuutta nykyisyydellekään, se on aivan omiaan työväen joukkojärjestöksi.”

Uuden ammattiyhdistysliikkeen huoli ”riippumattomuutensa” säilyttämisestä, joka sai ilmauksensa mm. CGT:n Amiensin kokouksessa 1906 hyväksytyssä kuuluisassa peruskirjassa, ei niinkään ollut tarkoitettu anarkisteja vastaan kuin torjumaan porvarillisen demokratian ja sen työväenliikkeessä toimivan haaraosaston, sosiaalidemokratian, holhousta. Toissijaisena tarkoituksena oli säilyttää ammattiliikkeessä yhtenäisyys, joka poliittisella rintamalla rakoili kilpailevien lahkojen riidellessä keskenään, niin kuin Ranskassa oli tapahtunut ennen ”sosialistisen yhtenäisyyden” saavuttamista. Vallankumoukselliset ammattiyhdistysmiehet olivat Proudhonin teoksesta ’De la capacité politique de la classe ouvrière’ (Työväenluokan poliittisista mahdollisuuksista), jota he pitivät raamattunaan, erityisesti painaneet mieliinsä ”pesäeron” käsitteen: erilliseksi luokaksi järjestäytynyt proletariaatti ei saisi hyväksyä minkäänlaista luokkayhteistyötä vastapuolen kanssa.

Mutta jotkut anarkistit kavahtivat ammattiliikkeessä esiintyvää itseriittoisuutta ja holhouksen torjumista. ”Tuo oppi on ratkaisevasti virheellinen”, huudahti Malatesta, joka väitti sen uhkaavan anarkismin koko olemassaoloa. Ja Jean Grave samalla nuotilla: ”Ammattiyhdistysliike voi kyllä –

ja sen pitääkin – muista riippumatta käydä taisteluaan työnantajien riistoa vastaan, mutta sen on turha kuvitella, että se voisi yksinään ratkaista yhteiskunnan perusongelman.” ”Siihen sen omat voimat eivät tosiaankaan voi yltää; eihän se ole edes itse määrittänyt tehtäviään ja tavoitteitaan, vaan nekin se on saanut ulkoapäin.”

Vaikka syytöksiä esitettiin puolin ja toisin, nimenomaan vallankumouksellisen käymistilan ansiosta, jonka ammattiliikkeeseen siirtyneet anarkistit olivat siinä aikaansaaneet, ammatillisesta liikkeestä tuli Ranskassa ja muissa romaanisissa maissa maailmansotaa edeltäneinä vuosina sellainen voimatekijä, että se oli pakko ottaa huomioon paitsi porvariston ja hallituksen piirissä myös sosiaalidemokraattisessa liikkeessä, jonka käsistä työväenliikkeen valvonta oli jo suureksi osaksi luisunut. Filosofin Georges Sorel piti anarkistien mukaantuloa ammattiyhdistysliikkeeseen yhtenä hänen aikansa merkittävimmistä tapahtumista. Anarkismin oppi karaistui ja löysi uudelleen itsensä saadessaan jalansijaa työväen ammatillisessa joukkoliikkeessä.

Siitä lähtien anarkistiseen liikkeeseen on olennaisesti kuulunut alkuperäisten anarkististen aatteiden ja ammattiyhdistysideologian yhteensulautuminen. Ranskan CGT:n voidaan sanoa olleen vuoteen 1914 saakka tyypillinen joskin lyhytikäinen tulos tuosta aatekokonaisuudesta. Mutta sen täydellisin ja pitkäikäisin tuote oli Espanjan CNT (Confederacion Nacional del Trabajo), joka syntyi 1910 Alejandro Lerrouxin radikaalipuolueen hajotessa. Espanjan anarkistisen ammattiyhdistysliikkeen näkyvä hahmo Diego Abad de Santillan osoittikin selvästi kunnioituksensa sellaisille anarkisteille kuin Fernand Pelloutier ja Emile Pouget, jotka ymmärsivät kuinka välttämätöntä oli saada anarkismin aate kukoistamaan nimenomaan työväen taloudellisissa taistelujärjestöissä.

2. ANARKISMI VENÄJÄN VALLANKUMOUKSESSA

Vallankumouksellinen ammattiyhdistysliike oli toinen tekijä joka voimisti anarkismia, kolmas oli Venäjän vallankumous. Ensi alkuun tällainen väittäjä saattaa tuntua yllättävältä lukijasta, joka on tottunut pitämään vuoden 1917 lokakuun suurta vallankumouksellista muutosta yksinomaan bolševikkien työnä ja erikoisalueena. Tosiasiassa Venäjän vallankumous oli valtava massaliike, kansan syvien rivien joukosta noussut aalto, joka kohosi yli kaikkien ideologisten järjestelmien ja peitti ne alleen. Jos se oli jonkun vallankumous, niin se oli kansan vallankumous. Siinä mitassa kuin se oli autenttista vallankumousta, joka herää alimmissa kerroksissa ja nousee sieltä ylempiin, joka synnyttää spontaanisti suoraa demokratiaa soveltavia elimiä, sillä on kaikki anarkistisen sosiaalivallankumouksen tuntomerkit. Venäläisten anarkistien suhteellinen heikkous esti heitä kuitenkin käyttämästä hyväkseen ainutlaatuisen otollisia tilanteita ja näin toteuttamasta perinpohjin aatteitaan.

Vallankumouksen anasti lopulta omakseen Leninin ympärille ryhmittynyt ammattivallankumouksellisten joukko, koska he hallitsivat tilanteen paremmin – olivat ovelampia, saattaisi joku sanoa. Mutta tappio jonka sekä anarkismi että autenttinen vallankumous siinä kärsivät, ei kuitenkaan ollut täysin hedelmätön anarkismin aatteen kannalta. Ensinnäkään ei tuotantovälineiden yhteisomistusta asetettu kyseenalaiseksi ja näin jäi turvatuksi maaperä jolla alhaalta lähtevä sosialismi ehkä jonakin päivänä kasvaa ylittämään valtiososialismin jäykän sulkeutuneisuuden. Neuvostoliiton tarjoama kokemus antoi neuvostoliittolaisille ja ei-neuvostoliittolaisille anarkisteille tilaisuuden oppia yhtä jos toistakin väliaikaisesta tappiosta – Lenin itsekin tuntuu tiedostaneen saman juuri ennen kuolemaansa – se auttoi heitä arviomaan uudelleen vallankumouksen ja anarkismin esiintuomat kokonaisprobleemat. Sanalla sanoen se opetti heille, mikäli opetus oli tarpeen, miten vallankumousta ei tule tehdä – näin Kropotkin ja hänen jälkeensä Volin asian ilmaisi. Neuvostoliiton tarjoama kokemus ei suinkaan todistanut anarkistista sosialismia käytökelvottomaksi, päinvastoin se vahvisti uskoa anarkismin perustajien näkyjen profetalliseen totuudenmukaisuuteen ja eritoten kritiikkiin, jonka he kohdistivat autoritaariseen sosialismiin.

Anarkistinen vallankumous

Vuoden 1917 vallankumouksen lähtökohtana oli ollut vuoden 1905 vallankumous, jonka aikana oli syntynyt uudentyyppisiä vallankumouksellisia toimintamalleja: neuvostoja (sovet). Ne syntyivät Pietarin tehtaissa spontaanisti puhjenneen lakon aikana. Koska ei juuri ollut olemassa mitään ammattiyhdistysliikettä eikä ammattiyhdistysperinnettä, ne täyttivät tietyn aukon toimiessaan yhdistävänä elimenä lakossa olevien tehtaiden välillä. Anarkisti Volin kuului pieneen ryhmään, joka oli läheisessä yhteistyössä työläisten kanssa ja joka heidän kehotuksestaan oli keksinyt perustaa ensimmäisen neuvoston. Se mitä Volin sanoo anarkismista liikenee paljolti siitä mitä Trotski (josta muutamaa kuukautta myöhemmin tuli Neuvoston puheenjohtaja) kirjoitti

täysin positiivisessa mielessä vuodesta 1905: ”Neuvoston toiminta merkitsi anarkismille järjestyntymistä. Sen olemassaolo ja sen sisäinen kehitys olivat merkki anarkismin lujittumisesta.”

Tämä kokemus painui ainaiseksi työväestön mieliin, ja kun Helmikuun Vallankumous puhkesi, ei vallankumousjohtajien tarvinnut keksiä mitään uutta. Työläiset miehittivät spontaanisti tehtaat. Neuvostot syntyivät itsestään nyt uudestaan. Taaskin ne yllättivät ammattivallankumoukselliset. Jopa Lenin tunnusti työläis- ja talonpoikaisjoukkojen olevan ”sata kertaa vasemmistolaisempia” kuin bolševikit. Neuvostojen arvovalta oli niin suuri, että lokakuun kansannousu pystyi lähtemään liikkeelle vain niiden nimissä ja niiden kehotuksesta.

Mutta vaikka niiltä ei puuttunut innostusta, niiltä puuttui homogeneisuutta, vallankumouksellista kokemusta, ideologista valmennusta. Näin ollen ne olivat helppo saalis puolueille, joilla oli milloin minkilainen käsitys vallankumouksesta. Vaikka bolševikkipuolue järjestönä edustikin vähemmistöä, se oli ainoa todella järjestäytyneet vallankumouksellinen voima ja se tiesi minne se oli menossa. Sillä ei ollut ainoatakaan kilpailijaa äärivasemmalla, ei politiikan eikä ammattiyhdistysliikkeen piirissä. Sillä oli käytettävään ensiluokkaiset poliittiset johtomiehet. Volinkin myöntää, että sillä oli ”villiä, kuumeista, kiihkeää toimintakykyä”.

Puoluekoneisto oli kuitenkin kaiken aikaa tarkkaillut neuvostoja lievästi epäillen, se piti niitä haitallisina kilpailijoina. Tähän aikaan Stalinin toiminta puolueessa oli vielä ummullaan. Heti kun valta oli saatu käsiin, kanavoitiin spontaani ja vastustamaton sosialisointitarve aluksi työläisten suorittamalla kontrolilla. Marraskuun 14 päivänä 1917 annettu asetus laillisti työläisten osallisuuden tehtaan johtoon, poisti kauppasalaisuuden tehtaanhintaa laskettaessa, pakotti työnantajat julkistamaan kirjeenvaihtonsa ja kirjanpitonsa. ”Vallankumouksen johtajien tarkoitus ei ollut mennä sen pitemmälle,” kertoo Victor-Serge. Huhtikuussa 1918 he vielä suunnittelivat sellaisten osakeyhtiöiden perustamista, joissa neuvostovallan ohella olisi ollut osakkaina venäläinen ja ulkomainen pääoma. ”Omaisuuksien haltuunottojen aloite lähti joukoista eikä hallintovallasta.”

Jo 20. päivänä lokakuuta 1917 ensimmäisessä tuotantokomiteoiden kongressissa laadittiin esitys jossa sanottiin: ”Tuotannon valvonnan ja valvontaa suorittavien komissioitten ei tule olla vain tarkistuskomissioita, vaan tulevaisuuden soluja jotka jo nyt valmistelevat tuotannon siirtämistä työläisten käsiin.” ”Hetimit Lokakuun vallankumouksen tapahduttua” – näin kertoo A. Pankratova – ”anarkistiset pyrkimykset voimistuvat vaivattomasti ja menestyksekkäästi nimenomaan siksi, että kapitalistit ryhtyivät kiivaasti vastustamaan työläisten suorittamaa valvontaa koskevaa säädöstä ja jatkuvasti kieltäytyivät hyväksymästä työläisten valitsemista tuotannon johtoelementteihin.”

Työläisten suorittama valvonta osoittautuikin hyvin pian puolinaiseksi, se ei toiminut, se on tui. Työnantajat harjoittivat sabotaasia, piilottelivat varastojaan, kätkivät työkaluja, harjoittivat provokaatiota työläisiä kohtaan, sulkiivat työpajojen ovet. Joskus he käyttivät tuotantokomiteoita pelkkinä johdon apureina tai myötäilijöinä, katsoivat joskus jopa edulliseksi kansallista yritykseen. Työläiset vastasivat heidän toimenpiteisiinsä miehittämällä tehtaan tai ryhtymällä käyttämään niitä omaan laskuunsa. ”Me emme rupea karkoittamaan tehtailijoita”, työläiset sanoivat kokouksissaan, ”mutta me otamme tuotannon käsiimme, elleivät he voi taata meille, että tehtaat pysyvät toiminnassa.” Pankratova lisää, että tässä ensimmäisessä ”kaoottisessa” ja ”alkeellisessa” sosialisointivaiheessa tuotantokomiteat ”ottivat usein johdon käsiinsä tehtaissa, joiden omistajat oli vapautettu toimistaan tai joiden omistajat olivat paenneet.”

Työläisten suorittaman valvonnan oli hyvin pian pakko väistyä sosialisoinnin tieltä. Lenin käytti kirjaimellisesti pakkokeinoja työntäessään pelokkaat edustajansa ”kansan luovan toiminnan kohisevaan ahjoon” ja pannaan heidät puhumaan täysin anarkistista kieltä. Vallanku-

mouksen jälleenrakennustyön oli määrä perustua työläisten itsehallintoon. Vain se pystyi herättämään kansanjoukoissa sellaisen innostuksen että mahdollon tuli mahdolliseksi. Kun jokainen käsityöläinen, työtön, keittäjätär näkisi että tehtaat, maa, niiden hallinta luovutettaisiin työläisten, toimihenkilöiden, virkamiesten ja talonpoikien yhteenliittymille, demokraattisesti muodostetuille huoltokomiteoille ym., jotka kansa spontaanisti olisi luonut, ”kun köyhät näkisivät ja tajuaisivat tämän, ei mikään mahti pystyisi voittamaan yhteiskunnallista vallankumousta.” Tulevaisuus näytti olevan avoin vuoden 1871 kommuunin tyyppiselle tasavallalle, neuvostojen tasavallalle.

”Iskeytyäkseen joukkojen tajuntaan, saavuttaakseen niiden luottamuksen ja myötämielen, bolsevikkipuolue päästi liikkeelle iskusanoja, jotka siihen saakka olivat olleet tyyppisiä anarkismille”, kertoo Volin. Kaikki valta neuvostoille oli iskulause jonka joukot vaistomaisesti tajusivat anarkistisena. ”Työläiset tulkitsivat neuvostovallan sosiaalisena ja taloudellisena valtana joka oli heidän vapaassa hallinnassaan”, todistaa Arsinov. Neuvostojen II kongressissa vuoden 1918 alussa Lenin sanoi: ”Anarkismin ajatukset ovat nyt alkaneet saada eläviä muotoja”, ja hieman myöhemmin, VII puoluekongressissa hän hyväksytti ehdotukset joissa muun muassa puhuttiin työläisjärjestöjen, ammattiliittojen, tuotantokomiteoiden jne. johtamien yritysten sosialisoinnista, ammattivirkamiehien, poliisin, armeijan poistamisesta, samapalkkaisuudesta, neuvostojen kaikkien jäsenten osallistumisesta valtion johtoon ja hallintaan, niin kutsutusta valtion ja rahayksikön asteittaisesta hävittämisestä. Ammattiliittojen kongressissa (keväällä 1918) Lenin puhui tehtaista ”kommuuneista joita tuottajat ja kuluttajat itsenäisesti johtavat”. Anarkistinen ammattiyhdistysmies Maksimov menee jopa ”niin pitkälle että väittää bolsevikkien hylänneen ei vain teoriaa valtion asteittaisesta surkastumisesta, vaan koko marxilaisen ideologian. Heistä oli tullut eräänlaisia anarkisteja.”

”Autoritaarinen” vallankumous

Mutta vaikka bolsevikit rohkeasti korostamalla joukkojen vallankumouksellista vaistoa ja luonnetta onnistuivatkin saamaan haltuunsa vallankumouksen johdon, tämä korostaminen ei vastannut heidän perinteistä ideologiaansa eikä heidän todellisia pyrkimyksiään. He olivat perinteisesti olleet ”autoritaareja”, valtion diktatuurin keskittämisen käsitteet olivat heille tärkeitä, samoin johtava puolue, ylhäältä käsin lähtevä taloudellinen johto, kaikki seikkoja jotka ovat raikeässä ristiriidassa todella anarkistisen neuvostodemokratiakäsitteen kanssa.

’Valtio ja vallankumous’, joka on kirjoitettu vähää ennen lokakuun kansannousua, heijastelee Leninin ajattelun kaksinaisuutta ja horjuvuutta. Jotkut sivut voisivat olla anarkistin kirjoittamia, kuten edellä olemme nähneet, anarkisteja on niissä kohdin arvostettu – ainakin osittain. Mutta kehoitukseen, joka vaatii alhaalta käsin lähtevää vallankumousta, liittyy käänteisenä ylhäältä tulevan vallankumouksen puolustelu. Valtiososialismin keskittämisen, hierarkian käsitteet eivät näyttäyty vain enemmän tai vähemmän peiteltyinä taka-ajatuksina, päinvastoin – ne levitellään komeasti kaiken kansan lukea: valtio jää niiden mukaan eloon sekin jälkeen kun proletariaatti on päässyt valtaan, se häviää vasta tietyn siirtymävaiheen jälkeen. Miten tämä kiirastulvaihe kestäisi? Se ei ole meiltä salattu, meille kerrotaan enemmän pahoittelematta – pikemminkin kertomisessa häivähtää helpotuksen tunne – että prosessi on oleva ”pitkällinen” ja ”aikaaviepä”. Näin ollen vallankumous synnyttäisi neuvostojen vallan suojassa ”proletaarisen valtion” eli ”proletariaatin diktatuurin”, ”porvarillisen valtion vailla porvareita” kuten tekijältä lipsahtaa, kun hän

suostuu oikein menemään ajatustensa perille. Totta kai tämä kaikkinielevä valtio aikoo sulattaa itseensä kaiken.

Lenin ottaa oppia oman aikansa saksalaisesta valtiokapitalismista, Kriegswirtschaftista (sotataloudesta). Kapitalismin rakentama suuri nykyaikainen teollisuus ja sen ”rautainen kuri” on toinen hänen malleistaan. Sellainen valtiomonopolinen laitos kuin postilaitos saa hänet ihastuksesta tainnoksiin ja huudahtamaan: ”Miten ihailtavan täydellinen toimintakoneisto! Järjestettävään koko talouselämä samalla lailla kuin postilaitos ... siinä meillä on valtio, siinä on taloudellinen perusta jonka me tarvitsemme!” Auktoriteetin ja alistumisen mitätöiminen – mitä muuta sellainen on kuin anarkistin unelma”, hän veistää. Hieman aikaisemmin hän oli hehkuvasti kannattanut ajatusta että tuotanto ja tavaravaihto annettaisiin työläisten yhteenliittymien hoidettavaksi (työläisten itsehallinto). Mutta kortit jaettiin väärin. Lenin ei salaile ihmelääkettään: ”kun kaikista kansalaisista on tullut tämän suuren yleismaailmallisen valtiotrustin työläisiä ja toimihenkilöitä koko yhteiskunta muuttuisi vähitellen yhdeksi suureksi toimistoksi, yhdeksi suureksi tehtaaksi”. Totta kai neuvostot jäisivät olemaan, mutta ne olisivat riippuvaisia työläisten puolueesta, puolueesta jonka historiallinen tehtävä on johtaa proletariaattia.

Kaikkein terävänäköisempiä venäläisiä anarkisteja tällä ei pystytty harhauttamaan. Kun Leninin vapaamielinen kausi vielä oli huipussaan, he jo vannottivat työläisiä olemaan varuillaan. Jo vuoden 1917 loppukuukausina ja vuoden 1918 alussa heidän sanomalehdestään Golos Trudatsa (Työn Ääni) saattoi lukea seuraavat Volinin allekirjoittamat varoittavat lauseet: ”Kun bolševikit, jotka ovat sosialisteja, poliitikkoja ja valtiososialisteja, toisin sanoen keskitetyn ja autoritaarisen toiminnan kannattajia, kerran saavat valtansa lujitetuksi ja laillistetuksi, he ryhtyvät aivan varmasti järjestämään maan ja kansan elämää keskitetyn vallan sanelemin hallinnollisin ja diktatorisin keinoin... Tiedän neuvostoistanne tulee vähitellen pelkkiä keskushallinnon toimeenpanevia elimiä. Saatte vielä olla toteamassa miten tehdään autoritaarinen poliittinen ja valtiososialistinen koneisto, joka toimii ylhäältä käsin ja joka rautanyrkein ryhtyy murskaamaan kaikkea (...) Voi sitä joka ei ole samaa mieltä keskushallinnon kanssa. Kaikki valta neuvostoille – siitä tulee tosiasia pain puolueen johtomiesten mahtisana.”

Volin arvelee, että joukkojen yhä anarkistisemmaksi muuttuvat pyrkimykset olivat pakottaneet Leninin poikkeamaan hetkeksi entisistä menettelytavoistaan. Hän sallisi valtion, auktoriteetin ja diktatuurin olemassaolon vain hetken, muutaman vaivaisen minuutin ajan. ”Mutta taivaan vallat, ettekö te pysty näkemään, mitä kansalainen Lenin sitten sanoo, kun nykyinen valta on vakiinnutettu ja kun joukkojen ääntä ei enää voi kuunnella?” ”Hän palaa vanhoille tutuille teille. Ja luo ”kaikkein täydellimmän marxilaisen valtion”.

Olisi tietenkin uskallettua väittää, että Lenin ja hänen ryhmänsä tieten tahtoen johtivat joukkoja harhaan. Heitä voi tuskin niinkään syyttää kaksinaamaisuudesta kuin opillisesta dualismista. Ristiriita, joka heidän ideologiassaan näiden kahden ääripisteen välillä vallitsi, oli niin ilmeinen ja niin räikeä, että sen ennemmin tai myöhemmin oli puhjettava teoiksi. Ja vaikka joukkojen anarkisoiva painostus olikin pakottanut bolševikit unohtamaan opeistaan niiden autoritaarisen puolen, oli vallan vakiintuminen ja sen ohella kansan vallankumouksellisen innon laantuminen pakottava heidät panemaan hyllylle kauniit anarkistiset aikeensa.

Peliin puuttui uusi tekijä joka käänsi ongelman perusteet ylösalaisin: tulivat kansalaissodan ja vieraan vallan kammottavat seuraukset, kuljetusjärjestelmä meni sekaisin, teknillisestä työvoimasta oli valtava pula. Ne pakottivat bolševikkijohtajat poikkeustoimenpiteisiin, diktatuuriin, vallan keskittämiseen – pakottivat heidät palaamaan ”rautaisiin otteisiin”. Anarkistit kiistivät kuitenkin sen että vaikeuksien syyt olisivat olleet yksinomaan ”objektiivisia”, täysin riippumat-

tomia vallankumouksesta. Heidän mukaansa ne ainakin osittain johtuivat bolsevismin autoritaaristen aatteiden sisäisestä logiikasta, huippuunsa byrokratisoidun ja keskitetyn vallan voimattomuudesta. Volin arvelee että muun muassa valtion pätemättömyys, halu johtaa ja valvoa kaikkea tekivät sen kykenemättömäksi järjestämään uudelleen maan talouselämän ja johtivat todelliseen mullistustilaan, jolle antoivat leimansa teollisuustoiminnan lamaautuminen, maatalouden rappeutuminen, talouselämän eri haarojen välisten yhteyksien tuhoutuminen.

Volin kertoo esimerkiksi miten Pietarissa entisen Nobelin öljynjalostamon neljätuhatta työntekijää päätti omistajien hylättyä tehtaan panna sen joukolla uudelleen toimimaan. He olivat jakaantuneet osastoihin, jotka koettivat saada hankituksi polttoainetta, raaka-aineita, markkinointimahdollisuuksia, kuljetusmahdollisuuksia. Kuljetuskysymyksessä he olivat jo aloittaneet neuvottelut rautatieläistovereittensa kanssa. Hallitus suuttui. Se katsoi olevansa vastuussa asiasta koko maalle eikä se voinut antaa jokaisen tehtaan toimia niin kuin nämä parhaaksi katsovat. Työläiskomissaari vaivautui henkilökohtaisesti varoittamaan työläisiä ryhtymästä ”vakavaa kurrinmuuttoa osoittavaan tekoon”. Hän suoni ankarin sanoin heidän ”anarkistista ja egoistista” asennoitumistaan. Hän uhkasi heitä erottamisella ja palkkojen maksamatta jättämisellä. Työläiset vastasivat, etteivät he tavoitelleet mitään etuisuuksia, hallitushan voisi vallan hyvin antaa työläisten ja talonpoikien toimia samalla lailla koko maassa. Turha ehdotus. Hallitus pysyi kannallaan ja tehdas suljettiin.

Volinin todistus sai lisävahvistusta eräältä kommunistilta. Aleksandra Kollontailta. Hänen sanottiin valittaneen v.1921 että niin monet työläisten aloiteyritykset ovat hukkuneet papereihin ja virastojen steriileihin loputtomiin keskusteluihin: ”Miten katkeriksi työläiset käyvätäkään, kun he näkevät tämän ja tietävät että jos heille olisi suotu oikeus ja mahdollisuus toimia, he olisivat itse pystyneet toteuttamaan hankkeensa ... Aloitekyky heikkenee, toimintahalu kuolee.”

Neuvostojen valtaa ei itse asiassa kestänyt kuin muutaman kuukauden, lokakuusta 1917 keväeseen 1918. Hyvin nopeasti tehtaiden tuotantokomiteoilta riistettiin niiden valtuudet. Syyksi esitettiin ettei työläisten itsehallinto muka ottanut huomioon talouden rationaalisia tarpeita, että se kävi piirissään kiistaa vähäisistä perusvaroista, halusi hinnalla millä hyvänsä pysyä elossa, vaikka ”valtion kannalta” jotkut muut tehtaot olivat paljon tärkeämpiä – ja täydellisemmin varustettujakin. Käyttääksemme A. Pankratovan termiä tuloksena ei voinut olla muuta kuin sen talouselämän muodon pirstominen joka ”edusti anarkistien haaveilemia tuottajien laajoja itsenäisiä yhteenliittymiä”. Totta kai työläisten itsehallinnossa oli syntyvaiheissaan moitteinkin sijaa. Se oli vaivaa nähden ja hapuillen yrittänyt luoda sellaisia uusia tuotantotapoja, joilla ei ollut edeltäjää ihmiskunnan historiassa. Oli selvää että se oli erehtynyt ja joutunut harhateillekin. Se oli maksanut oppirahojaan. Niin kuin Aleksandra Kollontai väitti, saattoi kommunismi syntyä vain ”käytännön kokeilujen tuloksena ehkä joskus erheittenkin tietä, mutta aina ja vain työläisluokan luovasta voimasta lähtien”.

Näin eivät ajatelleet puolueen johtavat henkilöt. He olivat enemmän kuin onnellisia kun saivat tuotantokomiteoissa taas haltuunsa vallan, josta he sisimmässään vain vastahakoisesti olivat luopuneet. Jo vuodesta 1918 lähtien Lenin näytti suosivan ”yhden henkilön tahtoa” yritysten johdossa. Työläisten tuli ehdoitta totella yksin ja ainoastaan johtajien tahtoa työprosessissa. Kaikki bolsevikkijohtajat – näin sanoo Kollontai – suhtautuivat ”epäluuloisesti” työläiskollektiivien omatoimisuuteen. Kaiken kukkuraksi johto oli täynnään pikkuporvarillisia aineksia, jotka niin kovin pian olivat sopeutuneet neuvostoliittolaisiin instituutioihin ja jotka olivat osanneet hankkia itselleen vastuunalaisia paikkoja eri komissariaateissa ja pitivät itsestään selvänä että taloudellinen johto annettaisiin heidän eikä työläisjärjestöjen käsiin.

Saatiin huomata että valtion byrokratia aina vain hanakammin puuttui talouselämään. Jo 5. päivänä joulukuuta 1917 teollisuus sai yläpuolelleen Talouselämän korkeimman neuvoston, jolle annettiin tehtäväksi koordinoita autoritaarisesti kaikkein tuotantoelimien toiminta. Talousneuvostojen kongressissa (26. toukokuuta – 4. kesäkuuta 1918) päätettiin jo muodostaa yritysten johtoryhmät niin, että Talouselämän korkein neuvosto ja paikalliset neuvostot nimittäisivät kaksi kolmasosaa jäsenistä ja vain kolmanneksen valitsisivat työläiset paikan päällä. Toukokuun 28. päivänä 1918 annettu asetus laajensi kollektivisoinnin käsittämään koko teollisuuden, mutta samalla vallankumouksen ensi kuukausien omaehtoisista sosialisointipahtumista tuli nyt kansallistamisia. Tästedes oli talouselämän korkeimman neuvoston tehtävänä järjestää kansallistettujen yritysten johto. Johtajat ja tekninen esimieskunta jäivät toimiinsa, nyt he olivat vain valtion palkkaamia. Talouselämän korkeimman neuvoston II kongressissa vuoden 1918 lopulla tuotantokomiteoita soimattiin varsin karkeasti siitä että he olivat ottaneet käsiinsä tehtaan käytännön johdon ja syrjäyttäneet näin hallintoneuvostonsa.

Tuotantokomiteoiden vaaleja pidettiin näön vuoksi jatkuvasti, mutta joku kommunistisen solun jäsen toi nyt luettavaksi ennalta laaditun ehdokaslistan ja äänestys suoritettiin kättä nostamalla ja yrityksen aseistettujen ”kommunistikaartilaiden” läsnäollessa. Jos joku ilmaisi vastustavansa asetettuja ehdokkaita, hän sai hyvin pian huomata joutuneensa taloudellisten rankaisutoimenpiteiden kohteeksi (palkka laski jne). Enää oli vain yksi, joka paikkaan ehtivä mestari: valtio, kuten Arsinov asian esitti. Suhteet työläisten ja tämän uuden isännän välillä muodostuivat samanlaisiksi kuin ne olivat olleet aikaisemmin pääoman ja työn välillä. Oli taas luotu palkka-proletariaatti – ainoa ero entiseen oli, että nyt se oli vastuussa valtiolle.

Neuvostoilla oli enää vain nimellinen toimivalta. Ne muuttuivat hallitusvallan instituutioiksi. ”Teistä on tultava valtion perussoluja” Lenin julisti 27. päivänä kesäkuuta 1918 tuotantokomiteoiden kongressissa. Ne kutistuivat – Volinin termejä noudattaaksemme – puhtaasti hallinnollisiksi toimeenpanoelimiksi, jotka hoitelivat merkityksettömiä paikallisia pikkupulmia ja olivat täysin alistettuja keskusvallan, hallituksen ja puolueen johtomiesten ohjeiden alle. Ammattiliittojen III kongressissa huhtikuussa 1920 esittelijä Lozovski tunnusti: ”Me olemme hylänneet entiset työläisten suorittaman valvonnan menetelmät ja säilyttäneet siitä vain sen valtiososialistisen periaatteen.” Tästä lähtien tätä valvontaa harjoitti valtion asettama yhteiselin: työläisten ja talonpoikien tarkastusvirasto.

Bolsevikit olivat alkuun käyttäneet hyväkseen rakenteeltaan keskitettyjä teollisuusyhteenliittymiä rajoittaakseen vapaata yhteenliittymistä ja anarkismia suosivien tuotantokomiteoiden toimintaa, alistaakseen ne valtaansa. Ja 1.4.1918 näiden kahden erityyppisen organisaation yhteenlauseutuminen oli tosiasia. Tästä lähtien ammattiliitot olivat puolueen valvonnassa ja niiden toiminta kurinalaista. Pietarin metallityöläisten ammattiliitto kielsi ”hajaannusta aiheuttavat aloitteet” ja moitti ”vaarallisista pyrkimyksistä” ottaa jokin yritys työläisten käsiin. Sillä tavoin vain ”surkeasti jäljiteltiin” tuotanto-osuuskuntia, jotka jo ajat sitten olivat ”osoittautuneet kestäättömiksi” ja jotka ”ennen pitkää muuttaisivat yritykset kapitalistisiksi.” ”Jokainen yritys, jonka teollisuuden harjoittaja hylkää tai joka joutuu harjoittajansa sabotoinnin kohteeksi, otettakoon valtion johdon alaisuuteen.” Ei ollut hyväksyttävissä, että työläiset ilman ammattiyhdistyskoneiston hyväksyntää olisivat ottaneet yrityksiä haltuunsa.

Tämän ensimmäisen rajaamisoperaation jälkeen kesytettiin vuorostaan työläisten ammattiliitot: niiltä riistettiin kaikki itsenäisyys, ne puhdistettiin, niiden kongresseja lykättiin, niiden jäseniä pidätettiin, niiden organisaatioita hajotettiin tai sulatettiin suurempiin kokonaisuuksiin. Kun tämä prosessi oli saatu loppuun, oli koko anarkistisesti suuntautunut ammattiyhdistysliike

masennettu, ammattiyhdistysliike alistettu tiukasti valtiolle ja ainoalle olemassa olevalle puolueelle.

Samalla tavoin kävi kulutustavaraosuuskuntien. Vallankumouksen alkuvaiheessa niitä oli syntynyt kaikkialle, ne olivat lisääntyneet, liittyneet yhteen. Mutta ne olivat tehneet sen virheen, että olivat päässeet irrottautumaan puolueen valvonnasta ja että niihin oli päässyt soluttautumaan jonkin verran sosiaalidemokraatteja (mensevikkejä). Aluksi paikallisilta liikkeiltä riistettiin varastojen täydentämismahdollisuudet ja tavaroiden kuljetuskeinot syyttämällä niitä ”yksityiskaupasta” ja ”keinottelusta” tai esittämättä mitään syytä. Sen jälkeen kaikki vapaat osuusliikkeet suljettiin ja niiden paikalle avattiin byrokraatiaa noudattaen valtion osuusliike. Maaliskuun 20. päivänä 1919 annettu asetus liitti kulutustavaraosuuskunnat ravintotalouskomissariaatin ja teollisuustuotanto-osuuskunnat Talouselämän korkeimman neuvoston alaisuuteen. Monet osuustoimintamiehet joutuivat vankilaan.

Työväenluokka ei reagoanut tarpeeksi nopeasti eikä tarpeeksi voimakkaasti. Se oli hajalla, eristettynä tässä valtavassa takapajuisessa maassa, ja suurimmalta osaltaan se koostui talonpoikaisväestöstä; puute ja vallankumoustaistelut olivat uuvuttaneet ja ennen muuta masentaneet sen. Kaiken lisäksi sen parhain aines oli joutunut kansalaissodan rintamille, puoluekoneisto tai hallitus olivat nielaisseet sen. Oli silti varsin paljon työläisiä, jotka olivat enemmän tai vähemmän pettyneitä vallankumouksen voittoihin huomatessaan olevansa vailla oikeuksia, holhottuja, joutuessaan uusien isäntien ylimielisyyden tai omavaltaisuuden nöyryyttämiksi – he tajusivat mikä oli tämän ”työläisten valtioksi” kutsutun valtion oikea luonne. Kesällä 1918 Moskovon ja Pietarin työläiset valitsivatkin keskuudestaan ”edustajia” saadakseen hallituksen haltuunsa ottamien tehtaanneuvostojen vastapainoksi omat autenttiset ”edustajaneuvostonsa”. Kuten Kollontai asian kertoi, työläinen tunsi, näki ja tajusi joutuneensa syrjäytetyksi. Hän saattoi verrata neuvostoviranomaisten elintapaa omiin elinmahdollisuuksiinsa, ja kuitenkin hänen varassaanhan – ainakin teoriassa – oli ”proletariaatin diktatuuri”.

Mutta silloin kun työläiset tajusivat kaiken selvästi oli jo liian myöhäistä. Vallassaolijoilla oli ollut aikaa luoda vahva organisaatio ja heillä oli hallussaan painostuskeinot, joiden avulla kyllä kyettiin tukahduttamaan työläisjoukoissa jokaikinen itsenäiseen toimintaan tähtäävä pyrkimys. Volinin mukaan taistelu oli katkera, mutta epätasainen, sitä kesti melkein kolme vuotta eikä siitä juuri tiedetty Venäjän ulkopuolella. Siinä olivat vastakkain työläisten eturintama ja valtiokoneisto joka itsepäisesti kiisti sen ja joukkojen välillä syntyneen ristiriidan. Vuosina 1919-21 lakkojen lukumäärä moninkertaistui suurissa asutuskeskuksissa, eritoten Pietarissa – ja jopa Moskovassa. Ne tukahdutettiin lujin ottein, kuten jäljempänä näemme.

Vieläpä puolueen sisällä syntyi ”työläisoppositio”, joka vaati paluuta neuvostodemokratiaan ja työläisten itsehallintoon. X puoluekongressissa maaliskuussa 1921 eräs opposition kannattaja, Aleksandra Kollontai, jakoi lehtistä, jossa vaadittiin ammattiliitoille aloite- ja järjestäytymisvapautta ja ”tuottajien kongressin” vaaleilla valitsemaa kansantalouden keskuselintä. Kirje takavarikoitiin ja kiellettiin. Lenin sai kongressin osanottajat melkein yksimielisesti hyväksymään päätöksen, jonka mukaan työläisoppositio teesit olivat ”pikkuporvarillisia ja anarkistisia harhaumia”. Syndikalismi ja ”puolianarkismi” olivat hänestä välitön vaara sille vallalle, jota puolue proletariaatin nimissä yksinoikeudella harjoitti.

Taistelu jatkui ammattiyhdistysliikkeen johdon sisällä. Tolski ja Rjazanov olivat tukeneet ammattiyhdistysten itsenäistymistä: heidät erotettiin puhemiehistöstä ja karkotettiin maanpakoon – työläisoppositio johtaja Sljapnikov joutui saman kohtalon alaiseksi ja hyvin pian hänen jälkeensä erään toisen oppositioryhmän keskeinen henkilö, G.I. Mjasnikov. Hän oli syntyjään työläinen,

saanut lautamiehen arvon suuriruhtinas Mikaelin aikana 1917, ollut puolueessa viisitoista vuotta, vankilassa seitsemän (ennen vallankumousta), ollut seitsemänkymmentäviisi päivää nälkälakossa ja marraskuussa 1921 hän oli uskaltanut painattaa lentolehtisen jossa sanottiin, että työläiset olivat menettäneet luottamuksensa kommunisteihin, koska puolue ei enää puhunut samaa kieltä kuin kansa ja koska se oli kääntynyt nyt työväenluokkaa vastaan samoin painostuskeinoin joita oli käytetty 1918-20 porvareita vastaan.

Anarkistien rooli

Mitä osaa venäläiset anarkistit näyttelivät tässä draamassa, jossa anarkistinen vallankumous muuttui vastakohdakseen? Venäjällä ei ollut minkäänlaisia anarkistisia perinteitä. Bakuninista ja Kropotkinista oli tullut anarkisteja ulkomailla. Heidän teoksensa olivat ilmestyneet – ainakin vuoden 1917 vallankumoukseen saakka – ulkomailla, usein vielä vieraalla kielellä. Vain joitakin katkelmia oli salaa ja hankalasti saatu kuljetetuksi Venäjälle, ja niitäkin hyvin vähän. Venäläisten yhteiskunnallisessa, sosialistisessa ja vallankumouksellisessa kasvatuksessa ei ollut kerta kaikkiaan mitään anarkistista. Päinvastoin – kuten Volin vakuuttaa – kirjallisuus jota Venäjän edistyksellinen nuorisoluuki, käsitteli sosialismia poikkeuksetta valtiososialistisesta näkökulmasta. Heillä oli vakaa mielikuva hallintoihanteesta, heihin oli tarttunut saksalaisen sosialidemokratian bakteeri.

Anarkistit olivat vain ”kourallinen merkityksettömiä ihmisiä”, heitä oli korkeintaan muutama tuhat. Heidän liikkeensä – taas Volinia siteerataksemme – ”oli vielä liian heikko pystyäkseen välittömästi ja konkreettisesti vaikuttamaan tapahtumiin”. Sitä paitsi he enimmäkseen olivat intellektuelleja, individualisteja, heillä oli kovin vähän kosketusta työväenliikkeeseen. Poikkeuksen muodosti Volinin ohella Nestor Mahno, joka teki työtään työläisten ja talonpoikain joukossa kotiseudullaan Ukrainassa. Hän kirjoitti muistelmissaan jyrkästi venäläisestä anarkismista, joka kulki hänen mukaansa ”tapahtumien hännillä, sikäli kuin ei ollut täysin kaiken tapahtumisen ulkopuolella”.

Tämä arvostelu tuntuu kuitenkin hieman epäoikeudenmukaiselta. Se mitä anarkistit Helmi-kuun vallankumouksen ja Lokakuun vallankumouksen välisenä aikana tekivät, ei suinkaan ole täysin sivuutettavissa. Trotski myöntää tämän useaan otteeseen ’Venäjän vallankumouksen historiassaan’. Vähäisestä lukumäärästään huolimatta he olivat ”rohkeita” ja ”aktiivisia” ja aikana jolloin bolsevikit eivät vielä olleet antiparlamentaristeja, he olivat lakiasäättävän neuvoston pääasiallisin vastustaja. Paljon ennen Leninin puolueen olemassaoloa he kirjoittivat lippuihinsa tunnuslauseen: Kaikki valta neuvostoille. Heidän aloitettuaan oli liike joka tähtäsi asuntojen omaehtoiseen sosialisointiin – monesti bolsevikit jopa vastustivat heitä siinä. Anarkistisen ammattiyhdistysmiesten antama sysäys oli ainakin osittain kannustimena, kun työläiset jopa ennen lokakuun vallankumousta valloittivat tehtaita.

Niinä vallankumouksen päivinä, jotka tekivät lopun Kerenskin porvarillisesta tasavallasta, anarkistit olivat taistelun johdossa, nimenomaan Dvnskin rykmentissä, joka sellaisten vanhojen anarkistien kuin Gratsovin ja Fedotovin määräyksestä oli erottanut vastavallankumoukselliset upseerikokelaansa. Ja lakiasäättävän neuvoston hajotti anarkisti Anatoli Geleznjakov ja hänen yksikkönsä, bolsevikit vain vahvistivat tapahtuneen. Useat partisaaniyksiköt, joissa oli pääasiallisesti anarkisteja ja joita anarkistit johtivat Mokrousovin, Tsernjakin ja muiden yksiköt, taistelivat keskeytyksettä valkoisen armeijan joukkoja vastaan vuosina 1918-1920.

Jokaisessa tärkeässä kaupungissa oli jokin anarkistinen tai ammattiyhdistysanarkistinen ryhmä joka jakoi varsin huomattavan määrän painettua materiaalia: sanomalehtiä, aikakauslehtiä, lentolehtisiä, lentokirjasia, kirjoja. Pietarissa ilmestyi kaksi ja Moskovassa yksi sanomalehti ja niiden jokaisen painos oli 25 000. Anarkistien lukijakunta kasvoi sitä mukaa kuin vallankumous tunkeutui syvemmälle – ja erkani sitten massoista.

Ranskalainen kapteeni Jacques Sadoul, joka oli lähetetty sotilastehtävissä Venäjälle, kirjoitti 6.4.1918 raportin jossa sanottiin: ”Anarkistipuolue on aktiivisin, taistelukykyisin ja ilmeisesti myös suosituin kaikista oppositioyryhmistä. Bolsevikit alkavat olla huolissaan.” ”Vuoden 1918 lopussa anarkistien vaikutus alkoi olla niin huomattava, että bolsevikit jotka eivät sietäneet mitään kritiikkiä saati sitten heidän kanssaan ristiriidassa olevia voimia, alkoivat toden teolla hermostua”, kertoo Volin. ”Bolsevikiviranomaisille merkitsi anarkismipropagandan sietäminen itsemurhaa”, hän sanoo. ”He tekivät parhaansa ensin estääkseen, sitten kieltääkseen ja lopulta tukahduttaakseen väkivalloin anarkistiset ajatukset missä ne ilmenevätkin.”

Bolsevikihallitus alkoi ”raa’asti sulkea anarkististen järjestöjen toimintatiloja, se kielsi anarkisteilta kaiken propagandan ja toiminnan”. Huhtikuun 12. päivän vastaisena yönä puna-armeijan yksiköt yllättäen puhdistivat Moskovassa kaksikymmentäviisi anarkistien miehittämää taloa. Nämä luulivat valkokaartin hyökänneen heidän kimppuunsa ja vastasivat kivääritulella. Volin kertoo, että tämän jälkeen vallassaolijat siirtyivät ”väkivaltaisempiin toimenpiteisiin: tulivat vankila, lainsuojattomuus, kuolemantuomio”. ”Neljä vuotta tämä konflikti piti bolsevikihallitusta varpaillaan, kunnes anarkistiset virtaukset lopullisesti sotavoimin (manu militari) tukahdutettiin.”

Anarkistien tuhoamista helpotti se, että he olivat jakaantuneet kahtia: niihin jotka kieltäytyivät kesyyntymästä ja niihin jotka antautuivat taltutettaviksi. Jälkimmäiset vetosivat ”historialliseen välttämättömyyteen” osoittaakseen uskollisuuttaan hallitukselle ja pystyäkseen ainakin sillä hetkellä hyväksymään sen diktatoriset teot. Heistä oli olennaista viedä ensin kansalaisista voitokkaaseen loppuun ja tuhota vastavallankumoukselliset.

Se oli tinkimättömien anarkistien mielestä lyhytnäköistä taktiikkaa. Sillä juuri hallituskoneiston byrokratia ja kykenemättömyys ruokkivat vastavallankumouksellisia liikkeitä. Sitä paitsi vallassaolijat eivät lopuksi enää erottaneet heidän hallintomenetelmiään vastustavan anarkistisen vallankumouksen taistelevaa siipeä oikeistovastustajiensa rikollisista yrityksistä. Diktatuurin ja hirmuvalan hyväksyminen olisi anarkisteista – jotka itse joutuivat niiden uhreiksi – ollut poliittinen itsemurha. Sitä paitsi ”neuvostolaisiksi” kutsuttujen anarkistien liittoutuminen hallituksen kanssa teki helpommaksi tuhota muut, jotka olivat pysyneet järkkymättöminä. Heistä tehtiin nyt voleanarkisteja, vastuuttomia haaveilijoita, joilla ei ollut jalat maassa, höyrypäitä ja lopulta roistoja ja vastavallankumouksellisia.

Hallitukselle suopeista anarkisteista kaikkein terävin ja näin ollen se jota eniten kuunneltiin, oli Victor-Serge. Ollessaan hallituksen virkamiehenä hän julkaisi ranskaksi lentokirjasen, jossa hän koetti puolustautua anarkistien kritiikkiä vastaan. Kirja jonka hän myöhemmin kirjoitti (*’L’an I de la Revolution russe’, Vuosi I Venäjän vallankumouksessa*) on suurelta osalta neuvostojen tuhoamisen ja bolsevismin puolustelua. Puolue tai oikeammin sen johtava eliitti esitetään siinä työväenluokan aivoina. On asianmukaisesti valittujen etujoukkojen johtajien asia löytää se mitä proletariaatti voi ja mitä sen tulee tehdä. Ilman heitä olisivat neuvostoiksi järjestäytyneet massat vain ”mitätön ihmisjoukko jolla oli sekavia tavoitteita ja jokunen älynvälähdyskin.”

Victor-Serge oli varmasti liian terävänäköinen, jotta hänellä olisi ollut minkäänlaisia illuusioita neuvostovallan todellisesta luonteesta. Mutta tätä valtaa ympäröi vielä ensimmäisen voitokkaan

köyhälistövallankumouksen sädekehä, maailmanlaajuinen vastavallankumous oli häpäissyt sen – tässä yksi niistä syistä, ehkä kunniakkain syy, joiden vuoksi Serge ehkä katsoi velvollisuudekseen suitsia kielensä. Kesällä 1921 hän kuitenkin tunnusti yksityisesti anarkisti Gaston Levalille joka oli tullut Espanjan lähetystön mukana Kolmannen kommunistisen internationaalisen kongressiin Moskovaan: ”Kommunistinen puolue ei enää harjoita proletariaatin diktatuuria, vaan diktatuuria proletariaattia kohtaan.” Kun Leval oli palannut Ranskaan, hän julkaisi *Le Libertaissa* artikkeleita, joissa hän täsmällisiin tosiasioihin nojaten vertasi sitä mitä Victor-Serge oli hänelle kuiskannut ja Sergen julkisia puheita – tietoisia valheita kuten hän niitä kutsui. Amerikkalainen anarkisti Emma Goldman, joka tapasi Victor-Sergen Moskovassa, ei ole yhtään sen lempeämpi kirjassaan *’Living my Life’*.

”Mahnovtsina”

Jos kaupungissa toimivien anarkistien ja heidän pienten voimattomien solujensa tuhoaminen oli helppoa, se oli kaikkea muuta kuin helppoa Etelä-Ukrainassa, missä Nestor Mahno – niminen talonpoika oli perustanut vahvan taloudellisen-sotilaallisen anarkistisen talonpoikaisjärjestön. Mahno oli köyhän ukrainalaisen maalaistalon poika ja vuonna 1919 hän oli kaksikymmentävuotias. Hän oli hyvin nuorena osallistunut vuoden 1905 vallankumoukseen ja silloin hänestä oli tullut anarkisti. Tsaarinalta oli tuominnut hänet kuolemaan, tuomio oli muutettu lievemmäksi, ja ne kahdeksan vuotta, jotka hän – melkein koko ajan kahlehdittuna – vietti Butirkin vankilassa, olivat hänen ainoa koulunsa. Vankitoverinsa Pjotr Arsinovin avulla hän ainakin osittain paikkasi tiedoissaan olevat aukot.

Hänen alulle panemansa talonpoikaisjoukkojen itsenäinen järjestäytyminen kattoi 7 miljoonan asukkaan alueen, se muodosti eräänlaisen 280 kilometrin pituisen ja 250 kilometrin levyisen ympyrän. Eteläreuna ulottui Asovan mereen ja Berdjanskin satamaan asti. Keskus oli Guljai-Polje, iso 20-30 000 asukkaan kauppala. Seutu oli perinteisesti kapinallista. Vuonna 1905 se oli ollut kiivaitten levottomuuksien tapahtumapaikka.

Kaikki oli alkanut siitä, kun saksalais-itävaltalainen miehitysarmeija oli väkisin perustanut Ukrainaan oikeistohallituksen, joka oli kiireesti palauttanut kapinallisten talonpoikien vastikään haltuunsa ottamat maa-alueet niiden entisille omistajille. Maatyöläiset puolustivat tuoreita voittojaan ase kädessä. He puolustivat voittojaan oli sitten vastassa taantumus tai seudulle heidän mielestään sopimattomaan aikaan tunkeutuneet bolševikkikomissaarit ja heidän kohtuuttomat vaatimuksensa. Tämän valtavan talonpoikaiskapinan alkuunpanija ja henki oli kylätuomari, anarkistinen Robin Hood, jota talonpojat kutsuivat Isä Mahnoksi. Hänen ensimmäinen sotilaallinen urotyönsä oli Guljai-Poljen valloitus syyskuun puolessavälissä vuonna 1918. Marraskuun 11. solmittu välirauha pakotti saksalais-itävaltalaiset joukot vetäytymään takaisin ja soi samalla Mahnolle ainutlaatuisen tilaisuuden koota ase- ja tavaravarastot. Ensimmäistä kertaa historiasa anarkistisen kommunismin periaatteita sovellettiin käytäntöön vapautetussa Ukrainassa ja työväen itsehallinto tuli käytäntöön siellä missä se kansalaissodalta oli mahdollista. Talonpojat viljelivät entisiltä suurmaanomistajilta voitettuja maita yhdessä ryhmittyneinä ”kommunisteiksi” tai ”vapaiksi työyhteisöiksi”. Veljeyden ja tasa-arvon periaatteita pidettiin kunniassa. Miehet, naiset, lapset olivat kaikki velvollisia tekemään työtä voimiensa mukaan. Ne toverit, jotka oli valittu hallinnollisiin tehtäviin, valittiin niihin tietyksi ajanjaksoksi, sen jälkeen heidän oli taas ryhdyttävä työskentelemään rinnan muiden kommuunin jäsenten kanssa.

Jokainen neuvosto oli vain toimeenpaneva elin, joka toteutti paikkakunnalla valitsijansa, talonpoikaiston tahtoa. Tuotantoyksiköt olivat liittyneet aluekunniksi ja aluekunnat piirikunniksi. Neuvostot olivat osa tätä taloudellista kokonaisu järjestelmää, joka pohjasi sosiaaliselle tasearvoisuudelle. Niiden tuli olla ehdottoman riippumattomia kaikista poliittisista puolueista. Yksikään poliitikko ei saanut siellä sanella tahtoaan, ei edes vetoamalla neuvostovaltaan. Neuvostojen jäsenten tuli olla itse työläisiä ja he edustivat ainoastaan työtätekevien joukkojen etuja.

Kun Mahnon partisaanit tulivat jollekin seudulle, he ripustivat nähtäväksi seuraavanlaisia julisteita: ”Työläisten ja talonpoikain vapaus kuuluu vain heille eikä kenenkään ole siihen puuttuminen. Työläisten ja talonpoikain itsensä päätettävissä on, miten he toimivat, järjestäytyvät, mistä he sopivat keskenään – näin kaikilla elämän alueilla -, niin kuin he asian parhaaksi näkevät ja niin kuin he haluavat ... Mahnovilaiset voivat vain auttaa heitä, jakaa heille mielipiteitä ja neuvoja .. Mutta he eivät missään tapauksessa halua eivätkä voi hallita heitä..”

Kun Mahnon miehet myöhemmin (syksyllä 1920) joutuivat, tasaveroisina tosin, solmimaan lyhytaikaisen sopimuksen bolsevikkivallan kanssa, he vaativat siihen otettavaksi seuraavan lisäyksen: ”Niillä seuduilla missä Mahnon armeija toimii, saa työläis- ja talonpoikaisväestö luoda vapaat poliittiset ja taloudelliset itsehallinnolliset instituutiot: nämä ovat itsenäisiä ja itsenäisinä sopimusliitossa neuvostotasavaltojen hallintoelinten kanssa.” Hämmentyneet bolsevikkineuvottelijat lisäsivät pykälän erillisenä sopimukseen vedoten Moskovan ratkaisuvalltaan. Siellä tietenkin pidettiin täysin mahdottomana hyväksyä lisäystä.

Mahnovilaisliikkeen suhteelliseksi heikkoudeksi on katsottava, ettei sen piirissä ollut tarpeeksi anarkistiälymystä. Sitä tosin välillisesti autettiin ulkoapäin. Alkuun Harkovin ja Kurskin anarkistit, jotka Volinin sysäyksestä olivat vuoden 1918 lopulla sulautuneet yhdeksi Nabat (Hätäkello) -nimiseksi liitoksi. Huhtikuussa 1919 he pitivät kokouksen, jossa he julistivat ”ehdottomasti ja lopullisesti kieltäytyvänsä ottamasta osaa minkään neuvoston toimintaan, koska niistä oli tullut täysin poliittisia elimiä, jotka oli organisoitu autoritaarisin, vallankeskitystä ja valtiotalismia suosivin perustein.” Bolsevikkihallitus piti tätä julistusta sodanjulistuksena ja Nabat joutui lopettamaan kaiken toimintansa. Tämän jälkeen Volinin onnistui päästä Mahnon esikuntaan ja siellä hän yhdessä Pjotr Arsinovin kanssa otti huolehtiakseen liikkeen kulttuuri- ja kasvatusjaostosta. Hän oli puheenjohtajana yhdessä sen kokouksista, joka pidettiin lokakuussa Aleksandrovsmissä. Siellä hyväksyttiin hänen ”yleiset teesinsä” joissa hän määritteli opin ”vapaista neuvostoista”.

Kokouksissa oli mukana sekä talonpoikain että partisaanien edustajia. Siviilijärjestö oli tosiaan kapinallisen talonpoikaisarmeijan jatke, armeija puolestaan sovelsi toimintaansa sissitaktiikkaa. Se oli huomattavan helposti liikuteltava, pystyi aina sadan kilometrin päivämarsiin ratsuväkensä ja keveän hevostalle sijoitetun tykistönsä ansiosta. Armeija oli anarkismin periaatteita noudattaen perustettu vapaaehtoisuudelle, vaaliperiaatteita noudatettiin kaikissa arvoasteikoissa, kuriin alistuminen oli vapaa- ja omaehtoista. Säännöstön oli laatinut partisaanikomissio, se oli hyväksytty yleiskokouksessa ja kaikki noudattivat sitä poikkeuksetta.

Mahnon vapaaehtoisjoukot olivat sitkeä pala maahan hyökkääville valkoarmeijan joukoille. Bolsevikkien puna-armeijan yksiköt eivät näet olleet kovinkaan tehokkaita. Ne taistelivat vain rautatien varsilla eivätkä koskaan suostuneet poistumaan kauas asejunistaan, ne taipuivat heti ensimmäisessä vastoinkäymisessä ja usein ne jopa kieltäytyivät ottamasta mukaan omia taistelijoitaan junan lähtiessä. Niinpä he eivät juuri herättäneet luottamusta talonpojissa, jotka asuivat eristettyinä ja vailla aseistusta kylissään ja olisivat olleet vastavallankumouksellisten armoilla. ”Kunnia Denikinin vastavallankumouksen torjumisesta syksyllä 1919 lankeaa pääasiallisesti anarkistikapinallisille”, kirjoitti Atsinov, mahnovtsinan historian kirjoittaja.

Mutta Mahno kieltäytyi jatkuvasti alistamasta armeijaansa Trotskin, puna-armeijan ylipäällikön komentoon, vielä senkin jälkeen kun puna-armeijan yksiköt olivat sulautuneet hänen joukkoihinsa. Trotski, suuri vallankumousmies luulikin, että hänen oli käytävä ankarammin ottein vastustamaan kapinaliikettä. Kesäkuun 4. päivänä vuonna 1919 hän antoi määräyksen, jossa hän kielsi mahnovilaisten seuraavan kokouksen, koska heitä syytettiin kapinasta Ukrainan neuvostojen valtaa vastaan. Kokoukseen osallistuminen leimattiin ”törkeäksi petokseksi” ja osanottajat määrättiin pidätettäväksi. Tapa jolla hän kohteli Mahnon partisaaneja toistui kahdeksantoista vuotta myöhemmin Espanjan stalinistien menettelyssä anarkistiprikaateja kohtaan: hän kieltäytyi antamasta partisaaneille aseita ja väisti näin velvollisuutensa heidän auttamisekseen, syytti heitä kuitenkin myöhemmin ”petoksesta”, koska he olivat antaneet valkoisten lyödä joukkonsa.

Molemmat armeijat pääsivät kuitenkin kaksi kertaa sovintoon, kun hyökkäysuhka nousi liian vakavaksi ja vaati yhteistoimintaa: maaliskuussa 1919 taisteltaessa Denikinia vastaan ja kesällä ja syksyllä 1920, kun uhkana olivat Wrangelin valkoarmeijan voimat, jotka Mahno lopulta tuhosi. Mutta heti kun äärimmäinen vaara oli torjuttu, puna-armeija ryhtyi sotatoimiin Mahnon partisaaneja vastaan, nämä antoivat iskun iskusta.

Vallanpitäjät eivät kaihtaneet edes ansan järjestämistä – oltiin marraskuun lopussa v.1920. Bolsevitit kutsuivat Mahnon Krimin armeijan upseerit sotilasneuvotteluun. Poliittinen poliisi, Tseka pidatti heidät oitis ja heidät ammuttiin ja heidän partisaaninsa riisuttiin aseista. Samaan aikaan aloitettiin offensiivi Guljai-Poljeta vastaan. Taistelu anarkistien ja ”autoritaarien” välillä muuttui yhä epätasaisemmaksi ja sitä kesti kaikkiaan yhdeksän kuukautta. Mutta lopulta Mahnon oli luovuttava: hän ei pystynyt taistelemaan ylivoimaisesti suurempia ja paremmin varustettuja joukkoja vastaan. Hänen onnistui paeta Romaniaan elokuussa 1921, sieltä hän pääsi Pariisiin, missä hän myöhemmin kuoli sairaana ja puutteessa. Näin loppui mahnovtsinan kausi. Pjotr Arsinov näkee siinä työläisjoukkojen itsenäisen liikkeen esikuvan – joka riittää innoittamaan tulevaisuudessaakin maailman työläisiä.

Kronstadt

Mahnon talonpoikien pyrkimykset tähtäsivät jokseenkin samaan kuin ne jotka saivat helmi-maaliskuussa 1921 Pietarin työläiset ja Kronstadtin linnoituksen matruusit samalla tavoin nousemaan kapinaan.

Kaupunkien työläiset kärsivät sietämättömäksi käyneistä aineellisista olosuhteista – oli kova puute elintarvikkeista, polttoaineesta, kuljetusyhteydet eivät toimineet – ja yhä diktatorisemmaksi ja totalitaarisemmaksi muuttuvasta hallinnosta, joka ei sietänyt pienintäkään tyytymättömyyden ilmausta. Helmikuun lopussa puhkesi lakkoja Pietarissa, Moskovassa ja muutamissa muissa teollisuuskeskuksissa. Työläiset marssivat tehtaalta tehtaalle, sulkiivat ne, vetivät mukaansa yhä suurempia työläisjoukkoja, jotka vaativat leipää ja vapautta. Vallanpitäjät vastasivat kivääritulella, Pietarin työläiset vastalausekokouksella, jonne kokoontui 10 000 työläistä.

Kronstadt on 30 kilometrin päässä Pietarista talveksi jäätyvässä Suomenlahdessa sijaitseva saari, jossa sijaitsee merivoimien tukikohta. Siellä oli meriväkeä ja useita tuhansia työläisiä, jotka olivat töissä meriväen telakalla. Kronstadtin matruusit olivat olleet vuoden 1917 vallankumouksen etujoukkona. Trotskin termejä käyttäksemme he olivat olleet ”Venäjän vallankumouksen ylpeys ja kunnia”. Kronstadtin siviiliasukkaat muodostivat vapaan yhteisön, joka oli jokseenkin

riippumaton hallitusvallasta. Linnoituksen keskellä oli valtava tori, eräänlainen forum populorum, jolle mahtui kokoontumaan 30 000 ihmistä.

Vuonna 1921 matruuseilla ei tietenkään ollut käytettävissään yhtä tehokkaita keinoja, eivätkä he olleet joukkona yhtä vallankumouksellisia kuin v.1917 – suurin osa heistä oli lähtöisin maaseudulta. Mutta vallankumouksellinen mieli oli jäljellä ja aikaisempien ansioittensa vuoksi heillä oli oikeus aktiivisesti osallistua Pietarin työläisten kokouksiin. Kun entisen pääkaupungin työläiset menivät lakkoon, he lähettivät kaupunkiin tiedustelijoitaan, mutta järjestysvoimat ajoivat nämä takaisin. Kahdessa Kronstadtin keskustorilla pidetyssä joukkokokouksessa he esittivät ominaan lakkolaisten vaatimukset. Toisessa kokouksessa joka pidettiin 1. maaliskuuta oli läsnä 16 000 merimiestä, työläistä ja sotilasta ja vaikka läsnä oli valtion päämies, toimeenpanevan neuvoston puheenjohtaja Kalinin, he päättivät kutsua ulkopuolella puolueitten kymmenen päivän kuluttua koolle kokouksen, johon osallistuisi Pietarin, Kronstadtin ja Pietarin ympäristön työläisiä, punasotilaita ja merisotilaita. Samassa kokouksessa he vaativat poistettavaksi ”poliittiset upseerit” koska millään puolueella ei saisi vastedes olla etuisuuksia. He vaativat kommunististen sokkiyksiköiden lakkauttamista armeijasta ja ”kommunististen vartijoiden” poistamista tehtaita.

Samalla sanoen he suuntasivat kritiikkinsä johtavan puolueen monopoliasemaan. Monopoliin, jota Kronstadtin kapinalliset eivät kaihtaneet kutsua ”riistoksi”. Saadaksemme yleiskuvan asiasta selailkaamme tämän uuden Kommuunin virallista lehteä., Kronstadtin Izvestijaa. Antakaamme raivostuneitten merisotilaitten puhua. Heidän mukaansa kommunistinen puolue anastettuaan röyhkeästi vallan ei muusta huolehtinutkaan kuin sen säilyttämisestä kaikin keinoin. Se oli loitonnut joukoista. Se oli osoittanut olevansa kykenemätön nostamaan maan yleisen sekasorron tilasta. Se oli menettänyt työläisten luottamuksen. Siitä oli tullut byrokraattinen. Neuvostoilta oli riistetty niille kuulunut valta, niistä oli tullut valeneuvostoja, joiden mieli käännettiin ja joita manipuloitiin, ja ammattiliitoista oli tullut valtion liittoja. Kansalla oli taakkanaan kaikkivaltias poliisikoneisto, jonka laki oli kiväärinpiipussa ja jokapäiväinen työ pelon herättäminen. Taloudellisella alueella vallitsi luvatus, vapaalle työlle perustuvan sosialismin sijasta luja valtionkapitalismi. Työläiset olivat tämän kansallisen trustin pelkkiä palkkaorjia, riistettyjä, aivan niin kuin ennenkin. Kronstadtin pyhäinhäpäisijät menivät jopa niin pitkälle, että uskalsivat epäillä vallankumouksen korkeimpien päälliköiden erehtymättömyyttä. He heittivät epäkunnioittavasti herjaa Trotskista ja jopa Leninistä. Sen lisäksi että he vaativat välittömästi seuraavia uudistuksia: oikeuksien palauttamista, vapaita vaaleja kaikille neuvostodemokratian eri elimille, he tähtäsivät päämäärään joka oli paljon kauempana ja joka oli selvästi sisällöltään anarkistinen: ”kolmanteen vallankumoukseen”.

Kapinalliset käsittivät tosiaan toimivansa jatkuvasti vallankumouksellisella maaperällä. He sitoutuivat valvomaan sosiaalisen vallankumouksen voittoja. He vakuuttivat, etteivät he halunneet takaisin ”tsaarin solmuruoskaa” ja se että he eivät peitelleet aiettaan kaataa ”kommunistien” valta, johtui siitä etteivät he halunneet ”työläisten ja talonpoikien joutuvan uudelleen orjuuteen”. He eivät myöskään katkaisseet siltä hallituksen itsensä välillä, he vain ”toivoivat löytävänsä yhteisen kielen”. Ja vaikka he lopuksi vaativat ilmaisuvapautta, he eivät vaatineet sitä kenelle tahansa, vaan ainoastaan vallankumouksen vilpittömille kannattajille, anarkisteille ja ”vasemistososialisteille” (ilmaisu joka sulki pois sosiaalidemokraatit ja mensevikit).

Mutta Kronstadt meni uhkarohkeudessaan paljon pitemmälle kuin Leninin ja Trotskin tapaiset johtajat voivat sietää. Bolsevikijohtajat olivat kerta kaikkiaan katsoneet että vallankumous ja kommunistipuolue ovat yksi ja sama asia ja kaikki mikä suuntautui tätä myyttiä vastaan ei voinut

olla heidän silmissään muuta kuin ”vastavallankumouksellista”. He näkivät että koko marxilais-leniniläinen puhdasoppisuus olisi lähtenyt hajoamaan moninaisuudeksi. Kronstadtin tapaus tuntui heistä sitäkin pelottavammalta, kun he hallitsivat proletariaatin nimissä ja kun yhtäkkiä heidän valtansa asetti kyseenalaiseksi liike, jonka he tiesivät aidosti proletaariseksi. Kaiken lisäksi Lenin piti tiukasti kiinni hieman yksinkertaisesta selityksestä, että tsaarinvallan palauttaminen oli muka ainoa vaihtoehto hänen puolueensa diktatuurille. Kremlin valtiomiesten miitteet kulkivat vuonna 1921 samaa latua kuin ne kulkivat syksyllä 1956: Kronstadt ennakoi Budapestia.

Trotsky, mies ”jolla oli rautaiset otteet”, suostui ottamaan henkilökohtaisesti vastuulleen liikkeen tukahduttamisen. ”Jos te olette itsepäisiä, teiltä väännetään niskat kuin kananpojilta”, hän ilmoitti viidakkoteitse ”niskuroiville”. Matruusit saivat kuulla olevansa valkokaartilaisia, he olivat muka yhdessä juonessa länsivaltojen hyökkääjien ja ”Pariisin pörssin” kanssa. Heidät lanvistettiin asevoimin. Turhaan koettivat anarkistit Emma Goldman ja Alexander Berkman, jotka Yhdysvalloista karkotuksensa jälkeen olivat saaneet turvapaikan työläisten valtiossa, vakuuttaa Zinovjevillä osoitetussa pateettisessa kirjeessään, että väkivallan käyttö olisi arvaamaton väärä sosaalivallankumousta kohtaan. Turhaan he koettivat vannottaa ”bolsevikkitovereita” hoitamaan ristiriidan veljellisillä neuvotteluilla. Pietarin työläiset oli peloteltu ja alistettu sotilaisalaisyksiksi eivätkä he pystyneet auttamaan Kronstadtia.

Entinen tsaarinupseeri, sittemmin marsalkka, Tuhatsevski sai tehtäväkseen komentaa Kronstadtin määrättyä joukko-osastoa, joka hänen oli täytynyt valita erittäin tiheällä seulalla, sillä punasotilaista oli vastenmielistä ryhtyä ampumaan luokkaveljiään. Maaliskuun 7. päivänä alkoi linnoituksen pommittaminen. ”Saakoon koko maailma tietää”, ajattelivat piiritetyt ja lähettivät viimeisen avunhuutonsa: ”Viattomien veri tulee vielä lankeamaan kommunistien, noiden vallasta juopuneiden ylle.” Maaliskuun 18. piiritetyt asettuivat Suomenlahden jälle – ”kapinasta” tuli näin tappo-orgia.

Anarkistit eivät olleet näytelleet mitään osaa tässä tapauksessa. Kronstadtin vallankumouskomitea oli kuitenkin pyytännyt sinne kahta anarkistia, Jartsukia (Kronstadtin neuvoston perustajaa v.1917) ja Volinia – turhaan, he olivat sillä hetkellä bolsevikkien pidättämiä. Ida Mett, Kronstadtin kapinan historian (’La Revolte de Cronstadt’) kirjoittaja huomauttaa, että anarkistisella vaikutuksella oli siinä juuri sen verran osuutta kuin ”anarkismilla ylipäätään on työväen demokratian ideologiassa”. Mutta vaikka anarkistit eivät suoranaisesti puuttuneetkaan tapahtumiin, he ottivat sen kuitenkin omakseen. Volin kirjoitti myöhemmin: ”Kronstadt oli ensimmäinen täysin itsenäinen yritys, jossa kansa yritti vapautua ylipäätään kaikesta ikeestä ja toteuttaa sosiaalisen vallankumouksen. Se oli suora kokeilu, jonka työläisjoukot tekivät itse ilman ”poliittisia paimenia”, ilman ”päälliköitä” ja ”holhoojia”. Ja näin Alexander Berkman: ”Kronstadt räjäytti hajalle proletaarivallan myytin, se oli todistus siitä, että kommunistisen puolueen diktatuurin ja vallankumouksen välillä oli sovittamaton ristiriita.”

Anarkismi elävänä tai kuolleena

Vaikka anarkistit eivät suoranaisesti olleet osallisina Kronstadtin kansannousussa, käytti hallitus hyväkseen sen murskaamista päästäkseen lopullisesti ideologiasta, joka jatkuvasti oli sille kauhistus. Muutamaa viikkoa aikaisemmin – kahdeksas helmikuuta – oli vanha Kropotkin kuollut kotimaansa kamaralla ja hänen hautajaisiaan oli vietetty suurin juhlallisuuksin. Ruumis-
saatto oli valtava, yli satatuhatta ihmistä. Punalippujen joukossa liehuivat anarkistien mustat

liput joissa luki tulenkarvaisin kirjaimin: ”Missä hallitsee ylhäältä lähtevä määräysvalta, siellä ei vallitse vapaus.” Vainajan elämäkerran kirjoittajat kertovat, että se ”oli viimeinen suuri miehenosoitus, joka kohdistui bolševikkityranniaan ja monet tulivat mukaan sekä kunnioittaakseen suuren anarkistin muistoa että tuodakseen julki vapauden vaatimuksensa.”

Kronstadtin tapahtumisen jälkeen pidätettiin satoja anarkisteja. Pari kuukautta myöhemmin teloitettiin anarkisti Fanny Baron ja hänen kahdeksan toveriaan salaisen poliisin, Tsekan, kella-reissa Moskovassa.

Taisteleva anarkismi oli saanut kuoliniskunsa. Mutta ne anarkistit jotka olivat kokeneet Venäjän vallankumouksen ja siirtyneet Venäjän rajojen ulkopuolelle ryhtyivät laajakantoiseen opilliseen kritiikki- ja tarkistustyöhön, joka voimisti ja konkretisoi anarkistista ajattelua. Jo syyskuun alussa vuonna 1920 oli Ukrainan anarkistiryhmittymän Nabatin kokouksessa täysin hylätty ”proletariaatin diktatuurin” käsite, koska sen katsottiin vievän ilmiselvästi diktatuuriin, jota pieni, puolueesta, puoluevirikailijoista ja pienestä johtohenkilöryhmästä muodostunut proletariaatin osa harjoittaisi kansa suurta enemmistöä kohtaan. Hieman ennen kuolemaansa oli Kropotkin ”Viestissään länsimaiden työläisille” ilmaissut huolestumisensa byrokratian suunnattomasta lisääntymisestä: ”Minun nähdäkseni yritys rakentaa kommunistista valtiota valtiotaloukselle pohjalle jossa valta on äärimmäisen keskittetty ja jossa yksi ainoa puolue hallitsee rautaisin ottein, on päätynyt suunnattomaan epäonnistumiseen. Venäjältä me opimme, miten kommunismia ei pidä tuoda ihmisille.”

Tammikuun 7.-14- päivän numerossa vuonna 1921 ranskalainen lehti *Le Liberaire* (Anarkisti) julkaisi proletariaatille osoitetun pateettisen vetoituksen: ”Toverit, tehkää tekin loppu porvarivallasta, kuten me olemme tehneet. Mutta älkää toistako meidän erehdyksiämme, älkää salliko valtiokommunismia rakennettavan maassanne.”

Tämän innoittamana saksalainen anarkisti Rudolf Rocker ryhtyi vuonna 1920 kirjoittamaan teosta *’La Banqueroute du Communisme D’Etat’* (Valtiokommunismien konkurssi) joka julkaistiin vuonna 1921 ja joka oli ensimmäinen analyysi Venäjän vallankumouksen rappeutumisesta. Hän oli sitä mieltä, että maineikas ”proletariaatin diktatuuri” ei toteuttanut minkään luokan tahtoa, vaan tahto oli puolueen joka väitti puhuvansa kansan nimissä ja joka perusti voimansa pistimiin. ”Proletariaatin diktatuurin nimissä on Venäjällä syntynyt uusi luokka, ’komissarokratia’ (komissaarien hallitseva luokka), jonka painostuksen kansan laajat joukot tunsivat samanlaisena kuin entisen hallituksen valtaapitävien painostuksen.” Kun kaikki sosiaalisen elämän eri tekijät alistettiin kaikkivaltiaalle hallitukselle, jolla oli kaikki etuoikeudet vallassaan, jouduttiin väistämättömästi siihen puoluevirikailijahierarkiaan, joka kävi niin kohtalokkaasti Venäjän vallankumouksen kehitykselle. Bolševikit eivät tyytyneet vain lainaamaan entiseltä yhteiskunnalta sen valtiokoneistoa, vaan he jopa antoivat sille sellaisen mahdin ettei siihen ole yltänyt mikään muu hallitus.”

Kesäkuussa 1922 julkaisi Saksaan paennut anarkistiryhmä Berliinissä kirjaisen *’Miten anarkismi tukahdutettiin Neuvostovenäjällä’* – kirjoittajina olivat A. Gorielik, A. Komov ja Volin. Volinin laatima ranskankielinen käännös ilmestyi vuonna 1923. Siinä oli aakkosellinen luettelo Venäjän anarkismin marttyyreista. Alexander Berkman ja Emma Goldman julkaisivat peräkkäin (edellinen vuosina 1921 ja -22 jälkimmäinen vuosina 1922 ja -23) useita kirjasia niistä murhenäytelmistä, joiden todistajina he olivat Venäjällä olleet.

Ne mahnovilaisliikkeen pakolaisista, jotka olivat selvinneet ehjin nahoin länsimaihin (Pjotr Arsinov ja Nestor Mahno) laativat omat kirjalliset todistuksensa.

Paljon myöhemmin – toisen maailmansodan aikoihin – kun ajallinen välimatka oli kypsyttännyt asiat, kirjoitettiin anarkismin molemmat suuret klassiset teokset Venäjän vallankumouksesta – G.P. Maximovin ja Arsinovin teokset.

Maximov kirjoitti todistuksensa englanniksi – hän uskoi että menneisyyden antamat opetukset ovat takeena paremmasta tulevaisuudesta. Neuvostoliiton uusi hallitseva luokka ei voi elää eikä se varmaan eläkään ikuisesti. Ja kun se on poissa pelistä, on anarkistisen sosialismin vuoro. Objektiiviset syyt vievät väistämättä kehitystä tähän suuntaan: ”Voitaisiinko ajatella, että työläiset haluaisivat paluuta kapitalismiin? Ei koskaan! Hehän kapinoivat nimenomaan valtion ja sen byrokraattien suorittamaa riistoa vastaan. Työläiset tahtovat korvata tämän autoritaarisen tuotannon johdon omilla työläisneuvostoillaan ja liittää nämä neuvostot laajaksi kansalliseksi liitoksi. He haluavat nimenomaan työläisten itsehallintoa. Talonpojatkin ovat tajunneet, ettei enää voitaisi palata yksityistalouteen. Ainoa ratkaisu on kollektiiviviljely, paikallisten kollektiivien yhteistyö tuotantokomiteoiden ja ammattiliittojen kanssa: sanalla sanoen Lokakuun laajuudessa.

Volin vakuutti, että kaikki Venäjän esimerkin innoittamat yritykset veisivät ainoastaan ja vain ”valtiokapitalismiin, joka pohjasi kansan inhottavaan riistämiseen”, joka ”oli pahin kaikista kapitalismin muodoista ja jolla ei kerta kaikkiaan ollut mitään yhteyttä ihmiskunnan siirtymiseen kohti sosialistista yhteiskuntaa”. Se vain edistäisi ”yhden ainoan puolueen diktatuuria, mikä taas väistämättä veisi kaikenkaltaisen sananvapauden, lehdistön vapauden, kokoontumis- ja toimintavapauden tukahduttamiseen – silloinkin kun kyseessä olisivat vallankumouksellisetkin virtaukset”. Vain olemassa oleva puolue välttyisi tältä – muilta osin tuloksena olisi ”yhteiskunnallinen inkvisitiolaitos, joka tukahduttaisi jopa vallankumouksen hengenkin”. Volin todisti ettei Stalin ollut mikään yllättävä ilmiö. Stalin ja stalinismi olivat hänen mukaansa vain vuosina 1918-21 perustetun autoritaarisen järjestelmän looginen seuraus. ”Tässä on opetus koko maailmalle siitä miten hirvittävä ja lopullinen bolsevikien suorittama kokeilu on ollut. Opetus joka vastaansanomattomasti tukee anarkistien esittämiä ajatuksia. Kaikki jotka ponnistelevat, kärsivät, ajattelevat ja taistelevat, alkavat hyvin pian kaiken tapahtuneen valossa käsittää mihin anarkismi pyrkii.”

3. ANARKISMI ITALIAN TUOTANTOKOMITEOISSA

Venäjän tapahtumien innoittamina kulkivat Italian anarkistit välittömästi suuren sodan jälkeen kappaleen matkaa yhtä jalkaa neuvostojohdon partisaanien kanssa. Neuvostovallankumous oli herättänyt syvää vastakaikua Italian työläisissä ja eritoten heidän etujoukossaan, niemimaan pohjoisosan metallityöläisissä. Helmikuun 20 päivänä vuonna 1919 sai Italian Metallityöläisten liitto aikaan sopimuksen, joka velvoitti yrityksiä valitsemaan ”tehtaan sisäisen komission”. Tämän jälkeen se välittömästi pyrki perättäisten lakkojen ja niihin liittyvien tehdasmiehitysten avulla muuttamaan työläisiä edustavat elimet välittömällä äänestyksellä valituiksi tuotantokomiteoiksi.

Viimeiseen, vuoden 1920 elokuun loppupuolella tapahtuneeseen lakkosarjaan oli syynä tehtaiden sulkeminen. Metallityöläiset päättivät yksimielisesti jatkaa tuotantoa omin keinoin. He olivat yrittäneet vuoroin taivuttaa, vuoroin pakottaa insinöörejä ja johtohenkilöitä mukaan yhteistyöhön, mutta menestyksettä. Heidän oli pakko turvata yritysten johtaminen työläisten muodostamien teknisten ja hallinnollisten komiteoiden avulla. Yritysdemokratia vietiin erittäin pitkälle. Ensi alkuun pankit antoivat tukensa. Kun se loppui, pantiin liikkeelle itsepainettu rahayksikkö, jolla työläisten palkat maksettiin. Syntyi kuin itsestään hyvin tiukka itsekuri: alkoholi-juomien nauttiminen kiellettiin, itsepuolustukseksi organisoitiin aseistetut patrullit. Työläisten demokraattisesti hallitsemien yritysten välille syntyi läheinen yhteenkuuluvaisuus. Mineraali ja polttoaine oli yhteistä ja se jaettiin tasapuolisesti.

Kun nyt oli päästy tähän pisteeseen, jäi vaihtoehdoksi vain laajentaa liikettä tai ryhtyä peräännyttämiseen. Ammattiyhdistysliikkeen reformistinen siipi katsoi parhaaksi tehdä kompromissin työnantajien kanssa. Hallintoportaiden miehitystä kesti hieman yli kolme viikkoa, sitten työläisten oli evakuoitava tehtaas – vastapainoksi heille luvattiin kontrollioikeus, lupaus jota ei pidetty. Turhaan vallankumouksellinen siipi, sekä vasemmistososialistit että anarkistit julistivat, että työläisiä oli petetty.

Vasemmistosiiivellä oli oma teoriansa, oma lehtensä, oma äänitorvensa. Tämän viikkolehden, Ordine Nuovon (Uuden järjestyksen) ensimmäinen numero oli ilmestynyt Torinossa 1. päivänä toukokuuta 1919. Päätoimittajana oli vasemmistososialisti Antonio Gramsci, apuna muuan anarkistisesti suuntautunut torinolainen yliopistonopettaja joka kirjoitti nimellä Carlo Petri, sekä koko joukko torinolaisia anarkisteja. Tehtaissa Ordine Nuovo sai tukea muun muassa kahdelta Metalliliiton anarkistiselta ammattiyhdistysaktiivilta Pietro Ferrerolta ja Maurizio Garinolta. Sosialistit ja anarkistit kirjoittivat yhdessä alle Ordine Nuovon julistuksen, jossa yksimielisesti julistettiin tuotantokomiteat ”elimiksi jotka soveltuvat sekä tehtaiden että yhteiskunnan tuleviksi kommunistisiksi hallintoelimiksi.”

Ordine Nuovo pyrki tosiaan korvaamaan perinteisen ammattiyhdistysliikkeen tuotantokomiteatyypillisellä rakenteella. Se ei suhtautunut suinkaan vihamielisesti ammattiyhdistyksiin, joita se piti ”proletariaatin ruumiin selkärankana”. Mutta se arvosteli – kuten Malatestakin vuonna

1907 – ammattiyhdistysliikkeen rappeutumista, sen muuttumista siinä määrin byrokraattiseksi ja reformistiseksi, että siitä oli tullut kiinteä osa kapitalistista yhteiskuntaa. Ammattiyhdistysten rakenne oli sen mielestä sellainen, ettei niistä ollut välineiksi köyhälistön vallankumouksessa.

Sen sijaan Ordine Nuovo näki tuotantokomiteassa kaikki mahdolliset hyvät puolet. Se näki tuotantokomiteassa elimen joka kykenisi yhdistämään työväenluokan, ainoan joka kykenisi kohottamaan työläiset omien ammatillisten pyyteittensä yläpuolelle, yhdistämään ”järjestäytyneet” ja ”järjestäytymättömät”. Ordine Nuovo katsoi, että tuotantokomiteoiden toimintavelvollisuuksiin kuului muokata työläisessä tuotantopsykologiaa, valmistaa häntä yritysdemokratiaan. Tuotantokomiteoitien ansiosta vaatimattominkin työläinen tajuaisi, että tehtaan tuottama voitto oli konkreettinen asia johon pyrittiin ja joka vielä oli hänen ulottuvillaan. Tuotantokomiteoita pidettiin jonkinlaisena sosialistisen yhteiskunnan ennako ilmentymänä.

Italian anarkistit, joiden mielenlaatu oli realistisempi ja jotka eivät olleet yhtä taipuvaisia kaunopuheisuuteen kuin Antonio Cramsci, suhtautuivat joskus hieman ironisesti tuotantokomiteain puolestapuhujien autuutta lupaaviin liioitteluihin. He toki tunnustivat niiden hyvät puolet, mutta kieltäytyivät hyväksymästä ylenmääräistä liioittelua. Jos Cramsci syystäkin syytti ammattiyhdistyksiä reformismista, niin anarkosyndikalistit puolestaan huomauttivat, että vallankumouksellisenä ajankohtana tuotantokomiteat olisivat nekin vaarassa suistua luokkayhteistyön välineiksi. Ne anarkistit, jotka olivat tiukimmin kiinni ammattiyhdistystyössä, katsoivat epäoikeudenmukaiseksi että Ordine Nuovo yhdisti saman käsitteen alle reformistisen ammattiyhdistysliikkeen ja heidän keskusliittonsa, Italian Ammattiyhdistys liiton harjoittaman vallankumouksellisen ammattiyhdistystyön. (1 Anarkosyndikalistien keskenään käymät kiistat tuotantokomiteoiden ja ammattiyhdistysten paremmuudesta eivät muuten olleet mikään uusi asia: ne olivat vähän aikaisemmin hajoittaneet anarkistit kahteen ryhmään myös Venäjällä. Jopa Golos Trudan, anarkistisen äänenkannattajan, toimittajakunta oli sen vuoksi hajonnut – osa oli edelleen uskollisia perinteiselle ammattiyhdistysliikkeelle, osa siirtyi Maximovin mukana kannattamaan tuotantokomiteoita.)

Viimeksi ehkä tärkein: Ordine Nuovolla oli oma tulkintansa tuotantokomiteoiden prototyyppiä: neuvostot (sovet), anarkistit tunsivat tätä heidän mielestään ristiriitaista ja kaksinaista näkemystä kohtaan tiettyä vastenmielisyyttä. Olihan Cramsci tosin kirjoittaessaan useinkin käyttänyt ”anarkismi” -sanaa etuliitteenä ja olihan hän taitanut peistä Angelo Tascan, kiivaan autoritaarisuuden puolustajan kanssa, joka tulkitsi ”proletariaatin diktatuurin” epädemokraattisesti ja katsoi että tuotantokomiteat olivat kommunistisen puolueen pelkkä väline – ja joka oli vieläpä moittinut gramscilaisuutta proudhonilaisuudesta. Mutta Cramsci ei ollut tarpeeksi hyvin perillä Venäjällä tapahtuneesta kehityksestä eikä hän näin ollen kyennyt tajuamaan, mikä ero oli vallankumouksen ensi kuukausien soveteilla ja bolsevikivaltion kesyttämällä neuvostoilla. Sen vuoksi hänen käyttämänsä sanankäänteet olivat tulkittavissa kahdella tavalla. Hänelle tuotantokomiteat olivat ”proletaarisen valtion malli” ja hän ennusti niiden liittyvän maailmanlaajuisesti järjestelmäksi: kommunistiseksi Internationaaliksi. Hän uskoi että bolsevismi ja valtion hävittäminen ja demokraattinen tulkinta ”proletariaatin diktatuurista” saataisiin tasapainoon keskenään.

Italian anarkistit olivat alkuun tervehtineet Venäjän neuvostoja innolla, josta kriittisyys oli kaukana. Kesäkuun 1. päivänä 1919 oli yks heistä, Camillo Berneri, Autodemokratia -nimisessä artikkelissaan tervehtinyt bolsevikihallitusta ”kaikkein käytännöllisimpänä ja kokonaisdemokratian kannalta laajimpana kokeiluna” sekä ”keskitetyn valtiososialismin vastakohtana”. Mutta seuraavana vuonna Italian anarkistiunionin kokouksessa Maurizio Garino puhui jo aivan toista kieltä: bolsevikien Venäjällä perustamat neuvostot poikkesivat olennaisesti siitä mitä anarkistit

pitivät työläisten itsehallintona. Ne muodostivat ”pohjan uudelle, aivan ilmeisen autoritaariselle ja keskitettyyn valtaan nojaavalle valtiolle.”

Ajan oloon Italian anarkistit ja Gramscin ystävät ryhtyivät kulkemaan eri teitä. Jälkimmäiset ilmoittivat että sosialistipuolue samoin kuin ammattiyhdistysliike olivat porvarilliseen järjestelmään integroituneita elimiä eikä niin muodoin kannattanut eikä ollut suotavaakaan liittyä niihin kiinteästi. Gramscilaiset tekivät kuitenkin ”poikkeuksen” sosialistisen puolueen sisällä olevien kommunististen ryhmien suhteen, jotka Livornon välikrikon jälkeen (21. tammikuuta 1921) muodostivat Italian Kommunistisen internationaalien jäsenyyteen.

Italian anarkistien oli puolestaan luovuttava tietyistä illuusioista ja palautettava mieleensä, että jo kesällä 1919 Malatesta oli varoittanut heitä ”uudesta hallituksesta, joka (Venäjällä) on asettunut vallankumouksen yläpuolelle jarruttaakseen vallankumousta ja alistaakseen sen yhden ainoan puolueen ... tai pikemminkin puolueen johtajien päämääriä toteuttamaan.” ”Se on diktatuuria”, vanha vallankumouksellinen julisti pateettisesti, ”sillä on samanlaiset määräykset, kuolemanrangaistukset, teloittaja-agentit kuin mitä diktatuurilla on. Ja kaiken yläpuolella armeija, jonka määrä on puolustaa vallankumousta sen ulkoisia vihollisia vastaan, mutta joka ehkä huomenna pakottaa työläiset taipumaan diktaattorien tahtoon; joka pysäyttää vallankumouksen kulun; joka vahvistaa uudelleen laaditut määräykset ja puolustaa uutta etuoikeutettujen luokkaa massoja vastaan. Lenin, Trotski ja heidän toverinsa ovat varmasti vilpittömiä vallankumouksellisia, mutta ne hallinnolliset kaaderit joita he parhaillaan ovat muodostamassa, palvelevat niitä jotka tulevat heidän jälkeensä hyötyäkseen vallankumouksesta, tukahduttaakseen sen. He ovat itse omien menetelmiensä ensimmäiset uhrin”.

Kaksi vuotta myöhemmin, kun Italian anarkistiunioni kokoontui Anconan kongressiinsa (2.-4. marraskuuta 1921), se katsoi olevansa pakotettu kieltäytymään tunnustamasta neuvostohallitusta vallankumouksen edustajaksi. Päinvastoin se julisti neuvostohallituksen ”vallankumouksen pääviholliseksi”, se ilmoitti neuvostohallituksen ”sortavan ja riistävän sitä proletariaattia, jonka nimissä se väittää hallitsevansa”. Ja lopuksi anarkistikirjailija Luigi Fabbrin mielipide samalta vuodelta: ”On äärettömän tärkeää tutkia kriittisesti Venäjän vallankumousta ... koska länsimaiden vallankumoukselliset voivat siten toiminnassaan välttää mahdollisuuksiensa mukaan ne virheet, jotka Venäjän tarjoama kokemus on tuonut päivänvaloon.”

4. ANARKISMI ESPANJAN VALLANKUMOUKSESSA

Neuvostoliitto: harhanäky

Pysyviä historiallisia totuuksia on, että asian subjektiivinen tiedostaminen kulkee aina objektiivisen todellisuuden jäljessä. Se opetus jonka venäläiset anarkistit tai Venäjän tapahtumien todistajat saivat vuoden 1920 jälkeisistä kokemuksista, tuli yleiseen tietoisuuteen, hyväksyttiin, tajuttiin omakohtaisesti vuosia myöhemmin. Arvovalta ja säteily, joka ensimmäisellä voittoisalla köyhälistön vallankumouksella (varsinkin kun se alueellisesti kattoi kuudenneksen maapallon pinta-alasta) oli, oli sitä luokkaa että työväenliike pakostakin häikäistyi pitkäksi aikaa tämän esimerkin suurenmoisuudesta. Venäläisten ”sovetien” innoittamana syntyi vähän joka puolella ”neuvostoja”, eikä vain Italiassa, vaan myös Saksassa, Australiassa ja Unkarissa. Saksassa ”neuvosto-järjestelmästä” tuli olennainen osa spartakistien, Rosa Luxemburgin ja Karl Liebnichtin ohjelmista.

Kun Baijerin pääministeri Kurt Eisner v.1919 murhattiin Münchenissä, oltiin heti vaatimassa neuvostotasavaltaa. Johtoon haluttiin anarkistista kirjailijaa Gustav Landaueria, jonka vastavallankumoukselliset jälleen murhasivat. Landauerin ystävä ja taistelutoveri, anarkistirunoilija Erich Mühsam sävelsi Räte-Marseillaisen (Neuvostojen marseljeesin) jossa työläisiä kutsuttiin aseisiin, mutta ei suinkaan muodostamaan pataljoonia, vaan neuvostoja niin kuin Venäjällä ja Unkarissa oli muodostettu. Sillä tavalla kohta vapauduttaisiin vanhasta maailmasta ja vuosisataisesta orjuudesta.

Keväällä 1920 Saksan kommunistisesta puolueesta erosi kuitenkin ”neuvostojen kommunismia” ihanteenaan pitävä oppositioryhmä, joka muodosti saksalaisen kommunistisen työväenpuolueen (KAPD). (1 KAPD perusti sittemmin (huhtikuussa 1922) yhdessä hollantilaisen ja belgialaisen oppositioryhmän kanssa ”Työväenliikkeen kommunistisen internationaalin”.) Hollannissa tapahtui samantapaista liikehdintää, jota johtivat Herman Gorter ja Anton Pannekoek. Gorter joutui kiivaaseen polemiikkiin Leninin kanssa, eikä hän kaihtanut käymästä varsin kärjekkäästi Venäjän vallankumouksen erehtymättömän johtajan kimppuun – ja kaikkein pelkistetyimpään anarkistiseen tyyliin. ”Me olemme vasta etsimässä itsellemme tosijohtajia, sellaisia jotka eivät pyri hallitsemaan itsevaltaisesti joukkoja eivätkä petä niitä. Ja niin kauan kun meillä on nämä johtajat, me haluamme kaiken tapahtuvan alhaalta ylöspäin niin että vallitsee joukkojen diktaattori. Jos minulla on vuoristossa opas ja tämä opas vie minut kuiluun, niin mieluummin minä olen ilman opasta.” Pannekoek vaati, että neuvostoissa muodostettaisiin itsehallinto korvaamaan vanhan maailman hallintomuodot. Hän ei pystynyt erottamaan niitä ”bolsevikkidiktatuurista”, niin kuin ei Gramscikaan pystynyt.

Anarkistit osallistuivat melkein joka puolella, erityisesti Baijerissa, Saksassa ja Hollannissa positiivisesti ”neuvostojärjestelmän” sekä teoreettiseen että käytännölliseen rakentamiseen.

Espanjan anarkosyndikalistit olivat ainakin yhtä häikäistyneitä Lokakuun vallankumouksesta. Espanjan Ammattiyhdistysliiton (CNT) kokouksessa 10.-20. joulukuuta 1919, hyväksyttiin julki-lausuma, jossa sanottiin että ”Venäjän kansan sankaritaru on vaikuttanut kuin sähköisku koko maailman työtätekeviin.” Suosionosoitusten vallitessa – ”yhtä sukoilemattomasti kuin kaunotar antautuu rakastetulleen” – kokous äänesti liittymisestä Kommunistiseen internationaaliin, jota se piti luonteeltaan vallankumouksellisena. Kokous toivoi kuitenkin, että kutsuttaisiin koolle kansainvälinen työläiskongressi, joka päättäisi mille pohjalle todellinen Työtätekevien internationaali rakentuisi. Kuului sentään jokunen arka ääni, joka uskalsi sanoa, että Venäjän vallankumous oli ”poliittinen” vallankumous ja ettei siinä ollut havaittavissa mitään anarkismin päämääristä. Kokous sivuutti nämä vastalauseet. Se päätti lähettää lähetystön Moskovassa 15. heinäkuuta 1920 pidettävään Kolmannen internationaalin toiseen kokoukseen.

Mutta heinäkuussa lemmensuhde alkoikin jo rakoilla. Espanjan anarkosyndikalistien edustaja, joka niin hanakasti oli rientänyt rakentamaan osaltaan vallankumouksellisen ammattiyhdistyksen Internationaalia, oli tikahtua kiukkuun, kun hänen eteensä pantiin teksti jossa puhuttiin ”poliittisen vallan haltuunotosta”, ”proletariaatin diktatuurista” ja elimellisestä liitosta, joka (varsin läpinäkyvästi) kätki taakseen sen että työläisten ammattiliitot alistettaisiin kommunistipuolueille. Seuraavassa Internationaalin kokouksessa eri maiden ammattiyhdistysliikkeitä edustaisivat näiden maiden kommunistipuolueiden lähettämät edustajat. Kommunistinen internationaali ja sen eri jaostot kattaisivat koko suunnitellun Ammattiliittojen punaisen internationaalin. Kun Espanjan edustaja Angel Pestana oli selvittänyt anarkistien käsitystä sosiaalivallankumouksesta, hän huudahti: ”Vallankumous ei ole, se ei voi olla, yhden ainoan puolueen työtä. Puolue voi korkeintaan saada aikaan vallankehityksen. Mutta vallankehitys ei ole vallankumous.” Lopuksi hän sanoi: ”Te sanotte, ettei vallankumousta voi tehdä ilman kommunistipuoluetta ja ettei itseensä valtaan päästä ellei oteta haltuun poliittista valtaa ja ettei porvaristoa voi tuhota ilman diktatuuria: tyhjiä puheita kaikki.”

Espanjan Ammattiyhdistysten liiton edustajat esittämät varaukset näyttivät melkein saavan kommunistit arvioimaan uudelleen kohdan joka koski ”proletariaatin diktatuuria”. Losovski julkaisi kuitenkin tekstin sen ensimmäisessä muodossa, ilman Pestanan ehdottamia muutoksia – Pestanan allekirjoitus oli kuitenkin pantu paperille. Trotski, jolla oli sen jälkeen puheenvuoro, oli ottanut Espanjan edustajan hyökkäyksensä kohteeksi ja kun tämä pyysi saada vastata Trotskin hyökkäyksiin, puheenjohtaja julisti kokouksen päättyneeksi.

Vietettyään Moskovassa useita kuukausia Pestana lähti Venäjältä huhtikuun 6. päivänä 1920 syvästi pettyneenä kaikesta havaitsemastaan. Rudolf Rocker, jonka luona hän kävi Berliinissä, kertoo hänen näyttäneen ”kun haaksirikosta pelastautuneelta.” Hänestä tuntui, ettei hänellä ollut rohkeutta paljastaa totuutta espanjalaisille tovereilleen. Niiden suurien odotusten murskaaminen, jotka Venäjän vallankumous oli heissä herättänyt, tuntui hänestä murhalla. Heti Espanjaan palattuaan hän joutui vankilaan ja säästyi siten uutisten välittämisen ikävältä velvollisuudelta.

Kesän 1921 aikana osallistui uusi CNT:n valtuuskunta Kommunistisen internationaalin III kokoukseen sekä Punaisen ammattiyhdistysinternationaalin perustavaan kokoukseen. CNT:n valtuutettujen joukossa oli venäläisen bolševismin omaksuneita nuoria käännynnäisiä, kuten Joaquin Maurin ja Andres Nin, mutta siellä oli myös kylmäpäinen ranskalainen anarkisti Gaston Leval. Senkin uhalla, että häntä syytettäisiin ”vehkeilystä porvariston kanssa” ja ”vastavallankumouksen auttamisesta”, hän ei halunnut vaieta. Jättää kertomatta kansanjoukoille, ettei Venäjällä ollut päädytty vallankumoukseen, vaan valtioon, jättää näyttämättä heille, että vallankumouksen kannoilla seurasi valtio, joka lamautti sen ja pisti sitä tikarilla, olisi hänen mielestään ollut vielä

pahempaa kuin vaikeneminen. Tähän tapaa hän puhui Ranskassa Le Liberaire -lehdessä marraskuussa 1921. Palatessaan Espanjaan siinä kääsityksessä, että kaikki rehellinen ja lojaali yhteistyö bolsevikkien kanssa oli mahdotonta, hän suositti että CNT peruuttaisi liittymisensä Kolmanteen internationaaliin ja sen valesyndikalistiseen tytäjärjestöön.

Jouduttuaan tällä tavoin ohitetuksi Pestana päätti julkaista ensimmäisen raporttinsa ja täydentää sitä sen jälkeen vielä toisella, jossa hän paljasti koko totuuden bolsevismistä: ”Kommunistipuolueen periaatteet ovat täysin vastakkaisia sille mitä se vakuutti ja julisti vallankumouksen alkuvaiheissa. Heidän periaatteidensa mukaan Venäjän vallankumous ja kommunistipuolue ovat keinoja joita he käyttävät ja heidän perimmäiset tarkoituksensa ovat täsmälleen päinvastaisia (...). Kommunistipuolue on kiistattomasti vallanpitäjäksi päästyään säätänyt, ettei sillä joka ei ajatellut kommunistisesti (’kommunistisesti puolueen tarkoittamalla tavalla), ollut oikeutta ajatella (...). Kommunistipuolue on kieltänyt proletariaatilta ne pyhät oikeudet, jotka vallankumous oli sille antanut.” Ja Pestana asetti saman tien kyseenalaiseksi Kommunistisen internationaalien arvon: se oli pelkkä Venäjän kommunistipuolueen uloke eikä voinut edustaa maailman köyhälistölle vallankumouksen toteutumista.

Saragossan kansallinen kokous kesäkuussa 1922, jota varten tämä raportti oli laadittu, päätti irrottautua Kolmannesta internationaalista tai tarkemmin sanoen sen vastineesta ammattiyhdistysliikkeessä, Punaisesta ammattiyhdistysinternationaalista, ja lähettää valtuuskunnan Berliinissä joulukuussa pidettyyn anarkosyndikalistien kansainväliseen kokoukseen, jossa sitten muodostettiin ”Kansainvälinen työläisliitto”. Se oli kansainvälinen vain nimellisesti, sillä suurta espanjalaista keskusliittoa lukuun ottamatta siihen ei muissa maissa liittynyt kuin hyvin vähäisiä ryhmiä. (1 Ranskassa Pierre Besnadin suuntaa edustaneet syndikalistit, jotka CGTU:sta (”Confederation Generale du Travail”) erotettuina perustivat CGTSR:n (Confederation Generale du Travail Syndicaliste Revolutionnaire).)

Tästä välikirjasta lähtien alkoi Moskova tuntea leppymätöntä vihaa espanjalaista anarkismia kohtaan. CNT:n hylkiminä Joaquin Maurin ja Andres Nin erosivat siitä ja perustivat Espanjan kommunistipuolueen. Toukokuussa 1924 Maurin julisti eräessä kirjassaan sodan entisiä tovereitaan vastaan: ”Anarkismin lopullinen tuhoaminen on vaikea tehtävä maassa, jonka työväenliikkeessä on puolen vuosisadan ajan levitetty anarkistista propagandaa. Mutta kyllä heidät vielä nujerretaan.”

Anarkistinen perinne Espanjassa

Espanjalaiset anarkistit ottivat siis jo varhain oppia Venäjän vallankumouksesta, ja se elähdytti heitä heidän valmistellessaan antinomista vallankumoustaan. ”Autoritaarisen” kommunismin rappeutuminen kasvatti heissä halun pyrkiä anarkistisen kommunismin voittoon. Neuvostoliiton luoma harhakuva oli tuottanut heille julman pettymyksen, ja he näkivät anarkismissa, kuten Santillan myöhemmin kirjoitti, ”viimeisen elpymistoiveen tänä synkkänä aikana”.

Anarkistinen vallankumous oli suurin piirtein valmiiksi pohjustettu sekä kansanjoukkojen mielissä että anarkististen teoretikkojen ajatuksissa. Anarkosyndikalismi oli, kuten Jose Peirats toteaa, ”mielenliikkeiltään, luonteeltaan ja reaktioiltaan kaikkein espanjalaisin lohko koko Espanjassa”. Se oli kahden rinnakkaisen kehitysilmion yhteistulos. Se edusti samalla kertaa sekä jälkeenjääneisyyttä takapajuisessa maassa, jossa maaseudun elinehdot olivat pysyneet vanhanaikaisina, että teollistumisen eräillä seuduilla synnyttämän nykyaikaisen proletariaatin kehitty-

neisyyttä. Espanjalaisen anarkismin omaperäisin piirre oli vanhakantaisuuden ja futurismin merkittävässä sekoituksessa. Näiden kahden suuntauksen välinen sopusointi oli kaikkea muuta kuin täydellinen.

Vuonna 1918 CNT liitti yhteen yli miljoona ammattiliittoihin kuuluvaa työläistä. Se oli voimakas Katalonian ja hieman vähäisemmässä määrin myös Madridin ja Valencian (1 Mm. Kastiliassa ja Asturiassa oli johtavassa asemassa sosiaalidemokraattinen ammattiyhdistysten keskusliitto UGT.) teollisuustyöläisten keskuudessa, mutta yhtä lujasti se oli juurtunut myös maaseudulle köyhien talonpoikien keskuudessa, missä kyläkuntien yhteisomistuksen perinne vielä oli elossa, olkoonkin että siinä sekoittuivat nurkkakuntaisuus ja osuustoimintahenki. Kirjailija Joaquín Costa oli vuonna 1898 tehnyt luettelon tällaisen talonpoikaiskollektivismiin jäänteistä. Lukuisia olivat vielä ne kylät, joilla oli yhteistä maaomaisuutta, josta ne luovuttivat tontteja maata omistamattomille, tai joilla oli muiden kylien kanssa yhteisiä laidunmaita ja muita yhteismaita. Maan eteläosassa, joka oli suurtilojen aluetta, maatyöläiset sitä vastoin olivat pikemmin maan sosiaalisoiminnan kuin maan jakamisen kannalla.

Talonpoikaiskollektivismin oli sitä paitsi useiden vuosikymmenien ajan muokattu maaperää maaseudulla harjoitetulla anarkistisella propagandalla, kuten esimerkiksi José Sánchez Rosan kansanomaisesti kirjoittamilla pikku kirjilla. CNT oli voimakas etenkin maan eteläosan (Andalusian), itäosan (Valenciaa ympäröivän itärannikon alueen) ja koillisosan (Saragossaa ympäröivän Aragonian) talonpoikien keskuudessa.

Se että espanjalainen anarkosyndikalismi näin lähti kahdelta eri pohjalta, teolliselta ja talonpoikaiselta, oli antanut ”anarkistiselle kommunismin”, jota se ilmoitti edustavansa, kaksi toisistaan jonkin verran poikkeavaa suuntaa: kommunalistisen ja syndikalistisen. Kommunalismissa oli nurkkakuntaisempi ja talonpoikaisempi, voisi melkein sanoa: eteläisempi sävy, sillä yksi sen tärkeimpiä linnoituksia oli Andalusia; syndikalismissa taas kokonaisvaltaisempi, urbaanimpi ja myös pohjoisempi sävy, sillä sen tärkein keskus oli Katalonia. Anarkistiset teoreetikot olivat tässä kohdin hieman epäroivia ja erimielisiä.

Edelliset, jotka kannattivat hartaasti Kropotkinia ja tämän oppinutta mutta liialliseen yksinkertaistamiseen menevää keskiaikaisten kommuunien ihannoitua, samastivat nämä espanjalaisten talonpoikien alkukantaisen yhteisomistusperinteen kanssa ja toistelivat mielellään iskulausetta ”vapaa kommunismi”. Tasavallan syntyä v.1931 seuranneiden talonpoikaiskapinoiden aikana oli esiintynyt jonkin verran anarkistisen kommunismin kokeilua käytännössä. Keskinäisen ja vapaan sopimuksen nojalla muutamien pientilallisten ryhmät olivat päättäneet työskennellä yhdessä, jakaa voitot tasan ja kuluttaa ”yhteisestä keosta”. He olivat panneet kunnanviranomaiset viralta ja korvanneet nämä valitsemillaan komiteoilla. Sinisilmäisesti he uskoivat päässeensä eroon muusta yhteiskunnasta, veroista ja sotapalveluksesta.

Jälkimmäiset, jotka pitivät oppi-isinään Espanjan kollektivistien, syndikalistisen ja kansainvälisyyteen pyrkivän työväenliikkeen perustajaa, Bakuninia sekä hänen opetuslastaan, Ricardo Mellaa, olivat kiinnostuneempia nykyhetkestä kuin kulta-ajasta ja ajattelivat realistisemmin. Heitä kiinnosti taloudellinen integraatio ja he pitivät järkevämpänä, että palkat pitkän siirtymäkauden aikana maksettaisiin tehtyjen työtuntien mukaan kuin että jakaminen tapahtuisi tarpeiden mukaan. He näkivät paikallisten ammattiyhdistysliittojen ja eri teollisuudenaloja edustavien liittojen yhdistelmässä tulevaisuuden talouselämän rakenteen.

Se monopoliasema, jonka CNT:n piirissä jo vanhastaan oli paikallisilla ammattiliitoilla (sindicatos unicos), koska nämä olivat lähempänä työläisiä ja vailla minkäänlaista ryhmäitsekkyyttä ja toimivat eräänlaisina proletariaatin aineellisina ja henkisinä turvapaikkoina, (1 Vasta vuon-

na 1931 CNT päätti perustaa teollisuuden ammattiliittoja. Vuonna 1919 se oli tässä epäonnistunut, koska anarkismin ”puhdasoppiset” pelkäsivät tämän voivan johtaa vallan keskittymiseen ja byrokratiaan. Oli kuitenkin käynyt välttämättömäksi vastata kapitalistiseen vallankeskitykseen keskittämällä saman teollisuudenalan ammattiyhdistykset yhdeksi liitoksi. Vasta vuonna 1937 teollisuuden suuret ammattiliitot saivat varsinaisen rakenteensa.) oli kuitenkin jo varhain aiheuttanut ammattiyhdistysaktivistien mielissä jonkinlaista käsitteiden sekaantumista.

Toinenkin ongelma muutti espanjalaisten anarkosyndikalistien keskinäisiä voimasuhteita ja sai käytännössä aikaan sen, että teoreettinen kiista, joka vuonna 1907 oli anarkistien kansainvälisessä kongressissa saanut syndikalistit kääntymään anarkisteja vastaan, puhkesi uudestaan. Jokapäiväinen kamppailu vallasta oli synnyttänyt reformistisen suuntauksen, jota vastaan v.1927 perustettu FAI (Federacion Anarquista Iberica) otti tehtäväkseen puolustaa anarkististen oppien puhtautta. Vuonna 1931 syndikalistinen suunta julkaisi ns. ”Kolmenkymmenen manifestin” ja nousi kapinaan ammattiyhdistysliikkeen piirissä vaikuttavien vähemmistöryhmien ”diktaturia” vastaan julistaen syndikalismin itsenäisyyttä ja sen pyrkimystä itseriittoisuuteen. Joukko ammattiyhdistyksiä erosikin CNT:stä, ja vaikka repeämä saatiinkin paikatuksi heinäkuun 1936 vallankumouksen kynnyksellä, jatkui reformistinen virtaus kaikesta huolimatta ammatillisessa keskusliitossa.

Opilliset eväät

Espanjalaiset anarkistit olivat kaiken aikaa julkaisseet espanjankielellä kansainvälisen anarkismin tärkeitä (ja vähemmänkin tärkeitä) kirjoituksia ja siten pelastaneet vallankumouksellisen ja samalla vapaan sosialismin perinteet unohdukselta ja toisinaan kertakaikkiselta tuholtakin. Espanjan anarkismin palvelukseen siirtynyt saksalainen ammattiyhdistysanarkisti Augustin Souchy kirjoittaa: ”Heidän ammattiyhdistys- ja ryhmäkokouksissaan, sanomalehdissään, lehtisissään ja kirjoissaan käsiteltiin yhteiskunnallisen vallankumouksen ongelmaa alinomaan ja järjestelmällisesti.”

Vuonna 1931, heti Espanjan tasavallaksi julistamisen jälkeen alkoi tulevia tapahtumia enteileviä kirjoitelmia ilmestyä tuhkatieheään. Peirats on laatinut näistä omien sanojensa mukaan hyvin epätäydellisen, lähes viisikymmentä teoksenimeä käsittävän luettelon ja hän korostaa, että tämä ”vallankumouksellisen rakennustyön kiihko”, joka ilmeni runsaana kirjoitteluna, vaikutti suuresti siihen, että kansalle avautui tie vallankumoukseen. Niinpä espanjalaiset anarkistit tutustuivat James Guillaumen vuonna 1876 kirjoittamaan kirjaseen ’Idees sur l’Organiation sociale’ (Ajatuksia yhteiskuntajärjestyksestä) Pierre Bernardin siitä ottamien laajojen lainausten välityksellä, jotka sisältyivät hänen v.1930 Pariisissa ilmestyneeseen kirjaansa ’Les syndicats ouvriers et la revolution sociale’ (Työläisten ammattiliitot ja yhteiskunnallinen vallankumous). Vuonna 1931 Gaston Leval julkaisi Argentiinassa, jonne hän oli muuttanut, kirjan ’Les Problemes economiques de la Revolution espagnole’ (Espanjan vallankumouksen taloudelliset ongelmat), jolla oli välitön vaikutus Diego Abad de Santillanin tärkeän teoksen syntymiseen. Santillanista lähemmin tuonempänä.

Vuonna 1932 tohtori Isaac Puente, maalaislääkäri, joka seuraavana vuonna toimi johtavana sieluna Aragonissa muodostetussa kapinakomiteassa, julkaisi melko naiivin ja idealistisen suunnitelman anarkistiseksi kommunismiksi, ja hänen esittämänsä ajatukset otettiin uudelleen esille CNT:n Saragossassa 1.5.1936 pidetyssä kongressissa.

Saragossan ohjelmassa määritellään varsin tarkasti suoran kyläkuntademokratian toiminta: asukkaiden yleiskokous valitsee kommuunivaltuuston, joka koostuu erilaisten teknisten komiteoiden edustajista. Yleiskokous kokoontuu aina kommuunin etujen sitä vaatiessa, joko kommuunivaltuuston jäsenten pyynnöstä tai asukkaiden omasta tahdosta. Luottamustoimet eivät ole luonteeltaan lainkaan toimeenpanevia tai byrokraattisia. Niiden haltijat (muutamia teknikoita ja tilastotieteilijöitä lukuun ottamatta) suorittavat muiden tavoin tuotantotehtäviään ja kokoontuvat työpäivän päätyessä keskustelemaan sellaisista yksityiskohdista, joita ei tarvitse hyväksyttää yleiskokouksessa.

Aktiivisesti toimivat työläiset saavat tuotantokortin, johon he merkitsevät työsuorituksensa työpäiväyksiköiksi arvioituina ja jota vastaan he saavat hyödykkeitä. Väestön passiiviset ainekset saavat tavallisen kuluttajakortin. Mitään ehdottomia normeja ei ole: kommuunien autonomiaa kunnioitetaan. Ne voivat, mikäli katsovat aiheelliseksi, ottaa käyttöön toisenlaisen kommuuninsisäisen tavaravaihtojärjestelmän, kuitenkin sillä ehdolla, etteivät ne millään tavoin loukkaa toisten kommuunien oikeuksia. Kommuunien oikeus autonomiaan suorastaan edellyttää niiltä yhteistä vastuuntuntoa kommuunien piirikunnallisten ja alueellisten liittojen piirissä.

Hengenviljely on Saragossan kongressin osanottajien ensisijaisena huomion kohteena. Sen tulee taata kaikille ihmisille koko heidän elämänsä ajan mahdollisuudet ja oikeudet tieteen, taiteen ja kaikenlaisten tutkimusten harjoittamiseen, jotka ovat sopusoinnussa aineellisten hyödykkeiden tuotannon kanssa. Tällainen kaksitahoinen toiminta turvaa ihmismielen tasapainon ja terveyden. Enää ei yhteiskunta jakaudu ruumiillisen ja henkisen työn tekijöihin: kaikki ovat samalla kertaa molempia. Työpäivän päätyttyä yksilö voi täysin vapaasti päättää siitä miten hän käyttää aikansa. CNT aavistaa, että kun aineelliset tarpeet on tyydytetty vapautuneessa yhteiskunnassa, henkiset tarpeet tulevat ilmenemään entistä voimakkaammin.

Espanjalainen ammattiyhdistysanarkismi oli jo kauan huolehtinut ”samanhenkisiksi” kutsu miensa ryhmien autonomian turvaamisesta. Muuan muassa nudismilla ja vegetarismilla oli sen riveissä lukuisia kannattajia, etenkin maan eteläosan köyhien talonpoikien keskuudessa. Näiden kahden elämäntavan katsottiin pystyvän aikaansaamaan muutoksen ihmisessä ja valmentavan häntä anarkistista yhteiskuntaa varten. Niinpä CNT kiinnittikin Saragossassa huomiota teollistumista vastaan hangoittelevien luonnonpalvoja- ja nudistiryhmien toimeentuloon. Koska nämä eivät kykenisi huolehtimaan kaikista tarpeistaan, kongressi sääti, että heidän edustajansa voisivat kommuuniliiton kokouksissa neuvotella taloudellisista sopimuksista muiden maatalous- tai teollisuuskollektiivien kanssa. Onko tälle hymyiltävä? Suuren ja verisen yhteiskunnallisen murroksen aattona CNT ei pitänyt naurettavana pyrkiä tyydyttämään ihmisen mitä moninaisimpia toiveita.

Rangaistusasioissa Saragossan kongressi väitti Bakuninin opetuksille uskollisena, että rikosten pääasiallisena syynä on yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus, ja että kun tämä syy saadaan poistetuksi, on seurauksena, ettei juuri mitään rikoksia enää tehdä. Kongressi väitti, ettei ihminen luonnostaan ole paha. Yksilön hairahdukset, niin siveelliset kuin työntekijänä tehdyt, joutuvat kansankokousten tutkittaviksi, jotka kussakin tapauksessa erikseen pyrkivät löytämään oikeudenmukaisen ratkaisun.

Anarkistinen kommunismi ei halua tunnustaa muita ojennuskeinoja kuin lääketieteen ja kasvatustarjoamat ehkäisykeinot. Jos sairasmielinen yksilö loukkaa sitä sopusointua, jonka tulee vallita hänen kanssaihmistensä kesken, hänen tasapainottomuuttaan ryhdytään hoitamaan, samalla kun hänessä herätetään eettisyyden tajua ja sosiaalista vastuuntunnetta. Eroottisiin intohimoihin, joita toisen ihmisen vapauden kunnioitus ei riitä pitämään aisoissa, Saragossan

kongressi suosittelee lääkkeeksi ”ilmanvaihdosta”, joka tehoaa sekä ruumiillisiin sairauksiin että lemmetuskiin. Ammattiyhdistysjohto epäilee kuitenkin, voiko sellaista kiihkoa enää esiintyä seksuaalisen vapauden ilmapiirissä.

Kun CNT:n kongressi oli toukokuussa 1936 asettunut kannattamaan Saragossan ohjelmaa, kukaan ei todellakaan osannut arvata, että kaksi kuukautta myöhemmin koittaisi sen soveltamisen hetki. Poikkesihan viljelysmaan ja teollisuuden sosialisointi, joka seurasi heinäkuun 19. päivän vallankumouksen voittoa, tuntuvasti tuosta idyllisestä ohjelmasta. Vaikka sana ”kommuuni” oli toistunut siinä joka rivillä, alettiin sosialistista tuotantoyksiköistä käyttää nimitystä kollektiivit. Kysymys on vain pelkämästä sanastollisesta muutoksesta: espanjalaisen työläisitsehallinnon luojat saivat enemmän vaikutteita toisesta lähteestä.

Varsin toisenlaista henkeä edustikin se talousjärjestelmän luonnos, jonka Diego Abad de Santillan kaksi kuukautta ennen Saragossan kongressia oli esittänyt kirjassaan ’El organismo economico de la Revolucion’ (Vallankumouksen talousjärjestelmä)

Santillan ei ole, kuten niin monet muut hänen hengenheimolaisistaan, mikään 1800-luvun suurten anarkistien steriili ja jähmeä jäljittelijä. Hän valittaa sitä, että anarkistista kirjallisuutta ovat viimeisten 25-30 vuoden aikana niin vähän askarruttaneet uuden talouselämän konkreettiset ongelmat ja ettei se ole avannut itsenäisiä tulevaisuudennäköaloja, kun anarkismi samaan aikaan on kaikilla kielillä synnyttänyt ylenpalttisia teoksia, joissa vapauden käsitettä märehdittää täysin abstraktisti. Miten loisteliaita hänestä tuntuvatkaan tähän vaikeasti sulavaan tuotantoon verrattuina Ensimmäisen internationaalien kansallisissa ja kansainvälisissä kokouksissa esitetyt raportit: niistä tapaa, kuten Santillan toteaa, paljon parempaa taloudellisten ongelmien ymmärtämistä kuin myöhempinä aikoina.

Santillan ei ole mikään entisajassa eläjä, vaan oman aikansa ihminen. Hän tajuaa, että nykyaikaisen teollisuuden valtaisa kehitys on aikaansaanut kokonaisen rykelmän uusia, ennalta-arvaamattomia ongelmia. Kysymys ei ole siitä että palattaisiin takaisin hevosvankkureihin ja käsityöläisten alkeellisiin tuotantomuotoihin. Nurkkakuntaisuus taloudellisissa kysymyksissä, kirkonkylämentaliteetti, patria chica (pikku isänmaa), joka on Espanjan maaseudulla kallis asia kulta-aikaa kaipaaville ja Kropotkinin nurkkakuntainen ja keskiaikainen ”vapaa kommunismi” on siirrettävä muinaisesineiden museoon. Sinne juuri kuuluvat vanhentuneen kunta-ajattelun jäännökset.

Talouselämän kannalta ei mitään ”vapaita kommuuneja” voi olla olemassa: ”Meidän ihanteenamme on kommuuni, joka on jäsentynyt, liittynyt ja yhdentynyt oman maan ja muiden vallankumousta toteuttavien maiden kokonaistalouteen.” Kollektivismi ja itsehallinto eivät merkitse yksityisen omistajan vaihtamista monipäiseen omistajaan. Viljelysmaa, tehtaot, kaivokset ja kuljetusvälineet ovat kaikkien aikaansaannosta ja niiden tulee hyödyttää kaikkia. Tämän hetken talouselämä ei ole luonteeltaan paikallista eikä edes kansallista, vaan yleismaailmallista. Nykyajan elämälle luonteenomaista on kaikkien tuotannon ja jakelun voimien kiinteä vuorovaikutus. ”Sosialisoitu, ohjattu ja suunnitelmallisuuteen perustuva talouselämä on ehdoton välttämättömyys ja se vastaa nykyhetken maailman taloudellista kehitystä.”

Koordinointi- ja taloussuunnittelutehtäviä hoitamaan Santillan asettaa taloudellisen liittoneuvoston, jolla ei ole mitään poliittista valtaa, vaan joka on pelkkä koordinointielin, eräänlainen talouden ja hallinnon säätökoneisto. Se saa toimintaohjeensa alhaaltapäin: tehtaiden tuotantokomiteoilta, jotka ovat yhdistyneet sekä teollisuudenalojen ammattiyhdistysneuvostoiksi että paikallisiksi talousneuvostoiksi. Siinä yhdistyy näin ollen kaksi toimintalinjaa, paikallishallinnollinen ja ammatillinen. Perusorganisaatiot toimittavat sille tilastoja, joiden avulla se kykenee joka

hetki olemaan selvillä vallitsevasta taloudellisesta tilanteesta. Näin se pystyy paikallistamaan tärkeimmät epäkohdat ja määrittelemään ne sektorit, joilla kipeimmin tarvitaan tukea uusien teollisuuslaitosten ja uusien viljelmien toiminnalle. ”Santarmeja ei enää tarvita silloin kun luvuilla ja tilastoilla on korkein valta.” Tällaisen järjestelmän vallitessa valtiovallan ei kannata käyttää pakotteita; sellainen on hedelmätöntä, jopa suorastaan mahdotonta. Liittoneuvosto valvoo uusien normien levitystä, alueiden keskinäistä kanssakäymistä ja kansallisen yhteisvastuuhengen muovaamista. Se edistää uusien työmenetelmien, uusien tuotantomenetelmien ja uusien viljelysmenetelmien tutkimusta. Se huolehtii työvoiman tasaisesta jakautumisesta eri alueiden ja eri elinkeinohaarojen kesken.

Santillan otti kieltämättä paljon oppia Venäjän vallankumouksesta. Toisaalta hän oppi siitä, että on välttämätöntä torjua valtiokoneiston ja virkavallan kapinan vaara, mutta toisaalta se opetti hänelle, että voittoaankin vallankumouksen on pakko kulkea taloudellisten välivaiheiden kautta, jolloin jonkin aikaa vallitsee ”porvarillinen oikeus”, kuten Marx ja Lenin sitä nimittivät. Ei esimerkiksi voida ajatellakaan pankki- ja rahajärjestelmän lopettamista yhdellä iskulla. Näitä instituutioita on muutettava ja käytettävä väliaikaisina vaihdon välineinä yhteiskunnallisen elämän käynnissä pitämiseksi ja tien raivaamiseksi uusille talouselämän muodoille.

Santillan hoiti tärkeitä tehtäviä Espanjan vallankumouksen aikana: hänestä tuli ensin heinäkuun 1936 lopulla antifasististen miliisien keskuskomitean jäsen, elokuun 11. päivänä Katalonian talousneuvoston jäsen ja joulukuun puolivälissä Katalonian autonomisen alueen talousministeri.

”Epäpoliittinen vallankumous”

Espanjan vallankumous oli siis suhteellisen kypsä niin anarkistisen ajattelijoiden aivoissa kuin kansan mielissäkin. Ei ihme, että Espanjan oikeisto saattoi katsoa Frente Popularin vaalivoiton helmikuussa 1936 merkitsevän vallankumouksen alkamista. Kansan syvät rivit rikkoivatkin viipymättä vaaliurnilla saavutetun menestyksen liian ahtaat puitteet. Parlamentaarisista pelisäännöistä piittaamatta ne eivät odottaneet edes hallituksen muodostamista vankien vapauttamiseksi. Maanviljelijät lakkasivat maksamasta maanvuokriaan. Maatyöläiset ottivat maan haltuunsa ja alkoivat viljellä niitä. Kyläläiset antoivat lähtöpassin kunnanvaltuustoilleen ja yrittivät parhaan kykynsä mukaan hallita itse. Rautatieläiset ryhtyivät lakkoon ja vaativat rautateiden kansallistamista. Madridin muurarit vaativat työläisten yleistä valvontaoikeutta.

Näihin vallankumouksen oireisiin eversti Francon johtamat sotilasjohtajat vastasivat vallankaappausyrityksellä. Mutta tällä he vain kiihdyttivät tosiasiasa jo alkuun päässeen vallankumouksen kulkua. Sevillaa lukuun ottamatta useimmissa suurissa kaupungeissa, etenkin Madridissa, Barcelonassa ja Valenciassa kansa ryhtyi hyökkäykseen, piiritti kasarmit, rakensi barrikadeja kaduille ja miehitti strategisesti tärkeät kohdat. Työläiset kiiruhtivat kaikkialta ammattiliittojensa avuksi. Kuolemaa halveksien, rinta paljaana ja aseitta he kävivät rynnäkköön francolaisten linnakkeita vastaan. Heidän onnistui riistää viholliselta sen tykit. He houkuttelivat sotilaat omiin riveihinsä.

Kansanjoukkojen vimma sai aikaan, että sotilaskapinan epäonnistuminen oli kahdenkymmenen tunnin kuluttua tosiasia. Silloin sosiaalinen vallankumous alkoi spontaanisti. Se alkoi tosin epätasaisesti, alueittain ja kaupungeittain, mutta missään se ei tapahtunut niin kiihkeästi kuin Kataloniassa ja siellä etenkin Barcelonassa. Kun laillinen esivalta tointui tyrmistyksestään, se ei voinut muuta kuin todeta, ettei sitä enää ollut. Valtio, poliisi, armeija ja hallinto näyttivät

menettäneen olemassaolon tarkoituksen. Kansalliskaartit oli karkotettu tai tuhottu. Järjestyksen ylläpitämisestä huolehtivat voittoisat työläiset. Elintarvikehuollon järjestäminen oli kiireellisin tehtävä: komiteat jakelivat elintarpeita sotilasleireiksi muuttuneilla barrikadeilla ja avasivat myöhemmin yhteisruokaloita. Korttelikomiteat organisoivat hallinnon, sotakomiteat työläismiliisien rintamalle lähettämisen. Työväentalosta oli tosiasiasa tullut raatihuone. Kysymys ei enää ollut pelkästään tasavallan puolustamisesta fasismia vastaan, vaan vallankumouksesta. Vallankumouksesta, jonka ei tarvinnut luoda hallintoelimiään pienistä pirstaleista, kuten Venäjällä: neuvostoja ei tarvinnut valita, koska ammattiyhdistyslinjalla toimiva anarkistinen organisaatio, josta erityiset peruskomiteat olivat peräisin, ulottui kaikkialle. CNT ja sen itsetietoinen vähemmistöryhmä FAI olivat voimakkaampia kuin virkavalta, joka oli nyt kuin varjo entisestään.

Mikään ei estänyt varsinkaan Barcelonassa työläiskomiteoita ottamasta de jure käsiinsä valtaa, jota ne jo de facto käyttivät. Mutta sitä ne eivät tehneet. Espanjan anarkismi oli jo vuosikymmenien ajan lakkaamatta varoittanut kansaa puoluepolitiikan narrinpelistä, julistanut taloudellisen toiminnan ensiarvoista merkitystä ja koettanut vieroittaa sitä demokraattisesta porvarillisesta vallankumouksesta saadakseen sen vedetyksi suoralla toiminnalla mukaan yhteiskunnalliseen vallankumoukseen. Vallankumouksen kynnyksellä anarkistit järjeilivät suunnilleen näin: tehköt poliitikot mitä haluavat; me ”epäpoliittiset” käymme käsiksi talouselämään. CNT-FAI:n tiedotuslehtisessä 9.3.1936 otsikolla ”Hallituksen tarpeettomuus” julkaistussa artikkelissa ennusteltiin, että käynnissä olevan omaisuuden pakkoluovutuksen seurauksena porvarillinen valtio tukehtuisi hengiltä.

Anarkistit hallituksessa

Hyvin pian kuitenkin tämä hallituksen väheksyntä vaihtui päinvastaiseen asenteeseen. Espanjalaisista anarkisteista tuli äkkiä hallitusvastaisuuden kannattajia. Barcelonassa, kohta heinäkuun 19 päivän vallankumouksen jälkeen tapasivat toisensa anarkistiaktivisti Garcia Oliver ja Katalonian autonomisen alueen presidentti, porvarillinen liberaali Companys. Vaikka jälkimmäinen olikin halukas astumaan syrjään, hän joutui pysymään virassaan. CNT ja FAI luopuivat aikeestaan harjoittaa ”anarkistista” diktatuuria ja julistivat olevansa valmiita yhteistyöhön muiden vasemmistoryhmittymien kanssa. Jo syyskuun puolivälissä CNT vaati keskushallituksen pääministeriä Largo Caballeroa asettamaan viisitoistajäsenisen puolustusneuvoston, jossa se itse tyytyi viiteen paikkaan. Se siis ryhtyi kannattamaan ajatusta hallitukseen osallistumisesta käyttämällä siitä toista nimitystä.

Anarkistit ottivat viimein vastaan ministerinpaikkoja kummastakin hallituksesta: ensin Katalonian autonomisen alueen hallituksesta ja sitten Madridin hallituksesta. Toveri ministeri Federica Montsanylle osoitetussa, 14.4.1937 päivätyssä avoimessa kirjeessä italialainen anarkisti Camillo Berneri, joka silloin oleskeli Barcelonassa, syytti heitä siitä, että he olivat hallituksessa pelkästään ”luokkaviihollisen kanssa teerenpeliä pitävien poliitikkojen” panttivankeina ja tuulensuojina. (1 Kansainvälinen työläisliitto AIT, johon CNT kuului, piti 11-13.6.1937 ylimääräisen kokouksen, jossa syytettiin ammattiliittoanarkistien keskuskomiteaa hallitukseen osallistumisesta ja tästä johtuneista myönnytyksistä. Tämän varjolla Sebastien Faure teki päätöksensä julkaista Le Liberaire -lehden heinäkuun 8, 15 ja 22 päivän numeroissa otsikolla ”Kohtalokas alamäki” artikkeleita, joissa ankarasti arvosteltiin espanjalaisten anarkistien menemistä hallitukseen. Tästä tyytymättömänä CNT aikaansai AIT:n sihteerin Pierre Besnardin erottamisen.) Totta onkin, että

valtio, johon he olivat integroituneet, pysyi porvarillisena valtiona, jonka poliittiset toimihenkilöt eivät useinkaan tunteneet uskollisuutta tasavaltaa kohtaan. Mikä oli syynä tähän luopumiseen? Espanjan vallankumouksen aiheena oli ollut proletariaatin vastaisku vastavallankumouksellisen vallankaappauksen torjumiseksi. Pakko käydä antifasististen miliisien voimalla taisteluun eversti Francon sotajoukkoja vastaan antoi vallankumoukselle aluksi itsepuolustuksellisen ja sotilaallisen luonteen. Kun yhteinen vaara uhkasi, anarkistit katsoivat, etteivät he voineet, halusivatpa tai eivät, olla yhtymättä kaikkiin muihin ammattiyhdistysvoimiin ja vieläpä niihin poliittisiin puolueisiin, jotka halusivat estää kapinan. Sitä mukaa kuin fasistiset vallat lisäsivät francolaisuudelle antamaansa tukea, taistelu fasismia vastaan rappeutui todelliseksi klassistyyppiseksi, totaaliseksi sodankäynniksi. Anarkistit eivät voineet osallistua siihen muutoin kuin luopumalla yhä enemmän periaatteistaan niin poliittisissa kuin sotilaallisissakin kysymyksissä. He tekivät sen virhepäätelmän, että vallankumouksen voitto oli varmistettavissa vain voittamalla ensin sota, ja sodalle, kuten Santillan myöntää, he uhrasivat kaiken. Berneri yritti turhaan vastustaa sitä että tämä muka aivan lyhyt sota asetettiin etusijalle ja väitti ettei Francoa käynyt kukistaminen kuin vallankumoussodalla. Tosiasiassa vallankumouksen jarruttaminen merkitsikin sen tärkeimmän aseiden, kansanjoukkojen aktiivisen osallistumisen, tylsyttämistä. Ja mikä vielä pahempaa: tasavaltalainen Espanja, jonka länsimaiset demokraatit olivat julistaneet kauppasaartoon ja jota fasistijoukkojen eteneminen vakavasti uhkasi, tarvitsi säilyäkseen venäläisten sotilaallista apua, ja tähän avunantoon sisältyi kaksi ehtoa: 1) Sen tuli hyödyttää ennen kaikkea kommunistipuoluetta ja niin vähän kuin suinkin anarkisteja; 2) Stalin ei mistään hinnasta halunnut yhteiskunnallisen vallankumouksen voittoja Espanjassa, ei vain siksi että se olisi merkinnyt anarkismin voittoja, vaan koska se olisi tiennyt Englannin investoimien pääomien pakkolunastusta, ja Englantia luultiin Neuvostoliiton liittolaiseksi Hitleriä vastustavien demokraatioiden piirissä. Espanjalaiset kommunistit peräti väittivät, ettei vallankumousta ollutkaan: laillinen hallitus oli vain kukistamassa sotilaskapinaa. Barcelonassa, jossa stalinistien komennossa olevat poliisivoimat vuoden 1937 toukokuun veristen päivien jälkeen riisuiivat työläiset aseista, anarkistit kielsivät yhteisen fasisminvastaisen taistelun nimessä työläisiä tekemästä vastarintaa. Surullinen kertomus siitä miten he sitten itsepintaisesti vaipuivat yhä syvemmälle Frente Popularin harhaan, kunnes tasavaltalaiset kärsivät lopullisen tappionsa, ei kuulu tämän kirjan puitteisiin.

Työläisten itsehallinnon tulokset

Talouselämän alueella, jota Espanjan anarkistit pitivät tärkeimpänä, he osoittautuivat kuitenkin kansanjoukkojen painostuksen edessä taipumattommiksi, ja ne kompromissit, joihin he joutuivat suostumaan, olivat paljon rajoitetumpia luonteeltaan. Maanviljelijöiden ja teollisuustyöläisten itsehallinto toimi suuressa määrin itsenäisesti. Mutta sitä mukaa kuin valtio vahvistui ja sodan totalitaarinen luonne paheni, muodostui sotaa käyvän porvarillisen tasavallan ja kommunismin tai tavallisimmin anarkistisen kollektivismin välinen ristiriita yhä jyrkemmäksi. Loppuvaiheessa lähinnä juuri työläisitsehallinto joutui antifasismien alttarilla uhrattuna huolehtimaan viivytystaistelusta.

On paikallaan viivähtää tämän kokeilun kohdalla, jonka järjestelmällinen tutkimus, kuten Peirats toteaa, on vielä suorittamatta; se on hankala tutkimuskohde, sillä ajasta ja paikasta riippuen siitä esiintyy lukematon joukko muunnoksia. Aihe ansaitsee sitäkin suuremman huomion, koska se on verrattain vähän tunnettu. Tasavaltalaistenkin leirissä se yleensä joko sivuutettiin vaike-

nemisella tai sitä parjattiin. Sisällissota hukutti sen alleen ja syrjäyttää sen vielä tänäkin päivänä ihmisten muistissa. Sitä ei lainkaan esiinny filmissä *Mousir a Madrid*. Ja silti se on ehkä positii-visinta mitä Espanjan anarkismi on jättänyt perinnöksi.

Vuoden 1936 heinäkuun 19. päivän vallankumous oli kansan jyrisevä vastaus francolaisten pronunciamientoon; seuraavana päivänä olivat tehtailijat ja suurmaanomistajat jättäneet kaikessa kiireessä omaisuutensa ja paenneet ulkomaille. Työläiset ja talonpojat ottivat huolehtiakseen heitteille jääneestä omaisuudesta. Maatyöläiset päättivät jatkaa maan viljelemistä omin voimin. He liittyivät spontaanisti yhteen ja muodostivat ”kollektiiveja”. Kataloniassa päätettiin CNT:n koolle kutsumassa talonpoikien alueellisessa kokouksessa syyskuun 5. päivänä, että maat kollektivisoitaisiin ammattiyhdistysten valvonnassa ja niiden johdolla. Sosialisoitaviksi joutuisivat suurtilat ja fasistien omaisuus. Pientilalliset saivat vapaasti tehdä valintansa yksityisomistuksen tai yhteisomistuksen välillä. Päätös vahvistettiin laillisesti hieman myöhemmin, lokakuun 7. päivänä 1936, keskushallitus takavarikoi korvausta maksamatta ”fasistikapinaan sekaantuneiden henkilöiden” omaisuuden. Lain kannalta toimenpide oli vajavainen, koska se vahvisti vain pienen osan kansan spontaanisti suorittamista omaisuuden haltuunottamisista: talonpojat olivat ryhtyneet pakkolunastamaan maita tekemättä eroa sillä, olivatko omistajat osallistuneet sotilasvallankaappaukseen vai eivät.

Alikehittyneissä maissa, missä laaja-alaiselle kulttuurille välttämättömät tekniset edellytykset puuttuvat, köyhää talonpoikaa kiehtoo enemmän yksityisomistus, jota hän ei vielä ole saanut kokea, kuin yhteisomistuksellinen maanviljelys. Mutta Espanjassa anarkistinen valistustyö oli yhdessä kollektivistisen perinteen kanssa korvannut teknisen alikehittyneisyyden, hillinnyt talonpoikien taipumusta yksilöajatteluun ja pannut heidät yhdellä ainoalla sysäyksellä kulkemaan kohti sosialismia. Tämän valinnan tekivät juuri köyhät talonpojat, kun taas varakkaammat, kuten esimerkiksi Kataloniassa, takertuivat individualismiin. Maatyöläisten valtaenemmistö (90%) halusi jo alun pitäen mieluummin liittyä kollektiiveihin. Näin sinetöitiin yhdellä iskulla talonpoikien ja kaupunkien työläisten välinen liitto, sillä viimeksi mainitut olivat jo työnsäkin perusteella tuotantovälineiden sosialisoinnin kannattajia. Näyttää jopa siltä, että yhteiskunnallinen tietoisuus oli maaseudulla vielä voimakkaampi kuin kaupungissa.

Maatalouskollektiivit ottivat samalla kertaa hoitaakseen kaksi eri toimintoa: taloushallinnon ja paikallishallinnon. Nämä molemmat toiminnot olivat erillisiä, mutta niitä hoitivat tai valvoivat useimmiten ammattiyhdistykset.

Taloushallintoa varten maatyöläisten yleiskokous valitsi joka kylästä hallintokomitean. Sihteeriä lukuun ottamatta kaikki komitean jäsenet jatkoivat ruumiillisen työn tekemistä. Työnteko oli pakollista kaikille 18-60 vuoden ikäisille työkykyisille miehille. Talonpojat jaettiin kymmenen tai useamman hengen ryhmiin, joita johti yksi valtuutettu. Jokaiselle ryhmälle jaettiin oma viljelyalueensa tai tehtävänsä jäsenten iän tai työn laadun mukaan. Joka ilta hallintokomitea otti vastaan ryhmien valtuutetut. Paikallishallintoa koskevissa asioissa kommuuni kutsui asukkaat usein koolle korttelin yleiskokoukseen kuulemaan toimintaselostuksia.

Kaikki tehtiin yhteiseksi lukuun ottamatta vaatekoneita, huonekaluja, henkilökohtaisia säästöjä, pienkarjaa, puutarhapalstoja ja perheiden omaan kulutukseen tarkoitettua siipikarjaa. Käsityöläiset, parturit, suutarit jne. ryhmiteltiin kollektiiveiksi, yhdyskunnan lampaat jaettiin usean sadan eläimen laumoihin, jotka uskottiin paimenten huostaan ja sijoitettiin järjestelmällisesti pitkin vuoria.

Tuotteiden jakotavassa kokeiltiin usein eri järjestelmiä, joista toiset perustuivat kollektivisiin, toiset jokseenkin täydelliseen kommunismiin ja muutamat molempien yhdistelmään. Pal-

kanmaksu suoritettiin useimmiten perheenjäsenten tarpeiden mukaan. Jokainen perheenpää sai päiväpalkkansa pesetoiksi merkityn maksumääräyksen, jota vastaan sai kulutustarvikkeita vain yhdyskuntien myymälöistä, jotka oli usein sijoitettu kirkkoon ja siihen kuuluviin rakennuksiin. Käyttämättä jäänyt osa palkkaa siirrettiin pesetoina kunkin omalle varantotilille. Tältä tililtä saattoi nostaa taskurahaa rajoitetun määrän. Asunnot, sähkö, lääkärinhoito, lääketarpeet ja vanhainhoito olivat ilmaisia samoin koulu, joka usein sijaitsi entisessä luostarissa ja oli pakollinen alle nelitoistavuotiaalle lapsille, joilta ruumiillinen työ oli kielletty.

Kollektiiviin kuuluminen pysyi vapaaehtoisena. Tätä vaati jo anarkistien vaalima vapausperiaate. Pientilallisia kohtaan ei harjoitettu minkäänlaista painostusta. Pysytellessään vapaaehtoisesti yhdyskunnan ulkopuolella he eivät voineet odottaa siltä palveluksia tai päivätöitä, koska he väittivät tulevansa omillaan toimeen. Heillä oli kuitenkin lupa osallistua mielensä mukaan yhteisiin töihin ja viedä tuotteitaan yhdyskuntien myymälöihin. He saivat tulla yleiskokouksiin ja pääsivät osallisiksi eräistä yhteisistä eduista. Heiltä oli kiellettyä vain suuremman maa-alan omistaminen kuin he kykenivät viljelemään, ja heille asetettiin vain yksi ehto; etteivät he itse tai heidän omaisuutensa olisi millään tavoin haitaksi sosialistiselle järjestykselle. Siellä täällä liitettiin sosialisoituja maa-alueita vapaaehtoisen vaihtokaupan nojalla yksityisten talonpoikien omistamiin tiluksiin. Useimmissa sosialisoiduissa kylissä itsenäisten talonpoikien tai kauppiaiden lukumäärä pieneni pienenemistään. Koska he tunsivat itsensä eristyneiksi, he pitivät parempana liittyä kollektiiveihin.

Näyttää kuitenkin siltä, että ne yhdyskunnat, jotka sovelsivat kollektivistista periaatetta työpäivittäin tapahtuvasta palkanmaksusta, pitivät pintansa paremmin kuin ne paljon harvalukuisemmat yhdyskunnat, joissa oli liian kiireesti haluttu panna täytäntöön täydellinen kommunismi ja olla välittämättä ihmisluontoon vielä lujasti juurtuneesta itsekkyydestä, jota ilmeni erityisesti naisissa. Eräissä kylissä, joissa rahan käyttö vaihdon välineenä oli lopetettu, joissa otettiin yhteisestä keosta ja joissa tuotettiin ja kulutettiin omat tuotteet omissa piirissä, tällaisen lamaannuttavan omavaltaisuuden haitat alkoivat tuntua ja yksilöajattelu sai pian taas yliotteen ja aiheutti yhdyskunnan hajoamisen, kun siitä erosivat jotkut pientilalliset, jotka olivat liittyneet siihen omaksumatta todellista kommunistista mielenlaatua.

Kommuunit olisivat yhdistyneet piirikunnallisiksi liitoiksi, ja nämä vuorostaan alueellisiksi liitoiksi. Kaikki yhden piirikunnallisen liiton maat muodostivat periaatteessa (1 Käytän sanaa 'periaatteessa', sillä kylien kesken esiintyi näissä asioissa riitaisuuksia.) enää vain yhden ainoan raja-aidattoman maa-alueen. Kylien välinen yhteenkuuluvuuden tunne oli äärimmäisen luja. Tasauskassojen avulla voitiin auttaa vähempiosaisia kollektiiveja. Työvälineet, raaka-aineet ja ylimääräinen työvoima asetettiin tarpeessa olevien yhdyskuntien käyttöön.

Maaseudun sosialisoinnin merkitys vaihteli eri maakunnissa. Kataloniassa, missä maatilat olivat pieniä tai keskisuuria ja missä yksityisomistuksen perinne eli voimakkaana talonpoikien keskuudessa, se supistui vain muutamisiin kokeilukollektiiveihin. Sitä vastoin Aragonissa sosialisointiin tiluksista yli kolme neljäsosaa. Durrutin kolonnan, erään anarkistisen miliisiosaston läpimarssi kohti pohjoisrintamaa taistelemaan francolaisia vastaan ja sitä seurannut kansan syvästä riveistä nousevan vallankumousvoiman luominen, joka oli tasavaltalaisessa Espanjassa ainoa lajissaan, herättivät maatyöläisten luovan oma-aloitteisuuden. Perustettiin noin 450 kollektiivia, joihin kuului 500 000 jäsentä. Itärannikon alueella (viisi maakuntaa, pääkaupunkina Valencia), joka oli Espanjan rikkain, syntyi noin 900 kollektiivia. Ne käsittivät 43% paikkakunnista ja edustivat 50% sitrushedelmien tuotannosta sekä 70% niiden markkinoista. Kastiliassa muodostettiin noin 300 kollektiivia, joissa oli osapuilleen 100 000 jäsentä. Sosialisointi saavutti samoin Estrema-

duran ja osan Andalusiaa. Siihen tähtääviä heikkoja pyrkimyksiä ilmeni myös Asturiassa, mutta ne tukahdutettiin nopeasti.

Mainittakoon että tämä perussosialismi ei ollut, kuten jotkut luulevat, yksinomaan ammattiyhdistysanarkistien aikaansaannosta. Työläisten itsehallinnon jäsenet olivat Gaston Lavalin kertoman mukaan usein ”anarkisteja tietämättään”. Viimeksi mainituissa maakunnissa tekivät kollektivisointialoitteen sosiaalidemokraattiset, katolilaiset ja Asturiassa peräti kommunistiset talonpojat. (1 Niillä Etelä-Espanjan paikkakunnilla, jotka eivät olleet anarkistien hallinnassa, eivät maatyöläiset kuitenkaan kokeneet kunnallisten hallintoelinten autoritaarisesti toimeenpanemia suurtilojen anastuksia minään vallankumouksellisena muutoksena: heidän palkkatilanteensa ei muuttunut; mitään työläisitsehallintoa ei ollut.)

Silloin kun talonpoikien itsehallintoa eivät sabotoineet sen vastustajat tai kun sota ei sitä kahlinnut, sen onnistuminen oli kiistaton. Sen saavuttamat voitot johtuivat tosin osaksi Espanjan maanviljelyksen takapajuisuudesta. Ei ollut vaikea rikkoa yksityisen suurmaanomistuksen tuotantotuloksia, sillä nämä tulokset olivat olleet surkean huonoja. Noin kymmentuhatta maata viljelevää ”lääninherraa” oli omistanut puolet niemimaan pinta-alasta. He olivat mieluummin pitäneet huomattavan osan maistaan kesantona kuin sallineet uuden itsenäisten tilallisten luokan muodostumisen ja maksaneet maatyöläisilleen kunnan palkkoja, mikä olisi uhannut heidän keskiaikaisen lääninherran asemaansa. Näin he olivat hidastaneet Espanjan maaperän luonnonrikkauksien käyttöönottoa.

Pienet maatilkut yhdistettiin isommiksi kokonaisuuksiksi ja maata viljeltiin laajoina yhtenäisinä alueina yleissuunnitelman ja agronomien ohjeiden mukaisesti. Maatalousteknikoiden tutkimustyön ansiosta tuotto nousi 30-50%. Kylvöala kasvoi, työmenetelmiä kehitettiin, ihmis-, eläin- ja konevoimaa käytettiin järkiperäisemmin. Viljelykset monipuolistuivat, kastelua kehitettiin, osa maasta käytettiin metsänistutukseen, taimistoja avattiin, rakennettiin sikaloita, maaseudulla perustettiin teknillisiä kouluja, koetiljoja, karjakantaa jalostettiin ja lisättiin, maataloutta palvelevia tehtaita pantiin käyntiin. Sosialisointi osoitti ylivoimaisuutensa sekä maasta poistuneisiin suurtilallisiin nähden, jotka jättivät osan maistaan viljelemättä, että alkeellisin menetelmin maataan viljeleviin pientilallisiin nähden, jotka käyttivät siemenviljana keskinkertaisia lajikkeita eivätkä lannoittaneet peltojaan väkilannoitteilla.

Maataloudelle saatiin ainakin hahmotelluksi taloussuunnitelma. Se perustui kollektiiveista saatuihin tuotanto- ja kulutustilastoihin, joiden kokoamisen suorittivat ensin piirikunnalliset komiteat omalta osaltaan ja sitten aluekomitea, joka valvoi alueen tuotannon määrää ja laatua. Alueen ulkomaankaupasta vastasi aluekomitea, joka keräsi myytäväksi tarkoitetut tuotteet ja suoritti näistä saaduilla tuloilla alueen yhteiset hankinnat.

Juuri itärannikon alueella maaseudun ammattiyhdistysanarkismi antoi parhaan osoituksen järjesty- ja koordinoitavuudesta. Sitruhedelmien vienti edellytti nykyaikaista ja järjestelmällistä markkinointitekniikkaa: sitä käytettiin erittäin menestyksellisesti huolimatta rikkaiden tuottajien kanssa syntyneistä, joskus kiivaistakin kiistoista.

Kulttuurikehitys kulki rinnan aineellisen kehityksen kanssa: lukutaidon opetus aikuisille aloitettiin; alueliitot laativat ohjelman, johon sisältyi kylissä pidettäviä esitelmätilaisuuksia, elokuvanäyttäntöjä sekä teatteriesityksiä.

Näiden toimien onnistuminen ei johtunut yksinomaan voimakkaasta ammattiyhdistysorganisaatiosta, vaan suurelta osalta myös kansan älykkyydestä ja aloitekyvystä. Vaikka talonpojat olivat enimmäkseen lukutaidottomia, he osoittivat sosialistista tietoisuutta, hyvää käytännön asioiden tajua sekä yhteishenkeä ja uhrimieltä, joka herätti ihailua ulkonaisten huomioitsijoiden

keskuudessa. Englantilainen riippumaton sosialisti Fenner Brockway, nykyisin lordi Brockway, lausui Segorben kollektiiviin tekemänsä vierailun jälkeen: ”Talonpoikien mieliala, heidän innostuksensa, tapa jolla he antavat omat panoksensa yhteiseen yritykseen, ylpeys jota he siitä tuntevat – kaikki tämä on todella ihailtavaa.”

Työläisten itsehallinto näytti kykynsä myös teollisuuden piirissä, etenkin Kataloniassa, Espanjan teollistuneimmassa osassa. Työläiset, joiden työnantajat olivat paenneet, ryhtyivät spontaanisti pitämään tehtaita käynnissä. Barcelonan tehtaita, joiden katoilla liehui CNT:n punamusta lippu, johtivat yli neljän kuukauden ajan vallankumouskomiteoiksi järjestäytyneet työläiset ilman valtion apua tai väliintuloa, usein vieläpä ilman kokenutta johtajistoa. Proletariaatilla oli onneksi kuitenkin puolellaan teknikot ja insinöörit. Päinvastoin kuin oli tapahtunut Venäjällä v.1917-1918 ja Italiassa v.1920 lyhytikäisen tehtaiden miehitysyrityksen aikana, insinöörit eivät kieltäytyneet antamasta apuaan uudelle sosialismin kokeilulle: jo ensimmäisistä päivistä lähtien he olivat läheisessä yhteistyössä työläisten kanssa.

Lokakuussa 1936 Barcelonassa pidettiin 600 000 työläistä edustava ammattiyhdistyskokous, jonka tarkoituksena oli teollisuuden sosialisointi. Työläisten aloite vahvistettiin Katalonian hallituksen 24.10.1936 antamalla asetuksella, joka samalla kun se ratifioi tapahtuneen tosiasian, saattoi työläisten itsehallinnon hallituksen valvonnan alaiseksi. Muodostettiin kaksi sektoria: sosialistinen ja yksityinen. Sosialisoituja olivat tehtaat, joissa oli yli sata työntekijää (50-100 työntekijän tehtaat voitiin myös sosialisoida, jos kolme neljäsosaa työntekijöistä sitä vaati), samoin sellaiset tehtaat, joiden omistajat kansantuomioistuin oli julistanut ”kapinallisiksi” tai jotka olivat luopuneet yritystoiminnan harjoittamisesta, lyhyesti sanoen sellaiset tehtaat, joiden kansantaloudellinen merkitys edellytti niiden erottamista yksityisestä sektorista (joukko velkaantuneita yrityksiä todella sosialisointiin).

Tehdasta, jossa vallitsi työläisten itsehallinto johti 5-15 jäsenen muodostama, tehtaan eri osastoja edustava hallintokomitea, jonka työläiset yleiskokouksessa nimittivät kahdeksi vuodeksi ja jonka paikoista vuosittain uusittiin puolet. Komitea nimitti johtajan, jolle se siirsi valtuutensa joka kokonaan tai osaksi. Erittäin tärkeissä yrityksissä oli johtajan nimitykselle saatava erityisen holhouselimen hyväksyminen. Tämän lisäksi jokaisen hallintokomitean rinnalle hallitus asetti valvojan. Tämä ei enää ollut varsinaista työläisten itsehallintoa, vaan pikemminkin yhteishallintoa, jossa yhteys valtioon oli hyvin läheinen.

Hallintokomitean kykeni erottamaan joko työläisten yleiskokous tai teollisuudenalan yleinen neuvosto (johon kuului neljä hallintokomiteoiden ja kahdeksan ammattiyhdistyksen edustajaa sekä neljä holhouselimen nimittämää teknikkoo). Yleinen neuvosto laati työsuunnitelman ja vahvisti voitonjaon. Sen päätöksiä oli noudatettava.

Yksityisinä säilyneiden yritysten piirissä valituilla työläiskomiteoilla oli tehtävänä valvoa tuotantoa ja työoloja ”läheisessä yhteistyössä työnantajan kanssa”.

Palkanmaksutapa säilyi täysin entisellään sosialisoiduissa tehtaissa. Jokaiselle työntekijälle maksettiin edelleenkin kiinteää palkkaa. Voittoa ei jaettu sen mukaan mitä työntekijän asema oli yrityksessä. Palkkoja ei juuri paljoakaan korotettu sosialisoinnin jälkeen ja korotukset olivat vieläkin pienempiä kuin yksityisomistukseen jääneellä sektorilla.

Lokakuun 24. päivänä 1936 annettu asetus oli työläisten itsehallintoon tähtäävien pyrkimysten ja valtion holhouspyrkimysten välinen kompromissi ja samalla kapitalismin ja sosialismin välinen kauppa. Sen laati muuan anarkistinen ministeri ja vahvisti CNT, koska anarkistijohtajat olivat mukana hallituksessa. Miten nämä olisivatkaan voineet pahastua hallituksen sekaantu-

misesta työläisten itsehallintoon, kun he kerran katsoivat johtavansa hallitusta? Ja kun susi oli päässyt lammastarhaan, se alkoi vähitellen esiintyä siellä kuin isäntä ainakin.

Teollisuusalojen yleisten neuvostojen melkoisista valtuuksista huolimatta kävi käytännössä ilmi että työläisten itsehallinto oli vaarassa ajautua itsekkääseen nurkkakuntaisuuteen, eräänlaiseen ”porvarilliseen osuustoiminnallisuuteen”, kuten Peirats toteaa, sillä jokainen tuotantoyksikkö ajatteli vain omia etujaan. Oli rikkaita kollektiiveja ja köyhiä kollektiiveja. Edelliset pystyivät maksamaan itselleen suhteellisen korkeita palkkoja kun taas jälkimmäisille kävi jopa vallankumousta edeltäneen ajan palkkojen maksaminen yli voimien. Edellisellä oli käytettävissään runsaasti raaka-aineita, jälkimmäiset kärsivät niiden puutetta, jne. Nämä epäsuhdut korjattiin melko nopeasti perustamalla keskustasaukassa, jonka ansiosta varat voitiin jakaa tasapuolisesti. Joulukuussa päätettiin Valenciassa pidetyissä ammattiyhdistyskokouksissa koordinoida tuotannon eri sektorit yleisen perussuunnitelman alaisiksi, jonka avulla välttyttäisiin haitalliselta kilpailulta ja yritystoiminnan hajanaisuudelta.

Ammattiyhdistykset ryhtyivät tämän jälkeen järjestelmällisesti organisoimaan uudelleen kokonaisia ammattialoja, sulkiivat satoja pienyrityksiä ja keskittivät tuotannon parhaiten varustettuihin. Esimerkiksi Kataloniassa valimoiden lukumäärä supistui yli 70:stä 24:ään, nahkatehtaiden 71:stä 40:ään, lasitehtaiden sadasta noin kolmeenkymmeneen. Mutta teollisuuden keskittäminen ammattiyhdistysten valvonnassa ei edistynyt niin nopeasti kuin ammattiyhdistysanarkistien taloussuunnittelijat olisivat toivoneet. Minkä vuoksi? Koska stalinistit ja reformistit vastustivat keskiluokan omaisuuden takavarikoimista ja kunnioittivat hartaasti yksityistä sektoria.

Tasavaltalaisen Espanjan muissa teollisuuskeskuksissa, missä Katalonian sosialisointiasetusta ei voitu soveltaa, kollektivisointeja tapahtui vähemmän kuin Kataloniassa, mutta yksityisomistukseen jääneisiin yrityksiin asetettiin usein, kuten esimerkiksi Asturiassa tapahtui, työläisistä muodostettuja valvontakomiteita.

Teollisuustyöläisten itsehallinto, samoin kuin maatyöläistenkin itsehallinto, onnistui pääpiirteissään. Todistajilta riittää loputtomasti kiitosta etenkin itsehallinnollisesti johdettujen kaupunkien laitosten hyvälle toiminnalle. Useita tehtaita, joskaan ei kaikkia, johdettiin erinomaisen hyvin. Sosialisoitu teollisuus antoi ratkaisevan panoksen fasismia vastaan käytyyn sotaan. Ne harvat asetehtaat joita Espanjaan oli perustettu ennen vuotta 1936, sijaitsivat Katalonian ulkopuolella: työnantajat eivät nimittäin luottaneet katalonialaiseen proletariaattiin. Barcelonan alueella jouduttiin tehtaat kiireesti muuntamaan tasavallan puolustusta palveleviksi. Työläiset ja teknikot kilvoittelivat innostuksessa ja aloitehengessä. Rintamalle alkoi hyvin nopeasti virrata pääasiassa Kataloniassa valmistettuja sotatarvikkeita. Samoin olivat merkittäviä ponnistukset sodankäynnille välttämättömien kemiallisten tuotteiden valmistuksen aloittamiseksi. Yhtä tarmokkaasti sosialisoitu teollisuus toimi siviilitarpeiden tyydyttämiseksi. Se ryhtyi muunnettujen tekstiilikuitujen valmistukseen, mitä siihen saakka ei ollut harjoitettu Espanjassa, ja alkoi käsitellä hampua, espartoruohoa, riisinolkia ja selluloosaa.

Itsehallinto joka tuhottiin

Rahavarat ja ulkomaankauppa olivat kuitenkin jääneet tasavaltalaisten porvarillisen hallituksen tahdosta yksityisen sektorin käsiin. Valtio tosin valvoi pankkeja, mutta se varoi asettamasta niitä palvelemaan työläisten itsehallintoa. Käyttöpääoman puutteessa useat kollektiivit elivät niiden varojen turvin, jotka oli kaapattu heinäkuussa 1936, vallankumouksen puhkeamishetkel-

lä. Tämän vuoksi niiden oli jatkuvasti turvauduttava sattumanvaraisiin keinoihin, kuten kirkolle, luostareille ja francolaisille kuuluneiden jalokivien ja arvoesineiden takavarikoimiseen. CNT harjoitti eräänlaisen ”liittovaltiopankin” perustamista. Oli kuitenkin toiveajattelua yrittää kilpailla sosialisoinnilla säästyneen rahapääoman kanssa. Ainoa ratkaisu olisi ollut siirtää kaikki rahapääoma järjestäytyneen proletariaatin käsiin. CNT, joka oli Frente Popularin talutusnuorassa, ei uskaltanut mennä niin pitkälle.

Pääasiallisena esteenä oli kuitenkin se aluksi peitelty, sittemmin avoin vihamielisyys, jota eräät tasavaltalaisen Espanjan poliittiset johtoryhmät lietsoivat itsehallintoa kohtaan. Sitä syytettiin työväenluokan ja pikkuporvariston välisen ”yhteisrintaman” rikkomisesta, siis yhteispelistä francolaisten vihollisten kanssa. (Tämä ei silti estänyt parjaajia kieltäytymästä antamasta aseita anarkistien etujoukolle, joka joutui Aragonissa paljain käsin uhmaamaan fasistien konekiväärejä, ja jota tämän jälkeen syytettiin ”saamattomuudesta”).

Kommunistinen maatalousministeri Uribe hyökkäsi lokakuun 7. päivänä annettua asetusta vastaan, joka antoi lain voiman muutamille maaseudulla suoritetuille kollektivisoinneille. Vaikka hän teeskenteli päinvastaista, hän suhtautui kollektivisointiin täysin kielteisesti ja pyrki lannistamaan sosialisointiin osallistuneet talonpojat. Hän asetti kollektiivien lailliselle vahvistamiselle erittäin ankaria ja monimutkaisia säännöksiä. Niistä, joita ei ollut vahvistettu määräajassa, tuli automaattisesti laittomia, ja niiden maat voitiin tämän nojalla palauttaa entisille omistajilleen.

Uribe yllytti talonpoikia olemaan liittymättä kollektiiveihin tai käänsi heidän mielensä niitä vastaan. Yksityisten pientilallisten kääntyessä hänen puoleensa joulukuussa 1936 hän julisti heille pitämässään puheessa, että kommunistisen puolueen ja hallituksen kiväärit olivat heidän käytettävissään. Hän jakoi heille maahan tuotettuja lannoitteita, joita hän oli kieltäytynyt antamasta kollektiiveille. Hän ja hänen virkaveljensä, Katalonian autonomisen alueen talousministeri Comorera, kokosivat pienet ja keskisuuret maanomistajat yhdeksi ainoaksi taantumukselliseksi ammattiliitoksi, johon liittyivät kauppiat ja vieläpä jotkut pientilallisina esiintyvät suurmaanomistajatkin. He riistivät työläisten ammattiliitolta Barcelonan elintarvikehuollon ja luovuttivat sen yksityisten käsiin.

Sen jälkeen kun vallankumouksen etujoukko oli murskattu Barcelonassa toukokuussa 1937, hallitus viimein sotaväen voimalla teki empimättä lopun maanviljelijöiden itsehallinnosta. Elokuun 10. päivänä 1937 annettu asetus määräsi ”Aragonin alueellisen puolustusneuvoston” hajotettavaksi sillä tekosyyllä, että se oli ”jäänyt hallinnon keskityksen ulkopuolella.” Sen liikkeelle-panevaa voimaa, Joaquin Ascaso, syytettiin ”jalokivien myynnistä”, mikä todellisuudessa oli tapahtunut varojen hankkimiseksi kollektiiveille. Heti sen jälkeen majuri Listerin (stalinistin) 11. motorisoitu divisioona ryhtyi panssarivaunujen tukemana toimintaan kollektiiveja vastaan. Se tunkeutui Aragoniin kuin vihollismaahan. Sosialisoitujen yritysten johtomiehet pidätettiin, heidän toimipaikkansa miehitettiin ja suljettiin, itsehallintokomiteat hajotettiin, yhdyskuntien varastot ryöstettiin, huonekalut rikottiin, karjalaumat lohkottiin pieniin osiin. Kommunistinen lehdistö tuomitsi ”pakkosocialisoinnin rikokset”. 30 prosenttia Aragonin kollektiiveista tuhottiin täydellisesti.

Raaoista otteistaan huolimatta ei stalinismin yleensä onnistunut pakottaa aragonialaisia talonpoikia ryhtymään yksityisiksi maanomistajiksi. Heti Listerin divisioonan läpimarssin jälkeen hävitettiin useimmat omistuskirjat, jotka talonpojat oli aseella uhaten pakotettu allekirjoittamaan, ja kollektiivit muodostettiin uudelleen. G. Munis kirjoitti: ”Tämä oli Espanjan vallankumouksen esimerkillisimpiä episodeja. Talonpojat antoivat uuden todistuksen sosialistisesta vakaumuksestaan huolimatta hallituksen terrorista ja heihin kohdistuneesta taloudellisesta boikotista.”

Kollektiivien palauttamiseen oli muuten toinen, vähemmän sankarillinen syy: kommunistinen puolue oli viimeinkin oivaltanut, että se oli antanut pahan iskun maatalouden elinvoimalle, saattanut työvoimapulan takia sadonkorjuun vaaranalaiseksi, masentanut Aragonin rintaman sotilaiden mielialan ja vahvistanut vaarallisessa määrin keskisuurten maanomistajien luokkaa. Niinpä se yritti korjata omia vahinkojaan ja herättää henkiin osan kollektiiveista. Mutta uusille kollektiiveille ei enää löytynyt laajuudeltaan ja laadultaan ensimmäisten kollektiivien veroisia maa-alueita eivätkä ne myöskään löytäneet johtohenkilöitään, joista useimmat olivat paenneet vainoja, etsineet turvaa rintamalta anarkistidivisioonista tai joutuneet vankilaan.

Itärannikolla, Kastiliassa, Huescassa ja Teruelin maakunnissa tasavaltalaiset tekivät jatkuvasti samantapaisia aseellisia hyökkäyksiä maanviljelijöiden itsehallintoa vastaan. Se säilyi jotenkuten hengissä eräillä alueilla, jotka eivät vielä olleet joutuneet francolaisten käsiin, etenkin itärannikolla. Valencian hallituksen lievimmin sanoen epäselvä politiikka maaseudun sosialismia koskevissa kysymyksissä myötävaikutti Espanjan tasavallan tappioon: köyhät talonpojat eivät aina täysin selvästi tienneet, että heidän etujensa mukaista oli taistella tasavallan puolesta.

Hallinnollinen byrokraatia ja ”autoritaariset” sosialistit sabotoivat teollisuuden itsehallintoa sen menestymisestä huolimatta. Lehdistön ja radion välityksellä toimeenpantiin alustavasti valtaisa mustaamis- ja parjauskampanja, joka pyrki etenkin saattamaan kyseenalaiseksi tehtaiden tuotantomiteoiden harjoittaman itsehallinnon rehellisyyden. Tasavaltalainen keskushallitus kieltäytyi myöntämästä minkäänlaisia luottoja Katalonian itsehallinnolle, vaikka Katalonian anarkistinen talousministeri Fabregas oli tarjonnut itsehallinnolle anottujen luottojen takeeksi miljardin arvosta säästökassojen talletuksia. Kun stalinisti Comorera kesäkuussa 1937 tuli talousministeriksi, hän jätti itsehallinnolla johdetut tehtaat ilman niitä raaka-aineita, joita hän avokätisesti jakoi yksityiselle sektorille. Hän jätti myös toimittamatta sosialistisille yrityksille Katalonian hallinnon tilaamat tarvikkeet.

Keskushallituksella oli käytettävissään tehokas keino kollektiivien tukehduttamiseksi: kuljetusvälineiden kansallistaminen, jonka avulla se kykeni huoltamaan toisia ja katkaisemaan kaikki toisille menevät tavaratoimitukset. Sitä paitsi se osti ulkomailta univormuja tasavaltalaista armeijaa varten sen sijaan että se olisi kääntynyt Katalonian tekstiilikollektiivien puoleen. Käytämällä tekosyynä maanpuolustuksen tarpeita se peruutti elokuun 22. päivänä 1937 annetulla asetuksella lokakuussa 1936 annetun Katalonian sosialisointiasetuksen soveltamisen metalli- ja kaivosteollisuuden yrityksissä, joka leimattiin ”perustuslain hengen vastaiseksi”. Vanhan vallan entiset edustajat, itsehallinnon syrjäyttämät johtajat tai tarkemmin sanoen ne, jotka eivät olleet halunneet ottaa vastaan teknikonvirkoja itsehallinnolla johdetuista tehtaista, palasivat kostonhaluisina entisille paikoilleen.

Lopullisen iskun antoi elokuun 11. päivän asetus vuodelta 1938, jolla sotateollisuus alistettiin varusteluministeriön sotilaskomentoon. Tehtaisiin tulvi ylettömän runsaasti virkamieskuntaa. Niihin tunki laumoittain tarkastajia ja johtajia, jotka olivat saaneet nimityksensä pelkästään puoluejäsenyytensä perusteella – tässä tapauksessa siksi että olivat vastikään liittyneet kommunistipuolueeseen. Työläiset masentuivat huomattavasti menettäneensä hallinnan yrityksissä, jotka he olivat kokonaisuudessaan luoneet sodan ensimmäisten kriittisten kuukausien aikana, ja tuotanto kärsi tästä.

Katalonian teollisuuden itsehallinto säilyi kuitenkin muilla teollisuudenaloilla tasavaltalaisen Espanjan kukistumiseen saakka. Tosin vajaalla teholla, sillä teollisuus oli menettänyt tärkeimmät markkinansa ja siltä puuttui raaka-aineita, koska hallitus oli evännyt niiden ostamiseen tarvittavat määrärahat.

Lyhyesti sanoen espanjalaiset kollektiivit, jotka hädintuskin olivat ehtineet syntyä, puristettiin klassisiin taisteluvälinein käydyn sodan ankariin puitteisiin, ja nimessä tai sen varjolla tasavalta leikkasi etujoukoltaan siivet ja antoi periksi maan sisäiselle taantumukselle.

Kollektiiveista saatu kokemus on kuitenkin kannustava. Sen innoittamina ovat nämä Emma Goldmanin v.1938 lausumat ihailevat sanat: ”Näyttää siltä, että teollisuuden ja maatalouden kollektivisointi on suurin saavutus, mihin millään vallankumouskaudella koskaan on päästy. Sitä paitsi, vaikka Franco saavuttaisikin voiton ja Espanjan anarkistit tapettaisiin sukupuuttoon, heidän alulle panemansa aate tulee säilymään hengissä.” Ja Federica Montseny esitti heinäkuun 21. päivänä 1937 Barcelonassa pitämässään puheessa nämä kaksi vaihtoehtoa: ”Toisella puolen ovat ne, jotka kannattavat auktoriteettia, totalitaarista valtiota, valtiojohtoista taloutta ja yhteiskuntajärjestelmää, joka militarisoi kaikki ihmiset ja tekee valtiosta suurtyönantajan, suurparittajan, toisella puolen ovat kaivokset, pellot, tehtaat ja työpajat ammattiliitoiksi järjestäytyneen työtätekevän luokan omassa käytössä.” Tämä ei ole ollut yksinomaan Espanjan vallankumouksen ongelma, vaan se voisi vallan hyvin olla yleismaailmallisessa mittakaavassa koko sosialismin huomispäivän ongelma.

Jälkisanat

Espanjan vallankumouksen kärsimä tappio riisti anarkismilta ainoan linnoituksen, joka sillä oli koko maailmassa. Tämän koettelemuksen jäljiltä se oli murskana, hajallaan ja melko huonossa huudossa. Historian sille langettama tuomio oli muutenkin ankara ja eräiltä osin epäoikeudenmukainen. Anarkismi ei suinkaan ollut todellinen tai ainakaan pääasiallinen syyllinen francolaisuuden voittoon. Maatalouden ja teollisuuden kollektiivikokeilu, joka jouduttiin suorittamaan mitä traagisimmissa ja epäsuotuisimmissa olosuhteissa, jätti jälkeensä voittopuolisesti positiivisen tilitaseen. Sitä arvosteltiin kuitenkin väärin, sitä aliarvioitiin ja parjattiin. Usean vuoden ajan oli autoritaarisella sosialismilla, joka viimeinkin oli päässyt eroon vastenmielisestä kilpailijastaan, anarkismista, yliote kaikkialla maailmassa. Neuvostoliiton vuonna 1945 natsilaisuudesta saavuttama voitto sekä sen kiistämättömät ja jopa suurenmoisetkin tekniset saavutukset näyttivät jonkin aikaa puhuvan valtiososialismin oikeutuksen puolesta.

Mutta hallitusvallan ”rajanylitykset” kääntyivät varsin pian sitä itseään vastaan. Ne herättivät ajatuksen siitä, että keskitetyn valtiovallan lamaannuttavaa vaikutusta olisi lievennettävä, että tuotantoyksiköillä tulisi olla laajempi itsemääräämisoikeus, että työläisiä kannustaisi työskentelemään paremmin ja enemmän, jos heillä olisi sananvaltaa yritysten hallinnassa. Eräässä Stalinin vasalliksi joutuneessa maassa kehittyi – käyttäkäsemme lääketieteellistä termiä – ”vasta-aineita”. Titon Jugoslaviaa karisti yltään ikeen, joka oli liian raskas kantaa ja joka teki siitä eräänlaisen siirtomaan. Se ryhtyi arvioimaan uudelleen dogmeja, joiden talouselämälle vihamielinen luonne nyt kävi päivänselväksi. Se palasi taas entisten oppi-isien kouluun. Se löysi ja luki varovasti Proudhonin teoksia, ammensi oppia hänen ennusteistaan. Se tutki myös Marxin ja Leninin ajattelun perin vähän arvostettuja anarkistisia alueita. Se tutki seikkaperäisesti muun muassa ajatusta valtion täydellisestä kuolemista, jota ei tosin ollut vielä kokonaan pyyhitty pois politiikan sanastosta, mutta joka oli enää pelkkä aineettomaksi muuttunut rituaalikaava. Se palasi siihen lyhyeen ajanjaksoon, jolloin bolševismi ja alhaalta käsin syntynyt köyhälistön demokratia sekä sen luomat neuvostot olivat olleet yhtä. Se löysi kultajyvän, käsitteen jonka vallankumouksen johtajat olivat ensin lausuneet ja jonka he pian olivat unohtaneet – työläisten itsehallinnon. Samoin se kiinnitti huomiota tehtaiden orastaviin tuotantokomiteoihin, joita vallankumouksellinen tartunta oli samoihin aikoihin saanut versomaan Saksassa ja Italiassa sekä huomattavasti myöhemmin Unkarissakin ja, kuten italialainen Roberto Guiducci teoksessaan 'Arguments' kertoo, se pohti, eikö ajatusta tuotantokomiteoista, jonka stalinismi ilmeisistä syistä oli tukahduttanut, voitaisi omaksua uudelleen nykyaikaistetussa muodossa.

Kun siirtomaavallasta vapautunut Algeria itsenäistyi ja sen uudet johtomiehet keksivät laillistaa talonpoikien ja työläisten spontaanisti toimeenpanevat eurooppalaisten heitteille jättämän omaisuuden haltuunotot, se otti esimerkkiä Jugoslavian menettelystä vastaavassa tilanteessa ja muokkasi tätä koskevan lainsäädäntönsä samalta pohjalta.

Itsehallinto on kiistämättä luonteeltaan demokraattinen, jopa anarkistinen instituutio, ellei sitä riistetä sen toimintamahdollisuuksia. Samoin kuin vuosien 1936-1937 espanjalaiset kollektiivit, se pyrkii jättämään talouselämän hallinnon työntekijöiden omiin käsiin. Tässä tarkoituksessa se asettaa jokaiseen yritykseen vaaleilla valitun kolmiportaisen työläisedustajiston: itsenäisesti toimivan yleiskokouksen, tämän neuvottelevan valiokunnan eli työläisneuvoston sekä toimeenpanevan elimen, hallintokomitean. Lainsäädäntö antaa määrätynlaisen suojan byrokraatisoitumisen vaaraa vastaan: valitut edustajat eivät voi mielin määrin jatkaa edustajana oloaan, heidän on suoranaisesti osallistuttava tuotantoon jne. Jugoslaviassa voidaan yleiskokouksen ulkopuolella kysyä työläisten kantaa myös yleisellä äänestyksellä. Hyvin suurissa yrityksissä yleiskokoukset muodostetaan työtehdasyksiköittäin.

Jugoslaviassa ja Algeriassa on – ainakin teoriassa tai tulevaisuutta silmälläpitäen – annettu tärkeä tehtävä kommuunille, jossa yleisillä työläisten itsehallinto on hallitsevana. Joka tapauksessa ainakin teoriassa pitäisi yleisten asioiden hoidon kehittyä desentralisaation suuntaan ja tapahtua yhä kasvavassa määrin paikallisella tasolla.

Käytäntö kuitenkin poikkeaa tuntuvasti näistä pyrkimyksistä. Kyseisissä maissa itsehallinto ottaa ensin askeliaan diktatuuri-, sotilas- ja poliisivaltion muodostamisessa puitteissa, valtion, jonka runkorakenteena on yksi ainoa puolue ja jota ohjaa autoritaarinen ja holhousintoinen valtiovalta ilman että sitä itseään voitaisiin millään tavoin valvoa tai arvostella. Poliittisen hallinnon autoritaaristen periaatteiden ja taloudellisen itsehallinnon anarkististen periaatteiden välillä vallitsee siis ristiriita.

Tämän lisäksi esiintyy lainsäätäjien varotoimista huolimatta tietynlaista byrokratisoitumista itse yritystenkin piirissä. Useimmat työläiset eivät vielä ole kyllin kypsiä osallistumaan tehokkaasti itsehallintoon. Heiltä puuttuu harjaannusta ja teknisiä tietoja eivätkä he ole riittävässä määrin päässeet irti vanhasta palkansaajamentaliteetistaan, he ovat liian kärkkäitä luovuttamaan valtuudet edustajiensa käsiin. Tästä on seurauksena, että pieni vähemmistö ottaa yrityksen hallinnan omiin käsiinsä, vaatii itselleen kaikenlaisia etuoikeuksia, toimii oman mielensä mukaan, pysyttelee johtotehtävissä, hallitsee ilman valvontaa, menettää kosketuksen todellisuuteen, eristäytyy työkansasta, jota se toisinaan kohtelee kopeasti ja halveksivasti, ja tällä tavoin lannistaa työläisten mielet ja saa heidät tuntemaan vastenmielisyyttä itsehallintoa kohtaan.

Valtion taholta tapahtuva valvonta on myös usein niin tunkeilevaa ja painostavaa, että se estää ”itsehallintolaisia” sanan varsinaisessa mielessä osallistumasta hallintaan. Itsehallinnon elinten mieltä liiemmin kyselemättä hallitus asettaa niiden rinnalle johtajia, vaikka lain mukaan niiltä olisikin pyydettävä tähän suostumusta. Näiden toimihenkilöiden sekaantuminen yritysten hallintaan on usein lainvastaista, ja he käyttäytyvät toisinaan yhtä mielivaltaisesti kuin entiset työnantajat. Hyvin suurissa jugoslavalaisissa yrityksissä on johtajien nimitys puhtaasti valtiollinen asia: nämä paikat marsalkka Tito jakaa vanhan kaartinsa jäsenille.

Itsehallinto oli lisäksi raha-asioissa erittäin riippuvainen valtiosta. Se elää niiden määrärahojen varassa, jotka valtio suvaitsee sille myöntää. Se voi käyttää vapaasti vain vähäisen osan voitoistaan, loput maksetaan velansuorituksena valtionrahastoon. Valtio käyttää itsehallinnolla saatuja tuloja paitsi talouselämän takapajuisten sektorien kehittämiseen – mikä on aivan oikein – myös hallituskoneiston, ylettömän suuren virkamieskunnan, armeijan ja järjestysvallan palkkaukseen ja toisinaan kohtuuttoman suurin arvovaltakuluihin. ”Itsehallintolaisten” alipalkkaus heikentää innostusta itsehallintoon ja on suorastaan vastoin sen periaatteita.

Yritys on sitä paitsi valtiovallan taloussuunnitelmien alainen; nämä laaditaan mielivaltaisesti ja kansan syvien rivien mieltä kysymättä, ja tämä rajoittaa tuntuvasti sen toimintavapautta. Algeriassa itsehallinto joutuu lisäksi kokonaan luovuttamaan huomattavan osan tuotannostaan valtion markkinoitavaksi. Sillä on myös valvojanaan ”holhouselimiä”, jotka sen varjolla, että ne muka epäitsekäästi antavat teknistä apua, pyrkivät asettumaan itsehallinnon paikalle ja itse muuttumaan hallinnollisiksi elimiksi.

Totalitaarisen valtion byrokratia suhtautuu karsaasti itsehallinnon autonomiaan tähtääviin pyrkimyksiin. Kuten jo Proudhon aavisti, se ei siedä mitään muuta valtaa oman valtansa rinnalla. Se pelkää sosialisointia ja ihannoii kansallistamista, siis valtion virkamiesten avulla tapahtuvaa suoraa hallintaa. Se pyrkii riistämään itsehallintoa, supistamaan sen valtuuksia, vieläpä sulauttamaan sen itseensä.

Yhden puolueen järjestelmä suhtautuu itsehallintoon yhtä epäluuloisesti. Sekään ei suvaitsi kilpailijaa. Jos se hyväksyy kilpailun piiriinsä, se tekee niin vain voidakseen paremmin tukahduttaa sen. Sillä on jaostoja useimmissa yrityksissä. Se tuntee suurta kiusausta sekaantua hallintaan, tehdä työläisten valitsemat elimet tarpeettomiksi tai pakottaa ne nöyriksi välikappaleikseen, vääristää vaalit laatimalla ehdokaslistat etukäteen, vahvistuttaa työläisneuvostoilla päätöksiä, jotka se on tehnyt jo ennakolta, harjoittaa manipulointia ja taivuttelua työläisten valtakunnallisissa kokouksissa.

Näitä autoritaarisia ja johdon keskitykseen tähtääviä pyrkimyksiä vastaan eräät itsehallinnolliset yritykset reagoivat osoittamalla yksinvaltaisia taipumuksia. Ne esiintyvät ikään kuin ne koostuisivat yhteenliittyneistä pienyrittäjistä. Ne ovat toimivinaan yksinomaan siellä toimivien työntekijöiden hyödyksi. Niillä on taipumus supistaa toimihenkilöidensä määrää, jolloin kakkua ei jouduta jakamaan niin moneen osaan. Ne tahtoisivat tuottaa vähän joka lajia sen sijaan että erikoistuisivat. Ne vaivaavat päätään saadakseen laadituksi suunnitelmia ja säännöksiä, joissa otetaan huomioon koko yhteisön edut. Jugoslaviassa, missä yritysten välinen vapaa kilpailu on säilytetty kannustimena ja samalla kertaa kuluttajien suojana, pyrkimys autonomiaan johtaa räikeisiin eroavuuksiin yritysten käyttötuloksissa ja samalla taloudellisiin järjettömyyksiin.

Näin ollen työläisten itsehallinnon liikkeellepanevana voimana on eräänlainen heiluriliike, joka saa sen heilahtamaan jatkuvasti kahden ääri-ilmiön, liiallisen autonomian ja liiallisen valtiojohtoisuuden, auktoriteetin tai anarkian, työläisvallan tai sotilasvallan välillä. Etenkin Jugoslavia on vuosien varrella korjaillut keskitettyä hallintoa keskityksellä ja muokannut näitä instituutioita jatkuvasti onnistumatta vielääkään löytämään ”kultaista keskitietä”.

Useimmat työläisten itsehallinnon heikkouksista olisivat ilmeisesti vältettävissä tai korjattavissa, jos olisi olemassa laillinen, hallitusvallasta ja yhden puolueen järjestelmästä riippumaton ammattiyhdistysliike, joka samalla sekä versoisi itsehallintoon osallistuvista työläisistä että sulki heidät kaikki piiriinsä ja jota elähdyttäisi sama henki kuin Espanjan anarkistista ammattiyhdistysliikettä. Mutta Jugoslaviassa samoin kuin Algeriassakin ammattiyhdistysliike esittää joko toisarvoista osaa ja vaikuttaa tarpeettomalta koneistolta tai on valtion ja maan ainoan puolueen käskyvallassa. Se ei siis täytä tai täyttää vain hyvin vajavaisesti autonomian ja keskitetyn hallinnon välisen sovittelijan tehtävän, jonka tulisi sille kuulua ja jonka se paljon paremmin kuin totalitaariset poliittiset järjestöt pystyisi ottamaan hoidettavakseen; puhtaasti työläisistä syntyneenä se olisi itse asiassa sopivin elin sovittamaan yhteen keskipakoiset ja keskihakuiset voimat ja ”tasapainottamaan” – kuten Proudhon sanoi – työläisten itsehallinnon vastakohtaisuudet.

Kuvaa ei kuitenkaan pitäisi maalata liian synkin värein. Työläisten itsehallinnolla on tosin voimakkaita ja hellittämättömiä vastustajia, jotka eivät ole koskaan luopuneet toivosta saada se epäonnistumaan, mutta totuus on, että se on niissä maissa, missä sitä paraikaa kokeillaan, osoittanut dynaamisuutensa. Se on näyttänyt työläisille vilahduksen uusista näköaloista ja jossakin määrin palauttanut heille työn ilon. Se on pannut heissä alulle todellisen ajattelutavan mullistuksen. Se on istuttanut heidän mieliinsä aidon sosialismin alkeet, kuten ajatuksen palkkatyöväestön vähittäisestä katoamisesta, työntekijän uudesta lähentämisestä työhönsä ja hänen osallistumisestaan vapaaseen päätöksentekoon. Tällä tavoin se on vaikuttanut tuottavuutta kohottavasti. Huolimatta oppikauden väistämättömistä alkuhankaluuksista se on merkinnyt voittotililleen huomattavia tuloksia.

Pienet anarkistipiirit, jotka seuraavat hieman liian etäältä työläisten itsehallintoa Jugoslaviassa ja Algeriassa, suhtautuvat siihen myötätunnon ja ihmetyksen sekaisin tuntein. He tajuvat kyllä, että sen piirissä ovat jotkut heidän ihanteensa rippeet toteutumassa, mutta kokeilu ei juuri

lainkaan suju anarkistisen kommunismin laatiman ihannekaavion mukaisesti. Sen tekee päinvastoin mieli asettua ”autoritaarisiin” puitteisiin, jotka ovat anarkismille vastenmielisiä. Ja nämä puitteet epäilemättä tekevät sen eräässä mielessä heikoksi: Aina on pelättävissä, että autoritaarisuuden syöpäkasvain ahmaisee sen. Mutta jos työläisten itsehallintoa tarkasteltaisiin lähempää ja puolueettomasti, siinä voitaisiin havaita pikemminkin rohkaisevia piirteitä.

Jugoslaviassa työläisten itsehallinto on hallitusvallan demokratisoitumiseen vaikuttava tekijä. Sen ansiosta puolueen jäsentenhankinta tapahtuu terveemmältä pohjalta työläisten keskuudessa. Tästä on seurauksena, että puolue pikemminkin kannustaa kuin johtaa sitä. Sen toimihenkilöistä tulee kansanjoukkojen parhaita puhetoreita, jotka ovat herkempiä ymmärtämään näiden ongelmia ja pyrkimyksiä. Albert Meister, nuori sosiologi, joka on vaivautunut tutkimaan tätä ilmiötä itse paikalla, totesi äskettäin, että työläisten itsehallinnossa piilee ”demokratian virus”, jonka tartunta ajan mittaan tuntuu maan ainoassa puolueessakin. Se on sille kuin virkistyslääke. Se liittyy yhteen puolueen alemmat portaat ja työväestön syvät rivit. Kehitys on ollut niin selvää, että se on saanut jugoslavialaiset teoreetikot käyttämään kieltä, jonka anarkistikin hyväksyisi. Niinpä eräs heistä, Stane Kavcic, julistaa: ”Sosialismin iskujoukkona Jugoslaviassa ei voi tulevaisuudessa olla poliittinen puolue ja valtio, joka toimii ylhäältä alaspäin, vaan kansa, koska kansalaisilla silloin on laillinen oikeus vaikuttaa alhaalta ylöspäin.” Ja hän ilmoittaa rohkeasti, että työläisten itsehallinto ”yhä enenevässä määrin vapauttaa ihmiset siitä jäykästä kurista ja käskynalaisuudesta, joka on ominaista kaikille poliittisille puolueille.”

Algeriassa tämä suuntaus on vähemmän selvä, kokeilu on ollut käynnissä liian vähän aikaa ja se on lisäksi vaarassa jälleen joutua huonoon valoon. Kuvaavana esimerkkinä voidaan kuitenkin mainita, että FLN:n ammatinvalinnanohjauskomission esimies Hocine Zahouane (joka tosin sittemmin menetti virkansa sotilasvallankaappauksen seurauksena ja ryhtyi salaisen sosialistisen opposition johtomieheksi) oli vuoden 1964 lopulla julkisesti tuominnut holhouselinten taipumuksen asettua itsehallintoon osallistuvien yläpuolelle ja alistaa heidät sotilaskomentoon: ”Silloin ei mitään sosialismia enää ole!” hän huudahti. ”Työväen riistossa tapahtuu vain muodonmuutos.” Kyseisen artikkelin kirjoittaja vaati lopuksi, että työntekijät todella itse saisivat päättää tuotannostaan ja ettei heitä enää ”manipuloitaisi palvelemaan sosialismille vieraita tarkoituseriä.”

Lyhyesti sanoen, millaisia sitten ovatkin ne vaikeudet, joihin työläisten itsehallinto törmää ja ne ristiriidat, joissa se ponnistelee, sillä näyttää jo käytännössä olevan ainakin se hyvä puoli, että se tarjoaa massoille mahdollisuuden harjaantua suoraan alhaalta ylöspäin suunnattuun demokratiaan, että se kehittää, rohkaisee ja kannustaa heitä vapaaseen aloitteentekoon, juurruttaa heihin velvollisuudentunnon, sen sijaan että se ylläpitäisi heissä sellaisia ikivanhoja tottumuksia kuin passiivisuutta, alistuvuutta ja alemmuudentunnetta, jonka entisajan sortovalta on jättänyt heille perinnöksi. Vaikka tämä oppiaika on joskus vaivalloinen, vaikka tahti on hitaanlainen, vaikka se rasittaa yhteiskuntaa lisäkustannuksilla, vaikka sitä ei voi toteuttaa kuin muutamien erehdysten ja erinäisten ”häiriöiden” hinnalla, nämä kasvuvaivat näyttävät joistakin huomioitsijoista vähemmän haitallisilta kuin valtiokommunismin näennäinen järjestys, näennäinen komeus ja näennäinen ”tehokkuus”, sillä valtiokommunismi hävittää ihmisen, tukahduttaa kansan aloitekyvyn, lamauttaa tuotannon ja huolimatta eräistä aineellisista saavutuksista, joihin on päästy maksoi mitä maksoi, se alentaa itse sosialismin aatteenkin arvoa.

Neuvostoliitto itsekin kulkee kohti taloudellisten hallintomenetelmien uudelleenarviointia, mikäli uusi autoritaarinen taka-askele ei tee tyhjäksi nykyistä pyrkimystä liberalisoitumiseen. Hrustsev näytti ennen lokakuun 15 päivänä 1964 tapahtunutta kukistumistaan oivaltaneen, tosin liian myöhään ja arkailevasti, teollisuuden desentralisaation välttämättömyyden. Joulukuun alus-

sa vuonna 1964 Pravdassa julkaistiin otsikolla ”Koko kansan valtio” pitkä artikkeli, jossa pyrittiin määrittelemään ne rakennemuutokset, joiden ansiosta ns. ”koko kansan valtion” valtiomuoto poikkeaa ”proletariaatin diktatuurista”, nimittäin demokratisoinnin kehitys, kansan syvien rivien osallistuminen yhteiskunnan johtoon työväen itsehallinnon kautta, sovetien (työläis-, talonpoikais- ja sotilasneuvostojen) ja ammattiliittojen arvonalautus jne.

Michel Tatu on 16.2.1965 Le Mondessa julkaistussa artikkelissaan ”Tärkeä ongelma: talouselämän vapauttaminen” on paljastanut ne erittäin vakavat vaikeudet, ”joista Neuvostoliiton koko byrokraattinen koneisto ja ennen kaikkea talous kärsii”. Jälkimmäisen saavuttama tekninen taso tekee sen johdon harteita painavan byrokraatian ikeen yhä sietämättömämmäksi. Yritysten johtajat eivät voi päättää mistään asiasta kääntymättä ainakin yhden ja tavallisimmin viiden, kuuden viraston puoleen. ”Kukaan ei kiistä sitä huomattavaa taloudellista, teknistä ja tieteellistä kehitystä, joka on tapahtunut kolmekymmentä vuotta kestäneen stalinistisen suunnitelmatalouden aikana. Mutta juuri tästä johtuu, että tämä talous luetaan tällä hetkellä kehittyneiden talouksien luokkaan ja että ne vanhat rakenteet, joiden avulla tälle asteelle on päästy, ovat osoittautuneet siihen täysin ja entistäkin huonommin soveltuviksi.” ”Tämän suunnattoman hitausmomentin voittamiseksi, joka vallitsee koko koneiston huipulta sen pohjalle saakka, tarvittaisiin siis paljon enemmän kuin pelkkiä yksityiskohtien korjauksia, tarvittaisiin huomattava muutos sekä hengessä että menettelytavoissa, jonkinlainen uusi destalinisaatio.” Tämä kuitenkin edellyttää sitä – kuten Ernest Mandel hiljattain totesi Temps Modernes -lehdessä julkaistussa artikkelissaan – ettei pyrkimys desentralisaatioon pysähdy pelkästään yritysten johtajien autonomian asteelle, vaan että se johtaa todellisen työläisten itsehallintoon

Aivan äskettäin ilmestyneessä kirjassaan Michel Garder ennustaa hänkin, että Neuvostoliitossa väistämättömästi tulee tapahtumaan vallankumous. Selvästi antisosialistisista asenteistaan huolimatta tekijä kuitenkin epäilee, luultavasti pahoilla mielin, ettei nykyisen hallitusmuodon ”kuolinkamppailu” voi johtaa kapitalismin paluuseen. Hän päinvastoin uskoo, että tuleva vallankumous omaksuu uudelleen vanhan iskulauseen vuodelta 1917: Kaikki valta neuvostoille. Se saattaisi niin ikään turvautua uudelleen henkiin herätettyyn ja taas lailliseksi tulleseeseen syndikalismiin. Se korvaisi lopulta nykyisen jyrkästi keskitetyn hallitusmuodon enemmän desentralisoidulla liittovaltiolla. ”Yksi historian lukuisista paradokseista on, että juuri neuvostot (sovetit) edustavat sitä vaaraa, joka uhkaa kukistaa nykyisen, erheellisesti neuvostohallitukseksi kutsutun hallitusmuodon.”

Tämä johtopäätös käy yksiin vasemmistolaisen huomioitsijan Georges Gurvitchin oman johtopäätöksen kanssa, jonka mukaan desentralisaatioon, vieläpä työläisten itsehallintoon tähtävien pyrkimysten mahdollinen onnistuminen, vaikkapa vain alkuun pääseminenkin Neuvostoliitossa, osoittaisi ”että Proudhon oli ollut oikeassa enemmän kuin oli osattu luullakaan”.

Kuubassa, missä valtiojohtoisuutta edustava Che Guevara joutui luopumaan teollisuuden johtamisesta, avautunee uusi näköaloja. Rene Dumont, castrolaisen talouselämän tuntija, valitteli äskettäin eräässä kirjassaan ”liikakeskitystä” ja byrokraatisoitumista. Hän tähdensi erityisesti erään ministeriön osaston ”autoritaarisia” erehdyksiä; se pyrkii itse johtamaan tehtaita ja päättyy täysin päinvastaiseen tulokseen: ”Kun halutaan saada aikaan voimakkaasti keskitetty organisaatio, ei lopulta puututa juuri mihinkään, koska oleellisia asioita ei kyetä valvomaan.” Saman arvostelun saa valtion monopoli jakelutoiminnassa: siitä johtuva lama olisi voitu välttää, jos jokainen tuotantoyksikkö olisi saanut itse suoraan hoitaa tarveaineiden hankintansa. ”Kuuba aloittaa aivan turhaan taas alusta sen taloudellisten erehdysten sarjan, joka on tapahtunut sosialistisissa maissa”, sanoi Rene Dumontille muuan puolalainen virkaveli, joka asemansa vuoksi on asiasta hyvin peril-

lä. Lopuksi tekijä kehottaa hartaasti autonomiaan ja maataloudessa pienten maataloustuotanto-osuuskuntien yhteenliittymiin. Arkailematta hän kehottaa loppusanoissa taudin lääkkeeksi työläisten itsehallintoa, joka soveltuisi erinomaisesti yhteen suunnitelmatalouden kanssa.

Näin on anarkismin aate viime aikoina päässyt jälleen esille siitä syrjitystä asemasta, mihin se parhaajat olivat sen saattaneet. Nykyhetken ihminen, joka laajoissa osissa maapalloa on joutunut olemaan valtiokommunismin koe-eläimenä ja joka nyt nousee saamastaan iskusta vielä puoli-pökerryksissä, kumartuu äkkiä kiihkeän uteliaana tutkimaan – ja useimmiten hyvin tuloksin – anarkismin uranuurtajien viime vuosisadan puolella esittämiä uuden itsehallinnollisten yhteiskunnan luonnoksia. Hän ei tosin hyväksy niitä kokonaisuudessaan, mutta hän ammentaa niistä oppia, hän saa niistä innostusta yrittää toteuttaa vuosisatamme jälkipuoliskolle kuuluva tehtävä: murtaa niin talouselämän kuin politiikankin piirissä ne kahleet, joita kovin epämääräisesti kutsutaan ”stalinismiksi”, silti luopumatta sosialismin pääperiaatteista – vaan päinvastoin löytämällä tai uudelleen löytämällä todella aidon, nimittäin vapautteen liittyvän sosialismin kaavat.

Vuoden 1848 vallankumouksen ollessa ylimmillään Proudhon ajatteli viisaasti, että olisi ollut liikaa vaatia hänen käsityöläisiään siirtymään suoraa päätä ”anarkiaan”, ja tällaisen enimmäisohjelman puutteessa hän hahmotteli anarkistisen vähimmäisohjelman: valtiovallan asteittaisen purkamisen, ja samanaikaisen, alhaalta käsin vaikuttavien kansanvaltaisten hallintoelimien kehittämisen, joita hän kutsui klubeiksi ja joita 1900-luvun ihminen kutsuisi valtuustoiksi. Useilla tämän hetken sosialisteilla näyttää sellaisen ohjelman tutkiminen olevan enemmän tai vähemmän tietoisena pyrkimyksenä

Mutta jos anarkismille näin tarjoutuu tilaisuus uuteen elpymiseen, se voi puhdistaa täydellisesti maineensa vain jos se kykenee sekä opeillaan että toiminnallaan osoittamaan perättömäksi ne valheelliset tulkinnat, joita siitä on liian kauan esitetty. Joaquin Maurin, joka vuoden 1924 paikkeilla halusi kiihkeästi tehdä anarkismista lopun Espanjassa, väitti, ettei anarkismi pystyisi säilymään hengissä kuin muutamissa takapajuisissa maissa kansan syvissä riveissä, jotka tarrautuvat siihen, koska ne ovat jääneet täysin vaille sosialistista kasvatusta ja elävät vaistojaan varassa. Maurin toteaa lopuksi: ”Anarkisti, joka kykenee saamaan silmänsä auki, oppimaan, lakkaa automaattisesti olemasta anarkisti.”

Jean Maitron, joka on tutkinut anarkismin historiaa Ranskassa, erehtyi aivan yksinkertaisesti luulemaan ”anarkiaa” sekasoroksi ja kuvitteli vielä joitakin vuosia sitten, että anarkismi oli kuollut 1800-luvun myötä, koska muka meidän aikakaudellemme oli ominaista suunnittelu, organisaatio ja kuri. Hänen jälkeensä on englantilainen George Woodcock uskonut voivansa syyttää anarkisteja siitä, että nämä ovat historian valtavirtausta vastaan kulkevia idealisteja, jotka elättelevät mielessään näkemystä idyllisestä tulevaisuudesta samalla kun he tuntevat jatkuvaa kiintymystä nyt jo kuolemaa tekevän menneisyyden miellyttävempiin puoliin. Muuan toinen englantilainen anarkismin tuntija, James Joll, väittää jyrkästi, että anarkistit ovat epäajanmukaisia, sillä heidän käsityksensä ovat muka ristiriidassa suurteollisuuden sekä joukkotuotannon ja joukkokulutuksen kehityksen kanssa, ja perustuvat romanttiseen, takautuvaan näkemykseen ihannoidusta, menneisyyteen kuuluvasta yhteiskunnasta, joka koostuu käsityöläisistä ja talonpojista, toisin sanoen 1900-luvun kaikkien realiteettien ja talousjärjestelmän täydelliseen hylkäämiseen.

Tätä edeltäneillä sivuilla on yritetty osoittaa, ettei tämä anarkismi kuva ole todellinen. Raken-tava anarkismi, se anarkismi, jonka olemuksen Bakunin on täydellisimmin ilmaissut kirjoituksiinsa, perustuu järjestäytymiseen, itsekuriin, yhdentymiseen ja federalistiseen, ei pakotteita käyttävään vallan keskitykseen. Se nojaa nykyaikaiseen suurteollisuuteen, nykyajan tekniikkaan, nykyajan proletariaattiin, maailmanlaajuiseen internationalismiin. Tämän perusteella se on nyky-

aikaa, se kuuluu 1900-luvulle. Oikeamminkin voisi olla niin, että juuri valtiokommunismi on se joka ei enää vastaa nykyhetken maailman tarpeita, eikä niinkään anarkismi.

Joaquin Maurin myönsi vuonna 1924 vastahakoisesti, että anarkismin historiassa on sen heikkenemisoireita seurannut voimakas elpyminen. Ehkäpä espanjalainen marxisti on ennustuksensa osunut oikeaan vain tämän mielipiteenkorjauksen suhteen – mutta se jääköön tulevaisuuden arvosteltavaksi.

Loppulause

Siitä on jo vuosia, kun luulin anarkistisen vallankumouksen oraiden alkaneen nousta Ranskan nuorison keskuudessa. Muiden mukana seurasin kiinnostuneena ja – miksi sen salaisin? – myötämielisenä yhteiskunnan valvonnasta riistäytyneiden työläisnuorten kahakointia ja tappe-luita sekä poliisien että aikuisten kanssa: nämä olivat niitä paljonpuhuttuja nahkatakkinuoria, köyhälistökortteleiden järjestäytyneitä jengejä.

Näiden sosiaalisten nuorten lisäksi panin merkille, ettei nuorisomme kokonaisuudessaan kuu-lunut kenellekään. Sen ilmeinen skeptisyys ei ollut penseyttä eikä harrastelijamaisuutta, vielä vähemmän nihilismia, vaan koko vanhemman väen väärin arvojen täydellistä hylkimistä, oli-vatpa nämä sitten hierarkian ja auktoriteetin lumoissa eläviä porvareita tai stalinisteja, uusia jesuiittoja, jotka tottelivat sokeasti – perinde ac cadaver.

Vuoden 1958 alussa Ranskan radiossa nuorisosta käydyssä keskustelussa luulin voivani väittää: ”Sosialismi elää aina nuorten sydämissä, mutta jotta se vetäisi heitä puoleensa, sen on tehtävä pesäero stalinismin traagisista erehdyksistä, sen on esiinnyttävä anarkistisena.”

Seuraavana vuonna julkaisin esseekokoelman nimeltä *Jeunesse du socialisme libertaire* (1 Jul-kaisija: Marcel Riviere – Recueil Sirey.) (Anarkistissosialistinen nuoriso), ja sen alkuun laadin seuraavan omistuskirjoituksen nuorisolle:

Juuri sinulle, tämän päivän nuorisolle, minä omistan nämä esheet. Tiedän että sinä käännät selkäksi ideologioille ja ”ismeille”, joista sinua itseäsi vanhempien henkinen köyhyys on tehnyt onttoja sanoja.

Tiedän että sinulla on sitkeitä (ja täysin aiheellisia) epäluuloja kaiken ”politiikkaa” koskevan suhteen. Tiedän että ne ukot, jotka 1800-luvulla pohtivat yhteiskunnallista ongelmaa, tuntuvat sinusta vanhoilta parroilta. Tiedän, että ”sosialismi”, jonka niin usein ovat pettäneet ja häpäisseet juuri ne, jotka siihen vetoavat, herättää sinussa syytä epäilyä.

Vastauksissasi ”uutta aaltoa” koskevaan kyselyyn sinä et kirjoittanut kaavakkeeseesi: ”Sosialis-tinen tulevaisuus ei ole toivottava, koska alistaa yksilön täydellisesti yhdelle poliittiselle aatteelle, valtiolle.”

Sinä sanot meille kuitenkin, ettei toive ihmisen ihmistä kohtaan harjoittaman sorron lopetta-misesta suinkaan saa sinua vieromaan sosialismia, vaan sen tekevät ”byrokrania ja puhdistukset”.

Sinä toisin sanoen toivoisit sosialismia, jos se olisi todellista. Valtaosa tuntee hyvin herkästi sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden, ja lukuisat ovat riveissämme ne, jotka tuntevat että kapi-talismi on tuomittu tuhoutumaan.

Sitä paitsi sinä rakastat kiihkeästi vapautta, ja eräs sinun edustajasi kirjoittaa: ”Ranskan nuoriso on käynyt aina vain anarkistisemmaksi”.

Kuten Jourdain oli kirjoituksissaan, niin olet sinäkin anarkistinen sosialisti tietämättäsi. Jako-biinisen sosialismin aaterihkaman vararikkopesän vastakohtana on anarkistiselle sosialismille leimaa-antavaa nuoruus. Ei vain siksi että siinä piilee tulevaisuus, ainoa mahdollinen, rationaa-linen ja samalla kertaa inhimillinen vastine historian tuomitsemalle talousjärjestelmälle, vaan myös koska se vastaa tämän päivän nuorison hartaita, joskin vielä epämääräisiä toiveita: ilman tämän nuorison mukanaoloa ja yksimielisyyttä olisi turha yrittää maailman jälleenrakentamista.

”Luulen”, kirjoittaa eräs näistä nuorista, ”että saan vielä elinaikanani nähdä tämän sivistyksen luhistuvan.” Minä puolestani rohkenen toivoa eläväni niin kauan että voisin olla kanssasi silmin-näkijänä ja osallisena, kun Nuoriso, tuo jättiläisluuta, lakaisee. Ja kunpa se väärän sosialismin prosessi, jota tämä kokoelma käsittelee, voisi jättää mieleesi joitakin niistä aineksista, joista sinä kerran mieli täynnä intoa, joka ei enää jätä epäilykselle sijaa, rakennat oikeudenmukaisempaa ja vapaampaa yhteiskuntaa.”

Vuoden 1968 toukokuun vallankumous antoi runsain mitoin vahvistusta näille ennakkoodotuksille. Se oli todella jättiläismäinen luudanpyyhkäisy. Sen suoritti nuoriso, eikä vain yliopilasnuoriso, vaan myös työläisnuoriso, jota ikätoveruus ja yhteinen vieraantuminen satoi edelliseen. Niin yliopistoissa kuin tehtaissa ja ammattiliitoissa viroissaan olevien aikuisten diktatuuri, edustivatpa nämä opettajistoa, työnantajia tai ammattiyhdistysjohtoa, saatettiin kiistanalaisiksi ja sitä jopa vakavasti horjutettiin. Ja tämä odottamaton räjähdys, joka kuin ukkosenjyrähdys kohosi ilmoille tarttuvana ja tuhoisana, oli suuressa määrin peräisin anarkistisesta sosialismista.

Se ei lähtenyt liikkeelle yksinomaan porvarillisen yhteiskunnan vaan myös yliopistopiireihin vuosi vuodelta yhä syvemmälle tunkeutuneen myöhäisstalinilaisen kommunismin kritiikistä. Se sai virikkeitä erityisesti pienen, opiskeluolosuhteiden parantamiseksi toimivan ryhmän sodanjulistuksesta ”opiskelukurjuudelle”. Sen esikuvana oli ylioppilaiden kapinointi maailman eri maissa, etenkin Saksassa.

Se otti aseeseen suoran toiminnan, tahallisen laittomuuden, työskentelytilojen miehityksen, eikä se epäröinyt vastata mellakkapoliisivoimien väkivaltaisuuteen vallankumouksellisella väkivallalla; se asetti kyseenalaiseksi kaiken, kaikki omaksutut aatteet, kaikki olemassa olevat rakenteet; se antoi hylkäävän tuomion sekä professorien yksinpuhelumaiselle luennointitavalle että työnantajien itsevaltaisuudelle; teki lopun tähtikultista; opetteli muutaman melskeisen viikon aikana suoraa demokratiaa, vuoropuhelua tuhannella suulla, kaikkien kommunikointia kaikkien kanssa.

Se joi ahneesti vapauden lähteestä. Lukemattomissa istunnoissa ja kaikenlaisissa joukkokokouksissa jokainen tajusi olevansa oikeutettu vapaasti ilmaisemaan mielipiteensä. Amfiteatteriksi muutetulla torilla – se oli suljettu liikenteeltä ja väittelijät istuivat jopa katukäytävilläkin – keskusteltiin pitkään, laveasti ja avoimesti edessä olevien katutaisteluiden strategiasta. Sorbonnen, vallankumouksen tyyssijan pihalle, käytäville ja kerroksiin, minne kuka tahansa saattoi päästä, olivat vallankumouksen kaikki suuntaukset tasapuolisesti asettaneet esille telineitä, joissa niillä oli näytteillä propaganda-aineistoaan ja kirjallisuuttaan.

Tämän saavuttamansa vapauden turvin anarkistit kykenivät pääsemään aiemmasta eristyneisyydestään. He taistelivat rinta rinnan autoritaarista suuntaa edustavien marxilaisten vallankumouksellisten kanssa tuntematta juuri lainkaan vihamielisyyttä keskenään ja unohtaen hetkeksi entiset kahnaukset. Ainakin taistelun nousuvaiheessa, jolloin kaikkea muuta tärkeämpää oli seistä yhteistä vihollista vastaan, musta lippu ja punalippu liehuivat yhdessä ilman keskinäistä kilpailua ja etuilla.

Kaikki auktoriteetit oli saatettu häpeään tai, mikä oli vielä pahempaa, naurunalaisiksi. Myyttiä Elysee-palatsin vanhuksesta sallimuksen edustajana ei niinkään kaatanut vakava puhe kuin pila-piirroksiset ja satiiri. Kulissi on juuri de Gaulle. Kansalliskokouksen sananhelinä kuitattiin muser-tavalla välinpitämättömyydellä: yksi ylioppilaiden pitkistä marsseista pääkaupungin halki sattui eräänä päivänä kulkemaan Bourbon-palatsin editse ilman että koko palatsin olemassaoloa oltiin huomaavinaanakaan.

Muuan taikasana kajahteli vuoden 1968 toukokuun kunniakkaina viikkoina niin tiedekunnissa kuin tehtaissakin. Se oli lukemattomien väittelyiden aiheena, sen selittämistä vaadittiin, sen historiallisia ennakkotapauksia muisteltiin, sen tämänhetkisiä kokeiluja tutkittiin tarkasti ja suurella innolla: se sana oli itsehallinto. Varsinkin Espanjassa vuonna 1936 tapahtuneista kollektivisoinneista saatua esimerkkiä käytettiin suuressa määrin hyväksi. Iltaisin saapui Sorbonneen työläisiä perehtymään tähän yhteiskunnallisen ongelman uuteen ratkaisuun. Heidän palattuaan työpajoihin virisi tästä aiheesta keskusteluja pysäytettyjen koneiden ympärillä. Vuoden 1968 toukokuun

vallankumous ei tosin soveltanut itsehallintoa käytännössä, vaan pysähtyi sen kynnykselle tai paremminkin aivan sen partaalle. Mutta ajatus itsehallinnosta juurtui ihmisten mieliin, ja ennemminkin tai myöhemmin se vielä uudelleen nousee sieltä esiin.

Tämä niin voimakkaasti anarkistinen vallankumous sai onneksi kuitenkin puoltajansa, nuoren juutalaisen anarkistin, 23-vuotiaan ranskalais-saksalaisen Daniel Cohn-Benditin, joka oli sen sytyttäjä ja, Ranskasta karkottamisensa jälkeen, samalla myös sen elävä symboli. Dany ei ole mikään anarkismin teoreetikko, ja aatteellisessa mielessä hänen veljensä Caby, Saint-Nazairen lyseon opettaja, on luultavasti häntä kypsempi ja oppineempi. Danylla on kuitenkin muita, kirjannoppineisuutta vanhempia valtteja. Hänessä on mitä suurimmassa määrin ainesta oikeaksi anarkistiksi. Hän on osoittautunut synnynnäiseksi agitaattoriksi, harvinaisen voimakkaaksi, suoraksi, realistiseksi, konkreettiseksi kansanjohtajaksi, joka tekee yleisöön voimakkaan vaikutuksen ilman demagogiaa tai teeskentelyä. Aidon anarkistin tavoin hän lisäksi kaihtaa esiintymistä suurena johtajana ja haluaa pysyä taistelijana muiden joukossa. Oltuaan Ranskan ensimmäisen ylioppilaskapinan, Nanterren tiedekunnan kapinan alkuunpanijana ja henkisenä johtajana, hän vaikutti, tosin tahattomasti, sen valtaisan vastalausemyrskyn puhkeamiseen, joka ravisteli koko maata. Porvarit sen enempää kuin stalinistitkaan eivät anna hänelle anteeksi sitä että hän haukkui heitä huijareiksi. Mutta olipa hän poissa tai läsnä, sekä porvarit että stalinistit erehtyisivät kuvitellessaan päässeensä hänestä eroon, sillä ”raivopäillä” on varamiehiä: hän on aina heidän kintereillään.

Vielä loppusanoiksi: tästä pikku kirjasta, joka nyt ilmestyy suomenkielisenä käännöksenä, tuli kotimaassaan noina uudestisyntymisen viikkoina myyntimenestys. Tekijällä ei ole tähän todellakaan mitään osuutta, mutta eikö se todista, kuten niin monet muutkin seikat, anarkismin uudelleensyntymistä Ranskassa, missä vallankumous tilapäisestä keskeytyksestään huolimatta nyt vasta toden teolla on alkamassa?

Kirjallisuutta

ANARKISMI

- Arvon, Henri, L'Anarchisme, 4. painos, ("Que sais-je?"), Pariisi 1968.
- Dressen, Wolfgang, Antiautoritäres Lager und Anarchismus, (Wagenbach Rotbuch 7), Länsi-Berliini 1968.
- Eerits sur l'Anarchie, ("écrits"), Pariisi 1964.
- Ericson, Bengt ja Johansson, Ingemar (toim.), Anarkisterna i klasskampen. (Tribun), Tukholma 1968.
- Horowitz, Irving Louis, The Anarchists, New York 1964.
- Joll, James, The Anarchists, (UP), Lontoo 1969.
- Maitron, Jean, Histoire du mouvement anarchiste en France (1880-1914), Pariisi 1955.
- Ni Dieu ni maitre, histoire et anthologie de l'anarchie, 2 osaa, (Ed. de Delphes) Pariisi 1966.
- Strand, Mads ja Aastorp, Hans Petter (toim.), Anarkistisk lesebok, tekster fra Kropotkin til Cohn-Bendit, (Pax), Trondheim 1969.
- Woodcock, George, Anarchism, 2. painos, (Pelican), Harmondsworth 1963.
- Anarkismen, (Prisma), Tukholma 1964.

ANARKISTIT

- Archives, Bakounine, 4. osaa ilmestynyt, Leiden 1961-1965.
- Bakounine, Michel, La Liberte, (Pauvert), Pariisi 1965.
- Etatisme et Anarchie, (E.J. Brill), Leiden 1967.
- Federalisme, socialisme, antitheologisme, (Nataf), Pariisi 1969.
- Bakunin, Michail, Gott und der Staat und andere Schriften, (ronoro), Reinbek bei Hamburg 1969.
- Gröndahl, Brita, Pierre-Joseph Proudhon, (Federativ), Tukholma 1959.
- Gurvitch, George, Proudhon, 1965.
- Hauptmann, Pierre, Marx et Proudhon, Pariisi 1947.
- Kropotkin, Peter, En anarkists minnen, (Forum), Uddevalla 1968.
- Conquest of Bread, (Benjamin Blom), New York 1968.
- Field, Factories and Workshops, (Benjamin Blom), New York 1968.
- Malatesat, Errico, L'Anarchie, Pariisi 1929.
- Programme et organisation de l'Association Internationale des Sociali, Montevideo, touko-marraskuu 1934.
- Ravachol et les anarchistes, Pariisi 1964.
- Richards, V. (toim.), Errico Malatesta, his Life and Ideas (Freedom Press), Lontoo 1965.
- Stirner, Max, Der Einzige und sein Eigentum und andere Schriften herausgegeben von H.G. Helms (Reihe Hanser 6). Munchen 1969.
- Woodcock ja Avakoumovitch, The Anarchist Prince (Kropotkin), Lontoo 1950.

ENSIMMÄINEN INTERNATIONAALI

- Freymond, Jacques, La Premiere Internationale, 2 osaa, Geneve 1962.
- Marx, Karl, Kansainvälisen työväenliiton perustamismanifesti ja Kansainvälisen työväenliiton yleiset säännöt, Marx ja Engels: Valitut teokset, 1. osa, (Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike),

Petroskoi 1958.

Molnar, Miklos, Le Declin de la Premiere Internationale Geneve 1963.

VUODEN 1871 KOMMUUNI

Lefebvre, Henri, La Proclamation de la Commune, 1965.

Lissagaray, O.H. Histoire de la Commune de 1871, 1964.

Marx, Karl, Kansalaissota Ranskassa, Marx ja Engels, Valitut teokset, 1. osa, (Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike), Petroskoi 1958.

SYNDIKALISMI

Besnard, Pierre, Les Syndicats ouvriers et la revolution sociale 1930.

Monatte, Pierre, Trois Scissions syndicales, 1958.

Pellouties, Fernard. Histoire des Bourses du Travail, 1921.

VENÄJÄN VALLANKUMOUS

Avrich, Paul, The Russian Anarchists, Princeton 1967.

Deutscher, Isaac, Trotski, der unbewaffnete Prophet 1921-1929, (Kohlhammer), Stuttgart 1962.

Venäjän vallankumous jatkuu yhä, (Taskutieto), Porvoo 1967.

Federali, Ugo, Dalla Insurrezione des contadini in Ueraino alla Rivolta di Cronstadt, Milano 1950.

Mett, Ida, Kronstadt 1921, Tukholma 1969.

Plechanov, G. Anarkismi ja sosialismi, 1907.

Trotskij, Leo, Den förrådada revoltionen, (Partisan), Mölndal 1969.

Trotsky, Leon, The History of the Russian Revolution, (Gollancz), Lontoo 1965.

Voline, La revolution inconnue 1917-1921, 2. painos, (Belfond), Pariisi 1969.

NEUVOSTOT

Gramsci, Antonio, L'Ordine Nuovo 1919-1920, 1954.

Masini, Pier Carlo, Anarchie e comunisti nel movimento dei Consigli, Milano 1951.

Antonio Gramsci e l'Ordine Nuovo visti da un libertario, Livorno 1956.

Gli Anarchici italiani e la rivoluzione russa, 1962.

Muhsam, Erich, Auswahl, Zurich 1962.

Spriano, Paolo. L'occupazione delle fabbriche settembre 1920, Torino 1964.

ESPANJAN VALLANKUMOUS

- Bolloten, Burnett, *The Grand Camouflage*, Lontoo 1961.
Borkenau, Franz, *The Spanish Cockpit*, (University of Michigan Press), 1965.
Broue, Pierre ja Temine, Emile, *La revolution et la guerre d'Espagne*, Pariisi 1961.
Leval, Gaston, *Problemas economicos de la Revolucion social espanola*, Rosario 1931.
Ne Franco ne Stalin, Milano 1952.
Peirats, Jose, *La C.N.T. en la revolucion espanola*, 3 osaa, 1958.
Los anarquistas en la crisis politica espanola, Buenos Aires 1964.
Pestana, Angel, *Setenta dias en Rusia*, Barcelona 1924.
Richards, Vernon, *Lessons of the Spanish Revolution*, Lontoo 1953.
de Santillan, Diego Abad, *El organismo economico de la Revolucion*, 1936.
La Revolucion y la guerra en Espana, 1938.

JUGOSLAVIAN TYÖLÄISITSEHALLINTO

- Kavcic, Stane, *L'Autogestion en Yougoslavie*, 1961.
Meister, Albert, *Socialisme et Autogestion, l'experience yougoslave*, 1964.
Les Temps Modernes, kesäkuu 1965.

TOUKOKUU 1968 RANSKASSA

- Cohn-Bendit, Daniel ja Gabriel, *Radikaali-vasemmisto, lääke kommunismin vanhuudenheikkouteen*. (Kirjayhtymä), Helsinki 1969.
Gluckman, A. - Gorz, A. - Mandel, E. - Vincent J.-M. *Revolution Frankreich 1968, Ergebnisse und Perspektiven*, (Provokativ), Frankfurt a/M 1968. *La Greve generalisee en France: mai-juin 1968*, (ICO/Noir et Rouge), Pariisi 1968.
Scale, Patrick, ja McConville, Maureen, *Revolution! Frankrike 1968*, (Aldus), Tukholma 1968.

MARXILAISTA ANARKISMIN KRITIIKKIÄ

- Engels, Friedrich, *Asuntokysymyksestä ja Auktoriteetista*, Marx ja Engels: Valitut teokset, 1. osa (Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike), Petroskoi 1958
Liebson, B.M. *Anarkismi, trotskilaisuus, maolaisuus*, (Ihminen ja yhteiskunta 7/69), Helsinki 1969.
Lenin, V.I. *Valtio ja vallankumous*, Valitut teokset, 3. osa, (Edistys), Moskova 1967. 'Vasemmistolaisuus' lastentautina kommunismissa, Valitut teokset, 4. osa, (Edistys), Moskova 1967.
Marx, Karl, *Filosofins elände, svar på Proudhons Eländets filosofi*, (Arbetarkultur), Tukholma 1949.
Proudhonista (kirje J.B. Schweitzerille), Marx ja Engels: Valitut teokset, 1. osa (Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike), Petroskoi 1958
Stalin, J. *Anarkismi vaiko sosialismi*, Teokset, 1. osa (Karjalan SNT:n valtion kustannusliike),

Petroskoi 1948

Anarkistinen kirjasto
Anti-Copyright

Daniel Guerin
Anarkismi
1969

haettu 7.4.2012 osoitteesta:

http://www.anarkismi.net/aivokuume/txt/anarkismi_-_daniel_guerin.htm

fi.theanarchistlibrary.org